

ŽELEZAR

TEDNIK – GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SŽ ŽELEZARNE JESENICE

ŠTEVILKA: 28. LETO: XXVII

JESENICE, DNE 27. JULIJA 1978

Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl – Naslov: Uredništvo Železarja, SŽ – Železarna Jesenice. Številki internih telefonov: urednik 483, administracija 484. Tisk: GP Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72

DELAVCEV S ŠTIRILETNIMI SREDNJIMI TER DELOVODSKIMI ŠOLAMI BO LETA 1980 DOVOLJ

V Železarni smo se že nekajkrat srečali s problematiko delavcev, ki imajo višjo in visoko izobrazbo. Na pobudo odbora za kadre in družbeni standard pri delavskem svetu Železarne pa smo se lotili analize za skupino delavcev, ki je mnogo bolj številna: to so delavci s štiriletnimi srednjimi ter delovodskimi šolami. Objavljamo izvlečke iz analize, ki jo je pripravil kadrovski sektor.

V TRINAJSTIH LETIH SE JE ŠTEVILO PODVOJILO

Od leta 1965 do 1977 se je število delavcev s štiriletnimi srednjimi šolami več kot podvojilo. V absolutnem številu je poraslo od 284 na 574 delavcev.

In kakšno je razmerje med strokami? Najštevilnejši so vsekakor metalurški tehniki, skoraj za polovico manj je strojnih tehnikov, sledijo ekonomski in administrativni tehniki itd. Sicer pa si razmerje ogledamo natančno v preglednici, ki kaže stanje za leto 1977 (v oklepaju je absolutno število delavcev).

1. metalurški tehniki – 3,2 % (204)
2. strojni tehniki – 1,90 % (123)
3. ekonomski in administrativni tehniki – 1,27 % (81)

4. elektro tehniki – 1,14 % (73)
5. maturanti gimnazije – 0,48 % (31)

6. ostali tehniki (najrazličnejših strok) – 0,40 % (26)

7. tehniki kemične stroke – 0,40 % (26)

8. medicinski tehniki – 0,21 % (14)

Če pogledamo razmerje med strokami iz drugega zornega kota, to je

(Nadaljevanje na 6. strani)

PET LET DOLGA POT INOVACIJE

Za nami je spet naporen delovni dan in minil je kot nešteto drugih. Marsikdo je pridobil izkušnjo več, kajti ob delu je prišel do novih zaključkov in spoznanj. Delavnik mu je minil prehitro, saj ni utegnil narediti vsega, kar je želel. Tako na poti domov, doma ali kje drugje premišljuje, kako bo določeno delo nadaljeval ali kako bo uresničil zadani delovni cilj. Čas nas neusmiljeno preganja povsod, ne glede na to, kje smo. Tempo življenja je tak, da gre marsikaj mimo nas, ne da bi temu posvetili delček pozornosti. Borimo se za lepši in boljši jutri. Pri tem pa pozabljamo na samega sebe in na vse tiste, s katerimi bi naj delili vse dobro in slabo.

Morda sem eden izmed redkih izjem, ki po delu res počiva, v kolikor seveda ni drugih obveznosti in raz-

glabljanja o dogodkih pri delu v tovarni. Delo, ki ga opravljam, namreč zahteva precej fizičnega napora. Sem namreč vzdrževalec strojnih naprav v TOZD Valjarna blumingštel. Kot ključavničar opravljam različne delovne naloge. Ob izvajanju teh pa se vsak dan srečujem z istimi problemi. Prav to me je spodbudilo k temu razmišljanju.

Ne mine dan, da ne bi slišal besede inflacija, vse naše gospodarstvo se bori proti njej. Tudi pri nas v Železarni smo zato sprejeli sanacijski program. Med drugim je bilo rečeno, da se mora dati vsa podpora novatorjem in racionalizatorjem tehničnih izboljšav. Prav ti pripo-

(Nadaljevanje na 3. strani)

(Nadaljevanje na 2. strani)

JE RES TAKŠEN OSEBNI DOHODEK VZDRŽEVALCEV?

Razmišljanje tovariša Janka Fona v 28. številki Železarja me je spodbudilo, da nekaj navedenih problemov osvetlim tudi z druge strani.

Dne 31. januarja letos smo se delavci Železarne s sprejemom

samoupravnega sporazuma o skupnih osnovah in merilih za delitev osebnih dohodkov in dela sklada skupne porabe odločili za skupna načela, ki bi jih naj vse organizacijske enote delovne organizacije enotno uporabljale pri delitvi sredstev za osebne dohodke. S pravilniki so TOZD in DSSS specifična področja delitve osebnih dohodkov precizirale ustrezno njihovim organizacijskim značilnostim, pač v skladu z določili omenjenega sporazuma.

Specifična merila in osnove so v pravilniku TOZD Vzdrževanje dobro obdelana. Delavci so zahtevali večjo stimulativnost učinkov. Izračun učinkov je namreč temeljil na povprečju. Z novim pravilnikom so se odločili, da bodo uporabili tri

Glede na to, da s prvim julijem veljajo nove prispevne stopnje in bo dohodek v drugem polletju večji, je prihodek v prvih štirih mesecih glede

(Nadaljevanje na 6. strani)

(Nadaljevanje na 2. strani)

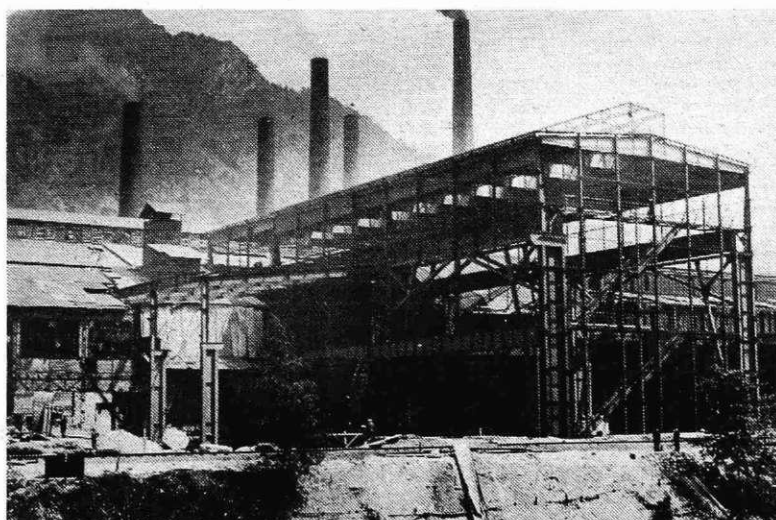
ODGOVOR DELEGACIJI ZA ZDRAVSTVENO VARSTVO TOZD ŽEBLJARNA

Delegacija za delegiranje delegatov v skupščino skupnosti za zdravstveno varstvo TOZD Žebljarna je na svoji seji 20. junija razpravljala o gradivu za drugo sejo skupščine skupnosti za zdravstveno varstvo. Na tej seji je bilo postavljeno tudi nekaj vprašanj, ker pa se ista vprašanja pojavljajo tudi v delegacijah v drugih TOZD, posredujem odgovore v tovarniškem glasilu.

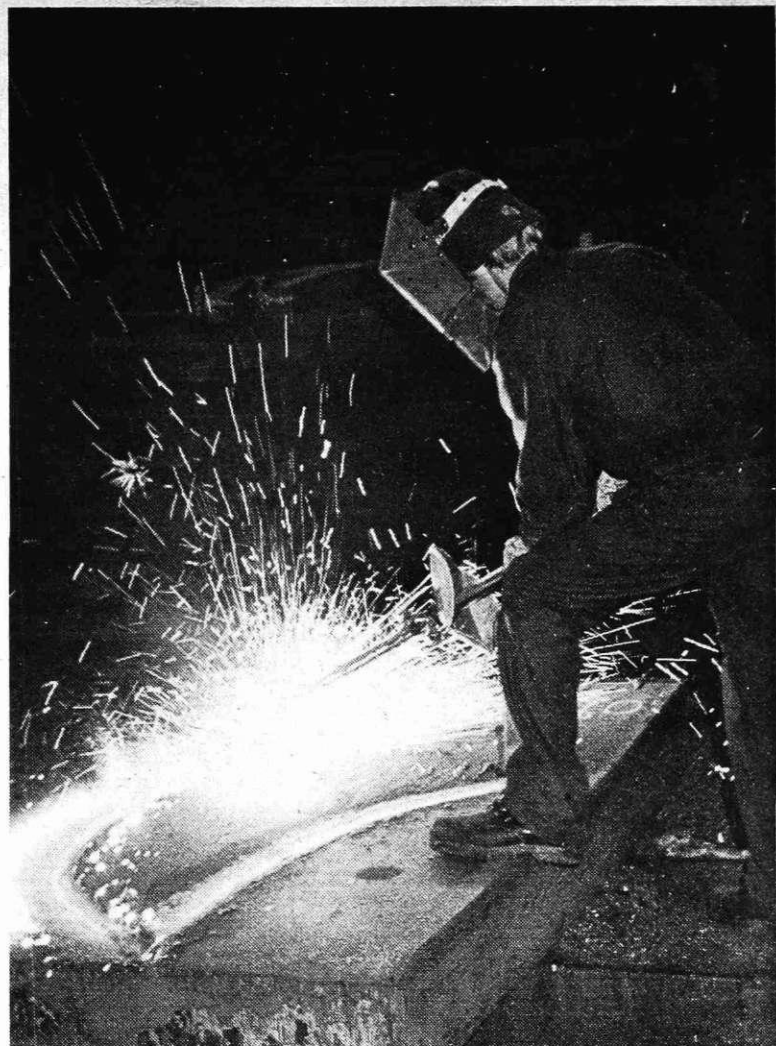
Eno od vprašanj se nanaša na formiranje prihodka v skupnosti zdravstvenega varstva, in sicer: Zakaj ni v finančnem načrtu prihodkov in odhodkov občinske zdravstvene skupnosti Jesenice finančni plan prihodkov iz negospodarstva, ampak samo iz TOZD in zasebnikov ter kmetov?

Odgovor: Dohodki skupnosti zdravstvenega varstva se formirajo iz prispevkov od dohodka organizacij združenega dela, ki pa niso ločene na gospodarske in negospodarske. V prvih štirih mesecih so bili letni doseženi v višini 7.161.534,00 din ali 107 % glede na plan za isto časovno obdobje. Drugi del se formira iz bruto osebnega dohodka zaposlenih, kjer tudi ni ločeno na delavce v gospodarstvu in negospodarstvu. Dohodek iz tega naslova je bil v prvih štirih mesecih dosežen v višini 32.359.007,00 din ali 107,2 % glede na plan.

Napačno je torej mnenje delegacij, ki menijo, da samo gospodarske organizacije združenega dela presegajo vplačilo, kajti po vsej verjetnosti je prekoračitev prispevkov iz negospodarstva celo večja, glede na povečani osebni dohodek v letu 1977.

Hala za konti liv

Sodelavec pri površinski obdelavi slabit

Vsem delovnim ljudem in občanom čestitamo k občinskemu prazniku občine Jesenice – 1. avgustu

in želimo veliko delovnih uspehov in osebnega zadovoljstva

Druženopolitične organizacije, samoupravni in poslovodni organi TOZD, DS in delovne organizacije Železarna

V JULIJU PET TOZD POD PLANOM

Proizvodni rezultati za mesec julij kažejo, da bodo mesečne operativne programe skupne proizvodnje dosegle ali presegle naslednje temeljne organizacije združenega dela:

Plavž, Livarna, Valjarna blumingštel, Valjarna debele pločevine, Hladna valjarna Jesenice, Profilarna, Jeklovlek, Elektrode in Žebljarna.

Mesečnega operativnega programa skupne proizvodnje pa verjetno ne bodo dosegle temeljne organizacije združenega dela:

JEKLARNA: Martinarna bo dosegla planirano proizvodnjo, medtem ko bo elektro jeklarne zaostala za planirano količino. Vzrok je v povečanem številu remontov na peči zaradi slabe vzdržnosti dolo-blokov. Razen tega je bil tudi proizvodni program zelo zahteven.

VALJARNA ŽICE: Vzrok za precej nižjo skupno proizvodnjo je v večji okvari na ogrevni peči za blumse in na valjarskem ogrodju Jumping.

HLADNA VALJARNA BELA: Zaradi pomanjkanja tople valjanih trakov kvalitete Dinamo linija je razoglijčenje ni obratovala tri dni. Razen tega je bilo proizvedeno več nerjavnih kvalitete jekel, kar je vplivalo na nižjo proizvodnjo.

ŽICARNA: V temeljni organizaciji so imeli težave zaradi velike odsotnosti delavcev.

VRATNI PODBOJI: Za operativnim programom so zaradi ostalih zaradi pomanjkanja naročil.

Z GRADBIŠČA KONTI – LIVA

Čas hiti. To še posebno občutijo odgovorni za termiski plan izgradnje konti liva. Zato stalno opominjajo izvajalce, da se naj držijo dogovorjenih terminov gradnje.

Na gradbišču se dela izvajajo s polno močjo. Oskotirna železniška proga je prestavljena na novo traso in s tem je sprost prostor za izdelavo zadnjega temelja pomožne hale. Izvajalci zagotavljajo, da bo temelj ta teden zabetoniran in da bo konstrukcija pomožne hale zmontirana do sredine avgusta.

Streha hale konti liva je v glavnem prekrita in kleparji prehajajo na prekrivanje hale za gredice. Za potek gradnje je izredno važno, da je streha čimprej prekrita, da se bodo dela na temeljih lahko izvajala neodvisno od vremena, ki je v letošnjem letu zares muhasto in graditeljem povzroča velike težave.

K zaključku se bliža tudi rekonstrukcija žerjavne proge v hali za gredice. Ta žerjavna proga je bila zgrajena za nosilnost devet ton in je bila pred leti v vzhodni polovici hale rekonstruirana na nosilnost 20 ton. Sedaj rekonstruiramo na enako nosilnost še preostalo progo v zahodni polovici hale. Z rekonstrukcijo je bilo precej težav zaradi betonske

okrepitve obstoječih temeljev, pravila stebrov in montaže novih nosilcev, še prav posebno pa z usklajitvijo zahtev s predpisanimi tolerancami.

V naslednjih dneh pričenjamo z montažo naprav konti liva. Montaža na žalost ne bo možna na vseh napravah, ker še niso gotovi temelji med livnim podestom in prevlačnikom. Prav tako še niso gotovi prostori hidravlike, elektrike, vodnega čiščenja in trafo postaje. Montaža instalacij hladilne vode se je že pričela v prostorih toplotnega izmenjevalca in v energetskem kanalu.

V minulih dneh so pregledali napredovanje del pri osvajanju tehnologije in proizvodnje. Ugotovilo se je, da dela potekajo po programu. Nekaj težav je s kadri. Pravočasno je bil pripravljen kader za eno izmed TOZD Jeklarna pa še ni dobila vseh potrebnih zamenjav za delavce, ki bodo premeščeni na konti liv. Zato bo v naslednjih mesecih kadrovskega sektorja usmeril dotok novih delavcev predvsem v jeklarno.

Franc Seljak

»Da bi dosegli večjo produktivnost dela, nas čaka pomembna naloga, da izboljšamo sistem delitve po delu, tako da bo postal glavna spodbuda za produktivnost in tudi za uspešnejše upravljanje in učinkovitejše poslovanje sploh. Zdaj se s tem precej ukvarjamo. Toda tudi tu moramo, bolj odločno premagovati odpore in odpravljati slabosti. Ne smemo dopustiti uravnilirove, prav tako pa ne smemo dovoliti neupravičenih razlik, za katerimi ni ustreznega delovnega prispevka in ki se spreminjajo v privilegije na račun drugih. Takšne težnje in pojave moramo preprečiti. Porajajo namreč upravičeno nezadovoljstvo delavcev in nam povzročajo družbeno in politično škodo.« (Iz referata tovariša Tita na XI. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije.)

Citiranih misli tovariša Tita nismo izbrali slučajno, temveč iz razloga, ker se nekatere slabosti, ki jih omenja, pojavljajo tudi v nekaterih primerih v temeljnih organizacijah združenega dela in delovnih skupnostih naše delovne organizacije. Dostojstvo je, da je bilo pri sprejemanju prvih pravilnikov o osnovah in merilih za delitev osebnih dohodkov in dela sklada skupne porabe ter pri prvem ocenjevanju delovnega prispevka, največ pripomb in kritike zaradi prevlekega razpona ocenjevalnih stopenj, ki so zajemale od štirih do 24 odstotkov dodatka na obračunsko osnovo, s katero je posameznik udeležen pri delitvi osebnega dohodka za efektivni delovni čas. V večini primerov pa so temeljne organizacije in delovne skupnosti v zadnjem obdobju ali z novim referendumom ali prek delavskih svetov izpolnile osnovna merila za ocenjevanje delovnega prispevka in bistveno zožile razpone med posameznimi ocenjevalnimi stopnjami. To na eni strani ni v skladu s samoupravnim sporazumom o skupnih merilih in osnovah za delitev osebnih dohodkov in dela sklada skupne porabe, o čemer smo na tem mestu že razpravljali, na drugi strani pa to pomeni neke vrste kompromis, ki zelo očitno kaže na uravnilirovo.

Tako smo formalno zadostili črki zakona, vprašanje pa je, kako bomo v naslednji fazi izpopolnjevanja osnov in meril za delitev osebnega dohodka premostili ta kompromis, da bodo osnove in merila resnično dobila ekonomsko stimulacijsko moč, moč, ki bo pomenila spodbudo za večjo produktivnost dela.

Kljub takim korekturam pravilnikov pa je med delavci še vedno dovolj upravičene kritike in negodovanja, kajti kljub izpolnitvi meril za ocenjevanje delovne uspešnosti v nekaterih temeljnih organizacijah združenega dela in zoženju stopenj, je še vedno prisoten pomemben subjektivni vpliv na oceno delovne uspešnosti. Dejstvo je namreč, da se večina osnovnih meril ocenjuje po vtisu ali subjektivnem mnenju, ne pa na osnovi konkretnih kazalcev, ki utemeljujejo količino in kvaliteto opravljenega dela ter gospodarnost. To le ponovno dokazuje, da ocenjevanje delovne uspešnosti ni sprejemljivo za veliko večino del in opravil, oziroma nalog v temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih.

NE DOPUŠČATI URAVNILOVKE IN NE DOVOLITI NEUPRAVIČENIH RAZLIK

Čeprav se vsi zavedamo, da so te rešitve le prehodne, na poti h kvalitetnejšim osnovam in merilom za delitev dohodka po delu in rezultatih dela, ne bi smeli dovoljevati teženj k uravnilirovi, niti neupravičenih razlik, za katerimi ni ustreznega delovnega prispevka. Namreč vse to bo zelo težko premostiti, ko bomo imeli konkretna merila za kvantiteto in kvaliteto delavčevega dela, za njegovo ustvarjalnost pri delu z družbenimi sredstvi in za njegov prispevek pri gospodarjenju z družbenimi sredstvi, kajti lahko se zgodi, da bodo razponi med posameznimi delavci po teh merilih še večji kot so bili pri prvem ocenjevanju delovne uspešnosti.

Zato je toliko bolj nerazumljivo, da ne ovržemo sistema ocenjevanja delovne uspešnosti, temveč ga z različnimi kompromisi, ki kažejo že omenjene negativne pojave, ohranjamo. Dobri delavci se konkretnih meril za delitev osebnega dohodka prav gotovo ne branijo, kajti z njimi bo njihovo dobro delo še lažje prišlo do pravega izraza. Z ohranjanjem tega sistema pa le še bolj povečujemo konfliktno situacijo in razburjanje ali pa popolno ravnodušnost, v nobenem primeru pa ne dosegamo pravega, ekonomsko motivacijskega učinka.

Edvard Kardelj v svoji knjigi Svobodno združeno delo o tem pravi takole:

»Osnove in merila za delitev sredstev za osebne dohodke v temeljnih organizacijah združenega dela se morajo med drugim izraziti zlasti s temi kriteriji:

- z učinkom glede kvantitete in kvalitete dela na konkretnem delovnem mestu;
- z zapletenostjo dela in odgovornostjo v delu;
- s prihrankom, ki ga doseže delavec pri materialu, času in drugem, to je z vsem tistim, kar pomeni racionalno ravnanje z delovnimi sredstvi;

— z delovnim učinkom oziroma dinamiko rasti produktivnosti dela in dohodka delovne enote, ki ji delavec pripada, in celotne temeljne organizacije združenega dela, da bi delavec v svojem osebnem dohodku čutil tudi rezultate povečane produktivnosti dela temeljne organizacije združenega dela v celoti;

— s skupnim delovnim učinkom, to je skupnim rezultatom združevanja dela in dohodka oziroma gospodarjenja z akumulacijo v delovni organizaciji ter širših organizacijah in skupnostih združenega dela, v katerih je združena temeljna organizacija združenega dela, tako da delavec po svojem osebnem dohodku občuti lastno odvisnost od združevanja dela in sredstev, kar pomeni, da delavec občuti delovno organizacijo, sestavljeno organizacijo in druge širše oblike združevanja ne samo kot izraz potrebe po razvoju tehnologije in procesa dela, marveč tudi kot nujnost, da si poveča svoj osebni dohodek, da si izboljša svoj osebni delovni in življenjski obstoj;

— s prispevkom delavcev k akumulaciji (minuto delo), k povečanju produktivnosti dela in dohodka organizacij in skupnosti združenega dela, s katerimi se temeljna organizacija združenega dela združuje;

— in končno, z osebnim dohodkom, ki se oblikuje na podlagi prej navedenih kriterijev in v katerem delavci upoštevajo tudi načelo solidarnosti in vzajemnosti, kolikor je to ekonomsko upravičeno, to je, kolikor ne spravlja v negotovost samega načela delitve po rezultatih dela.«

Taka opredelitev pa seveda zahteva mnogo več uporabe, strokovno-političnega in timskega dela po teh vprašanjih, predvsem pa nobenega odlašanja več.

PET LET DOLGA POT INOVACIJE

(Nadaljevanje s 1. strani)

morejo, da se včasih zelo veliko prihrani. Razen prihrankov pa so največkrat izboljšani tudi pogoji dela. Žal se pri nas na Belu ne izvaja dosledno, kar utemeljuje naslednji primer.

Gre za avtomatsko odpiranje in zapiranje dovodke na valjanskem ogrodju Stekel. Ob vsaki menjavi delovnih valjev je treba dovodke — odvodke odstraniti, da valje lahko zamenjamo. To sedaj opravljamo ročno, in sicer tako, da gremo pod progo valjev, se vzpnejo na cevi s šobami za hlajenje podpornih valjev, naslonimo na valje, odstranimo zatiče, ki varujejo dovodke pred izpadom in nato z rokami porinemo dovodke na dovodno mizo. Za tem splezamo po ceveh pod valje. Pri tem moramo paziti, da ne stopimo v kanal, po katerem teče voda za odplakovanje okujine. Nato se po ceveh vzpnejo na izstopni strani in opravimo isto delo kot na vstopni. Na vsaki strani je po pet dovodk — odvodk, od katerih ena tehta 20–30 kg. Najslabše je to, da se za zamenjavo skoraj vedno mudi. Po končanem valjanju je treba takoj narediti menjavo. Iz zvočnika se mnogokrat sliši: »Vzdrževalci, na Steklu je treba izvršiti menjavo delovnih valjev. Menjava je nujna! Imamo zastoj!«

Vodilne plošče med valjnicami dovodne mize in dovodke se od valjanca segrejejo do rdečega žara. V ušesih ti odmeva: »Nujno, imamo zastoj!« Tako stečeš pod valje in hitiš. V obraz te peče, saj te komaj 20 cm loči od razžarjenega jekla, vroča voda ti kaplja za vrat, od obleke se kadi in rokavice ob vsakem dotiku z jeklom zacvrčijo, večkrat, sploh pa če so prepojene z oljem ali mastjo, jih moraš potegniti z rok, saj bi se drugače opekeli. Stojiš samo na cevi, ki je mokra, mastna in spolzka. Za opravljanje tega dela ni ustrezne razsvetljave, zato mora ključavničar vselej uporabljati ročno svetilko — baterijo. Dva metra pod teboj v kanalu šumi voda. Kaj bi se zgodilo v primeru, če bi komu postalo slabo? Bil je primer, ko je ključavničarju ob opravljanju tega dela spodrsnilo. K sreči se je ujel, vendar je bila posledica spodrsnjaja pretrgana kita v ramenu. Kljub operacijam mu roke niso mogli več pozdraviti. Od takrat mu roka v ramenu ob vsakem naporu in nekontroliranem gibu izskoči.

Celotna menjava delovnih valjev traja 20 minut, pri tem pa porabimo polovico časa za odstranjevanje in nameščanje dovodk — odvodk. Vodilni valjavec na Steklu je že leta 1973 napravil tri modele v različnih variantah za avtomatsko odstranjevanje in nameščanje dovodk s pomočjo hidravlike. Pokazal je obratovodstvu in ti so izbrali enega kot najbolj primerne. Tega je kasneje še izpopolnil, vendar se zanj nihče več ni zanimal. Šele 26. 10. 1977 so ga ponovno poklicali, naj prinese model, da ga bo posebna komisija pregledala. Obratovodstvo valjarne bluming-Stekele je 17. novembra 1977 izstavilo naročnico za izdelavo načrta po modelu. Načrt je bil konec marca letos že izdelan, vendar do sedaj, kolikor se je dalo izvedeti od pristojnih služb, še nihče ni ničesar naredil za dokončno realizacijo tega predloga.

Avtor je to tehnično izboljšavo prijavil komisiji za novatorstvo in izboljšave pri delavskem svetu Železarne 8. decembra 1977. Dobil je tekočo številko predloga 2338. Žal pa tudi ta komisija predloga ni vzela resno, saj ga ni ocenila tako kot bi ga morala.

Ne vem, koliko je vredna minuta valjanja na Steklu, vem pa to, da je v letošnjem letu predvideno 1500

menjav. V kolikor pri vsaki menjavi prihranimo le deset minut, bi letno povečali obratovadni čas za 250 ur. Vsakemu bralcu bo jasno, da se v tem predlogu skriva ogromen prihranek. Razen tega pa bi izboljšali še pogoje dela in varnost pri delu vsem vzdrževalcem, ki opravljajo te delovne naloge, kar je bil tudi predlagatelj glavni cilj. Zavedati se namreč moramo, da je človekovo življenje najdražje in nenadomestljivo.

Bomo morali na realizacijo tega predloga čakati res tako dolgo, da bo nekdo izmed nas plačal to z življenjem? Zato nas vse, ki delamo na tem področju upravičeno navdaja občutek, da je našim predpostavljanim prav malo mar, pod kakšnimi pogoji delamo. Za njih je pomembno le to, da je delovna naloga v redu opravljena. Dokler si zdrav te vsakdo pozna, ko pa zboliš pozabijo

JE RES TAKŠEN OSEBNI DOHODEK VZDRŽEVALCEV?

(Nadaljevanje s 1. strani)

merila za izračunavanje učinka posameznega obrata vzdrževanja:

1. Ustvarjeni delni prihodek, določen na osnovi proizvedenih količin v proizvodnih TOZD.
2. Prihodek obračunan na osnovi izvedenih izrednih del.
3. Doseženi zastoji zaradi vzdrževalnih del.

Vsa tri merila se torej nanašajo na področje delovanja posameznih obratov. Višina učinka posameznih obratov vzdrževanja je odvisna od proizvodnih rezultatov TOZD, v katerih obrat vzdrževanja deluje, od

mesec	TOZD Žičarna	TOZD HVJ	TOZD Vzdrževanje	VZDRŽ. HVŽ
II	34,72	35,46	35,09	37
III	34,45	33,34	34,97	37
IV	35,35	32,51	37,06	33
V	31,64	35,27	35,25	39
VI	33,58	36,18	35,89	39

Metodologija za izračun učinka dopušča, da vzdrževanje HVŽ v primeru dobrega poslovanja doseže boljši učinek (vpliv drugega in tretjega dejavnika), kot je le-ta v ustreznih proizvodnih TOZD. Istčasno pa lahko ugotavljamo, da je v mesecih od februarja do junija le enkrat bil % učinka TOZD Vzdrževanje večji od doseženega % v vzdrževanju HVŽ, v ostalih primerih pa je le-ta znatno prekosil povprečje TOZD.

Razpon ocene delovnega prispevka od 9,45–15,75 % je dejansko zelo majhen. Toda koga za to kriviti v primeru, ko so se delavci TOZD odločili za lestvico od 7–19? Če so razlike med učinkovitostjo posameznih delavcev majhne, tedaj je opravljena ocena mogoče zelo dobra in realna. Če pa so med delavci velike razlike v doseganju posameznih ocenjevalnih parametrov, tedaj ocena v tako ozkem razponu ne more ponazarjati dejanskega stanja. Če so mnenja o izvedeni oceni različna, lahko le celotna ocenjevalna skupina na sestanku izkristalizira oceno, ki je blizu realnosti.

Trditev, da je kljub povečanju obračunske osnove vsota osebnega dohodka skoraj vedno enaka, je nesmiselna, čeprav je v posameznih primerih za krajši rok mogoče, da nižji osebni dohodek po nekaterih merilih zmanjša vpliv dviga obračunskih postavk (manj delovnih dni, ni praznikov, sprememba v oceni delovnega prispevka, nižji učinek in stimulacija za proizvodnjo, nujnost dela v podaljšanem delovnem času,

nate. Tak odnos lahko utemeljim iz lastnih izkušenj. Štiri mesece sem bil v bolezenskem staležu in nihče se ni spomnil name, mi žele čimprejnejše okrevanje, me vprašal kako živiš, ali kaj potrebuješ. Ostal sem popolnoma sam z vsemi svojimi tegobami.

Tako je verjetno tudi ta predlog izboljšave ostal nekje zapuščen v predalu zaradi zavisti nekoga, ki mu ne gre v račun, da je to »pogruntal« eden izmed delavcev v neposredni proizvodnji. Če je temu tako, potem je to očitna zavora uresničevanju sanacijskega programa v Železarni. Obenem pa je to kratenje pravice, ki nam jo daje ustava, zakon o združenem delu in samoupravnih akti. Na koncu koncev se moramo zavedati, da nam bo le s slogo in skupnimi naporii vloženo znanje pomagalo k hitrejšemu napredku in hitrejšemu razvoju samoupravne socialistične Jugoslavije — našega današnjega in jutrišnjega dne.

Ivan Senveter

količine izvedenih del, ki nimajo značaja tekočega vzdrževanja in od daljšega ali krajšega trajanja zastoj zaradi vzdrževanja. Čeprav je prvi dejavnik odločilen, saj predstavlja njegova teža 80 % premije, učinek vzdrževanja ni vedno premo sorazmeren doseženi količini proizvodnje pripadajočih TOZD, ampak so zaradi ostalih dveh dejavnikov možna znatna odstopanja. Mislim pa, da tarnanje tov. Fona, da se dobro poslovanje TOZD Hladna valjarne Jesenice ne pozna na učinku vzdrževalcev, ni upravičeno. Poglejmo le primerjavo učinkov zadnjih petih mesecev, pa nam bo slika jasna:

količina občasnih otežkočenih del, sobotni dopusti itd.). Osebni dohodek v TOZD Vzdrževanje je namreč v obdobju I–VI 1978 v kumulativni porasel v primerjavi z letom 1977 za 9,1 % in je po višini porasta na šestem mestu v Železarni. Po višini osebnega dohodka na osebo in na uro je na drugem mestu, po številu opravljenih ur in po kadrovski strukturi pa je na tretjem mestu v Železarni, kar pomeni, da je v višini osebnega dohodka vzdrževalcev običuten vpliv neugodnih pogojev dela. Povprečno število opravljenih ur je glede na lansko leto padlo, zato tudi povečanju obračunskih postavk ni v enakem sorazmerju sledilo povečanje osebnih dohodkov. Vsem posameznim kategorijam v TOZD Vzdrževanje se je povečal OD, povečuje pa se tudi OD po vseh kvalifikacijah, zato je lahko prejemanje enakega osebnega dohodka v več mesecih le izjema ob dejstvu, da so se nam obračunske postavke dvakrat povečale.

Opisani način obravnavanja osnutka pravilnika o osnovah in merilih za delitev osebnih dohodkov nikakor ne zadošča pomembnosti tega samoupravnega akta, zato se v tej točki popolnoma strinjam s tovarišem Fonom in upam, da bo njegovo razmišljanje spodbudilo osnovevanje takih pogojev, da bo v bodoče pred sprejemanjem pomembnih odločitev mogoča boljša razprava, kar je predpogoj za zavestno osebno izrekanje.

Višina osebnih dohodkov v Železarni glede na pogoje dela nikakor ni zavidljiva. Povečanje obračunskih postavk dvakrat po 8 % pomeni večjo rast osebnega dohodka kot v predhodnem letu. Dinamika je torej razveseljiva, čeprav nas višina še vedno ne zadovoljuje. Toda gospodarski položaj nam ne dovoljuje, da bi lahko napravili večje skoke pri dviganju naših prejemkov. Tudi TOZD Vzdrževanje ni izjema. Ko bomo dosegli boljše pogoje gospodarjenja in aktivirali vse notranje rezerve, bomo lahko namenili tudi večja sredstva za osebno potrošnjo.

Naj na koncu le še povzamem: dohodek vzdrževalcev HVŽ ni drugačen od osebnega dohodka v TOZD Vzdrževanje in ni drugače oblikovan kot v drugih TOZD; če je pa dinamika del in zadolžitve različna, se to kaže tudi v osebnih dohodkih.

Rafael Penić

SINDIKAT V RTA O KADROVSKI PROBLEMATIKI

Odbor sindikalne grupe obrata RTA v TOZD Remontne delavnice je na svojo zadnjo sejo povabil obratovodjo Franca Novaka, da je razložil perečo kadrovsko problematiko v obratu. V tekočem letu je obrat namreč zapustilo več delavcev, v glavnem strokovno usposobljeni kader s poklicno in tehniško šolo. Dve-ta trenutno teče odpovedni rok, dva pa sta odhod iz temeljne organizacije ustno najavila. Boleče je to, da obratu odhaja kader, usposobljen za specifične delovne naloge in opravila, ki zahtevajo daljši čas za uvajanje in usposabljanje. Pri vsem tem pa kaže, da ne bo mogoče vrzeli v kratkem času zapolniti.

V analizi stanja je bilo jasno povedano, da vzrok za odhod delavcev ne tiči v neurejenih delovnih pogojih ali slabih medsebojnih odnosih, pač pa v relativno nizkih osebnih dohodkih, ki so nižji, kot jih nudijo nekatere druge organizacije združenega dela, kot sta na primer ISKRA na Blejski Dobravi ali ELIM. Sindikalni odbor se pri tem sprašuje, kakšen smisel

ima objavljane razpise za delovne naloge dobroayske ISKRE v našem internem glasilu ŽELEZAR. Saj končno bi moralo tovarniško glasilu ščititi interese domače delovne organizacije, ne pa spodbujati »nelojalno konkurenco«.

Odbor je obravnaval problem zasedbe delovnih mest za dva delavca obrata in podal konkretne predloge za njihovo rešitev.

V drugi točki je obratovodja podal analizo ocenjevanja delovnega prispevka za drugo tromesečje 1978. Ocene v povprečju nihajo med 12 in 14, kar kaže na težnjo po uravnilirovi. Izražena je bila bojazen, da bo za pridnejše tako ocenjevanje destimulativno, s tem pa se bo ta sistem izrodil.

V nadaljevanju je odbor predlagal dva sodelavca za prejem državnega odklonjanja za njuno vsestransko aktivnost in dosežene rezultate. Odbor je ob zaključku sklenil, da se osnuje knjižnica »Sindikati« in da sindikalna grupa postane naročnik periodičnega gradiva s tem naslovom. M. G.

DOPISUJTE
V ŽELEZARJA

KJE SI, DELEGAT?

(Nadaljevanje s 1. strani)

ščini skupnosti socialnega skrbstva pa delavci sploh niso imeli nobenih delegatov. Z novim mandatnim obdobjem (ki se je začelo v drugem četrtletju 1978) pa smo oblikovali v večini temeljnih organizacij in v vseh delovnih skupnostih posebne delegacije za vse deset SIS, v štirih temeljnih organizacijah (Livarna, Profilarna, Željalna, Kovinoservis) pa dve združeni delegaciji za vse SIS. Vse te delegacije se prav tako povezujejo v konferenco delegacij, ki ima v vsaki skupščini SIS deset delegatskih mest. Vsaka temeljna organizacija in delovna skupnost pa ima tudi delegacijo za zbor združenega dela (v nadaljevanju ZZZ). Vsaka delegacija ima svoje delegatsko mesto v ZZZ, razen TOZD Profilarna.

na, TOZD Vratni podboji in TOZD Kovinoservis, ki se povezuje v konferenco delegacij, ki delegira enega delegata v ZZZ.

Osnovni pogoj za delovanje delegacij, za prenašanje in usklajevanje stališč s širšo družbeno skupnostjo je udeležba na sejah delegacij, konferenc delegacij in skupščin. Zato bomo analizirali predvsem prisotnost, oziroma odsotnost delegatov na konferencah delegacij za SIS ter prisotnost delegatov na sejah ZZZ skupščine občine Jesenice. Ker bomo prikazali posebej prvo četrtletje in posebej drugo četrtletje 1978, bomo videli, kakšna je razlika med delovanjem starih in novih delegacij.

ODSOTNOST DELEGATOV NA SEJAH KONFERENC DELEGACIJ ZA SIS (po temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih)

Obdobje	I. trom.	II. trom.	I. pol.
Skupno štev. sej konf. del.	14	11	25
TOZD Plavž	10	3	13
TOZD Jeklarna	5	3	8
TOZD Livarna	4	4	8
TOZD Valjarna blum. štekel	12	2	14
TOZD Valjarna žice in profilov	11	5	16
TOZD Valjarna deb. pločevine	6	3	9
TOZD Hladna valjarna Bela	10	6	16
TOZD Hladna valjarna Jesenice	7	3	10
TOZD Žičarna	6	2	8
TOZD Profilarna	10	6	16
TOZD Vratni podboji	4	6	10
TOZD Jeklovlek	2	2	4
TOZD Elektrode	11	6	17
TOZD Željalna	10	7	17
TOZD Strojne delavnice	10	2	12
TOZD Remontne delavnice	7	3	10
TOZD Vzdrževanje	13	3	16
TOZD Energetika	10	5	15
TOZD Transport	10	4	14
TOZD Družbena prehrana	2	3	5
TOZD Kovinoservis	12	7	19
DS za komercialne in fin. zadeve	8	2	10
DS za kadr. spl. in inform.	2	3	5
DS za ekon. TKR in novogr.	10	1	11
Skupaj odnostnih	192	91	283
Povprečna odsotnost na eni seji	13,7	8,3	11,3

Iz razpredelnice je razvidno, da je bila v prvem četrtletju zelo velika odsotnost na sejah konferenc delegacij. Na štirinajstih sejah ni bilo prisotnih 192 delegatov, kar predstavlja povprečno skoraj 14 delegatov na vsaki seji. Teoretično gledano: nobena seja konference delegacij ni bila sklepna v prvem četrtletju. Na skoraj vseh sejah konferenc delegacij so bili prisotni delegati le treh delegacij (TOZD Jeklovlek, TOZD Družbena prehrana in delovna skupnost za kadrovske in splošne zadeve ter informiranje), kar 14 delegacij pa je bilo takih, da njihovi delegati večinoma niso prišli na sejo konference delegacij. Zaradi takega odnosa je bilo zelo oteženo delovanje konferenc delegacij, saj (redki) prisotni delegati niso mogli usklajevati stališč, predlogov in programov vseh temeljnih organizacij in delovnih skupnosti. Še teže je bilo delegirati ustrezno število delegatov na seje skupščin SIS, kjer so naši delegati morali usklajevati pripombe še z delegati drugih organizacij združenega dela, krajevnih skupnosti in drugih v občini Jesenice.

V drugem četrtletju, ko so začele delovati nove delegacije, se je stanje bistveno izboljšalo. V tem obdobju je bilo 11 sej konferenc delegacij, na katerih je bila povprečna odsotnost osem delegatov. Teoretično so bile torej vse seje sklepne. Kar šest delegacij je bilo takih, da so bili njihovi delegati skoraj vedno prisotni (manjkali so le enkrat ali dvakrat), šest delegacij je bilo takih, da so se delegati udeležili le približno vsake druge seje konference delegacij (manjkali so šest ali sedemkrat).

Če pogledamo podatke za celo prvo polletje 1978, ugotovimo, da so bile glede na prisotnost delegatov na sejah konferenc delegacij najboljše delegacije TOZD Jeklovlek, TOZD Družbena prehrana in delovne skupnosti za kadrovske in splošne zadeve ter informiranje, najslabše pa delegacije TOZD Kovinoservis, TOZD Elektrode in TOZD Željalna.

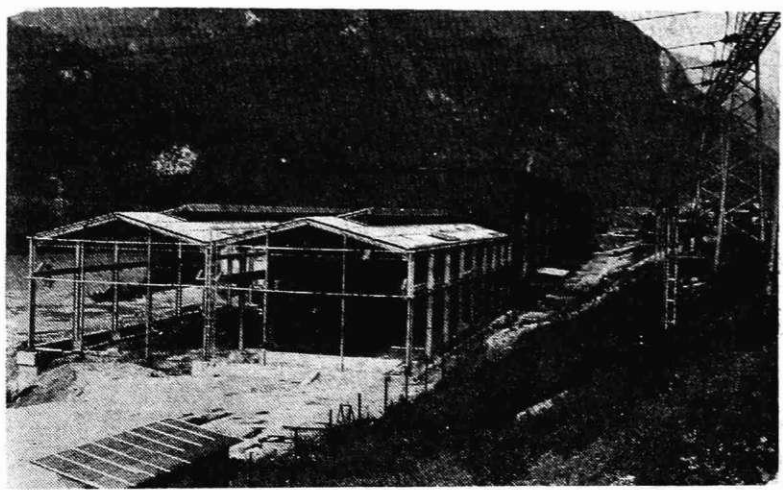
PRISOTNOST DELEGATOV NA SEJAH KONFERENC DELEGACIJ ZA SIS (po SIS)

SIS	I polletje 1978	
	1	2
Vzgoja in izobraževanje	4	47
Kultura	4	57
Zdravstvo	4	59
Raziskovanje	2	26
Otroško varstvo	3	37
Socialno skrbstvo	1	13
SPIZ	2	23
Zaposlovanje	1	8
Stanovanjsko gospodarstvo	1	20
Telesna kultura	3	34

* Legenda:
1 število sej konferenc delegacij
2 število prisotnih na vseh sejah
3 povprečno število prisotnih na eni seji

Iz razpredelnice je razvidno, kakšna je bila povprečna prisotnost delegatov na sejah konferenc delegacij po posameznih SIS. Največja

prisotnost je bila na seji konference delegacij za SIS za stanovanjsko gospodarstvo, kjer je bilo kar 20 delegatov (od 24 možnih). Bila pa je več kot polovica sej dejansko nesklepne (kar 13 od skupno 25 sej), večinoma v prvem četrtletju, ko so bile le tri seje sklepne (ti podatki niso razvidni iz tabele!)

Podaljšek hale TOZD Jeklovlek

ODSOTNOST DELEGATOV TEMELJNIH ORGANIZACIJ IN DELOVNIH SKUPNOSTI NA SEJAH ZZZ

Obdobje	I. trom.	II. trom.	I. polletje
Skupno štev. sej ZZZ	3	3	6
TOZD Plavž	1	1	2
TOZD Jeklarna	1	1	2
TOZD Livarna	2	—	2
TOZD Valjarna blum. štekel	—	—	—
TOZD Valjarna žice in prof.	—	1	1
TOZD Valjarna debele pločevine	—	1	1
TOZD Hladna valjarna Bela	3	—	3
TOZD Hladna valjarna Jesenice	2	3	5
TOZD Žičarna	1	—	1
TOZD Profilarna, Vratni podboji, Kovinoservis*	1	—	1
TOZD Jeklovlek	2	1	3
TOZD Elektrode	—	—	—
TOZD Željalna	1	—	1
TOZD Strojne delavnice	2	—	2
TOZD Remontne delavnice	—	—	—
TOZD Vzdrževanje	—	—	—
TOZD Energetika	—	—	—
TOZD Transport	2	—	2
TOZD Družbena prehrana	—	—	—
DS za kadr. in spl. zadeve	—	—	—
DS za komer. in fin. zadeve	—	—	—
DS za ekonom. TKR in novogr.	—	—	—
Skupaj odsotnih	17	8	25
Povprečna odsotnost na eni seji	5,7	2,7	4,3

* TOZD Profilarna, Vratni podboji in Kovinoservis tvorijo konferenco delegacij, ki delegira enega delegata na seje ZZZ, zato jih obravnavamo skupaj.

Delegacije za ZZZ dokaj redno delegirajo delegate na seje zbora. Tudi tu zasledimo izboljšanje v drugem četrtletju. Tako je bilo v prvem četrtletju 12 delegacij, katerih delegati so se vedno udeležili seje ZZZ, v drugem četrtletju pa je bilo takih delegacij kar 16. V vsakem tromesečju pa po ena delegacija sploh ni nikoli imela delegata na seji ZZZ (v prvem četrtletju je bila taka delegacija TOZD Hladna valjarna Bela, v drugem četrtletju pa delegacija TOZD Hladna valjarna Jesenice). Nasploh je bila v letošnjem letu delegacija TOZD Hladna valjarna Jesenice najslabša, saj se je njihov delegat udeležil le ene seje ZZZ.

Podatki nam torej kažejo, da je dejavnost novoizvoljenih delegacij za SIS in za ZZZ večja, seveda z vidika prisotnosti delegatov na sejah konferenc delegacij za SIS oziroma na sejah ZZZ.

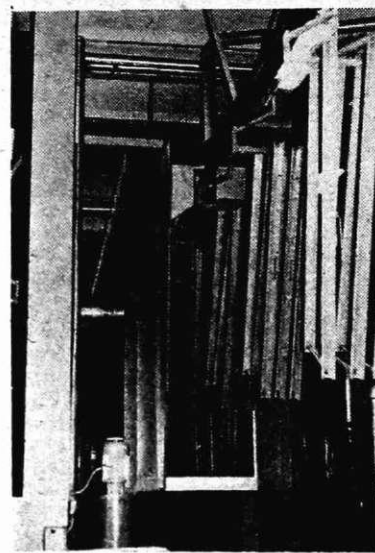
Vzroke za takšno ali drugačno dejavnost delegacij mora v posameznih temeljnih organizacijah in delovnih skupnostih ugotoviti in analizirati sindikat. Omenim naj le nekaj možnih dejavnikov, ki so lahko vplivali na izboljšanje delovanja delegacij. Verjetno ne moremo mimo tega, da imajo nove delegacije več začetnega poleta. Pomembno pa je tudi, da delegacije v novem mandatnem obdobju prejemo gradivo za obravnavo večinoma pravočasno, oziroma bolj zgodaj kot pa prejšnje delegacije. Še posebej to velja za delegacije za SIS.

Ali oblikovanje posebnih delegacij za SIS kaj vpliva na izboljšanje delovanja teh delegacij? Na osnovi analiziranih podatkov bi lahko rekli, da delno tudi vpliva. V TOZD Vratni podboji so imeli v prvem četrtletju tri delegacije za SIS (tako kot vse ostale temeljne organizacije in delovne skupnosti), sedaj pa imajo le eno splošno delegacijo za vse SIS. Pri teh je opaziti, da je udeležba njihovih delegatov na sejah konferenc delegacij manjša kot v prvem četrtletju. Podobno velja tudi za združene delegacije za SIS. Vse, razen delegacij v TOZD Livarna, so med tistimi delegacijami, ki v drugem četrtletju niso imele svojega delegata na več kot polovici sej konferenc delegacij.

Analiza delovanja delegacij le na osnovi prisotnosti delegatov na sejah konferenc delegacij in sejah ZZZ vsekakor ne more dati popolne slike. Dopolniti bi jo bilo treba vsaj še z analizo vsebine pripomb delegacij, kjer bi morali ugotoviti tudi prodornost teh pripomb in predlogov. Te analize sedaj ne moremo pripraviti, ker nimamo zapisnikov sej vseh delegacij. Težko je tudi iz zapisnikov sej skupščin SIS in ZZZ natančno ugotoviti, katere pobude delegacij so bile upoštevane in katere ne.

Vsekakor bo pri nadaljnjem razvoju delovanja delegacij treba zagotoviti čim več sodelovanja in povezave s samoupravnimi organi, samoupravnimi delovnimi skupinami, družbenopolitičnimi organizacijami in poslovnimi organi. Pomembno vlogo pa mora imeti tudi usposabljanje delegatov za opravljanje njihovih nalog. Sedaj imamo v Železarni namreč okrog 1600 članov delegacij za SIS in ZZZ, med njimi pa je večina takih, ki še niso opravljali takih in podobnih funkcij. Kljub samoupravljalcev bo zato v sodelovanju z delavsko Univerzo in centrom za proučevanje samoupravljanja in informiranje zanje pripravil v jeseni ustrezne seminarje. Pred tem pa bomo lahko sodelovali tudi v razpravi o programih teh seminarjev.

Analizo pripravila Nada Dejak Center za proučevanje samoupravljanja in informiranja

Sušilna komora za vratne podboje

OBVESTILA KOLEKTIVU – OBVESTILA KOLEK

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK – 31. 7.	PRAPROTNIK NIKO	SITAR ANTON
TOREK – 1. 8.	KRAPEŽ BERTI	KAVČIČ IVAN
SREDA – 2. 8.	RAVNIHAR PETER	ERZEN STANE
ČETRTEK – 3. 8.	ENIKO VANDA	BURJA ANTON, ml.
PETEK – 4. 8.	TUMA SLAVKO	ISKRA BRANE
SOBOTA – 5. 8.	ZUPAN MIRKO	ARNEŽ FRANC
NEDELJA – 6. 8.	LOGAR IGOR	FALETIČ JANEZ
Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je:		358
vezni telefon je:		410
Na redne delovne dni dela dnevni dežurni		od 14.00 do 18.00 ure
nočni pa		od 18.00 do 6.00 ure
Na proste sobote, nedelje in praznike dela:		
dnevni dežurni		od 6.00 do 18.00 ure
nočni pa		od 18.00 do 6.00 ure
Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni stavbi TOZD Vzdrževanje.		

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 31. julija do 5. avgusta bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopoldan: III. obratna ambulanta – dr. med. Želimir Cesarec.
popoldan: I. obratna ambulanta – dr. med. Branimir Čeh in II. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Furlan-Zidar.
V soboto, 5. avgusta, samo dopoldan I. obratna ambulanta – dr. med. Branimir Čeh in II. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Furlan-Zidar.
V zobni ambulanti:
Dopoldan: II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej.
Popoldan: I. zobna ambulanta – v. den. Viktor Stražisar.
V soboto, 5. avgusta, samo dopoldan II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej.
Ordinacijski čas dopoldan od 6.30 do 13., popoldan od 13. do 19.30.
V soboto samo dopoldan od 6.30 do 13. ure.

TEČAJ RUSKEGA IN ANGLEŠKEGA JEZIKA ZA DELAVCE ŽELEZARNE

V šolskem letu 1978/79 bomo organizirali začetne tečaje ruskega ter začetne in nadaljevalne tečaje angleškega jezika po fonu metodi. Kandidati, pri katerih je znanje tujega jezika eden od pogojev za uspešno delo na delovnem mestu, naj DO 20. AVGUSTA pošljejo pisno prijavo na kadrovske sektor – odsek za izobraževanje. Prijava mora obvezno vsebovati: priimek in ime, dan, mesec in leto rojstva, delovno mesto, obrat, tel. številko ter izobrazbo. Navedite tudi, če ste se prijavljali jezik že učili v redni šoli oziroma tečaju. UPOŠTEVALI BOMO SAMO PRIJAVE S POPOLNIMI PODATKI! Tečaj bomo samo, če bo dovolj prijavljenec! Podrobnejše informacije dobite po tel. 209 (tov. Rozman).

KADROVSKI SEKTOR

14 DNI ZAPRTA MALA PRODAJA

Delavce temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti ter upokojeince delovne organizacije železarna Jesenice obveščamo, da bo zaradi korištenja rednega letnega dopusta v dneh od 15. do 31. avgusta zaprta mala prodaja Železarne.

Na osnovi sklepa odbora za delovna razmerja pri delovni skupnosti za ekonomiko, tehnično kontrolo in novogradnje dajemo ponovno

OBJAVO

za opravljanje del oziroma nalog na sektorju tehnične kontrole (RO in OTK)

1. strokovni sodelavec – RO – šifra 5805, U-5, 1 oseba
2. strokovni sodelavec – OTK – šifra 5710, U-5, 1 oseba

Pogoji:

Ad 1. Za opravljanje navedenih del oziroma nalog se zahteva visoka šola metalurške smeri in najmanj 5 let izkušenj
Ad 2. Za opravljanje navedenih del oziroma nalog se zahteva visoka šola metalurške smeri in najmanj 3 leta izkušenj

Prijave z osnovnimi podatki in podatki o strokovnosti naj kandidati pošljejo na kadrovske sektor železarna Jesenice v roku 15 dni.

KADROVSKI SEKTOR

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu avgustu bodo praznovali petdeset let življenja naslednji sodelavci: Helena PIKON, remontne delavnice – 1. avgusta, Marjan AZMAN, vzdrževanje – 1. avgusta, Ludvik IPAVEC, jeklarna – 2. avgusta, Aziz AMIDŽIĆ, transport – 8. avgusta, Alojz ŽITNIK, žičarna – 8. avgusta, Alojz BRELIH, strojne delavnice – 9. avgusta, Marjan ULČAR, elektrode – 10. avgusta, Angela ŠTERK, livarna – 12. avgusta, Stanko DOLAR, valjarne Bela – 12. avgusta, Anton DRAB, valjarna žice – 12. avgusta, Ivanka KOROŠEC, elektrode – 14. avgusta, Slavko IVANOVIĆ, hladna valjarna Jesenice – 17. avgusta, Francka JANČAR, družbena prehrana – 19. avgusta, Albin DREMELJ, valjarne Bela – 20. avgusta, Franc FERK, valjarna žice in profilov – 23. avgusta in Ilija KURAS, jeklarna – 24. avgusta.

Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

11. SEJA DELAVSKEGA SVETA ŽELEZARNA

Predsednik delavskega sveta Železarne Jože ULČAR je sklical 11. sejo delavskega sveta Železarne v petek, 14. julija, z naslednjim dnevnim redom: pregled sklepov zadnje seje, predlog ugotovitvenih sklepov, predlog povečanja normativov v delovnih skupnostih – dodatna obrazložitev, polletno poročilo o izpolnjevanju gospodarskega načrta, poročilo odborov, imenovanja in razno.

Najprej so obravnavali poročilo o pregledu sklepov zadnje seje, ki ga je podal predsednik poslovnega odbora Peter Kunc in ugotovili, da so bili sklepi izvršeni, nekateri, ki so dolgoročno značaja, pa se še izvajajo.

V zvezi s financiranjem plinifikacije Železarne je delavski svet z veljavnostjo od 31. maja 1978 sprejel naslednje sklepe:

- potrdil je izbor dobaviteljev opreme plinifikacije Železarne Jesenice za I. fazo pri podjetjih Klöckner in Ofag s predlagano ceno in plačilnimi pogoji ter zadolžil sektor novogradenj, da skupaj z nabavnimi in finančnim sektorjem doseže s ponudniki čim boljše tehnično komercialne pogoje in da sklenejo pogodbo;

- pri Ljubljanski banki – enoti Jesenice se najame posojilo za osnovna sredstva v višini 30.000.000. din z rokom vračanja 10 let po 8 % obrestni meri;

- potrdi se udeležba Interne banke SZ v višini 30.000.000. din, katera se vračajo v skladu s pravilnikom o združevanju in vlaganju sredstev za uresničevanje razvojnih načrtov v delovnih organizacijah v Slovenskih železarnah;

- za podpis posojilnih pogodb je delavski svet pooblastil predsednika poslovnega odbora Petra Kunca in v.d. vodja finančno računskega sektorja Borisa Pesjaka.

Delegati delavskega sveta so razpravljali o ugotovitvenih sklepih odbora za gospodarstvo o investicijskih odločitvah in potrdili investicije, ki se nanašajo na:

- najetje kredita v višini 2.100.000 din za nabavo strojne opreme za povečanje proizvodnje vlečene žice za 4000 ton letno;

- oblikovanje sredstev amortizacijskih zamenjav za drobne zamenjave v letu 1978 v višini 60.000.000. din, za TOZD Družbena prehrana pa se še dodatno oblikuje 700.000.000. din namensko za sanacijo počitniških domov;

- odobritev koriščenja osem milijonov din iz sredstev AZ za pripravljala dela za investicijske projekte:

- elektro jeklarne II, vakuumiranje jekla, procesni računalnik za jeklarne, čiščenje gredic, razširitev proizvodnje patentirne žice, povečanje proizvodnje varilne praška, izgradnja garderob in jedilnice jeklarne, servis za popravilo elektro naprav, čistilne naprave za tehnološke in odpadne vode, prestavitve TOZD Kovinoservis na novo lokacijo, projekt razvoja žebjarne in razvoj toplovodnega ogrevanja v Železarni;

- dodatno so potrdili združevanje 770.835 din amortizacije za modernizacijo TOZD Elektrode za osnovna sredstva in združevanje 8.000.000 din proste amortizacije za obratna sredstva in soglašali z najetjem kredita za osnovna sredstva

v višini 15.000.000 din in obratna sredstva v višini 8.000.000 din;

- soglašali so s financiranjem modernizacije TOZD Jeklovle v višini 27.730.000 din lastnih združenih sredstev za osnovna sredstva ob najetju kredita v višini 12.000.000 din za iste namene ter 1.908.000 din lastnih združenih sredstev za posojilo energetiki;

- potrdili so združevanje sredstev amortizacijske zamenjave za vročevodno ogrevanje obratov družbene prehrane v višini 2.000.000 din, za povečanje skladišnega prostora za staro železo v višini 1.730.000 din in za opremo TKR v višini 2.020.000 din s tem, da se sredstva za te projekte združijo iz predvidenih sredstev »za nove projekte«, in sicer brez vračanja in brez ugotavljanja skupnega dohodka, ker so projekti skupnega interesa.

V zvezi z vsemi investicijskimi odločitvami je delavski svet Železarne zadolžil ustrezno strokovno službo, da na eni prihodnjih sej poda podrobno obrazložitev, kakšne ekonomske efekte lahko pričakujemo z ozirom na vložena sredstva.

Delegati delavskega sveta so se strinjali, da železarna Jesenice na podlagi odločitev delavskih svetov temeljnih organizacij pristopi k samoupravnemu sporazumu o združevanju dela in sredstev za izvedbo raziskovalne naloge »TOZD in uspešno gospodarjenje«. Za člana projektnega sveta so imenovali predsednika poslovnega odbora Petra Kunca, za njegovega namestnika pa Martina Sketa, vodja sektorja za ekonomiko in organizacijo. Za podpisnika tega sporazuma so delegati pooblastili predsednika delavskega sveta železarne Jesenice Jožeta Ulčarja in predsednika poslovnega odbora Petra Kunca.

Na seji so sprejeli še ugotovitveni sklep, da so delavski sveti temeljnih organizacij obravnavali dopolnjeni samoupravni sporazum črne in barvaste metalurgije o skupnih osnovah in merilih razporejanja čistega dohodka in delitvi sredstev za osebne dohodke in da so temeljne organizacije v večini ta sporazum sprejele brez pripomb. Temeljnim organizacijama TOZD Kovinoservis in Monter, ki tega sporazuma nista sprejeli, delavski svet Železarne naroča, da ga zaradi skupnega interesa sprejmeta do konca koledarskega leta.

V nadaljevanju seje so obravnavali dopolnilno obrazložitev poslovnega odbora o predlogu za povečanje normativov delovnih nalog in opravil v delovnih skupnostih ter ga z večino glasov delegatov potrdili tako, da se v:

- sektorju tehnične kontrole in raziskav normativ poveča za 6 oseb,
- sektorju novogradenj za 17 oseb,
- nabavnem sektorju za 4 osebe in
- splošnem sektorju za 5 oseb.

Polletno poročilo o izpolnjevanju gospodarskega načrta so navzočim posredovali predsednik poslovnega odbora Peter Kunc, vodja oddelka za operativno planiranje Avgust Karba in vodja oddelka za ekonomiko in organizacijo Martin Sketa. Na osnovi daljše razprave so delegati v celoti soglašali s sklepi odbora za gospodarstvo o izpolnjevanju planskih nalog za omenjeno obdobje. V zvezi z izpolnjevanjem planskih nalog za I. polletje je delavski svet Železarne na seji izrekel temeljni organizaciji PLAVŽ vse priznanje kot odličnemu izvajalcu družbenega plana, saj je iz poslovnega poročila razvidno, da je ta temeljna organizacija proizvedla 3.430 ton grodlja več kot je bilo planirano za to obdobje. Poraba koksa na tono grodlja pa je bila zelo nizka in je za to temeljno organizacijo to zelo dober rezultat.

Na seji so sprejeli poročila predsednika odbora za gospodarstvo pri delavskem svetu Železarne o delu odbora od 12. do 17. seje, poročilo predsednice odbora za kadre in družbeni standard o delu odbora v I. polletju ter poročilo predsednika komisije za stanovanska vprašanja v času od 1.1. do 14. 7. 1978 ter soglašali s predlogi, ki so jih zavzeli omenjeni izvršilni organi delavskega sveta železarne Jesenice.

Delegati so obravnavali vloge za odobritev finančnih sredstev za TVD Partizan Jesenice in Društvo upokojencev Jesenice in ju ugodno rešili.

Na predlog konference osnovnih organizacij sindikata so na seji imenovali za namestnika predsednika odbora za gospodarstvo Henrika ZUPANA iz TOZD Jeklarne, ker je bil dosednji namestnik imenovan na novo delovno dolžnost, za novega člana tega odbora pa so izvolili Antona RAVNIKA iz TOZD Hladna valjarna Bela.

Ob koncu seje so bili navzoči seznanjeni z informacijo člana poslovnega odbora o udoru plavžnega plina iz livarne na področju strojnih delavnic 12. julija. Pri tem se je 21 delavcev zastropilo s plinom. Delegati delavskega sveta so naročili poslovnemu odboru, da izreče pohvalo poklicno gasilski in reševalni četi ter vsem, ki so pomagali raziskati izvor plina in so pravočasno intervenirali. Poslovodni odbor so zadolžili, da ugotovi, ali je prišlo do udara plina zaradi subjektivnih vzrokov in naj temu primerno tudi ukrepa.

Železarski globus

ZVEZNA REPUBLIKA NEMČIJA

Zahodnonemška železarska družba Völklingenn, ki pripada sedaj luksemburškemu koncernu Arbel, bo zgradila novo jeklarne z dvema 140 tonskima LD konvertorjema. Jeklarne bo gradilo zahodnonemško podjetje Demag in bo nadomestila obstoječe SM peči ter OBM konvertorje. Zgrajena bo v letu 1980 in bo letno proizvajala 1,5 milij. ton surovega jekla.

ZRM pa sprašujejo, kdaj bodo dobivali za valjanje boljši material. Skupina opozarja, da je pri odpušču za kislino potrebno popraviti streho, na CRNO liniji pa preurediti razmaščevalnik. Dobava rezervnih delov za brusilni stroj ni redna. Izrečena je bila tudi kritika na gospodarja, ki mu je, v kolikor je preobremenjen, potrebno dodeliti pomočnika.

SDS sendzimir 2 želi, da bi bili rezultati ocenjevanja delovne uspešnosti objavljeni na oglasni deski. Delavci s CRNO linije sprašujejo, kdaj bo narejena kabina pri instrumentih, delavci z ZRM pa zahtevajo popravilo fotocelice.

SDS sendzimir 4 zahteva, da se na prvem prihodnjem sestanku obravnava osnutek delovnih nalog ter novih kategorizacij za posamezna delovna mesta, ki jih predvideva reorganizacija. Preden osnutek stopi v veljavo žele povedati svoje predloge.

SDS lužilnica 3 ugotavlja, da zaradi treh različnih turnusov ne more uspešno delovati kot samoupravna delovna skupina in zahteva novo razporeditev svojih članov. Prav tako zahteva tudi javno objavo rezultatov ocenjevanja.

SDS adjustaža 2 (Hladna valjarna Bela) sprašuje, kdaj bodo dobili povezovalne mize za adjustirani material iz NSSL linije. Skupina meni, da bo zaradi večje varnosti adjusterjev potrebno v adjustaži napraviti stojala za naslanjanje ozkih kolobarjev. Predlaga tudi čimprejšnjo uvedbo norm. To naj bi stimuliralo pridne adjusterje. Na CTL liniji je treba popraviti oljnik.

SDS adjustaža 3 je doberšen del sestanka posvetila vprašanju tehnološke discipline in medsebojnemu odnosom, ki niso najboljše. Vodja je člane SDS opozoril na obvezno nošenje zaščitnih sredstev.

SDS žarilnica 1 in 2 (Hladna valjarna Jesenice) predlaga, da se uredi prostor, kamor bi lahko odlagali višek žice, ki ne gre v žarilnico. Ta višek se sedaj postavlja za zid v žičarni in se ga zaradi neurejenosti težko sargira.

SDS žarilnica 3 (Gaser) ugotavlja, da dela na prezračevalnih napravah poteka prepočasi in opozarja, da so klimatski pogoji v obratu zelo slabi (vročina, zadušljiv zrak).

SDS skladišče vložka (Hladna valjarna Jesenice) meni, da je treba preurediti zabojce za reno.

SDS odprema pa opozarja na pomanjkanje delavcev. Zlasti vprašanje voznika vilicarja je že zelo staro. Zato ponovno urgirajo.

RAZŠIRJENA SEJA ODBORA ZA GOSPODARSTVO PRI DS ŽELEZARNA

Predsednik odbora za gospodarstvo pri delavskem svetu železarne Jesenice Vitomir Gričar je 13. julija sklical razširjeno sejo odbora za gospodarstvo, kateri so poleg članov odbora prisostvovali še predsedniki odborov za gospodarstvo temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti, člani poslovnega odbora in predstavniki družbenopolitičnih organizacij.

V zvezi s poslovnim poročilom za prvo polletje 1978, ki sta ga navzočim posredovali predsednik poslovnega odbora Peter Kunc in vodja oddelka za operativno planiranje Avgust Karba, so na seji sprejeli naslednje ugotovitve in priporočila:

- V prvem polletju je Železarna proizvedla 793.750 ton proizvodov in je svoje planske obveznosti izpolnila z 98,8 %. Za družbenim planom skupne proizvodnje zaostaja za 9.850 ton ali 1,2 %, v gotovi proizvodnji pa za 9.741 ton ali 4,2 %.

- V tem obdobju je bilo ustvarjene 2.402.000.000 din vrednostne realizacije ali 5 % več kot je bilo planirano. Povišanje vrednostne realizacije gre predvsem na račun zvišanja cen izdelkov in v prvem polletju, deloma pa tudi na račun boljšega asortimenta.

- Planske obveze niso bile v celoti uresničene tudi pri izvozu in metalurški menjavi. Pri čistem izvozu je količinski plan realiziran z 90 %, vrednostni pa s 70 %.

- Navzoči so ugotovili, da je bila preskrba z vložnim materialom v prvem polletju po količini zadovoljiva, po asortimentu pa je zaostajala.

- Med temeljnimi organizacijami združenega dela v tem obdobju najbolj izstopa temeljna organizacija Plavž, ki je proizvedla 3.430 ton grodlja več kot je bilo planirano pri nizki porabi koksa.

- V zvezi s poslovanjem v prvem polletju odbor za gospodarstvo naroča delavskim svetom temeljnih organizacij, da kritično ocenijo delo v tem obdobju in da sprejmejo ustrezne ukrepe, ki bodo zagotovili izpolnitev letnega gospodarskega načrta. Pri tem pa naj upoštevajo sklepe 15., 16. in 17. seje odbora za gospodarstvo pri delavskem svetu Železarne kot osnovo za razpravo.

- V temeljnih organizacijah, kjer gospodarskega načrta niso izpolnili, naj ugotovijo vzroke, ki so povzročili zaostanek za družbenim planom.

- Večjo skrb je treba nameniti doseganju planskih obvez pri izpletnu, saj nedoseganje le-teh predstavlja v nekaterih temeljnih organizacijah velik strošek.

- Poslovodni odbor so zadolžili, da naj v okviru svojih pristojnosti zagotovi vse, da bodo temeljne organizacije lahko nemoteno proizvajale; posebno pozornost pa naj namenijo usklajevanju proizvodnje med temeljnimi organizacijami in tako zagotovijo izpolnjevanje asortimenta.

Ob koncu seje so navzoči sklenili, da bodo ob obravnavanju posameznih zadev skupnega pomena še organizirali sejo odbora za gospodarstvo v taki sestavi.

DM

TOZD Livarna

12. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

Zadnjo sejo odbora za delovna razmerja TOZD Livarna je sklical in vodil predsednik Jože Novak. V obravnavo in odločanje je predlagal naslednje zadeve:

Kadrovsko poročilo za mesec april in maj 1978, ki ga je podal kadrovik Polde Lomovšek. Odstotnost z dela je v aprilu znašala 15,4 % oz. 308 dni, v maju pa 13,5 % oz. 283 dni. Pregledali so tudi odstotnost v petih mesecih letos. Razvidno je, da se giblje v okviru normativov, razen koriščenja rednega dopusta, ki je nekoliko pod planom.

Kadrovik je v nadaljevanju odbor seznanil s potrebami delovne sile v Železarni. Pri tem je poudaril, da bodo potrebna skupna prizadevanja pri iskanju notranjih rezerv za povečanje storilnosti ob istočasnem posodabljanju delovnih prostorov.

Odbor je na predlog vodstva TOZD Livarna potrdil podaljšanje delovnega razmerja za določen čas do 31. 12. 1978 trem upokojencem s tem, da predhodno opravijo zdravniški pregled.

Obravnavali so dva primera nadomeščanja v času letnih dopustov in ju potrdili.

Seznanjeni so bili, da je bil sodelavec Franc Hudovernik na invalidski komisiji proglašen za invalida I. stopnje.

MB

TOZD Strojne delavnice

20. SEJA ODBORA ZA DELOVNA RAZMERJA

V petek, 21. julija, je predsednik Ignac Juran sklical 20. redno sejo odbora za delovna razmerja v TOZD Strojne delavnice.

Pri pregledu sklepov so ugotovili, da so v glavnem rešeni, le nekaj jih je še v reševalnem postopku.

Zdravstvena služba je izdala pozitivno oceno za delo desetih upokojencem za dobo enega leta. V tem mesecu je v TOZD prišlo 11 novih delavcev, devet pa jih je napredovalo na boljša delovna mesta.

Odbor je obravnaval prošnjo sodelavca iz TOZD Jeklarne za prestop, vendar zanj zaenkrat ni primerne delovnega mesta.

Dva sodelavca sta prosila za prekinitev delovnega razmerja, en delavec pa je prošil za sprejem v TOZD. Člani odbora so obravnavali še izredno plačano odstotnost za sodelavce, ki bodo šli v Sovjetsko zvezo in jim to odstotnost potrdili.

Ob sklepu seje so obravnavali še kadrovsko problematiko za prvo polletje v primerjavi z enakim obdobjem lanskega leta, o čemer je poročal kadrovik.

JM

PREGLED SESTANKOV SDS

V minulem tednu smo prejeli 64 zapisnikov s sestankov samoupravnih delovnih skupin. Prevladovale so razprave v zvezi z ugotavljanjem delovne uspešnosti ter o proizvodnji v minulem polletju in v juniju. Na sestankih je bilo izrečenih tudi več opomb, vprašanj in predlogov, ki so se nanašali na ožje delovno okolje.

SDS peči 1 vprašuje zakaj se v administraciji, v nasprotju s proizvodnimi obrati, povečuje število delavcev. Zanimajo jo tudi konkretni vzroki izgube TOZD Družbena prehrana ter pripominjajo, da je cena obrokov glede na kvaliteto previsoka. Nadalje ugotavlja, da so v kantini jeklarne neustrezne higienske razmere ter vprašuje, zakaj jeklarji nimajo prednosti pri delitvi obroka.

SDS ponovno gospodarstvo je dne 28. junija (zapisnik smo prejeli šele sedaj) zahtevala zaradi velike bolezenske odstotnosti ponovno uvedbo kontrole bolnikov na domu. Opozorila je tudi, da dve novi 80 tonski poncivi še po šestih mesecih, odkar so ju dobili, nista usposobljeni (zaradi nefunkcionalnih vilic za zapenjanje ušesa). Ravno pri 80 tonskih poncivah pa se pojavlja ozko grlo, kadar obratujejo velike peči.

SDS jeklolivarna 2, kovinolitarna in modelno mizarstvo so na skupnem sestanku opozorile, da je potrebno v kopalnici napraviti priključek za pitno vodo. Streha nad livarno je dotrajana in nujno potrebna popravila. Zaradi velikih padavin je potrebno očistiti odtočne cevi, kajti voda teče skozi streho na skladišče peska in koksa.

Tudi SDS obratovodstvo 1 (Hladna valjarna Bela) opozarja, da je v adjustaži in odpremi potrebno popraviti streho, ki pušča in pregledati požiralnike jaskov.

Na sestanku SDS vodstvo 2 (Hladna valjarna Bela) so snailke predlagale, da se ocenjuje njihovo delo, ne pa oseba. Zanimala jih je tudi možnost poprave grupe 2 na 4 in vprašanje koliko dopusta pripada članom kolektiva, ki so že prekoračili petdeset let.

SDS sendzimir 1 vprašuje, kdaj se bodo na CBL popravile grupe ter kdaj bo tu manj zastojev in kdo so krivci. Delavci na

PRIPRAVE NA KONGRES ZSMS V POLNEM TEKU

Priloge občinske konference Zveze socialistične mladine Jugoslavije - Jesenice na 10. kongres ZSMS vključevanje mladih delavcev v mladinske delovne akcije sta vprašani, na kateri mi je odgovoril Slavko Mežek, predsednik OK ZSMS.

»Priloge na deseti kongres ZSMS so bile v teku še pred volilno konferenco, saj je bila le-ta vezana na kongresno gradivo. V okviru priprav smo organizirali več javnih razprav o kongresnih dokumentih. Razprave so bile organizirane, predvsem v krajevnih skupnostih, TOZD in šolah. Naš namen je bil predvsem, da bi gradivo prilagodili, oziroma prenesli na razmere v občini in kritično ocenili sedanje razmere. Ocena te analize pa nam bo služila kot osnova za nadaljnje delo.

Čeprav smo si zadali nalogo, da organiziramo javne razprave v vseh sredinah, pa zaradi dela in priprav na volilno konferenco rezultati niso najboljši, saj so bile javne razprave v redkih sredinah, predvsem v TOZD in krajevnih skupnostih. Ker je celotno gradivo preobsežno, smo pripravili izvirne iz posameznih tem, ki jih obravnavamo po interesnih področjih, oziroma glede na zanimanje posamezne sredine. Glavne naloge nas čakajo jeseni, ko bomo oblikovali študijske skupine, v katere bodo vključeni vsi zainteresirani in ki bodo pripravile gradivo za javne razprave za posamezna področja, člani teh skupin pa bodo obenem nosilci javnih razprav. Priprave na

PRIPRAVE NA POHOD PO GRANIČARSKIH POTEH

Na karavli Matija Verdника-To-maža v Zirovnici so letos spomladali dalj poudar, naj bi v okviru 15. avgusta - praznika graničarjev, izvedli pohod po graničarskih poteh v Karavankah. Pri OK ZSMS Jesenice so kmalu ustanovili pripravljalni odbor, ki ga sestavljajo predstavniki obmejnih karav, vojne pošte Radovljica in občinskih konferenc ZSMS Trzin, Radovljica in Jesenice. Pripravljalni odbor se redno sestaja. Na zadnji seji so člani oblikovali pot pohoda, in sicer bodo graničarji in mladina krenili na pot v treh podhodnih kolonah. Pohod bo v soboto, 12. avgusta. Med potjo bodo udeleženci odkrili dve spominski plošči štirim graničarjem, ki so izgubili življenje pri opravljanju odgovornih graničarskih nalog. Prvo ploščo bodo odkrili na Vojnežu Veljku Đureviču in Smaju Taranišu, na Zelenici pa Ostoju Plavšiču in Branislavu Todrovu.

Po zaključenem pohodu bo v dolini Završnice osrednja prireditev ob 15. avgustu - dnevu graničarjev. Udeleženci bodo prejeli tudi graničarske značke, poskrbljeno pa bo tudi za prehrano. Po prireditvi se bo zvrstilo več športnih tekmovanj, za dobro razpoloženje pa bo skrbel ansambel SNB iz Kranja.

JR

DOPIŠUJTE V ŽELEZARJA

kongres so v polnem teku, vendar smo že spoznali nekaj pomanjkljivosti, zato bomo več pozornosti namenili konferenci mladih delavcev, mladinskemu turizmu in letovanju otrok.

Manjka nam vsebina dela in pove-zovanje z društvi in družbenopolitičnimi organizacijami, s katerimi bi oblikovali širše skupne programe in se dogovorili, katere naloge bodo izvrševali posamezni dejavniki. Tako bi bilo delo veliko boljše, saj ne bi prišlo do podvojitve nalog in do nesporazumov. Povezali pa se bomo z vsemi, ki so za naše delo kakorkoli zainteresirani.

Glede vprašanja, ali kaj vpliva na uresničevanje proizvodnih načrtov, če so v mladinske delovne akcije vključeni tudi mladi delavci iz proizvodnje, lahko rečem, da to nima bistvenega vpliva. Iz Železarn je na primer v mladinske delovne akcije vključenih le osemnajst mladih delavcev. Menim, da se mladi v združenem delu vsaj v nekaterih sredinah zelo odgovorno obnašajo do dela in problemov produktivnosti,

seveda pa se srečujemo tudi s problemi tehnološke discipline.

Družbeni dogovor o mladinskih delovnih akcijah so podpisniki sprejeli in mislim, da so vedeli, kaj podpisujejo. Sporazum namreč določa strukturo brigade, v katero morajo biti vključeni tudi mladi delavci, saj so se pojavili očitki, da so od vsega dogajanja preveč odtrjeni. Sicer pa na akcijah ni pomembno samo delo, ampak tudi medsebojno spoznavanje in utrjevanje bratskih stikov. So pa še druge težave, ki nas prisiljujejo, da v akcije vključujemo več mladih delavcev. Naj povem samo primer zvezne akcije Samac-Sarajevo, ki bo jeseni. Za to akcijo ne moremo dobiti dovolj dobrih dijakov in študentov, ker je to že čas rednega pouka in predavanj, slabim pa nočemo dajati podpore, da bi za neuspeh krivili enomesečno odsotnost zaradi udeležbe na akciji. Tako smo prisiljeni, da bomo v to akcijo vključili trideset mladih delavcev.

Povsem drug problem pa je neresnost nekaterih prijavljenih, saj se velikokrat prijavijo, potem pa zopet odjavijo, prijavijo za drugo akcijo in podobno. To pa samo ovira naše delo in nam povzroča nove težave.

Lilijana Juršak

NA OBISKU PRI BRIGADIRJIH V VALJEVU

Ob koncu preteklega tedna ob dnevu vstaje so bili na obisku v valjevski občini predstavniki družbenopolitičnih organizacij občine in Železarn. Obiskali so brigadirje Jeseniško-bohinjskega odreda, ki delajo na delovišču zvezne mladinske delovne akcije Podrinje-Kolubara. Jeseniški brigadirji so pripravili proslavo ob dnevu vstaje slovenskega naroda, na kateri je nastanku in akcijah Jeseniško-bohinjskega odreda spregovorila borka tega odreda Draga Ulčar-Sonja.

Brigadirji so pripravili tudi panoje s fotografijami o tem odredu in tako res dostojno počastili dan vstaje. Sicer pa so brigadirji na delovišču zelo delavni, tudi zdravstveno stanje je dobro in iz Valjeva se bodo vrnili prav gotovo s številnimi priznanji.

Predstavniki jeseniških družbenopolitičnih organizacij so se sestali tudi s predstavniki valjevskih organizacij ter pregledali delo in probleme na posameznih področjih. Med drugim so se dotaknili tudi problema zaposlovanja. Tudi v valjevski občini se srečujejo z njim. Imajo veliko šolanih ljudi, ki pa jih nimajo kam zaposliti; to pa so predvsem mladi.

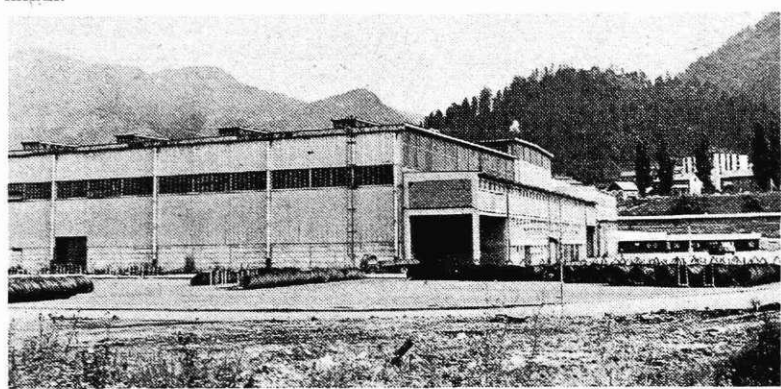
Ob koncu razgovorov so poudarili, da pobratenje sedaj ni več formalno, temveč je postalo del življenja in predvsem mladi so sedaj tisti, ki krepijo vezi, stikane med narodno-osvobodilno borbo.

Rk

MLADI VZDRŽEVALCI PONOVO FORMIRALI OO ZSMS

V TOZD Vzdrževanje je zopet začela OO ZSMS. Na ustanovnem sestanku so se navzoči mladinci dogovorili o bodočih nalogah, predvsem so poudarili vlogo mladih v delegatskem sistemu. Dogovorili so se, da bodo zaradi bolj koordiniranega dela v posameznih obratih ustanovili aktivne. Dogovorili so se tudi, da bodo odslej vsakega novega mladega delavca seznanili z vlogo in pomenom mladinske organizacije, skušali pa ga bodo tudi čimprej vključiti v delo osnovne organizacije ZSMS.

JR

Pred valjarno žice na Beli

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje...

Tito

ZAŠČITA PRED NEVTRONI

Za nevtronsko bombo je javnost slišala že pred dvajsetimi leti. Tedaj sta bili nakazani zamisel o izdelavi tega orožja in njegova vojna uporaba. V tistem času so začeli uvajati v oborožitev tudi t. i. taktično jedrsko orožje - projektile z majhno močjo. Kot je znano, ima to orožje poleg drugih znanih učinkovanj tudi močno sevalno, oziroma nevtronsko učinkovanje.

Tako že dalj časa vemo za potencialno nevtronsko orožje in za nevarnost nevtronskega sevanja. Nedavno objavljena odločitev kongresa ZDA, da bodo proizvajale »novo generacijo jedrskega orožja - nevtronske bombe«, pa kaže, da so že obvladali tehnologijo majhnih jedrskih izstrelkov, ki so ob eksploziji predvsem vir nevtronskega sevanja.

Sedaj pišejo o nevtronski bombi z izbranimi »epiteti«, kot so: »novo orožje«, »čista bomba«, »ni niti atomska niti vodikova bomba«, »kjer pade, ni preživelih«, »najcenejše jedrsko orožje«, »ubija ljudi, ne ruši pa objektov« in podobno.

Tako izrečene »karakteristike« nevtronske bombe pa so obvestila, ki vsebujejo določene polnesnice in imajo prizvok senzacionalnosti. Zatorej je za pripravljanje in organiziranje množične zaščite ljudi pred sevanjem posebnega pomena, da realneje obravnavamo nevarnost nevtronskega orožja. To nam je bilo vodilo.

NEVTRONSKO OROŽJE

Fisijsko orožje. Majhno jedrsko fizijsko orožje, katerega moč je manjša od 20 kt, giblje pa se predvsem v obsegu 0,01 do 10 kt (kakršno imajo velike sile v svoji oborožitvi), so te vrste izstrelkov: rakete, topovske granate, mine ali letalske bombe, težke približno sto ali nekaj sto kilogramov.

Prispevek doze nevtronov tako imenovani totalni dozi začetnega sevanja (gama žarkov + nevtronov) tega orožja narašča hkrati z zmanjševanjem moči izstrelka in sicer približno tako, kot nam kaže razpredelnica.

Koliko prispeva doza nevtronov k celotni dozi začetnega sevanja za izstrelke različne moči:

Moč izstrelka/kt	V celotni dozi začetnega sevanja	
	Doza gama sevanja (%)	Doza nevtronov (%)
100	80	20
20	50	50
10	40	60
1	22	78
0,1	13	87
0,01	10	90

Za izstrelke z močjo 1 kt in manj je prispevek doze nevtronov k celotni dozi začetnega sevanja 80-90 odstotkov. Tako je eksplozija takšnih izstrelkov v glavnem vir nevtronov. Eksplozija oddaja poleg tega toplotno sevanje in povzroči z udarnim valom nadnormalni zračni pritisk.

Ljudje, ki jih jedrska eksplozija zajame na odkritem prostoru, so lahko poškodovani z mehaničnim udarcem, opeklinami in sevanjem.

Merilo, ki se ponavadi uporablja za definiranje 50-odstotnih izgub (onesposobljenosti) žive sile zaradi navedenih poškodb, je takole:

- zračni udarni val z močjo 0,35 kg/kv. cm,
- opeklina II. stopnje (toplotni val z močjo 3,3 cal/kv. cm) in
- totalna doza nevtronov + gama žarkov z močjo 200 remov.

(Enota za ekvivalenta sevalne doze na človeka)
Za izstrelke z močjo 0,01 do 10 kt so te vrednosti prikazane v funkciji oddaljenosti od ničelne točke eksplozije z diagramom na sliki 1.

Krivulja na tem diagramu ima za ekvivalent doze 200 remov znatno večji domet, kot ga imata krivulji 1 in 2 za mehanične poškodbe in opeklina II. stopnje.

TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON - TEHNIČNI FELJTON

ŽELEZARSKA INDUSTRIJA DRŽAV V RAZVOJU V BODOČNOSTI

VELIKOST IN VRSTE NOVIH ŽELEZARSKIH OBRATOV

Povečanje proizvodnih zmogljivosti železarske industrije bodo države v razvoju dosegale na tri načine:

1. Z gradnjo velikih integralnih železarn, ki obsegajo koksarne, plavže, kisikove jeklarne, valjarne itd.
2. S povečanjem in modernizacijo že obstoječih železarn.
3. Z gradnjo manjših železarn z električnimi obločnimi pečmi in valjarnami žice ter paličastega jekla.

Proizvodna zmogljivost integralnih železarn mora biti vsaj milijon ton surovega jekla, da je taka železarna ekonomsko upravičena. Upoštevati je treba, da takšna železarna potrebuje precej koks in železove rude. Če je potrebno surovine uvažati in prevažati na dolge razdalje, to prav gotovo poveča proizvodne stroške. Danes je treba za vsako proizvedeno tono surovega jekla v integralni železarni investirati okoli 1000 dolarjev. Leta 1980 pa bo ta številka zaradi inflacije narasla že na 1300 dolarjev.

Pri modernizaciji in povečanju proizvodnih zmogljivosti pa je važno, katere obrate modernizirajo, oziroma rekonstruirajo. Kadar so glavni proizvodi obstoječih obratov polproizvodi, jim dodajo obrate, v katerih proizvajajo končne izdelke. Kadar pa so glavni proizvod končni izdelki, potem rekonstrukcija navadno zajame vse obstoječe obrate. Kadar gradijo nove koksarne, plavže, jeklarne in valjarne, znašajo investicijski stroški na tono proizvedenega jekla od 700 do 800 dolarjev. Investicijski stroški za finalne obrate so navadno višji od investicijskih stroškov za jeklarne in plavže.

V tretjem primeru se investicijski stroški, ki jih vlagajo v mini železarno (električne obločne peči, naprave za kontinuirno vlivanje in valjarne paličastega jekla), na tono proizvedenega jekla gibljejo okoli 350 dolarjev. Vendar pa gradnja mini žele-

zarn ni vedno najcenejša rešitev, posebno če želijo tudi proizvesti iz kvalitetnejših vrst jekla. Pri gradnji mini železarn je potrebno upoštevati, da taka železarna potrebuje precej električne energije, vode itd. To pa lahko precej zviša investicijske stroške na tono proizvedenega jekla.

Pri proizvodnji surovega jekla v mini železarnah z električnimi obločnimi pečmi predstavlja poseben problem jekleni odpadki. V prihodnjih letih pričakujejo pomanjkanje te železarske surovine v državah v razvoju.

Omeniti je treba uporabo železove gobe namesto jeklenega odpadka v električnih obločnih pečeh. Železovo gobo je možno uvoziti, ali pa jo proizvesti doma. V tem primeru je treba pri letni zmogljivosti 400.000 ton računati na investicijske stroške v višini 140 dolarjev na tono proizvedene železove gobe.

Obstaja tudi možnost proizvodnje različnih valjanih izdelkov iz uvoženih gredic. To je način, ki bi bil v prihodnosti ekonomsko zelo ugoden.

Investicijski stroški za povečanje proizvodnih zmogljivosti železarske industrije so odvisni od razmer v vsaki državi v razvoju posebej, in zato so lahko rešitve pri gradnji enakih naprav zelo različne.

V PRIHODNOSTI BO POTREBNO VEČ JEKLA

Če upoštevamo, da bodo leta 1985 države v razvoju za kritje svojih potreb porabile 150 milij. ton surovega jekla, bodo do tega leta morale povečati proizvodne zmogljivosti svoje železarske industrije za 90 milij. ton surovega jekla. Sedaj imajo železarske industrije teh držav proizvodno zmogljivost 70 milij. ton surovega jekla. Toda do leta 1985 bo 10 % ali za sedem milijonov ton proizvodnih zmogljivosti dotrajanih in jih bo potrebno nadomestiti z novimi. Torej bo potrebno povečati proizvodne zmogljivosti za 97 milij. ton surovega jekla, kar predstavlja vsako leto 12 milij. ton večjo proizvodnjo surovega jekla. To pa bo zelo težko doseči. Po sedaj znanih programih posameznih držav v razvoju, bodo železarske industrije teh držav do leta 1985 povečale svoje proizvodne zmogljivosti za 55 milij. ton surovega jekla. Možno je, da bo ta količina tudi presežena, vendar ne za več kot nekaj milijonov ton.

POTREBNE PROIZVODNE ZMOGLJIVOSTI V LETU 2000

Od leta 1985 do 2000 bodo morale države v razvoju realizirati velik program investicij za povečanje proizvodnje surovega jekla, če bodo hotele leta 2000 proizvesti od 25 do 30 % svetovne proizvodnje, kar predstavlja od 350 do 525 milij. ton surovega jekla.

Za leto 1985 predvidevajo povečanje proizvodnih zmogljivosti na 150 milij. ton. Če bodo hoteli do leta 2000 doseči 550 milij. ton, bodo morali od 1985 do 2000 vsako leto povečati proizvodne zmogljivosti za 27 milij. ton. Če upoštevamo še dotrajnost obstoječih zmogljivosti v višini od pet do šest milij. ton, se potreba po novih proizvodnih zmogljivostih poveča na 32 milij. ton.

Če bo svetovna proizvodnja leta 2000 znašala samo 1,4 milijarde ton surovega jekla, bodo države v razvoju imele nekoliko lažjo situacijo. Od 1985. do 2000. leta bodo morale zgraditi nove proizvodne agregate, katerih letna proizvodnja bo 220 milij. ton. Letno bodo skupno z zamenjavo dotrajanih naprav morale zgraditi nove proizvodne zmogljivosti v višini 20 milij. ton. To je še zmeraj precej visoka številka in tega cilja ne bo lahko doseči.

STROŠKI ZA NOVO ZGRAJENE NAPRAVE

Če bodo hotele države v razvoju proizvesti leta 2000 500 milij. ton surovega jekla, bodo do tega leta morale po sedanjih izračunih investirati, odvisno od inflacije, od 405 do 525 milijard dolarjev. Od tega bi 350 milij. ton surovega jekla proizvedli v velikih integralnih železarnah, preostalih 150 milij. ton pa v mini železarnah.

DELAVCEV S ŠTIRILETNIMI ...

(Nadaljevanje s 1. strani)

njihovega sorazmernega naraščanja in upadanja, se nam ponudi docela drugačna podoba. Za primerjavo smo analizirali razdobje od leta 1967 do 1977 in ugotovili, da imajo najvišji prirastek medicinski tehniki, čeravno se je njihovo število po letu 1974 močno zmanjšalo, najmanjši prirastek pa je pri metalurških. Ali drugače: pri najbolj zastopanih metalurških tehnikah je relativni prirastek v enajstih letih najmanjši, vsega 11,5 %, pri strojnih tehnikah pa kar 132,1 % in pri elektriki 87,2 %. Za vse stroke so gibanja prikazana v naslednji razpredelnici.

stroka	štev. štev. indeksi
	1967 1977 77/76

1. medicinski tehniki	4	14	350,0
2. strojni tehniki	53	123	232,1
3. maturanti gimnazije	16	31	193,8
4. elektro tehniki	39	73	187,2
5. ekonom. in adm. teh.	51	81	158,8
6. ostali tehniki (najrazličnejših strok)	17	26	152,9
7. tehniki kem. stroke	21	26	123,8
8. metalurški tehniki	183	204	111,5
SKUPAJ	384	578	150,5

NEENAKOMERNA PORAZDELITEV PO TOZD IN DELOVNIH SKUPNOSTIH

Delovna skupnost za ekonomiko, tehnično kontrolo in raziskave ter novogradnje je vsekakor najbolj bogata z delavci, ki imajo štiriletno srednje šolo, saj jih je v tej skupnosti domala ena tretjina. Nekoliko manj (28,4 %) jih je v delovni skupnosti za komercialne in finančne zadeve, medtem ko med proizvodnimi TOZD prednjači HV Bela, ki ima hkrati tudi najvišji delež delavcev z višjo in visoko izobrazbo.

Dokaj ugoden delež imata tudi TOZD Vratni podboji in Jeklovlek. Med ostalimi TOZD izstopa Vzdrževanje.

Poleg tega imamo več TOZD, v katerih je delež kadra s štiriletno šolo izredno šibak, zato bi jim morali v prihodnje posvečati večjo skrb. To bi dosegli z večjim neposrednim prilivom in zlasti z izobraževanjem ob delu. TOZD, pri katerih znaša delež tega kadra manj kot 4 % (ob devetodstotnem povprečju v Železarni):

- Družbena prehrana
- Žičarna
- Livarna
- Transport
- Elektrode
- Valjarna žice in profilov
- HV Jesenice
- Jeklarina
- Valjarna debele pločevine
- Strojne delavnice

Celotna porazdelitev je razvidna iz naslednje preglednice:

TOZD oziroma delovna skupnost	štev.	% na stalež
-------------------------------	-------	-------------

Plavž	13	5,4
Jeklarina	19	3,1
Livarna	2	2,2
Valj. bluming-štel	20	4,8
Valjarna žice in profilov	8	2,8
Valjarna debele pločevine	7	3,6
Hladna valjarna Bela	30	13,2
Hladna valj. Jesenice	7	3,1
Žičarna	6	2,0
Profilarna	4	4,1
Vratni podboji	5	10,1
Jeklovlek	14	8,8
Elektrode	7	2,8
Žebeljarna	3	3,5
Strojne delavnice	12	3,7
Energetika	18	8,3
Transport	9	2,4
Vzdrževanje	63	12,1
Remontne delavnice	48	9,5
Družbena prehrana	2	1,1
DS za komerc.-finančne zadeve	71	28,4
DS za kadrovske in splošne zadeve ter informiranje	35	10,1
+ pripravniki	32	
DS za ekonomiko, TKR in novogradnje	160	32,4

(Skupno število se ne ujema docela s številom po strokah, ker podatka nista zajeta v istem času.)

NAJBOLJE VREDNOTENE DELOVNE NALOGE OPRAVLJAJO METALURŠKI TEHNIKI

Delavci s štiriletno srednjo šolo so po stažu precej starejši od delavcev z višjo in visoko izobrazbo. Povprečni staž namreč znaša 12,4 let in povprečna kategorija 12,9. To so povprečja, ki pa se po posameznih strokah razlikujejo. Izračunali smo zvezo med stažem in kategorijo ter ugotovili že znano dejstvo: čim daljši staž ima delavec, tem višjo kategorijo ima. Zveza sicer ni pretirano visoka ($r = 0,46$), vsekakor pa je pomembna.

PRIMERJAVA MED STAŽEM IN KATEGORIJPO PO POSAMEZNIH STROKAM

Stroka	Povprečje staža	Povprečje kategorije
metalurški tehniki	15,1	15,9
strojni tehniki	7,8	13,4
ekonom. in adm. tehniki	14,4	11,8
elektro tehniki	11,7	13,5
maturanti gimnazije	12,4	12,0
ostali tehniki		
(razl. strok)	13,4	11,2
tehniki kemične stroke	16,1	12,1
medicinski tehniki	6,7	8,0

Razmerja med dejansko in pričakovano kategorijo preko regresijskih enačb nismo računali, kljub temu pa že iz splošnega pregleda razpredel-

TOZD oz. DS

TOZD oz. DS	Število					Skupaj	% skupnega števila glede na stalež
	metal. smer	stroj. smer	elektro smer	ostali			
Plavž	5	1	—	—	6	2,5	
Jeklarina	8	—	—	—	8	1,3	
Livarna	4	—	—	—	4	4,5	
Valjarna blum. štel	8	—	—	—	8	1,9	
Valj. žice in prof.	4	1	—	—	5	1,7	
Valj. deb. ploč.	4	1	—	—	5	2,6	
HV Bela	6	1	—	—	7	3,1	
HV Jesenice	4	—	—	—	4	1,8	
Žičarna	10	—	—	—	10	3,4	
Profilarna	1	1	—	—	2	2,1	
Vratni podboji	—	1	—	—	1	2,2	
Jeklovlek	5	—	—	—	5	3,1	
Elektrode	—	3	—	—	3	1,2	
Žebljarna	2	—	—	—	2	2,3	
Strojne delavnice	—	16	—	—	16	4,9	
Energetika	1	9	—	—	10	4,6	
Transport	2	3	1	—	6	1,6	
Vzdrževanje	—	18	13	—	31	6,0	
Remontne delavnice	1	18	1	3	23	4,5	
Družbena prehrana	—	—	—	1	1	0,5	
Komerc. fin. zad.	1	1	1	—	3	1,2	
Kadr. in spl. zadeve ter informiranje	2	—	—	—	2	0,6	
Ekonom. TKR novogr.	6	6	—	4	16	3,2	
SKUPAJ ŽELEZARNA	74	80	16	8	178	2,8	

Glede na stalež so najbolj bogati z delovodskim kadrom v TOZD Vzdrževanje (6 %), Strojne delavnice (4,9 %), Energetika (4,6 %), Remontne delavnice (4,5 %) ter Livarna (4,5 %). Na drugi strani pa je več TOZD, v katerih je delavcev z delovodsko šolo glede na potrebe vsekakor premalo. Ti TOZD so po našem mnenju zlasti naslednji in bi jih torej v prihodnje morali bolj oskrbeti (predvsem z izobraževanjem ob delu iz lastnih vrst):

- Elektrode
- Jeklarina
- Transport
- Hladna valjarna Jesenice
- Valjarna bluming-štel

PRIMERJAVA MED STAŽEM IN KATEGORIJPO PO POSAMEZNIH SMEREH DELOVODSKE ŠOLE

stroka oz. smer	štev.	povpr. staža	povpr. kateg.
-----------------	-------	--------------	---------------

metalurška	74	19,2	12,3
strojna	80	19,3	12,6
elektro	16	16,1	13,4
ostali	8	19,4	14,7

Kakor kaže razpredelnica, je skupina delavcev z delovodsko šolo po stažu še starejša kakor skupina s štiriletnimi srednjimi šolami, saj se večina v povprečju bliža 20. letom de-

Leto	tehniki										delovodje						skupa
	metal.		strojni		ekonom. in administ.		elekt.	kemič.		med.	metal.		stroj.	ostali			
	redni	ob delu	redni	ob delu	redni	ob delu		redni	ob delu		redni	ob delu			redni	ob delu	
1978	12	0	3	17	3	2	4	8	0	0	1	0	0	0	0	23	27
1979	16	10	6	1	1	1	3	2	0	0	0	0	25	9	2	26	50
1980	20	0	0	(10)	2	(2)	2	(6)	0	0	0	0	0	0	0	24	0
1981	12	10	4	(10)	0	(2)	4	(6)	1	0	0	0	25	0	0	21	35
Skupaj	60	20	13	18	6	3	13	10	1	0	1	0	50	9	2	94	112

V preglednici so navedeni le naši študenti ter delavci, ki imajo študijske in pogodbenne obveznosti za šolanje ob delu. V oklepaju so ostali, za katere je verjetnost, da se bodo usmerili v Železarno, zato jih v številku nismo upoštevali. Okvirno s precejšnjo rezervo torej lahko pričakujemo, da bomo do leta 1981 pridobili skupaj rednih diplomantov in s študijem ob delu:

- 80 metalurških tehnikov
- 31 strojnih tehnikov
- 9 ekonom. in admin. tehnikov
- 23 elektro tehnikov
- 1 tehnika kemične stroke
- 1 medicinskega tehnika
- 50 metalurških delovodij
- 9 strojnih delovodij
- 2 ostale delovodje (poslovodja gostinske smeri)

Preseganje plana gre najbrž v precejšnji meri na račun novih generacij delovodske šole, ki smo jo ustanovili na Jesenicah in ni bila pri sanju plana v letu 1975 še upoštevana.

3. V TOZD, kjer je delež kadra s štiriletno srednjo šolo zelo nizek (pod 4 %), je treba delavce pospešeno kadrovati v te šole. Podoben zaključek velja za delovodje.

nice vidimo zanimiva razmerja. Najvišjo kategorijo dosegajo metalurški tehniki (15,9), s precejšnjim zaostankom jim sledijo elektro tehniki in strojni tehniki (13,5 oz. 13,4). Ob sorazmerno visokem stažu zaostajajo ekonomski in administrativni tehniki ter tehniki kemične stroke.

PREGLEDNICA KADROV Z DELOVODSKO ŠOLO

Za delavce z delovodsko šolo zaradi pomanjkljivih podatkov ne moremo prikazati njihovega gibanja za več let, zato se bomo omejili le na pregled za leto 1977. Navedli bomo porazdelitev po TOZD in delovnih skupnostih glede na smer (stroko) ter staž in kategorijo po strokah.

PORAZDELITEV DELAVCEV Z DELOVODSKO ŠOLO PO TOZD IN DELOVNIH SKUPNOSTIH:

vilo						
smer	stroj. smer	elektro smer	ostali	Skupaj	% skupnega števila glede na stalež	
	1	—	—	6	2,5	
	—	—	—	8	1,3	
	—	—	—	4	4,5	
	—	—	—	8	1,9	
	1	—	—	5	1,7	
	1	—	—	5	2,6	
	1	—	—	7	3,1	
	—	—	—	4	1,8	
	—	—	—	10	3,4	
	1	—	—	2	2,1	
	1	—	—	1	2,2	
	—	—	—	5	3,1	
	3	—	—	3	1,2	
	—	—	—	2	2,3	
	16	—	—	16	4,9	
	9	—	—	10	4,6	
	3	1	—	6	1,6	
	18	13	—	31	6,0	
	18	1	3	23	4,5	
	—	—	1	1	0,5	
	1	1	—	3	1,2	
	—	—	—	2	0,6	
	6	—	4	16	3,2	
80	16		8	178	2,8	

lovne dobe. Kategorije delovnih mest, na katerih delajo ti delavci, so zelo podobne tistim s štiriletno srednjo šolo, kar verjetno - vsaj v glavnem - ustreza. Nekoliko prednjačijo (za okrog ene kategorije) delovodje elektro smeri in ostali delovodje (za približno dve kategoriji).

ZAKLJUČKI

1. Porast kadra s štiriletno srednjo šolo je izrazit, saj se je njihovo število od leta 1965 do 1977 več kot podvojilo. Po izredno strmi krivulji vzpona do leta 1971 beležimo zadnje čase močno umiranje te rasti.

2. Če se pri spremljanju tega porasta opiramo na sprejeti srednjeročni program razvoja Železarne za obdobje 1976-1980, ugotavljamo naslednje:

- Plan do 1980. leta predvideva 800 delavcev s štiriletno in delovodsko srednjo šolo ali 11,9 % glede na stalež.

- V letu 1977 smo imeli 574 delavcev s štiriletno srednjo šolo in 178 delovodij, skupaj 752 delavcev. Do leta 1980 predvidevamo še priliv 150 delavcev, torej jih bo skupaj 902 ali 13,4 % na stalež.

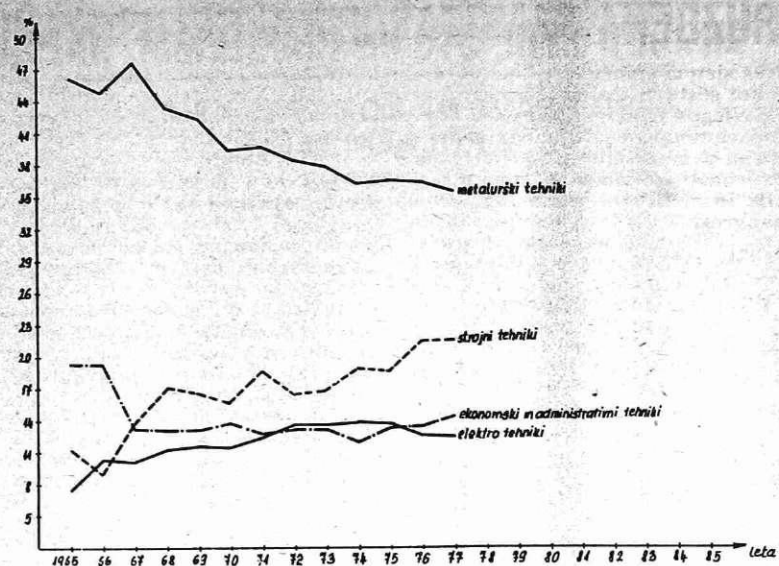
- Pomeni, da bomo predvidoma v letu 1980 plan presegli za 102 delavca ali za 1,5 % na stalež. Številčno bo priliv tega kadra po strokah naslednji:

kt.	delovodje						skupa		
	kemič.		med.		metal. stroj.			ostali	
	ob delu	redni	ob delu	redni	ob delu	ob delu	ob delu	redni	ob delu
8	0	0	1	0	0	0	0	23	27
2	0	0	0	0	25	9	2	26	50
(6)	0	0	0	0	0	0	0	24	0
(6)	1	0	0	0	25	0	0	21	35
10	1	0	1	0	50	9	2	94	112

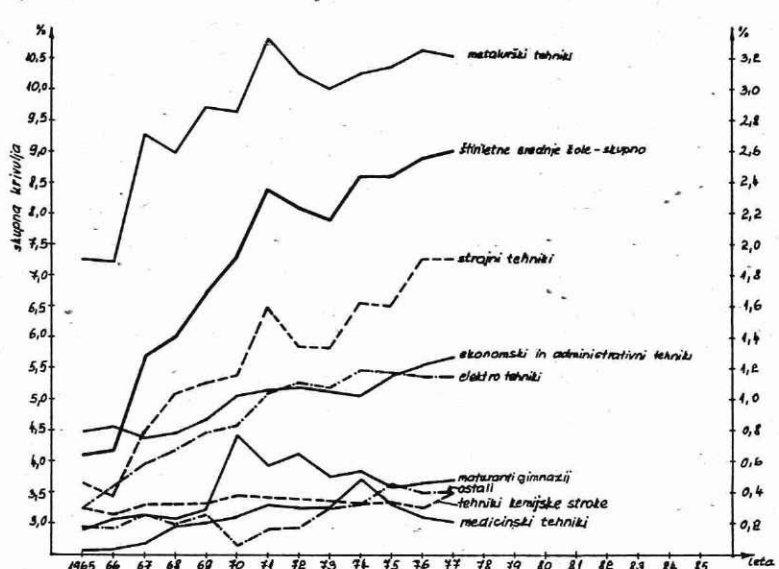
4. Preveriti je treba ustreznost razmerja v kategorijah po posameznih strokah. Menimo, da je nakazana pozitivna razlika tehničnih strok glede na njihov deficit in ev. večje obremenitve ustreznosti, resno pa se zastavlja ustreznost splošnega nivoja, zaradi katerega ne moremo pridobiti kadra netehničnih usmeritev (ekonomski tehniki, administrativni tehniki ipd.)

5. Relativno razmerje med strokami v daljšem časovnem razdobju kaže zlošno, a vztrajno upadanje deleža metalurških tehnikov in naraščanje deleža strojnih tehnikov. Strojno je treba oceniti ustreznost takšnega gibanja. Laično je videti, da je zaradi povečanega deleža predelovalne tehnologije omejena smer pravilna. Delež ekonomskih in administrativnih ter elektro tehnikov je dokaj enakomeren v opazovanem obdobju, medtem ko so se relativna razmerja med ostalimi strokami dokaj pestro spreminjala.

S politiko štipendiranja, usmerjanja in kadrovanja bi morebitne napake v razmerju med strokami lahko v daljšem časovnem razdobju izboljšali. Zaukazati nimamo trdnje podlage za te odločitve, slika

Slika 1: Delež kadra s štiriletno srednjo šolo glede na skupni stalež v Železarni. Pogled na krivuljo pokaže, da izstopa nagla rast od leta 1966 do 1971, nakar se je v letih 1972 in 1973 njihov delež v skupnem številu celo znižal, zadnja tri leta pa počasi narašča. Leta 1977 je bilo med vsemi zaposlenimi 9,0 % delavcev s štiriletno srednjo šolo.

Slika 2: Delež kadra s štiriletno srednjo šolo po posameznih strokah, v katerem prikazujemo relativno razmerje od leta 1965 do 1977 za štiri najštevilnejše stroke. Najbolj tipični sta krivulji metalurških in strojnih tehnikov: relativni delež metalurgov namreč vztrajno upada, pri strojnikih pa narašča. Ali je to odraz tehnoloških in delovnih sprememb ali česa drugega?

se bo verjetno bolj zbistrila tedaj, ko bomo imeli dokončan razvid delovnih nalog.

Če se vrnemo k naslovu: delavcev s štiriletnimi srednjimi ter delovodskimi šolami bo do leta 1980 dovolj, vendar ob predpostavki, da

se ne bo pomembno dvigala fluktuacija ali še drugače - Železarna bo morala biti v vseh pogledih dovolj privlačna, da pritegne in razvije kader, ki namerava prestopiti njen prag.

Francka Marinkovski
Franc Belčič

ODGOVOR DELEGACIJI ...

(Nadaljevanje s 1. strani)

na letni plan realiziran samo 94,3 %. Po sprejemu dopolnila k srednjeročnemu načrtu za letošnje leto, ki je bil v javni razpravi, je v drugem polletju prispevna stopnja iz dohodka organizacij združenega dela povečana od 1,65 % na 2,76 %, prispevna stopnja iz bruto osebnega dohodka zaposlenih pa se zmanjša od 7,43 % na 6,94 %. Z letnim finančnim planom predvidevamo povečanje skupnih prihodkov za 18,9 %. Samoprispevek (participacija) koristnikov zdravstvenega varstva pa po programu predstavlja le 3,1 % celokupnega prihodka. Torej ni vzroka za preplah, da bo družinski račun preobremenjen.

Popolnoma upravičena je zaskrbljenost glede bolezenske odsotnosti tako do 30, kakor tudi nad 30 dni. To bomo lahko rešili samo s skupnimi napori. Mnenje delegacije je, da je vzrok za tako veliko bolezensko odsotnost do 30 dni v tem, ker zdravstvena služba priznava bolniško odsotnost brez kakršnegakoli rizika za združena sredstva skupnosti, ker odsotnost do tridesetih dni plačujejo organizacije združenega dela iz svojih

DRUŽBENA SAMOZAŠČITA V SPLOŠNI LJUDSKI OBRAMBI

Naš sistem splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite gradimo kot sestavni del družbene sistema socialističnega samoupravljanja. Njegov temelj so razredni interesi delavskega razreda in socialistični samoupravni družbeni odnosi. Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita sta postali sestavni del samoupravnih pravic, odgovornosti in dolžnosti delovnih ljudi in občanov ter njihovih delovnih in družbenopolitičnih skupnosti in organizacij. (Tito na XI. kongresu ZKJ)

Močno spodbudo nadaljnjemu razvoju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite z opredeljenimi nalogi pomenita deseti in enajsti kongres Zveze komunistov Jugoslavije. S tem je bil pospešen proces neprekinjene krepitve moralno-politične, organizacijske in materialno-tehnične sposobnosti naše družbe za obrambo in samozaščito v vseh svojih razsežnostih in na vseh področjih. Družbena samozaščita je v preteklem obdobju postala na vseh področjih vsakodnevnega dogajanja organizirana in zavestno vodena družbena aktivnost, ki zagotavlja pogoje za stalno in neposredno vključevanje delovnih ljudi in občanov ter njihovih organiziranih subjektov v zaščito naših vrednot in pridobitev.

Kljub nekaterim začetnim težavam se je ta aktivnost neprestano potrjevala in razvijala do pozitivnih izkušenj in praktičnih rešitev še posebno tam, kjer so samoupravni družbeni odnosi zaživi v svojem polnem in pravem pomenu. V takih pogojih je postala družbena samozaščita del vsakodnevnega dogajanja in sestavni del družbenopolitičnih in družbenoekonomskih odnosov. Izhajajoč iz teh dejstev je zveza komunistov pomembno pozornost namenjala in namenja izgrajevanju in nadaljnjemu zagotavljanju enotne akcije, usmerjanju in povezovanju vseh subjektov obrambe in zaščite ter je tako uspešno ustvarjala vlogo vodilne in povezovalne idejno politične moči na vseh področjih obrambnega in samozaščitnega organiziranja in usposabljanja naše družbe.

Danes se naš delovni človek in občan aktivno vključujeta in organizirano sodelujeta v praktični realizaciji koncepcije splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, ki sta postali sestavni del celovitih samoupravnih in družbenih odnosov. V preteklem časovnem obdobju

so zveza komunistov in druge družbenopolitične organizacije namenjale in namenja veliko pozornost nadaljnjemu razvoju in usposabljanju vseh obrambnih potencialov, si prizadevale za masovno angažiranje vseh subjektivnih sil, za organiziranje in usposabljanje družbene baze, za idejno-politično in strokovno usposabljanje vseh družbenih struktur in prebivalstva v celoti.

S tem so v veliki meri zagotovljeni pogoji, da naš delovni človek v kontekstu celovitih družbenih odnosov postaja resnični nosilec odgovornosti v okolju, kjer dela in živi, za področje varnosti in družbene samozaščite. V tem pogledu imamo številne pozitivne primere naših občanov in delovnih ljudi. Uresničevanje in dograjevanje ideje družbene samozaščite oplemenjuje velika širina praktičnih izkušenj, oziroma rešitev, ki zagotavljajo našemu delovnemu človeku in občanu visoko stopnjo varnosti in zaščite našega družbenega reda in družbene lastnine kot osnovne vrednosti in materialne osnove samoupravljanja in oblasti delavskega razreda.

Družbenopolitične in družbene organizacije so na osnovi ustavnih določil in idejno-političnih stališč zveze komunistov ter odločitev lastnih organizacij in vodstev razvijale in usmerjale ter usmerjajo široko družbenopolitično aktivnost za zagotavljanje pogojev, v katerih bodo delovni ljudje in občani zavestno in odgovorno uresničevali družbeno samozaščito. V vseh akcijah izhajamo iz načela, da je nosilec zaščite in varnosti ter obrambe socialističnih samoupravnih odnosov, vrednot in pridobitev socialistične revolucije naš delovni človek in občan, združen in samoupravni in družbenopolitični organizacijah in skupnostih.

V samozaščitni aktivnosti ima izredno pomembno vlogo zveza komunistov kot nosilka idejno-politične

vsebine družbene samozaščite v organizirani fronti socialističnih sil. Zveza komunistov usmerja delovanje zavestnih sil v zaščito pridobitev naše socialistične revolucije in usmerja družbene akcije, v katerih aktivira delovne ljudi in občane in druge družbene dejavnike, v samozaščitno aktivnost. Odgovornost komunistov v družbenopolitičnih organizacijah in skupnostih pri krepitvi družbene samozaščite je postala sestavni del njihove avantgardne vloge pri krepitvi in razvijanju socialističnih samoupravnih odnosov.

Družbena samozaščita temelji na neposrednih interesih delovnih ljudi in občanov, ki jih uresničujejo v organizacijah združenega dela in krajevnih skupnostih, v katerih samoupravni organi vedno bolj vključujejo delovne ljudi in občane v neposredno uresničevanje samozaščitnih nalog, kar zagotavlja masovno zaščito in obrambo življenjskih in delovnih pogojev. Družbena samozaščita se je oblikovala, kakor je bilo to podarjeno v razpravi v komisiji za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito XI. kongresa ZKJ, v najširšo družbeno preventivo in danes predstavlja novo kvaliteto obrambe pred vsemi izvori ogroženja naše družbe in postaja zelo učinkovit dejavnik osebne zaščite našega delovnega človeka in občana.

Uspehi in rezultati, ki so bili doseženi pri krepitvi splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, je bilo rečeno na XI. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije, so bili močnejši, ker se je angažirala celotna družbena skupnost in ker so naši delovni ljudje in občani pripravljeni odločno braniti in ohraniti velike pridobitve naše socialistične revolucije, svobodo in neodvisnost. Uspehi pri krepitvi obrambe in samozaščite ne spodbujajo našo zavest in prepričanje delovnih ljudi in občanov, da Titova koncepcija splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite izhaja v bistvu iz sistema našega socialističnega samoupravljanja, ki je zasnovan na velikih izkušnjah narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije.

Da bi se povečala aktivnost in odgovornost vseh subjektivnih sil na vseh nivojih s ciljem spodbujanja konkretnih akcij na obsežnem območju samozaščitnega organiziranja, organi zveze komunistov v republikah in pokrajinah ter v Jugoslovanski ljudski armadi redno analizirajo in ocenjujejo stanje ter dosežene uspehe na področju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite ter na osnovi dobljenih rezultatov konkretno usmerjajo nadaljnjo smer aktivnosti vseh družbenih dejavnikov. To pomembno prispeva, da splošna ljudska obramba in družbena samozaščita postajata še bolj redna idejno-politična aktivnost in vsebina dela organizacij zveze komunistov in ostalih družbenopolitičnih organizacij in skupnosti.

Podružbljanje obrambe in zaščite postaja v celoti sestavni del vsakodnevnega samoupravnega odločanja in družbenopolitične dejavnosti. Pri uresničevanju te izredno pomembne družbene naloge je imela in ima najpomembnejšo vlogo zveza komunistov, ki z razvijanjem idejno-politične zavesti o zaščiti pridobitev spodbuja družbene akcije in spodbuja delovne ljudi in občane ter druge subjektivne dejavnike za zagotavljanje in ustvarjanje pogojev za podružbljanje zaščitne problematike. Z mobilizacijo delovnih ljudi in občanov ter drugih družbenih dejavnikov SZDL skozi razne oblike in vsebine aktivnosti ustvarja pogoje za neprestano podružbljanje družbene samozaščite v okviru celovitih samoupravnih družbenih odnosov in pri tem dosega pomembne rezultate.

S konkretnimi akcijami v združenem delu zveze sindikatov usmerja in organizira samozaščitno aktivnost in se tako uspešno vključuje v skupna prizadevanja na področju obrambnih in samozaščitnih aktivnosti. Tudi zveza socialistične mladine se vedno bolj aktivno vključuje v uresničevanje družbene samozaščite. S svojim idejno-političnim delom med mladimi si kontinuirano prizadeva za vzgojo mladih s posebnim poudarkom na oživiljanju in negovanju revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilne borbe in socialistične revolucije. Zveza združenih borcev NOV in zveza rezervnih vojaških starešin v skladu s svojo družbeno vlogo, ki jo imata v naši družbi, zavzemata pomembno mesto pri uresničevanju družbene samozaščite. Tudi druge družbene in specializirane organizacije v okviru svojih delovnih programov dajejo svoj prispevek pri zagotavljanju samozaščitne varnosti v svojih sredinah. Z angažiranjem vseh teh subjektivnih dejavnikov so v preteklem obdobju doseženi vidni rezultati, še posebno pa med desetimi in enajstim kongresom Zveze komunistov Jugoslavije, pri aktivnem vključevanju delovnih ljudi in občanov v samozaščitno aktivnost, ki se bo z enako zavzetostjo in s še večjim angažiranjem uspešno nadaljevala tudi v bodoče.

Svetislav Nikolić

V JULIJU O TOPLOTNI ENERGIJI

Naslovno vprašanje ni bilo na dnevnem redu 12. seje zaradi hladnega julijskega vremena, pač pa zaradi predloga za nove, višje cene toplotne energije iz vročevodnega omrežja, ki ga je predložil biro za urbanizem in stanovanjsko poslovanje Jesenice.

Biro kot distributer toplotne energije za ogrevanje prostorov je izvršnemu svetu v skladu z odlokom o družbeni kontroli cen iz občinske pristojnosti predložil v soglasje nove cene toplotne energije iz vročevodnega omrežja. Predlagane cene na kvadr. meter neto uporabne površine prostorov znašajo:

- za stanovanja 7,92 din/kv. m
- za poslovne prostore 9,51 din/kv. m
- za dvorane in trgovine 11,39 din/kv. m

in so za 8,39 % višje od sedanjih. Cene sanitarne vode, segrete na 60 stop. C. pa bi v bodoče obračunavali po 20 din/kub m. Vzrok temu povišanju je predvsem zahtevek proizvajalca te energije, to je železarne Jesenice, po višji ceni G cal, kar je pogojeno z dražji proizvodni procesi. Izvršni svet je v razpravi ugotovil, da je povišanje upravičeno in da ne presega dogovorjenih okvirjev, zato je na predlagane cene dal svoje soglasje. Nove cene bodo začele veljati s prihodnjim mesecem.

Izvršni svet je obravnaval tudi poročilo o delu gradbenega odbora za izgradnjo šolskega centra Plavž do 30. junija letos. K samemu poročilu, h kateremu izvršni svet daje svoje mnenje, ni bilo pripomb. Širša razprava pa je potekala o dveh vprašanjih, ki izhajata iz poročila, in sicer: ali se lahko namenijo del sredstev iz sklada za gradnjo javnih zaklonišč tudi za sofinanciranje šolskega zaklonišča ter vprašanje, ki se nanaša na finančna sredstva. Glede prvega vprašanja je izvršni svet proučil republikanski zakon o ljudski obrambi ter občinski odlok o gradnji zaklonišč ter ugotovil, da uporaba sredstev za gradnjo javnih zaklonišč ni mogoča za druge namene. Oba predpisa določata, da morajo investitorji objek-

tov zgraditi v stanovanjskih zgradbah ter organizacijah združenega dela ali drugih organizacijah zaklonišča, tisti investitorji, ki so oproščeni graditve zaklonišč, pa plačujejo poseben prispevek, namenjen izključno za gradnjo javnih zaklonišč. Iz finančne konstrukcije za izgradnjo šolskega centra Plavž je razvidno, da predračunska vrednost presega predvidene dohodke. Prav tako tudi ni potrebnih sredstev za izgradnjo posebne osnovne šole. Glede na to bo izvršni svet predlagal, da se prouči možnost zagotovitve sredstev bodisi s podaljšanjem samoprispevka ali s najetjem kreditov, katerih plačilo bi vnesli v letne programe občinske izobraževalne skupnosti.

Na 13. seji je izvršni svet obravnaval informacijo o dosedanjem delu strokovne grupe za pripravo gradiva o možnostih bodočega organiziranja nekaterih krajevnih skupnosti v občini Jesenice. Že pred časom je izvršni svet na pobudo OK SZDL Jesenice imenoval posebno strokovno grupo z namenom, da ta prouči možnosti in pripravi ustrezno gradivo za novo teritorialno in funkcionalno organiziranje krajevnih skupnosti Plavž, Javornik–Koroška Bela, Žirovnica in Sava. To gradivo je torej pripravljeno, javna razprava po teh krajevnih skupnostih pa bo pokazala upravičenost in realnost tega predloga.

Razen tega je izvršni svet obravnaval še osnutek nove notranje organizacije in sistemizacije del in nalog upravnih organov skupščine občine Jesenice, poročilo o delu geodetske uprave v letu 1977, posebno pozornost pa je namenil poročilu o delu kadrovske službe skupščine občine Jesenice in programu dela te službe.

Božo Aheč

POSPEŠENA GRADNJA STANOVANJ

Po osvoboditvi se je v jeseniški občini zgradilo veliko novih stanovanj. Čeprav se je temu namenjala posebna skrb, pa vendar še vedno primanjkuje nekaj nad tisoč stanovanj. Da bi se ta problem v doglednem času uspešno rešil in da bi bili v zvezi s tem sprejeti ustrezni ukrepi, je bil 30. junija poseben posvet o stanovanjskem gospodarstvu. Na posvetu so sprejeli pomembne sklepe, o katerih je 24. julija razpravljala tudi komite občinske konference ZKS Jesenice.

V zvezi s to problematiko so na seji komiteja sprejeli sklep, da je potrebna večja akcijska angažiranost komunistov, ki delajo na tem področju, za hitrejšo in boljše izvajanje stanovanjske graditve. Na posvetu, za katerega sklepe se je opredelil tudi komite občinske konference ZKS Jesenice, so se med drugim dogovorili, da je treba sprejeti nov sporazum o združevanju sredstev za stanovanjsko graditev. Pospešiti je treba delo za sprejem prostorskih in urbanističnih programov ter zazidalnih načrtov za prihodnje srednjeročno obdobje. V organizacijah združenega dela naj bi v prihodnje planirali potrebno število stanovanj in sredstev vsaj za deset let naprej. Pristopiti je treba k odpiranju novih kompleksov zazidalnih površin in k ustanavljanju zadrug za individualno stanovanjsko zidavo, vključno s pridobivanjem stanovanj v etažni lasti. Nadaljevati je treba že začeto akcijo sindikata pri določitvi meril in kriterijev za lastno udeležbo delavcev pri pridobivanju stanovanjske pravice za družbeno stanovanje, oziroma pri pridobivanju kredita za individualno graditev. Skleniti je treba občinski dogovor o prehodu na ekonomske stanarine in oblikovati kriterije ter merila za subvencioniranje stanarin. Ta mora temeljiti na gibanju osebnih dohodkov, potrebi po stanovanjih in podobno. Razen tega so poudarili, da je za hitrejši napredek v stanovanjskem gospodarstvu potrebno zagotoviti dosledno uveljavitev delovanja vseh hišnih svetov in

odpraviti pomanjkljivosti, ki so v preteklem letu ovirale pravočasno uporabo sredstev za tekoče vzdrževanje skupnih delov in naprav v stanovanjskih hišah. Določiti je treba stopnjo potrebnih sredstev za financiranje omrežja komunalnih objektov in naprav, določiti celovitost dohodkovnih odnosov na področju stanovanjskega gospodarstva in nuditi učinkovitejšo pravno zaščito podstanovalcem in podobno.

B.

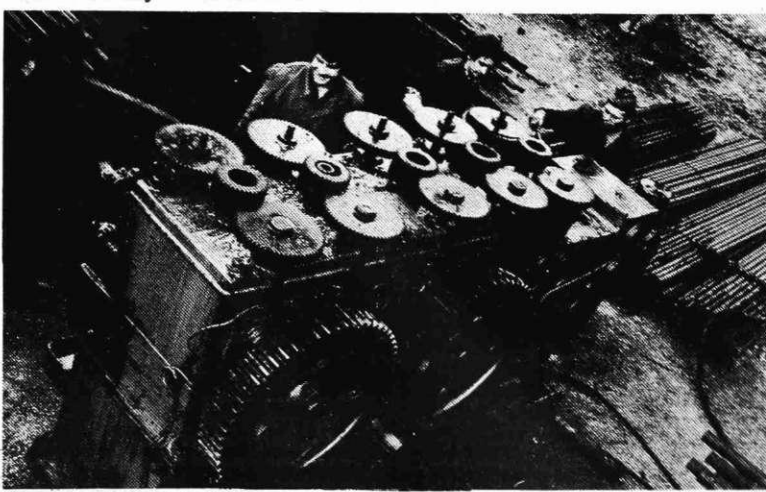
OBČINSKA KONFERENCA ZKS V BODOČE 43 ČLANOV

Na osmi redni seji komiteja občinske konference ZKS Jesenice so poleg problematike stanovanjskega gospodarstva obravnavali in sklepali o sestavi nove občinske konference in o predlogu, da bi se delovna organizacija Tehnoimpeks pridružila k sestavljeni organizaciji združenega dela Slovenske železarne.

V zvezi s sestavo nove občinske konference so se dogovorili, da naj bi ta imela v bodoče 43 članov oziroma delegatov, ki jih bodo v osnovnih organizacijah izvolili predvidoma do 5. septembra.

Kar zadeva pridružitve Tehnoimpeksa so se dogovorili, da je treba v Železarni sklicati člane ZK po TOZD in delovnih skupnostih ter delegate v SOZD SZ, ki naj zavzamejo stališče o tem vprašanju. Gradivo o tej problematiki bo pripravil poslovodni odbor Železarne in bodo v njem navedeni vsi argumenti za priključitev.

B.

Človek in jeklo (foto F. Sluga)

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

SINDIKALNA GRUPA RTA

Seja odbora sindikalne grupe RTA je bila 13. julija. Največ pozornosti so namenili kadrovski problematiki. O kadrovskih problemih je podrobneje poročal vodja tovariš Novak in tudi razčlenil fluktuacijo kadrov v letošnjem letu. Iz njegove obrazložitve je razvidno, da imajo zaradi odhajanja nekaterih sodelavcev precej težav. Ugotavljajo tudi, da v TOZD Iskra Blejska Dobrava odhaja precej usposobljenih kadrov. V zvezi s tem je bilo zastavljeno vprašanje, kakšen namen ima objava razpisov za Iskra Blejska Dobrava v tovarniškem časopisu Železar. Za odhajanje delavcev je treba iskati vzroke v višjih osebnih dohodkih tako v Iskri kot tudi v ostalih organizacijah združenega dela.

V nadaljevanju seje so bili člani odbora seznanjeni s tem, da je vodja izdelal analizo ocenjevanja delovnega prispevka usklajeno z novim pravilnikom (junij 1978). Ugotavljajo nihanje ocen okrog 12 do 14 % (minimalna 10 %, največja 15,7 %), kar teži k uravnilovki in je to v splošno zadovoljstvo, vendar pa na škodo najbolj prizadevnih sodelavcev. Opravljena analiza je pokazala, da je relativno objektivna ocena vodij izgubila učinkovitost, ker je ocena delegatov SDS v večini skupin težila k izravnavi.

Mnenje delegatov SDS je, da je novi pravilnik sicer boljši, da pa še vedno ni možno pravilno vrednotenje delovnih rezultatov. Zagovarjajo stališče republikanskega sveta ZSS, da naj merila za ugotavljanje delovnih prispevkov omogočijo ugotavljanje dejanskega doseženih rezultatov glede na predvidene rezultate dela in poslovanja ter izpolnjevanja postavljanih ciljev (24. in 182. člen ZZD).

Odbor sindikalne grupe RTA takrat opozarja na pravočasno izdelavo kataloga delovnih nalog in opravil. Člani sindikalnega odbora menijo, da tudi to ocenjevanje ne bo omogočilo pravih rezultatov.

V nadaljevanju seje so izoblikovali dva predloga za podelitev državnih odlikovanj, zatem pa so se dogovorili za ustanovitev knjižnice »sindikatist«. Naročili bodo doslej izdane brošure in tudi postali stalni naročniki novih izdaj. Ob zaključku seje so sprejeli sklep o izpolnitvi odbora za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito.

Odbor sindikalne grupe je razpravljal o brezplačnem letovanju sodelavke Franciške Košnjek – TTZ. Sindikalni odbor ugotavlja, da je bil postopek RTA in RD pravičen in priporoča oddelku za družbeni stanard, da omenjeni sodelavki odobri letovanje v prijavljenem terminu.

TRANSPORT

3. julija je bila deveta seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata. Najprej so obravnavali kadrovsko vprašanje in sprejeli sklep o tem, da bo Drago Košir še naprej vodil osnovno organizacijo sindikata. Sprejet je bil tudi sklep, da v prihodnje ne bodo odobraval posojil, če vsi člani IO osnovne organizacije sindikata ne bodo soglasni in če je pomoč potrebna.

V nadaljevanju seje so razpravljali o izletih, ki so bili delno uspešni. Govorili so še o ocenjevanju delovne uspešnosti. IO osnovne organizacije sindikata je bil tudi obveščen, da bo mladina iz TOZD Transport v parku pred delavnico namestila ozkotirno lokomotivo, ki je sicer že odslužila svojemu namenu, in jo bodo primer- no uredili ter zanj tudi skrbeli.

SEJA IZVRŠNEGA ODBORA SINDIKATA ŽELEZARNE

V sredo, 19. julija, je bila seja izvršnega odbora sindikata Železarne. V prvi točki dnevnega reda je bila IO posredovana informacija o objavljenih dokumentih devetega kongresa ZSS, ki bo še to jesen v Mariboru. Razprava o teh dokumentih bo trajala do 26. avgusta, gradivo pa bodo obravnavali na sestankih sindikalnih skupin ter na sejah IO osnovnih organizacij sindikata v TOZD in DS. Naročili so tudi odboru za samoupravljanje in gospodarjenje pri IO sindikata Železarne, da dokumente prouči in na eni prihodnjih sej posreduje o tem informacijo.

V drugi točki dnevnega reda je bil IO sindikata Železarne seznanjen s problematiko zaposlovanja invalidov v Železarni. Informacija je vsebovala tudi podatke o bolezenski odsotnosti z dela, ki je prevelika. V zvezi s problematiko zaposlovanja invalidov naročajo pristojnim službam, da jim omogočijo zaposlitev na delovnih mestih, ki bi ustrezala njihovim zmognostim. Vzporedno so obravnavali problematiko zaposlovanja žena v Železarni. Kadrovski službi naročajo, naj izdela analizo delovnih mest, ki ustrezajo ženam, trenutno pa jih zasedajo moški. To je potrebno tudi zaradi tega, ker je vsak dan več prijav žena za zaposlitev, med njimi tudi tistih, katerih moške so zaposleni v Železarni.

Ob sklepu seje so iz sredstev solidarnostnega sklada odobrili denarno pomoč nekaterim sodelavcem.

DOPISUJTE V ŽELEZARJA

Tudi jugoslovanske meščanske stranke so potrebovale »šovinizem« za privabljanje neukih množic v svoje vrste. Tudi »protikomunizem« teh strank se ni razlikoval od »protikomunizma« današnjih »demokratskih« strank na Zahodu.

Ko bi vsega tega ne izkusil na lastni koži prav tako kakor večina tistega dela moje generacije, ki se je v meščanskih strankah prebijala do spoznanja, da meščanska demokracija ni demokracija ljudstva in da »domovina vladajočih« ni domovina vladanih, bi se prav gotovo ne drznili kritizirati meščanske demokracije z vsemi njenimi privesi o različnih »svobodah«, ki so navadno samo prazne besede, dejanja pa najčeste tako svobodo ali take svobode zanikujejo...

Že v začetku tega razmišljanja sem omenil slovenskega narodnega heroja Matija Verdika-Tomaža. Želel bi, da bi njegovo življenje in delo vsaj v bežnih obrisih spoznali avstrijski državljani in si tako vsaj približno ustvarili predstavbo o ljudeh, ki so organizirali narodnoosvobodilni in protihitlerjevski boj ter prve partizanske enote na Koroškem. Povedal sem že, da je bil to sin koroških staršev iz Roža. Rodil se je leta 1916. Njegov oče (kot večina koroških delavcev v tovarnah Kranjske industrijske družbe na Jesenicah) je pripadal razredno zavednim delavskim organizacijam. Zaradi svojega revolucionarnega prepričanja je moral pretrpeti marsikaj, saj mu takratna jugoslovanska oblast ni hotela dati niti jugoslovanskega državljanstva. Sicer pa herojev oče ni bil pri tem nobena izjema. Tudi prvemu predsedniku komunistične stranke na Jesenicah, Stefanu Weissu, je oblast v kraljevini Jugoslaviji odrekla državljanstvo, čeprav je bil Slovenec in ga že dan po objavi Obznane, s katero je prepovedala Komunistično partijo Jugoslavije, izgnala iz države, češ da je kot Korošec avstrijski državljani. Tudi očetu Matija Verdika-Tomaža je oblast izdala samo začasno državljanstvo, medtem ko je nemške inženirje v tovarnah Kranjske industrijske družbe tolerirala in jim priznavala državljanstvo, čeprav svojega protijugoslovanskega mišljenja niso skrivali in so se kasneje spremenili v kulturbundovce in hitlerjeve ter postali, kot sem že omenil, leglo Hitlerjeve pete kolone na Jesenicah. Tudi v tem je dokaz, da je buržoaziji razredna pripadnost bližja kot narodna pripadnost, čeprav se tako rada postavlja s svojimi nacionalističnimi gesli in frazami. Za razredno zavedne delavce to ni bilo nič novega, saj so tudi sami čutili v delavcih drugih narodnosti sotovariše, čeprav jih je zaradi tega ista buržoazija, ki je tolerirala nemške inženirje, ožigosala za »protinacionalne in protidržavne elemente«, kar je moral narodni heroj Matija Verdika-Tomaž poslušati že v otroških letih, še bolj pa potem, ko je s petnajstimi leti postal tudi sam delavec in se kot član društva prijateljev prirode udeleževal srečanj v Karavankah s podobnim delavskim društvom »Naturfreunde« iz Avstrije. Zaradi teh srečanj je bil jugoslovanska oblast slovensko društvo prijateljev prirode prepovedala ter se pri tem zatekla k »šovinistični« ugotovitvi, da delavci pozabljajo na nacionalno čast!

Takih srečanj med jeseniškimi in koroškimi delavci bi lahko naštel še več, saj so tudi v Avstriji postajali za razredno zavedne delavce vse težji časi. Leta 1933 so prepovedali KP Avstrije, podoben ukrep pa so Dolfuss, Fey in voditelj Heimatschutz (Heimwehra) Starhemberg pripravljali tudi proti »železni diviziji II. internacionale«, kakor so v svetu takrat imenovali avstrijsko socialno demokracijo. Kljub temu se je ta »železna divizija« premalo odločno uprla takratnemu Dolfusovemu klerofašističnemu nasilju. Tu mislim na dogodek, ki so pripeljali do ustanovitve avstrijskih delavcev februarja 1934 in do njenega poraza. Takrat je mnogo udeležencev februarjskih dogodkov v Avstriji pribežalo v Jugoslavijo, tudi na Jesenice, kjer so se zanje zavzeli jeseniški delavci. Pomoč zanje je zbiral tudi takrat osemnajstletni Matija Verdika, ki je leto kasneje postal sekretar ilegalne mladinske komunistične organizacije (SKOJ) na Jesenicah, kmalu potem pa je bil sprejet tudi v ilegalno KP Jugoslavije, zaradi česar je bil januarja 1941, v času, ko se je Cvetković-Mačkova vlada pripravljala na pristop k Hitlerjevi osi Rim-Berlin-Tokio, interniran z množico komunistov in drugih protifašističnih borcev v taborišče pri Medjuriču pri Ivanjici, od koder se je po zrušitvi trojskega pakta in padcu Cvetković-Mačkove vlade vrnil domov na Jesenice.

Že iz tega lahko človek, ki pozna zgodovino razredno zavednega delavstva v Jugoslaviji in Avstriji, najde podobnost usod razredno zavednih delavcev. V Avstriji so za časa Dolfussa morali v internacijo v Wöllersdorf, pri nas v Jugoslaviji v Bilečo, Lepoglavo, Ivanjico, da ječ, ki so se dvajset let polnile s komunisti v bivši Jugoslaviji niti ne omenjam.

Tudi zgodovina obeh buržoazij je podobna: v Avstriji so se vrhovi meščanstva in s strani teh vrhov do nacionalističnega šovinizma nahujskani sloji zatekali najprej k avstrofašistični vladavini, kasneje pa se prelevili v naciste, ki jih je bilo v Avstriji že za časa Dolfussa več kot preveč in ki so povabili Hitlerja, da jih je popeljal »Heim ins Reich«, v Jugoslaviji pa so isti vrhovi buržoazije poizkušali fašizirati državo in se uvrstiti v sklop fašističnih držav, le da jim to pri nas ni uspelo prav po zaslugi KPJ, ki je v zadnjih letih pred napadom na Jugoslavijo organizirala široko ljudsko protifašistično gibanje in ki je tudi ob Hitlerjevi aneksiji Avstrije opozarjala:

»Hitlerjeve fašistične motorizirane hordde so pregazile malo Avstrijo in s svojimi bajonetni raztrgale vse mednarodne pogodbe, ki so zagotavljale tej deželi neodvisnost...«

S priključitvijo Avstrije je Hitler dobil v klešče bratsko Češkoslovaško. Zdaj je samo upravljanje dni, kdaj bodo nad njenim mirnim prebivalstvom zabrnala fašistična letala. Nemški fašizem postopoma in dosledno izvaja svoj peklenski načrt, da bo spremenil vse narode srednje in južnovzhodne Evrope v svoje sužnje in v topovsko hrano v svojem končnem obračunu z demokracijo, zlasti pa z njeno trdnjavo — Sovjetsko zvezo...

Hitlerizem ni prijatelj in dobri sosed (tako je namreč takratni jugoslovanski ministrski predsednik Stojadinović pozdravil Hitlerjevo priključitev Avstrije Nemčiji), marveč je zakleti sovražnik svobode in neodvisnosti jugoslovanskih narodov... Včeraj je Hitlerjeva soldateska poteptala svobodo avstrijskega ljudstva, jutri pa bodo njegove čete vdrele čez Karavanke v Jugoslavijo.

Hitler obnavlja staronemško cesarstvo in Viljemov načrt »Drang nach Osten«. Ta pot vodi čez Jugoslavijo na Egejsko morje. Pri tem ga podpira Mussolini, ki skuša zase dobiti Dalmacijo in Bosno...

Hitlerjev agent Stojadinović je izdal koristi ljudstva. Stojadinovićev hegemonistični režim je največja ne-

varnost za svobodo narodov Jugoslavije in za neodvisnost Jugoslavije. Ta režim seje neslogo (netenje) nacionalnega šovinizma med posameznimi jugoslovanskimi narodi je bilo eno od sredstev vladanja jugoslovanske buržoazije in tudi v teh usodnih urah preprečuje bratski sporazum med jugoslovanskimi narodi...

S svojo izdajalsko politiko trga Jugoslavijo od njenih zaveznikov ter jo prodaja Hitlerju in Mussoliniju. S tem odpira vrata Jugoslavije fašističnim osvajalcem...

Ta proglas ni bil navadna komunistična propaganda, kakor so to razglašali bivši oblastniki in kar se z marsikatero, evropski buržoaziji neljubo sodobno resnico, o čemer pričajo zapisi v Cianoovem Dnevniku, o čemer se lahko sleherni prepriča iz Cianoovih zapisov o Stojadinoviću, Mačku, Cincar-Markoviću in o podobnih grobarjih svobode jugoslovanskih narodov.

Nas Slovencev seveda v tistem času ni skrbela samo nevarnost, ki nam je z aneksijo Avstrije v Hitlerjevi Nemčiji pretela s te strani, marveč nas je vznemirjala tudi usoda naših sonarodnjakov na Koroškem, ki so prišli izpod ene zatiralske oblasti pod še hujšo zatiralsko oblast. Jesenice so obmejni kraj in zato smo lahko videli, kako je zrasel greben »nemškimi železničarjem« (v resnici so bili Avstrijci) in se povečala njihova povezanost z jeseniškimi petokolonci, ki jih je zaposlovala in ščitila Kranjska industrijska družba. Po drugi strani pa so prihajale na Jesenice vesti o še večjem nemškem pritisku na Koroške Slovence. Ilegalni »Slovenski poročevalci« (legalni tisk, ki je v Stojadinovićevem stilu pozdravljal »prijatelja in dobrega sosed«) novic o hitlerjevskem nasilju ni objavljali je oktobra 1938 poročal o življenju koroških Slovencev pod nacističnimi oblastniki:

»Če so Avstrijci v sedanji Nemčiji druge vrste državljani, so pa Slovenci in Hrvatje tretje vrste ter gre vse nacistično prizadevanje za tem, da SLOVENCE IN HRVATE POPOLNOMA IZTREBIJO Z OBLIČJA ZEMLJE... Slovenskim in hrvaškim učiteljem so ukazali, da morajo zaposlitve za namestitev daleč proč v notranjosti Nemčije. Ta namen je prozoren: ko ne bo (na Koroškem in Gradiščanskem) nobenega učitelja več, se bo začelo sistematično potujčevanje naše (slovenske in hrvaške) šolske mladine. Tako se godi slovenskim manjšinam v tisti Nemčiji, ki psuje in zmerja Čehe kot zatiralce njihove nemške manjšine, ki ima v CSR vse pravice, ki si jih moremo misliti! A kje so zaščitniki naših zatiranih ljudi v Nemčiji?

Se nam je v spominu velik borec za pravice (koroških) Slovencev. To je bil župnik Poljanec, ki je umrl kot mučenik, ker je čutil s svojim (slovenskim) narodom na Koroškem. SLOVENC! NE POZABI MO NIKOLI NJEGOVE SMRTI! Naši listi v lastni državi (V JUGOSLAVIJI) NISO SMELI POROČATI RESNICE O NJEGOVI SMRTI. In to naj bi bila naša svoboda! Ali nismo hlapič naših največjih zatiralcev in krivnikov.

RESNICA O SMRTI ŽUPNIKA POLJANCA pa je: takoj po priključitvi (Avstrije) so ga nacisti vrgli v ječo, kjer so ga strašno mučili. Večkrat mu po pet dni skupaj niso dali niti grizljaja. Ko je bil še svoboden, je bil to velik in krepak mož, težak okrog 90 kilogramov.

(SE NADALJUJE)

Sklonil se je nad dekle in grozljivo jokal. Po gibih je Žerjal uganil, da ji snema verižico z obeskom. Moral bi že vstati, a se Bernardu ni dalo. Strmel je v obraz. Kaj prida v tej noči Žerjal ni mogel razločiti. Ampak sin je dekletu najbrž videl takšno, kot v izbi. Ko se mu je smehljala.

Stopil je h gospodu, ga nekoliko zaobrnil, da je lahko vzel iz žepa uro. Dvignil jo je k ušesu, stresel. Kot je domneval: ni tekla. Vzel je denarnico, pobral iz nje bankovce, drugo je vrnil. Po kovčku se mu ni dalo brskati. Večinoma gosposka oblačila, kaj bi s tem.

»Bernard, greva,« je zaklical sinu.

Ni mu odgovoril. Stal je pred dekletom, s sklenjenimi rokami kot bi molil. Žerjala se je polasčala nestrpnost. Lahko bi ju zalotili stražarji. V drugo, že preteče je zaklical sinu, naj pride k njemu. Počasi, obotavljivo se mu je Bernard bližal. Večkrat se je ozrl nazaj.

»Daj mi verižico,« je rekel Žerjal in stegnil koščeno roko.

»Ne dam,« je nekam zamolklo, vendar odločno vzkliknil Bernard. »Ta bo moja. Za spomin.«

Sina je spopadlo, hudo. Slišal je, da zaljubljenega obsede in izgubi pamet. Bernard je veliko ni imel. Čudilo pa ga je da nekaj hipov z dekletom, nasme, ki je bil zgolj prijaznost, lahko tako zmede kmečkega fanta. Bernarda je uklenilo. Trmoglav. Lahko zaradi nje-ga trpi, vendar upiral se mu ne bo. Doslej je on gospodar!

»Bernard, takoj verižico z obeskom, drugače te bom z gorjačo. Zdaj huje, ker ni drugih. Ne bom odnehal, tudi če te pobijem,« je zapretel sinu in dvignil gorjačo.

Kakal je, kdaj bo Bernard povlekel glavo med ramena in si tako skušal zavarovati najbolj občutljiva mesta. Namesto tega je Bernard dvije planil proti njemu in mu pretil z močnimi rokami.

»Pobijte me, do smrti. Tjale grem, k njej. Vi pa tolcite. Prav vseeno mi je, če še živim. Z vami, oče. Rekel bi, kar me tišči pa bi bilo hudo umazano. Vi pa kar udarite, prosim, prosim,« je kot v brezumju vpil Bernard in z rokami kazal na mesta, kamor naj udari z gorjačo. »Bolje, da me ubijete, kot ste toliko drugih. Tega, oče, vam do smrti ne odpustim! Prosim sem vas, vi pa za nekaj tega zlata. Kaj vam bo? In sploh, je dovoljeno ubiti človeka?»

(Se nadaljuje)

Žerjala niso toliko presunili očitki, ki naj bi zdramili njegovo vest. Ni se kesal, kar je napravil. Zaskrbel ga je sin. Huje ga je nalomilo, kot bi kdajkoli pomislil. Želi si smrt, vseeno mu je, kaj bo z njim. To pa je prekleto slabo za hribovca, ki se mora vse življenje ubadati s težavami. Le volja, vztrajnost, moč, da duši bolečine mu pomagajo, da zdrži v hudem. Če pa mu ni za življenje, se ne boji smrti, tak se zapije ali kako drugače izgubi. Bernard je v tem hipu izgubljen. Ne sme ga še spodbosti. Zdajle bi ga udarci z gorjačo naglali le še v hujši obup.

»Bernard, verižico in obesek sem hotel — zaradi varnosti. Tega ne sme nihče videti pri tebi. Ljudje že šušljajo, da veliko ubežnikov naleti na mine. Saj jih peljeva stran od naše hiše, vendar hiš tukaj ni veliko. In prav daleč ob meji ne smeja. Zato moramo vse skriti. Tudi sliko dekleta. Spravim jo, ti pa jo boš gledal pozneje, ko mine vojna in se bo vse pozabilo. Saj razumeš, Bernard,« se je dobrikl sinu.

»Ne dam! Sliko mi je podarila, verižico sem vzel. Vem, da bi ona najbolj želela, da jo dobim jaz, če jo sama ne more nositi. Hotel sem jo obvarovati smrti, a vi, pohlepni...«

Planil je proti Bernardu. Očitek o pohlepu ga je prizadel. Seveda si je želel stvari. Bil je pohlepen, ker siromak nikoli ni premogel nič drugega kot najbolj nujno, da se je z garanjem lahko preživljal. Tudi on bi rad živel mirno, brez strahu, da mu bo crknila žival, pozebla ajda, toča potokla pol pridelka, da ne bo s slamo krita hiša zgorela. Vse kar je počel, vse zaradi varnosti, zatrtih želja in možnosti, ki jo je iztuhtal.

Presenečenemu sinu je segel pod vrat, otipal verižico in potegnil. Skoraj ni čutil, kdaj jo je pretrgal. S prsti je verižico vlekli v dlan in naglo spravi v žep. Potem je segel še po sliko in jo potegnil iz notranjega žepa.

Bernard se je ovedel, da je oropan. Zgrabil je Žerjala, čvrsto in ga stresel:

»Vrnite mi moje stvari ali vas ubijem,« je vpil v brezumju.

Prvič je Žerjal občutil, kako je Bernard močan. Prav čudno, da se ga je bal? Če je bil Bernard doslej prestrašen, vdan, zdaj ni bil več. Komaj se mu je Žerjal strgal in mahnil z gorjačo po segajoči roki. Bernard je zavpil ob bolečine, roka mu je omahnila k telesu.

Zlomili ste mi kost, nič zato,« je obupan stokal Bernard in se zaobrčal. »Če me zgrabi, ob priliki že poračunava. Pojdiva domov, da se napijave. Zaspim in morda v spanju pozabim.«

Kar oddahnil se je, da se Bernard vda. Še malo in bo spet stari, malo kujavi Bernard, ki nikoli ne bo dvignil roko proti njemu. Zlomljena kost ga bo izučila.

»Sol neseva preko meje, zamenjava za tobak in druge stvari. Zdajle so vsi stražarji pri ubitih. Najbolj varno je.«

»Roka me hudo boli,« je čemerno stokal Bernard. »Ne ljubi se mi preko meje, nositi tovor. Za danes bo dovolj. Pa drugič.«

Pretekel je Bernarda, ki se je že zaobrnil proti domu. Ni udaril, čeprav ga je zamikalo. Skušal je z govorjenjem omehčati sinovo trmo.

(Se nadaljuje)

ANICA AŽMAN V NAJVEČJEM SNEŽNEM METEŽU NA VELIKO POTOVANJE V DEŽELE OB EKVATORJU 16

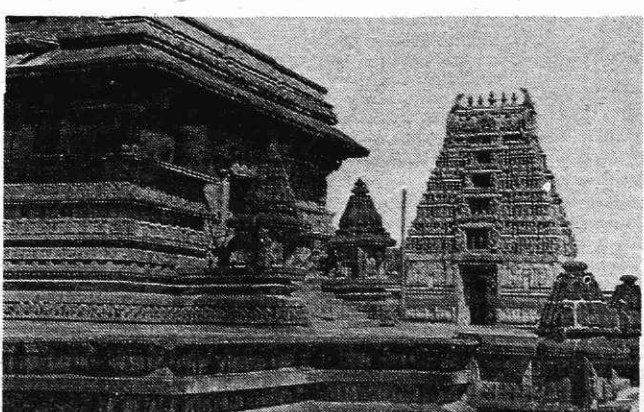
Te ladje imajo streho in pod njo je sobi podoben prostor. Tu prebiva brodar s svojo družino. V njej živijo in umirajo. Kuhinjo z nekaj zaboji in lonci imajo zadaj. Psi in otroka priveržejo na vrh, da ju, če padeta v vodo, lahko hitro potegnemo iz nje.

Tajska je poljedelska dežela in 80% zavzema predelava riža. Tudi ribarstvo ne zaostaja. Ima tudi velike gozdne zaklade plemenitega lesa. Tudi rud ne manjka. Ima dovolj železove rude, mangana, volframa in antimona. Močno je razvita tudi tekstilna in farmacevtska industrija.

Zaradi pestrosti in ugodja, ki ga nudijo Tajci turistom, je tudi turizem močno razvit. Stanovali smo v luksuznem hotelu Indra regent. Indra pomeni staroindijsko božanstvo neba.

dežja, groma in strele. Predstavljali so ga s štirimi dolgimi rokami v zlati kočiji z mnogimi konji: orožje pa so mu bila strela, blisk, grom, puščice in kopja.

Hotel ima 440 sob. Vse imajo klima naprave, tako da sploh ne čutiš velike vročine. Ima več restavracij, vsaka ima svoj namen. Poleg velikega plavalnega bazena in terase so še lepotilni saloni, savna in raznovrstne masaže. V sklopu hotela so še raznovrstne trgovine, ki jih je nad 300. Odprte so pozno v noč.

ŠE NEKAJ ZNAČILNOSTI TAJSKE

Tajska je za turista enkratna. Ima prečudovite tempelje z večstopenjskimi strehami, ki so pokrite s ploščat temnordečo opeko in obrobljene z izrezljanimi in pozlačenimi lesenimi fasadami. Po tempeljskih dvoriščih se sprehajajo menihi v rudnih haljah, v vsakem kotu, na vsakem oltarju pa vidimo ležečega, sedečega ali stoječega Budo, velikega ali malega, železnega ali zlatega, kamnitega ali lesenega, novega ali starega!

Vsestransko smo se seznanili z raznimi vejami budizma — skoro preveč — premalo pa z naravo samo, s floro in favno.

Nismo pa videli največje farne krokodilov na svetu, čeprav smo bili že čisto blizu. Zakaj ne, ne vem. Mogoče vstopnina ni bila vračunana v ceno potovanja. Prav gotovo bi vsak sam z veseljem doplačal približno en dolar, da bi videl več kot 10.000 živih krokodilov, od novorojenih do največjih, 3,5 metrov dolgih. V tej fermi jih gojijo, hranijo in nazadnje kože pošiljajo na vse konce sveta, da iz njih izdelujejo elegantne torbice ali različne modne dodatke.

Posebnost Tajske so tudi mali budistični templji — templji za duhove, ki jih napravijo domačini pred svojo hišo. Ti miniaturni templji morajo biti obrnjeni proti bivalnemu prostoru Senca hiše pa ne sme pasti preko templja. V teh templjih prebiva Chao Ti, hišni duh, ki varuje družino vsega hudega. Tudi ti miniaturni templji pred hišami so okrašeni s cvetjem.

Najcenejša delovna sila pri podiranju in transportu lesa so sloni. Zelo redki so bele barve, ki prinašajo srečo.

(Nadaljevanje prihodnjik)

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Vsi trije zbori OS Radovljica so na 2. skupni seji 26. julija razpravljali o osnutku statuta občine in potrdili dopolnila, ki so jih zbrali v dvomesečni javni razpravi. Delegati so izrekli soglasje tudi k dopolnilom statuta slovenskih občin in k predlogu dogovora o financiranju dejavnosti te skupnosti. V obravnavi je bilo tudi poročilo o stanju obrambnih priprav v občini, poročilo o štipendiranju in poročilo o pripravah za sanacijo Blejskega jezera. Na seji so sprejeli odlok o razveljavitvi nekaterih starejših predpisov OS Radovljica, odlok o registraciji in označevanju psov ter reži ostalih domačih živali, odlok o ureditvi opravljanja blagovnega prometa v imenu OZD in na njihov račun, odlok o pripravi prostorskega plana občine, odlok o merilih za razvrstitev objektov, zgrajenih brez dovoljenj, poročilo o izvajanju plana razvoja malega gospodarstva ter predloge za podelitev letošnjih občinskih priznanj SO Radovljica posameznikom in delovnim in družbenim organizacijam ter imenovanja namestnikov občinskega javnega tožilca.

Osrednja proslava dneva vstaje slovenskega naroda je bila v soboto, 22. julija, v Begunjah v organizaciji KO ZB Begunje, aktivna borcev Kokrškega odreda in vseh krajevnih DPO Begunje pod pokroviteljstvom Elana. Slovesnosti so se začele s slavnostno povorko v dolino Drage, kjer so odkrili spominsko ploščo Kokršemu odredu in izročili namenu novo asfaltirano cesto Begunje-Draga. Slavnostna govornika sta bila Vinko Hafner, nekdanji sekretar OF za Gorenjsko, in Stane Prezelj, nekdanji komandant Kokrškega odreda. V kulturnem programu so sodelovali učenci osnovne šole 4. maj iz Begunj, godba na pihala Gorje in partizanski harmonikar Tonček Triplat-Nešč. Po slovesnostih v Dragi je bilo na Krpinu tovariško srečanje.

Na slovesni seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je bila v počastitev dneva vstaje slovenskega naroda - 20. julija, v Ljubljani je med šestimi zaslužnimi kulturnimi delavci prejel nagrado vstaje slovenskega naroda tudi blejski književnik in borec Ivan Ribič-Stojan. To visoko priznanje je prejel za življenjsko delo za umetniško ustvarjanje na področju partizanske literature in filmskih del. Plaketo ZZB NOV pa je med 62 nagradenci iz Slovenije prejel tudi dolgoletni predsednik KO ZB NOV Radovljica in poštvalni družbenopolitični delavec Vinko Berce iz Radovljice.

Komite OK ZK Radovljica je na zadnji seji sprejel pobudo o ureditvi spominskega muzeja Tomaža Godca v njegovi rojstni hiši v Bohinjski Bistrici, kjer je bila 1939. leta konstituentna seja CK KPJ. Za izvedbo te naloge je komite imenoval 13-članski pripravljalni odbor in sprejel program, ki ga bodo izvedli s pomočjo tehničnega muzeja Slovenije, Gorenjskega muzeja Kranj, tehničnega muzeja železarne Jesenice in kulturnih skupnosti Gorenjske in Slovenije. V častni odbor so predlagali tov. Edvarda Kardelja, ki je bil 1939. leta udeleženec tega pomembnega sestanka CK KPJ.

Organizacijsko kadrovska komisija pri občinskem svetu ZSS Radovljica novega mandata je za predsednika izvolila Vlada Matjašiča, sekretarja občinskega sveta ZSS, za podpredsednika pa Jožico Bernard, delegatko OOS LIP Bled - TOZD Rečica. Pripravila je tudi predlog 15 možnih kandidatov za člane občinske razpisne (paritetne) komisije za imenovanje poslovnih organov v OZD in se dogovorili o kadrovskih predlogih za člane republiških odborov sindikata in o predlogih 40 možnih kandidatov za sodnike porotnike temeljnega sodišča Gorenjske v Kranju. Vse predloge bo obravnaval in potrdil občinski svet ZSS na prihodnji seji.

Po poročilu oddelka za gospodarstvo pri OS Radovljica so bili prihodki občinskega proračuna za prvo polletje 1978 realizirani v znesku 27.508.076 din ali 45,1 % celoletnega plana. Od tega zneska je bilo razporejeno za proračunske potrebe, ki sodijo v splošno porabo v občini 26.871.589 din ali 44,1 % planirane razporeditve.

V vojašnici na Rudnem polju so letos že tretjič v učnem centru na vojaškem urjenju študentje prvih letnikov višjih in visokih šol iz Slovenije. Razen pridobivanja osnovnega znanja v vojaških veščinah in spoznavanja zamisli splošne ljudske obrambe, bodo med 16-dnevnim bivanjem na Pokljuki posvetili pozornost tudi široko zasnovani družbenopolitični, kulturni in športni dejavnosti. Skoraj vsakodnevno jih obiskujejo predstavniki skupščin in DPO vseh gorenjskih občin, mladine, kulturne in športne skupine, s katerimi študentje skupaj prirejajo v prostem času srečanja in prireditve.

V radovljiški občini kadrovske štipendiranje še ni doseglo ciljev, ki si jih je zastavila skupna komisija podpisnic samoupravnega sporazuma o štipendiranju. Število kadrovske štipendije ostaja skoraj na isti ravni kot prejšnjega leta. V šolskem letu 1977/78 so delovne organizacije razpisale 52, za leto pa le 72 kadrovske štipendije, kar uvršča občino na zadnje mesto na Gorenjskem, saj so celo v občini Trzin, ki je bistveno manjša, razpisali 75 takšnih štipendij.

Predstavniki občinskih SIS družbenih dejavnosti občine Radovljica so spričo ocen, ki so bile izrečene na njihov račun in objavljene v Glasu, na sestanku, ki se ga je udeležil tudi predstavnik izvršnega sveta OS, ugotovili, da te ocene ne ustrezajo dejanskim razmeram v strokovnih službah SIS. Posebno je poudarjeno, da delavci strokovnih služb ne morejo nositi odgovornosti za odlašanje ustanavljanja centra skupnih služb, dokler ne bodo dani kadrovske in prostorske pogoji in ne bodo rešena še nekatera organizacijska vprašanja, ki so v pristojnosti iniciativnega odbora in upravnih organov. O svojih stališčih s posveta so seznanili tudi vse občinske družbenopolitične organizacije.

Od 1. januarja do 31. maja se je v radovljiški občini število rednih obrtnikov povečalo za šest, malih obrtnikov za 12 ter gostincev za dva. V tem času pa se je zmanjšalo število frizerskih delavcev za tri ter po en delavec v steklarski obrti, avtokleparstvu, avtomobili, avtomehaniki, v pletilstvu in dimnikarstvu. O problematiki izvajanja plana malega gospodarstva je pred kratkim tešla razprava na izvršnem svetu OS Radovljica, ki je sprejel v zvezi s pospeševanjem te dejavnosti več pomembnih sklepov, ki jih bodo morali uresničiti upravni in inšpekcijski organi, pa tudi združenje obrtnikov.

Letos bo iz radovljiške občine do konca počitnic letovalo na morju v organizaciji skupnosti otroškega varstva, socialnega skrbstva, osnovnih šol ter občinske zveze prijateljev mladine nad 1000 otrok. Od teh bo 620 otrok letovalo v kolonijah v Novem gradu in Fažani, 100 je dobilo pravico do zdravstvenega letovanja, za 300 otrok pa bo skrbela služba socialnega skrbstva.

Izobraževalna interesna skupnost občine Radovljica je v šolskem letu 1977/78 namenila za avtobusne prevoze učencev v osnovne šole 1.265.885 din. Za nastopajoče 1978/79 leto je zaradi podražitve goriva in večje kilometrine planirano za prevoze že 1.573.176 din.

Od 17. do 19. julija so na kampu Šobec letos dosegli višek prenočitev, ko je razpelo svoje platene strehe že nad 1500 turistov, v večini Nizozemcev, Nemcev in Belgijcev. Domačih gostov, predvsem iz drugih republik, so našli okoli 180. Prav v teh dneh se je voda v jezercu otopila do 20 stopinj, kar je bilo dovolj, da so trdni severnjaki izkoristili priložnost za kopanje.

Gradbena dela na novem otroškem vrtcu na Bledu, ki jih izvaja SGP Gorenje, potekajo doslej kljub neviščnostim s vremenom po načrtu. Do konca julija predvidevajo, da bo nov

objekt, ki ga je projektiral Milan Jerala z Bleda, že dobil streho. Če bo teklo vse po predvidevanjih, bodo najpozneje do novembra zaključili z deli, upajo pa, da bo 200 malčkov dobilo svoje mesto že za praznik republike.

Zveza organizacij za tehnično kulturo občine Radovljica, ki združuje 15 društev, osem krožkov in šest osnovnih šol, spada po svojih tekmovalnih dosežkih na raznih področjih tehnične kulture med pet najuspešnejših v Sloveniji. Navzlic temu pa še vedno nima povsem urejene notranje odnose med posameznimi društvi in klubi, so ugotovili na zadnji seji koordinacijskega odbora družbenih organizacij in društev pri OK SZDL. Predvsem bo potrebno ugotoviti, katera društva, klubi ali krožki opravljajo družbeno interesno dejavnost in katere ustvarjajo lastne dohodke. V zvezi s tem bodo morali opredeliti vlogo občinske zveze, ki mora stremeti tudi za solidarnostno pokrivanje manj donosnih dejavnosti. O tem se bodo po sklepu koordinacijskega odbora dogovorili na skupnem posvetu vsi predstavniki članic ZOTK v septembru.

Da le ni vselej in povsod vse odvisno od denarja, pričajo tudi podatki iz periodičnih obračunov SIS za stanovanjsko in komunalno gospodarstvo in drugih skupnosti s področja materialne proizvodnje. Za primer lahko služijo podatke SDK Kranj iz I. četrtertja 1978, ki kaže, da so bili trimesečni dohodki v radovljiški občini za stanovanjsko skupnost izkoriščeni le 38 %, za komunalno skupnost 29, kmetijsko zemljiško skupnost borih 6, in v SIS za varstvo pred požari 58 %. To pomeni, da so vse našete skupnosti porabile v omenjenem obdobju le 34 % razpoložljivih sredstev, ki se stekajo na njihov račun iz OZD. Večji del vzrokov je iskati v pomanjkanju programov in prepozno začelih akcijah, ki pa se stopnjujejo šele v drugi polovici leta.

Referenduma, ki so ga opravili v TOZD Iskra Otoče 29. junija, ko so se delavci izjavljali o pravilniku o osnovah in merilih za razporejanje čistega dohodka, še je udeležilo 492 ali 93,18 % vseh upravičencev. Za pravilnik je glasovalo 289, proti 197 delavcev, 6 glasovnic pa je bilo neveljavnih. Izidi referenduma so pokazali, da se je večina delavcev opredelila za nov pravilnik in so s tem izrekli tudi svojo odločenost in pripravljenost za samoupravno dogovarjanje po sprejetih merilih.

V Elanu Begunje so že stekle priprave za proizvodnjo izredno kvalitetnega jadralnega letala DG 100-Elan, katerega bodo predvidoma začeli proizvajati v letošnjem oktobru. V ZR Nemčiji je že na praksi pet delavcev, ki se bodo usposabljali kot nosilci proizvodnje teh letal v Elanu. O kakovosti letala pričča uspeh znanega jadralca Pintarja iz ALC Lesce, ki je navzlic nekaterim objektivnim težavam na letošnjem državnem prvenstvu dosegel 5. mesto.

Za novega predsednika komisije za šport in rekreacijo pri občinskem svetu ZSS Radovljica so na 1. seji 20. julija izvolili Vinka Iskra, delegata KOOS Vezenine Bled, za podpredsednika pa Franca Vovka, delegata KOOS Veriga Lesce. Komisija je sprejela tudi program sindikalnih športnih iger za II. polletje 1978.

Za kulturno dejavnost, predvsem foto kino kluba v Radovljici in Bohinju, ki delujeta v okviru zveze organizacij za tehnično kulturo občine Radovljica, je na osnovi družbenega dogovora o financiranju ZOTK kulturna skupnost Radovljica 1975. leta namenila 20.000 din, 1976. leta 25.000 din, 1977. leta 30.000 dinarjev, za 1978. leto pa je delež teh sredstev planiran v znesku 33.150 din.

Begunjski gasilci že več let predstavljajo po svoji izurjenosti in znanju v slovenskem in jugoslovanskem merilu sam vrh, nič manj uspešni pa niso na mednarodnih tekmovanjih. Že lani so osvojili prva mesta med 95 ekipami za pokal Šaleške doline, za pokal Pohorskega bataljona in seveda prvo mesto na občinskem prvenstvu, razen tega pa med 117 ekipami iz celega sveta na gasilski olimpiadi v Trentu v Italiji odlično tretje mesto. Uspeh so ponovili tudi letos s prvim mestom v Velenju za pokal Šaleške doline, kjer je sodelovalo 117 ekip in na evropskem prvenstvu v Böblingu ZRN, kjer so osvojili tretje mesto in s tem potrdili, da so že nekaj let najuspešnejša gasilska enota v Jugoslaviji.

KARAVANŠKI PREDOR, OBVOZNICA IN - PROBLEMI

V letu 1978 je bilo na območju občine Jesenice registriranih 46 težjih prometnih nesreč, ki so terjale tri žrtve, 24 oseb pa je bilo težje ranjenih. Številke na prvi pogled, v primerjavi z drugimi območji, ne vzbujajo zaskrbljenosti, vendar pa je treba dodati, da je največ žrtev na prehodih za pešce, ki so črna točka Jesenice.

Nekaj več o tem ter o problemih, s katerimi se srečujejo, mi je povedal Slavan Berlik, predsednik sveta za varnost v prometu pri skupščini občine Jesenice:

»Črni točki na Jesenicah sta prehod za pešce na Plavžu in pred železniško postajo. Da bi bilo nesreč čim manj, smo v času sezone poskrbeli, da promet ob prometnih konicah ureja prometni milicnik, v programu pa imamo tudi semaforizacijo križišč. Žal ugotavljamo, da obstoječi semaforji ne pomagajo dovolj, saj so nekateri pešci zelo nedisciplinirani in se obnašajo dokaj neodgovorno. Spremenjen vozni sistem za vozila avto šole in prepoved zavijanja v levo so dodatni ukrepi za zmanjšanje zastojev v času poletne sezone.

Seveda imamo nekaj problemov s prometno vzgojo. Zamrla je na primer akcija »vsi na kolo«, ker je premalo udeležencev, pa tudi izpitov za kolo za učence osnovnih šol ni. Prometni krožki ne delujejo kot bi morali, saj so v krožke pogosto vključeni le najboljše učenci in se ne čuti vpliv celotne šole, zato je tudi delo teh krožkov slabo. Poleg tega primanjkuje dobrih mentorjev, nekatera vodstva šol pa so za to dejavnost popolnoma nezainteresirana. Mislim, da bi bili ti problemi večinoma rešeni, če bi uredili kolesarsko stezo.

Komandir postaje milice Jesenice Jože V�ndramin je povedal, zakaj je na prej omenjenih prehodih za pešce največ nesreč in kateri so vzroki zanje.

»Pri Čufarju in pred železniško postajo je največ nesreč zato, ker sta

ti dve mesti prometno najbolj frekventni, saj je Čufar center Plavža, kjer je zdravstveni dom in občina, pri železniški postaji pa je glavna avtobusna postaja in sklop trgovin. Vzroki nesreč so objektivne in subjektivne narave. Med vzroke subjektivne narave sta najpogostejši neupretnost in prometna nedisciplinirana pešcev, ki pri prečkanju ceste berejo časopis, si prižigajo cigarete ali ne upoštevajo cestno prometnih predpisov in nedisciplinirani vozniki, ki ne upoštevajo zakonsko določene omejitve hitrosti. Bilo bi veliko manj nesreč, če bi tako pešci kot vozniki bolj upoštevali prometno signalizacijo in skrbeli za lastno prometno varnost.

O gradnji karavanškega predora in obvoznice ter o problemih, ki so povezani s tem, je nekaj več povedal Anton Kovač, načelnik oddelka za urbanistične, gradbene in geodetske zadeve ter član izvršnega sveta skupščine občine Jesenice:

»Idejni projekt, ki sta ga naredila republiška skupnost za ceste in projektivni biro v Kranju, bo v avgustu v javni razpravi in bo dokončno oblikovan do konca leta. V zvezi s tem se pojavlja problem, ker je ob predvideni trasi določen dokaj širok pas, pravimo mu rezervat, v katerem niso dovoljene, niti možne gradnje in adaptacije hiš, dokler idejni projekt ni sprejet. Razen tega geološke raziskave še niso končane, pa tudi traso skušamo določiti tako, da bodo stroški čim manjši. Zato se lahko zgodi, da bo prišlo do manjših sprememb, kar je obenem tudi glavni vzrok, da je rezervat tako obsežen. Na osnovi gradiva repub-

ške skupnosti za ceste pa že načrtujemo zoženje rezervata.

Predvidevamo, da večjega rušenja objektov v Podmežaklji ne bo, ker gre cesta nad hišami po pobočju Mežaklje, večji posegi pa so predvideni na Hrušici, kjer je v načrtu predviden manipulativni prostor carinske službe. Pri zadetih občanah bodo prejeli ustrezno odškodnino ali nadomestni objekt oziroma stanovanje.

Karavanški predor bo predvidoma dograjen leta 1983, za obvoznico pa še ne vemo, ker imamo srednjeročni načrt sprejet samo do leta 1980. V načrtu 1980-85 bi torej morali zagotoviti ustrezna sredstva in delovno dinamiko, da bosta predor in obvoznica zgrajena istočasno, saj je nemogoče, da bi cesta skozi Jesenice sprejela ves promet.

To so le bolj splošne informacije, podrobnosti pa bodo občani izvedeli v okviru javne razprave, ko jim bo dan v pogled idejni projekt.

Lilijana Juršak

Tretji električni čoln na blejskem jezeru za turiste (foto B. Blenkus)

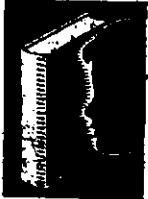
PREBIVALCI ZASIPA PRAZNUJEJO KRAJEVNI PRAZNIK

Prebivalci Zasipa, prijetne gorenjske vasi ob vznožju zelenega Homa, v neposredni bližini romantične soteske Vintgar in svetovno znanega Bleda, letos drugič slavijo svoj krajevni praznik - 5. avgust. Ta dan se spominjajo prve večje sabotažne akcije v tem delu Gorenjske, ko je leta 1941 partizanska trojka domačinov Franc Primožič, Anton Terseglav in Janez Ambrožič z miniranjem onesposobila cevovod hidroelektrarne Piškovca, ki je napajala z električno energijo železarno Jesenice. Takrat je tovarna delala za okupatorsko nemško vojsko, zato je podvig zasipniških borcev pomenil ne samo borbeni uspeh, marveč tudi izjemno politično zmago, ki je imela velik odmev med prebivalstvom tega dela Gorenjske, kjer se je že porajal organizirani oboroženi odpor proti sovražniku.

Zasip z nekaj nad 650 prebivalci je pred tremi leti slavil že 900-letnico obstoja, letos pa mineva že pet let, odkar imajo svojo krajevno skupnost. Tako kot med NOB, v katero so se vključili domala vsi vaščani, so tudi po osvoboditvi enotno strnjeni v svojih družbenopolitičnih organizacijah, kulturnem društvu, ki je lani slavilo 50-letnico delovanja, ter v samoupravno organizirani skupščini krajevnih skupnosti, naslanjajoč se na lastne sile dosegli izredne uspehe. Obnovili so gasilski in kulturni dom, zgradili igrišče in lep zabavno rekreativni prostor na Homu, asfaltirali ceste, uredili okolico in zgradili celo vrsto novih, lepo urejenih hiš. Krajevna skupnost skrbi ne samo za komunalne probleme, ampak posveča pozornost prav vsem skupnim potrebam v vasi, zato ni naključje, da je vsaka akcija, ki jo sproži svet krajevnih skupnosti, skupna akcija vseh organizacij in društev.

Krajevni praznik bodo počastili v nedeljo, 6. avgusta, ob 10. uri s slavnostno sejo skupščine krajevnih skupnosti v dvorani kulturnega doma, nato pa bodo domači gasilci izvedli mokro vajo v vasi. Popoldne ob 14. uri bo množična proslava na prireditvenem prostoru na Homu, kjer bo kulturni program z nastopom domačega pevskega zbora in recitatorjev ter godbo na pihala DPD Svoboda Lesce. Ob tej priložnosti bo štirim najbolj zaslužnim krajanom podeljeno krajevno priznanje OF z bronasto značko. Najbolj svečan trenutek bo ob podpisu listine o pobratenju z belokranjsko krajevno skupnostjo Podzemelj, s katero so vzpostavili prijateljske vezi na pobudo zasipniških borcev. Po proslavi bo tovariško srečanje, ki bo zaradi izjemno lepega kraja na Homu gotovo privabilo tudi številne izletnike.

JR

NOVOSTI NA POLICAH JESENIŠKE KNJIŽNICE

Vitomil ZUPAN: Igra s hudičevim repom. Pomurska založba 1978.

Založba je to knjigo pospremila z izvlečki iz dveh ocen. Avtor prve je znani kritik in esejist Taras Kermauner, avtor druge pa prevajalec Čeelelovega Potovanja na konec noči Branko Madžarevič. Ocenjevalca — tako se zdi — branita pričujoči roman pred očitkom, da gre za pornografijo. Taka obramba danes in pri nas bržkone ni potrebna, zlasti če gre za resnega avtorja — in kje bi se našel kdo, ki bi si upal trditi, da Zupan ni resen pisatelj? Kermauner postavlja to delo »v bližino H. Millerja«, čigar Rakov povratnik imamo tudi v slovenščini. Pričujoči roman pa je soroden Millerjevemu delom samo po drznosti v spolnih rečeh. Prej bi lahko Igro s hudičevim repom primerjali z deli Johna Updika, n. pr. z romanom Rabbit se vrača: zgodba je podobno zarisana, v obeh primerih gre za zakonski par, ki se ločuje, medtem ko se v hišo prisilni mlada lahkoživka.

Se v nečem bi kazalo oporekati Kermaunerju. Po njem ta »najbolj radikalni slovenski prozni tekst seksualne smeri... povzroča celo gnus, odpor do spolnosti.« Seveda, to je vprašanje okusa. Vseeno poskusimo biti objektivni. Kaj ni tisto, kar v tem romanu zbija gnus in odpor nekaj drugega, in ne spolnost kot taka — pa čeprav gre tu pogosto za izprevrženo obliko spolnosti (sado-masohizem)? Kaj ni tako, da tu zbija odpor zakon kot institucija, pa grobost junakove žene (kateri ne vemo vzroka), pa junakova zaslužjenost, pa izpraznjenost njegovega življenja v krogu potrošniške kulture blagostanja? Kaj ni spolnost ob vsem tem razmeroma nedolžna. Res je, tu dobi občutek, da je nekaj narobe, sprašuješ se, zakaj ne more človek biti človek človek.

Poznamo teorijo, po kateri direktno prikazovanje spolnosti ne sodi v pravo umetnost: preprosto povedano, po tej teoriji umetnost in spolni akt ne gresta skupaj, pa ne iz moralističnih razlogov, ampak zato, ker spolnost s svojo silovitostjo onemogoča pravo estetsko doživljanje. Vendar danes spolnost ne nosi v sebi takega vseuničujočega naboja kot nekoč. Nešto umetnin dokazuje, da je to sožitje mogoče, seveda le tedaj, če interes bralca (gledalca itd.) presega željo po čutnem draženju.

Tisto, kar nas v tem romanu pritegne, pa nikakor ni samo spolnost kot taka, ampak celota junakovega eksistiranja, v kateri pa »nižje« doživljajske plasti kot n. pr. spolnost, sebičnost in podobno niso zamolčane. Človeka kar mika, da bi zapisal, da je avtor tega romana v bistvu moralist (vendar je to stara in izrabljena finta). Vsekakor tu ni prostora, da bi Zupanovo temeljno držo izpeljali iz njegovih prejšnjih del — od partizanskih zgodb v Slovenskem zborniku 1945 pa do romana Duh po človeku, o katerem smo v tej rubriki že poročali.

Je že tako: v tej knjigi Zupan je in ni moralist, je in ni »filozof«, je in ni avanturist: tu, v tekstu, je šel glavnemu junaku pod kožo in živi z njim, jemlje nase njegova nasprotja, ki so hkrati tudi nasprotja nekega časa.

Džekija bi sicer lahko nabolli na bucico in sociološko definirali kot predstavnika srednjega sloja, malo-meščana, potrošnika, oportunističnega, površnega in podobno. (Tudi sam se poskuša definirati, pa kaj mu to pomaga?) Če gledamo nanj bolj prostodušno, se pokažejo bolj simpatične lastnosti: res je uživaški, pa je zraven tudi odprt do drugih, zdi se,

da je zmožen imeti koga rad, zna odpustiti in pozabiti. Predvsem pa: ta človek zna tako posrečeno modrovati! Kako zna z nekaj besedami označiti koga iz svoje okolice: na primer: kadar oponaša, kaj je ob neki priložnosti rekla Lida (žena) ali Mili (mlada lahkoživka) ali Muci (žena nekega funkcionarja)! Ni ga analitika, ki bi mogel potegniti mejo med avtorjem in junakom. Čigava so vsa ta blesteča modrovanja o današnjih časih pa o ljudeh — Džekijeva ali Zupanova? Čigava je ta radoživost, čigava neuničljiva zmožnost, otresti se hudih sanj, pristati na življenje, pa če je še tako »zajebano«?

Od zunaj ta svet poznamo: podobno nam ga slika ducat drugih (v glavnem slabših) pisateljev, zraven pa še tolpa časopisnih koserjev, humoristov in satirikov, godrnjačev, ki pošiljajo »pisma bralcev«.

Ne Zupan ne Džeki pa nista nergača. Džeki pove vse po pravici — kajpak po svoji pravici —: kako ga je žena dolga leta obkladala z žaljivkami, kako ga je prijavila tožilcu »zaradi posilstva mladoletnice«, pri tem pa vseeno vztrajala, da mora izpolnjevati svoje zakonske dolžno-

sti, »ker zakon še traja«. Pove vse to in še marsikaj, pa pri tem ne nerga. Zgodba se izteče v ugotovitev, da pač nista za skupaj, da je on, tak kot je, rojen za prostost. Kot vidimo, je ta zgodba povedana z Džekijevega stališča. Džekijevi ženi ni dano, da bi povedala svoje: »slišimo« jo, kako ga zasmehuje, kako mu grozi, vendar nam njeno stališče ostane nerazumljivo.

Tu se konec koncev srečujemo s hudim razčlovečenjem in se zdi, da bi iz tega morala slediti ne vem kakšna nihilistična filozofija. Proti koncu romana dobiš vtis, da je avtorjev pogled na svet v bistvu pesimističen. Vendar vidimo, da je ta pesimizem zaresen le na razumski ravni. Pisatelju tiči v kosteh polno protistrupov. Podedovani obrambni refleksi? Nekeč, v Vratih meglenega mesta je Zupan opisoval male ljudi iz predmestja. Morda se je od njih nalezel te drže, s katero je človek kos vsakemu hudiču? Tu je žilavost in zraven obešenjaški humor in dar za opazovanje — dediščina, ki pride očitno prav tudi v svetu materialnega izobilja, ne glede na večjo ali manjšo stopnjo kulturne revščine.

NOVI VIDIKI O DOKUMENTACIJI DRUSCHKEJEVIH ZLOČINOV

Afera Druschke se končno le prebujala in dobiva svoje konkretne oblike procesa proti vojnim zločincem iz druge svetovne vojne. Med informacijami, ki jih posreduje javnosti naše časopise, je novinar Anton Rupel v dnevniku Delo, z dne 23. 3. 1978 pod naslovom Slaba vest v Ludwigsburgu med drugim zapisal tudi sledeče:

»Kaj vedo v Ludwigsburgu o zločinah, ki so jih nacistični okupatorji zagrešili proti jugoslovanskemu prebivalstvu? Odgovor, ki nam ga daje šef centrale, je presenetljiv in pove razmeroma zelo malo. Iz nepregledne množice zadev se spominja le dosjeja o šefu varnostne policije v Beogradu Emmanuelu Schäferju, ki je obtožen in obsojen tudi zato, ker je pred izbruhom vojne pripravil likvidacijo ljudi. Ko je leta 1964 bonska vlada pozvala vse prizadete države, naj dajo ludwigsburški centrali na voljo dokumentacijo o nacističnih zločinah, se edino Jugoslavija ni odzvala. Vrhovnega tožilca Rucklerja so povabili v Moskvo, kjer si je 14 dni ogledoval osrednji arhiv, podobno je dobil vpogled v Pragi in Varšavi — iz Jugoslavije pa je šele po petih letih dobil načelni odgovor in to le seznam nemških (vojaških) enot, ki so obtožene, da so zagrešile zločine na naših tleh.«

Taka informacija nam je bila posredovana iz Ludwigsburga, tako imenovanega centra za proučevanje krivde vojnih zločincev širom okupirane Evrope.

Novinar Jože Vetrovec pa je pred dnevi osebno ponovno obiskal Franca Koritnika, ki živi v Italiji ob jezeru Como in o aferi Druschke navedel nova zanimiva odkritja pod naslovom: »Nova imena zločincev v preiskavi zoper Clementa Druschkeja« ter med drugim zapisal:

»Pristojni zvezni organi so v letu 1948 zbrano dokazno gradivo odstopili zavezniki silam zaradi uvedbe kazenskega postopka zoper Druschkeja (glej Teleks, št. 27 z dne 7. julija 1978).«

Iz podatkov o zasliševanju Clementa Druschkeja je med drugim tudi podatek, da je bil Druschke po vojni zaposlen pri zaveznikih.

Če gornje izredno natančno dokumentirane podatke pogledamo malo globlje, se nam odpre vrsta

vprašanj, ki v končni fazi dobivajo povsem svojstven zaključek. V tej zvezi se postavlja izredno pomembno vprašanje, ne samo za sam proces Druschke, marveč mnogo bolj važen za vso Jugoslavijo: kako, da gradivo, oziroma podatki o vojnih zločinah in zločinah iz Jugoslavije niso bili vročeni centrali za proučevanje vojnih zločincev v Ludwigsburgu?

V zvezi s to zelo pomembno in delikatno zadevo za vso Jugoslavijo bi verjetno dobili jasno sliko, če bi odgovorili na naslednja vprašanja:

1. Ugotovljeno je, da so naše pravosodne oblasti v letu 1948 poslale zaveznikom dokazno gradivo o vojnih zločinah in zločinih, storjenih v okupirani Jugoslaviji.

2. Javni tožilec za zbiranje in proučevanje podatkov o vojnih zločinah in zločinah v Ludwigsburgu pa trdi, da izmed vseh okupiranih dežel Evrope edino Jugoslavija kljub zahtevi, da pošlje te podatke, to ni naredila.

3. Clement Druschke in tudi številni drugi nemški oficirji so bili po vojni zaposleni pri zaveznikih. Vprašanje je, kje in kako. Prav lahko so med drugim dobili v roke tudi te dokumente in so jih onemogočili. Zanimiv bi bil podatek, koliko časa je bil krvnik Druschke zaposlen pri zaveznikih? Pri tem je zelo važno tudi to, da zavezniki oficirji niso znali nemškega jezika in je zelo verjetno, da so dobili vpogled v to gradivo tudi nemški oficirji.

Zares čudno, da tožilstvo v Ludwigsburgu ni prav nič vedelo niti slišalo o begunjski mučnici, njenem krvniku Druschkeju ter njegovih pomagatih.

To je sicer samo domneva, vendar bi iz nje lahko postavili trditev, da so bivši nemški oficirji, po vojni zaposleni pri zaveznikih, imeli pri tej stvari vmes tudi svoje prste. Vse namreč kaže, da bo na tej domnevi lahko precej resnice. J. R.

SLAVJE V DRAGI

Dolina Draga je preteklo soboto, 22. julija, slavila. Aktiv borcev Kokrškega odreda je skupno z družbenopolitičnimi organizacijami Begunjskega praznovanja dneva vstaje slovenskega naroda združeno s tovariškim srečanjem borcev Kokrškega odreda na mestu, kjer je bil 27. avgusta leta 1944 odred ponovno formiran. Svečanost sta poleg nekdanjih borcev, javnih in družbenopolitičnih delavcev s svojo prisotnostjo počastila borce, revolucionarja in komuniste tovariša Miha Marinko in Franc Leskošek-Luka. Slavnostni govornik, tovariš Vinko Hafner, je orisal težke čase borbe za svobodo in poveljeval prizadevanja za izgradnjo samoupravne socialistične družbe.

Pripravljeni odbor, na čelu s tovarišem Cvenkljem, je sklenil svečanost počastiti s pomembno delovno zmago. Po dolgotrajnih naporih je bila končno po 33 letih realizirana želja vseh, urejena je bila namreč okolica in narejena nova asfaltna prevleka na cesti v prelepi dolini Drage, v dolini talcev in zatocišča partizanov v težkih časih okupacije. V dolini, ki s svojo vodo napaja devet naselij in ki s svojimi naravnimi lepotami navdušuje obiskovalce.

Za izgradnjo ceste so prispevale delovne in družbenopolitične organizacije ter društva bližnje okolice na

čelu s pokroviteljem te slovesnosti, tovarno športnega orodja Elan. Pohvala gre tudi bivšim borcem Kokrškega odreda in krajanom Begunjskega odreda, ki so v dveh prostovoljnih delovnih akcijah naredili veliko delo.

Cesto, ki jo je v imenu pokrovitelja odprl tovariš Vojsk, so sklenili poimenovati skozi vas do grobišča Cesta talcev, od tam dalje do konca doline pa Cesta Kokrškega odreda.

Spominsko ploščo na kraju formiranja Kokrškega odreda je odkril nekdanji komandant Stane Prezeli, pred tem pa je opisal delovanje odreda v letih proti koncu vojne. Povedal je, kako so njegovi borci maja leta 1945 prvi izobesili slovensko zastavo v Celovcu. Pozabil ni omeniti tudi osvoboditelje talcev iz zloglasne mučnice v Begunjah, četrtega maja leta 1945. »Smrt ni huda, kadar te s puško v roki med jurišom pokosi sovražno kroglja. Mnogo huje je, če te nemočnega sovražnik zapre v samotno celico, te muči in počasi ter sistematično uničuje, dokler te do konca ne pokonča.«

V kulturnem programu so sodelovali otroci osnovne šole »4. maja« in godba na pihala. Po končani slovesnosti je povorka krenila v bližnji Krpin, kjer se je tovariško srečanje nadaljevalo. MG

PROGRAM PRAZNOVANJA OBČINSKEGA PRAZNIKA — 1. AVGUSTA

V počastitev občinskega praznika občine Jesenice — 1. avgusta se bodo razvrstile naslednje prireditve in manifestacije:

SOBOTA, 29. julija

ob 8. uri medklubske odbojbarske turnir za ženske in moške v športnem parku v Podmežaklju,

ob 9. uri strelsko tekmovanje z malokalibrsko puško na strelišču narodnega heroja Matije Verdника-Tomaža;

NEDELJA, 30. julija

ob 9. uri medklubske košarkarske turnir v športnem parku v Podmežaklju,

ob 9. uri medklubske tekmovanje v plavanju za pokal mesta Jesenice, predtekmovanja,

ob 14.45 otvoritev garderob in sanitarnih prostorov na letnem kopališču Ukova,

ob 15. uri finalno tekmovanje v plavanju za pokal mesta Jesenice;

PONEDELJEK, 31. julija

ob 17. uri promena koncert pihalnega orkestra Jeseniških železarjev v spominskem parku na Plavžu,

ob 18. uri otvoritev kolektivne razstave slik članov likovnega kluba DOLIK pri DPD Svoboda Tone Čufar v Delavskem domu na Jesenicah;

TOREK, 1. avgusta

ob 11. uri SKUPNA SLAVNOSTNA SEJA VSEH TREH ZBOROV SKUPŠČINE OBČINE JESENICE;

ČETRTEK, 3. avgusta

ob 15.30 otvoritev X. jubilejnih balkanskih iger v skokih v vodo za seniorje na letnem kopališču v Ukovi — po otvoritvi bo prvi tekmovalni dan, tekmovanje pa se bo nadaljevalo vsak dan ob 16. uri do vključno 6. avgusta;

NEDELJA, 6. avgusta

ob 8. uri 16. medklubske balinarske turnir z mednarodno udeležbo na balinišču v logu Ivana Krivca.

DELOVNI ČAS TRGOVIN PRILAGODITI POTROŠNIKOM

Zelo pogosto je slišati trditev, da naše trgovine poslujejo na meji rentabilnosti, da nimajo potrebnih sredstev za nova vlaganja v povečanje in razširitev ter modernizacijo trgovske mreže. Morda je v neki meri to tudi resnica. Toda, kako si delavci v trgovini prizadevajo, da bi svoje usluge potrošniku izboljšali in povečali ter mu nudili usluge tudi v dneih, ki so praviloma prosti, o tem mnogo manj razmišljamo.

Velika večina potrošnikov je zaposlenih, in sicer oba, mož in žena. Za nakup vsega, kar družina potrebuje, ostane zelo malo časa. Le pogledimo: ob sobotah v popoldanskem času imamo odprto na mestnem območju z 18.000 prebivalci, da turistov in prehodnih gostov ne omenjam, samo eno dežurno trgovino. Da je potreba po trgovskih kapacitetah večja kot so trenutne možnosti, dokazujejo dolge kolone kupcev, ki potrpežljivo čakajo, da se končno le prerinejo do blagajne. V večjih mestih so trgovine odprte celo v nočnih urah. Pri nas pa se zadovoljujemo v sobotah v po-

poldanskem času le z eno, čeprav je očitno, da je to premalo. Tudi v nedeljah naj bi bila v dopoldanskih urah odprta vsaj ena. Za kadilce so trafike na kolodvoru odprte vsak dan, tudi ob nedeljah in praznikih od 5. do 23. ure. Za prehrabene in druge artikle pa to najbrž ni potrebno?

Pri tem je potrebno še posebej naglasiti, da se na poti pravi morijo dnevno valijo kolone turistov, od katerih mnogi ustavljajo avtomobile in sprašujejo, kje bi lahko kaj kupili.

Ali je taka trgovska politika pravilna in pametna, naj razmislijo trgovinski delavci sami. Ali nam ne gre pri takem delu veliko dragocene dohodka mimo? Še posebej, ker radi ugotavljamo, da ni denarja za nove naložbe in zato tudi osebni dohodki trgovinskih delavcev niso najboljši. Ne glede na vse to pa že sama potreba narekuje, da se tudi trgovina mora prilagoditi potrebam potrošnikov, s čimer bo tudi akumulativnost naše trgovine večja pa tudi celoten dohodek in s tem tudi osebni dohodki. JR.

ČUFARJEVE PLAKETE ZA LETO 1978

Na podlagi 3. člena sklepa o podelitvi Čufarjevih plaket v letu 1978 skupščina kulturne skupnosti Jesenice

RAZPISUJE

ČUFARJEVE PLAKETE ZA LETO 1978

Čufarjeve plakete se podelijo organizacijam in posameznikom za:

- aktivnost in uspehe na področju kulturnih dejavnosti,
- ustvarjalno in poustvarjalno delo na področju kulture,
- dolgoletno uspešno delo na področju kulture,
- kvaliteten dosežek v posameznih kulturnih dejavnostih,
- dosežke strokovnega, organizacijskega in znanstvenega dela,
- uspehe, ki pospešujejo kulturno dejavnost na področju propagande in publicitete.

Predloge za podelitev lahko dajo občani, kulturne in druge organizacije ter društva.

Pismene predloge z obrazložitvijo predložite strokovni službi Kulturne skupnosti Jesenice, Trg Toneta Čufarja 4, do 1. septembra 1978.

DOLIKOVCI ZA OBČINSKI PRAZNIK

V mali dvorani Delavskega doma na Jesenicah bodo v ponedeljek, 31. julija, ob 18. uri odprli v počastitev občinskega praznika kolektivno slikarsko razstavo članov likovnega kluba DOLIK pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice. Umetnostni zgodovinar in likovni kritik Cene Avguštin je za razstavo iz 45 predloženih del izbral 29 del naslednjih avtorjev: Janez AMBROZIČ (1), Rudolf ARH (1), Branko ČUŠIN (1), Marica ČUŠIN (1), Franc DOLINSEK (2), Nika HAFNER (1), Janko KOROŠEC (2), Zdravko KOTNIK (1), Janez KOZARNIK (1), Pavle LUŽNIK (3), Tine MARKEŽ (3), Tone TOMAZIN (4), Cveto VELIKAJNE (2), Cveto ZUPAN (2), Tomaž ŽELEZNIKAR (2) in Marjan ŽIDANEK (2).

Razstava bo odprta do vključno 9. avgusta vsak dan, razen nedelje, od 9. do 12. in od 14. ure do 19.30.

RAZSTAVA SLIK IZ PLANINSKE SLIKARSKE KOLONIJE V KRANJSKI GORI

V soboto, 29. julija, bodo ob 17. uri v hotelu Prisank v Kranjski gori odprli razstavo slik, ki so jih ustvarili slikarji na letošnji osmi in delno lanski planinski slikarski koloniji, ki jo prireja Planinsko društvo Jesenice v sodelovanju z likovnim klubom DOLIK pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice. Razstavo odpirajo v počastitev 200-letnice prvega pristopa na Triglav in ostalih letošnjih planinskih jubilejev ter občinskega praznika občine Jesenice — 1. avgusta.

denca iz druge polovice 18. stoletja (Palácio Nacional) je zložena za turistični obisk. Občutek imam, da gledam portugalski Versailles. Posebnost so preproge, na katerih so orientalski vzorci pomešani s portugalskim okusom. Pa vrt! miniaturni Versailles! Skoda da ne moremo poskusiti nacionalne jedi Cozinha Velha (stara kuhinja) »Cozido a portuguesa« — tipično nacionalno enolončnico. Bližnji vinogradi Colaresa (kolareša) poleg Porta in Duera (sever Portugalske) menda dajejo najbolj žlahtno kapljico. Drvimo po kraljevih sobanah, vodiči priganjajo, za nami je že nova skupina in večina niti ne utegne pogledati slovite Arraiolos (preprogo). Pred nami je nov dvorec — Sintra Avizove dinastije iz konca 14. stoletja, ko so se morali Mavri posloviti od dežele. Njih že dolgo ni več, zato pa na vrhu griča še danes kraljuje njihova stara fevdalna trdnjava, do katere sega park subtropskih dreves, prinešenih iz vsega sveta. Z Metodom sva prišla le do polovice griča, vendar morava nazaj v mesto in v kraljevi dvorec. Ta je mešanica mavrske, poznogotske in manuelke dobe. Posebnost gradu sta dva stožčasta stolpa nad grajsko kuhinjo — nekakšna dimnika. Žal je toliko obiskovalcev, da čakamo v vrsti skoraj pol ure. Srečujemo različne skupine, od šolskih ekskurzij vseh stopenj do turistov iz anglosaških dežel. Ko kasneje na glavnem trgu iščem prodajalno razglednic, iz neke ozke ulice zaslišim nepozabno fado s saudado, o kateri bi težko rekel, po kom vleče, stari mavrski ali kasnejši manuelki dobi.

Ko zapuščamo Sintro nas skoraj do Colaresa med vinorodnimi griči pozdravlja nepozabni park Monserrate s svojimi nad

3000 primerki rastlin iz raznih klimatskih območij. Ne čudim se lordu Byronu in drugim slavnim pesnikom in slikarjem, ki jih je ta svet tako privlačil in navdušil. Cabo di Roca je najzahodnejša točka na naši celini. Stopetdeset metrov nad Atlantikom smo in videti je delač. Kaj so tukaj čutili pred več kot pol tisočletja prvi pomorščaki, ne vem. Ali so verjeli, da tam, kjer se »zemlja konča in morje začne«, zares strašijo morske pošasti? Henrik Pomorščak je mislil drugače. Portugalska je zares veliko dala svetu. Ta svet, ki je bil nekoč nepregleden, je danes tako majhen! Je morda tu odgovor za razumevanje saudade?

(nadaljevanje prihodnjič)

esteve
no Cabo da Roca, Sintra - Portugal,
o ponto mais Ocidental da Europa, "onde a terra se
acaba e o mar começa" e onde palpita o Espírito da
Fé e da Aventura, que levou as Caravelas de Por-
tugal em busca de novos mundos para o mundo.

Del »diplome«, s katero turistični komisariat Sintre potrjuje dostop do najzahodnejšega dela naše celine: ... »kjer se zemlja neha in morje začne, odkoder je želja po novih do-
življajih gnala portugalske karavele v svet iskat nove svetove«. Tisti dan nas je v pol ure na novo »diplomiralo« — več kot polovica potnikov avtobusa. To so bili najnižji stroški kake diplome — le 30 escudov!

VALENTIN POLANŠEK

V porodnišnici poezije

Poveličevalno živim
v vseobsegajoči trenutek,
vznesenost je le ena prisotnost,
prehajam
v brezčasna stanja
in postajam novost
novim novostim sproti.
Skozi doslutene boli
in dosanjane slasti
se spajam
v strastno bolest
in zavestno sladkost:
Se m!
S u a!
S m o!
Dopolnjujoči zavesti
se razodeva
veličastje:
BITI — !

Miha Klinar

Posmrtnica sošolcu St. Ž. Ml.

Smrt ... Drugega nam zdaj ne preostane.
Tako ali drugače moramo umreti.
A boja našega sovrag ne more streti.
Na naše mesto tisoč drugih plane.

Evropa vsa trpi, gori v plamenih.
Trpe vsa ljudstva v boju in okovih.
Umirajo povsod. A tu v gozdovih
Življenje klije ko pomlad v semenih.

Aprilski cveti — taki bomo pali.
Gore poglej! V njih gnezdi rod sokolji.
Armada rdečih borcev v njih se kali!

Roka mu seže mirno po pištoli.
Junak obkoljen v svojo smrt privoli.
Umre. Z njim drugi. Smrt je v strah drhali.

LISTI izhajajo kot priloga tedni-
ka ŽELEZAR — glasila delovne-
ga kolektiva SOZD SŽ ŽELEZAR-
NA JESENICE. Ureja kulturno
umetniški klub pri DPD Svobo-
da Tone Čufar Jesenice, glavni
in odgovorni urednik Joža Varl.

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev.: 38/VIII

Jesenice, 27. julija 1978

OB PETLETNICI SMRTI MOJSTRA AKVARELA

LJUBA RAVNIKARJA

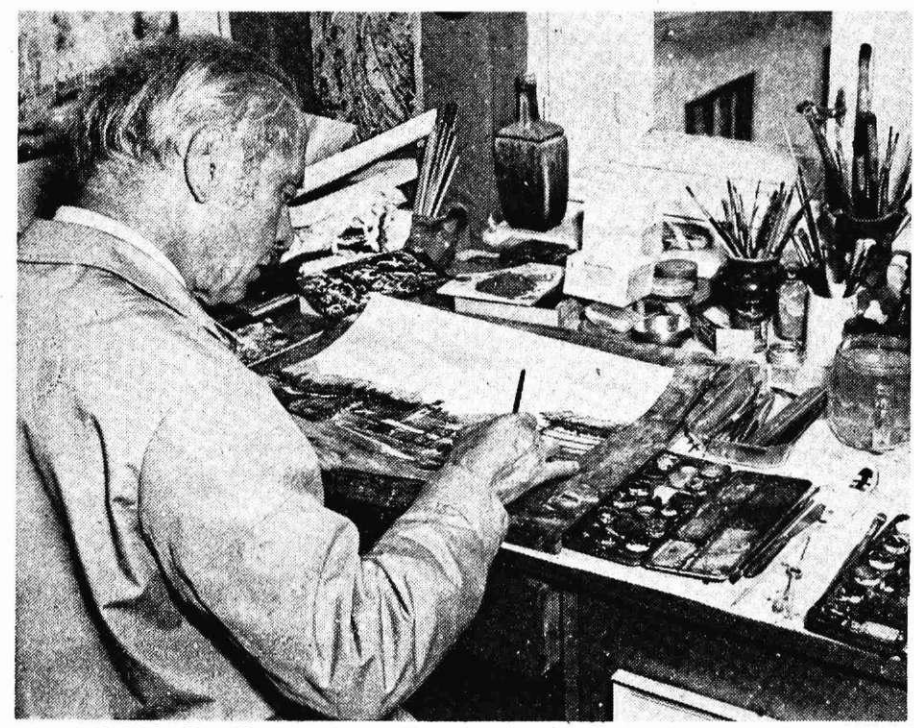
Enaintridesetega julija bo minilo pet let, odkar je v 68. letu starosti Morana pretrgala ustvarjalno pot enega najvidnejših mojstrov akvarela na Slovenskem — LJUBA RAVNIKARJA. Napredno usmerjeni umetnik je bil že v mladosti povezan z bojem delavskega razreda in zato ni naključje, da je že pred drugo svetovno vojno zahajal na Jesenice, kjer so nastajale njegove slike, ki jih je leta 1936 razstavil v Ljubljani. Po osvoboditvi je ravno tako pogosto obiskoval Jesenice in Gornjesavsko dolino, ta čas nastale slike pa je razstavil leta 1967 na Jesenicah in leto kasneje v Kranju. Več let je bil tudi mentor jeseniških slikarjev in velik prijatelj likovnega kluba DOLIK pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice. Precej njegovih slik je v naši železarni, mnogi njegovi akvareli pa krasijo tudi privatna stanovanja. O velikem umetniku, človeku in prijatelju železarskih Jesenic, je dr. Cene Avguštin napisal naslednje:
»Prvi poskusi mojega slikarskega dela spadajo v leta pubertetnega vrvenja, v prve razrede ljubljanske realke. Spominjam se, da so bile vse moje šolske knjige, čitanke,

botanika, matematika, pa vsi zvezki ilustrirani na vseh koncih in krajih. Vse to je vrelo iz mene na slepo, brez prave zavesti in kakšnega poslanstva in smotra. V četrti sem dobil za profesorja risanja akademskega slikarja Gojmira Antona Kosa, ki mi je dal prvo pobudo in odprl prve poglede v skrivnost modernega slikarstva, posebej še akvarela. Naslednje leto sem dobil pokojnega profesorja Zmitka, ki se je prvi človeško pozanimal zame in mi odprl oči. V ta čas spadajo moji prvi samostojni slikarski poskusi, moji prvi akvareli, ki sem jih delal zunaj v naravi po okolici Grosuplja in Žužemberka. Ko sem jih prinašal v šolo, ki je bil pokojni profesor Zmitke prvi kritik in mentor. Po maturi sem najprej odpravil vojaščino, nato pa sem odšel na Dunaj in se vpisal na umetnostno akademijo, do katere pa da po pravici povem — nisem imel pravega veselja. Preveč šolsko, preveč šablonsko se mi je zdelo vse skupaj. Z živim zanimanjem pa sem obiskoval šolo profesorja Hansa Schachingerja, odličnega portretista in obenem sijajnega učitelja (Pomenek z Ljubom Ravnikarjem, Jutro 30. 9. 1940).

Leto 1940, ko je ta zapis nastal, ni bil najbolj primeren čas, da bi slikar nadrobneje razlagal, kaj mu je Dunaj pomenil in kaj mu je dal. Prav to mesto je bilo v tistem časupoleg Berlina eno od žarišč revolucionarne književnosti, gledališča, filma, arhitekture, likovne umetnosti in seveda tudi političnih dogajanj. Mesto, ki se še ni otrslo posledic vojne, je doživljalo leta bede, delavskih stavk, pa tudi najrazličnejših manifestacij. Zato nosijo prva dela mladega Ravnikarja, ki so nastala na Dunaju, znamenja upora, protesta, pa tudi solidarnosti z revolucionarnim gibanjem, ki je pod vplivom ruske revolucije pretresalo tedanjo Evropo, Dunaj in tudi takratno kraljevino SHS! Na Dunaj so iz Nemčije prihajali vplivi ekspresionističnega slikarstva, pa tudi znanilcev novega realizma in socialnih tendenc v likovni umetnosti kot so bili Georg Grosz, Otto Dix, Käthe Kolwitz in drugi. Obe struji sta vplivali na mladega slikarja, še posebej pa ga je privlačil belgijski grafik in slikar simbolist Frans Masereel s svojim humanizmom in pacifizmom.

Vrnitev z Dunaja pomeni za Ljuba Ravnikarja vstop v razgibano likovno in družbenopolitično življenje slovenske prestonice. Čeprav mu samo slikarstvo ni moglo zagotoviti kruha in je od leta 1929 delal kot uslužbenec v zadrugi banki A. Kristana in kasneje skupaj z nekaterimi naprednimi likovnimi delavci tistega časa — Kumrom, Miklavcem, Sedejem in drugimi v reklamnem podjetju Aloma Company, je bil vendar »na levi kulturni fronti kot likovnik brez svoma najplodovitejši. Srečujemo ga pri opremljanju, ilustracijah, pri vseh naprednih revijah, knjigah, časopisih, brošurah, koledarjih, katalogih, letakih, razglednicah in plakatih. Vse mogoče levičarske politične in humanistične akcije, mirovne pobude, sindikalne in akcije socialne pomoči, zaščita brezposelnih, delavske diplome, pohvale in protesti nosijo šifro J. Zaradi take izpostavljenosti je policija kjerkoli je preiskovala, plenila Ravnikarjeva dela.

Ravnikarjevo akvarelno slikarstvo je v tem času pod močnim vplivom evropskega ekspresionizma, še posebej Maksa Pechsteina: Mati, 1935; Sprevod, 1935; Otroci 1935, medtem ko se v risbi pogosteje navezuje na socialno kritične tendence nemškega novejšega realizma (Veliki petek 1933, Stavka 1934, Brez dela 1934), v linorezih pa čutimo Masereelov vpliv. Prav Masereel je bil tisti, ki je s svojim simbolizmom in svojimi drobnimi, vendar monumentalno zasnovanimi kompozicijami v

Umetnik Ljuba Ravnikar v svojem ateljeju

(Nadaljevanje na 2. strani)

precejšnji meri vplival na Ravnikarjev inscenacijski prispevek v Delakovem gledališču v Ljubljani. Oprt na povsem nove vsebinske zasnove, je Ljubo Ravnikar s svojim sodelovanjem na tem odru postal skupaj s Ferdom Delakom eden utemeljiteljev moderne slovenske scenografije. Uporaba projekcije z diapozitivi, vključitev avditorija v dogajanje na odru, pomenijo za takratno Ljubljano precejšnjo novost, čeprav se je že pred tem uveljavila v znamenitim Piscatorjevem Političnem gledališču v Berlinu, kjer je študiral Ferdo Delak. V letih 1932/33 je Ljubo Ravnikar napravil scenske osnutke za Haškovega Dobrega vojaka Šveja, za Schönherjevo Otroško tragedijo, za Remčevo Magdo, Zupančičevega Cicibana, za Cankarjeve Hlapce in še posebej za Delakovo dramatisacijo Hlapca Jerneja, za katerega je pripravil še danes likovno zanimive in kvalitetne diapozitive, ki so nadomestili inscenacijo in vezali prizore. Osnutki za diapozitive so izšli skupaj z Delakovo dramatisacijo Cankarjevega teksta v slovenskem in drugih jezikih. S tem je bil uresničen vsaj del Ravnikarjevih načrtov iz dvajsetih let, da bi svojega velikega idejnega vzornika Ivana Cankarja »prevedel v jezik barve« (pisma Jakobu Seguli leta 1928).

Z likovno opremo Hlapca Jerneja lahko navežemo na Ravnikarjevo ostalo ilustrativno delo: na sodelovanje pri Cankarjevi družbi, Ekonomski enoti, pri založbi Klas, Mladinski matici, Novi knjigi in drugod. Še posebej omenjamo Ravnikarjevo sodelovanje pri ilustriranju mladinskih publikacij Zvončka, Našega rodu, Cerkevnikovega Ovcarja Runa itd. Neobjavljeni so ostali Letni časi, »naslikane pesmi, ki pripovedujejo otroku bajke iz kraljstva narave, kjer je vse posebej: drevesa, oblaki, cvetje, letni časi, mesec, sonce...« (Z njimi je hotel, kot sam pravi, vzbuditi in ne poustvariti otrokovo fantazijo in pridobiti mladinski ilustraciji enakovredno mesto v našem slikarstvu).

Leta 1937 je izšel album Ravnikarjevih linorezov Ogledalo, ki ga je slikar snoval skoraj deset let. (5) Zbirka 35 grotesk obsega troje poglavij: In vino, Lede in labodi, Ecce homo. »V službi življenjske resničnosti je knjiga linorezov bojevito in izrazito miselno, idejno zasnovano delo. Gradivo te zbirke je naša slovenska problematika. V teh podobah se kakor v upognjenem ogledalu zrcali vrsta tistih klavnih posebnosti naše malomestne sredine, ki se sicer pojavlja v vseh dobah in vseh družbah tega sveta, a so dobili v naši zatohli majhnosti še prav poseben, izvirno slovenski poudarek.« (6) Če gledamo na Ravnikarjevo zbirko z današnjimi očmi, lahko ugotovimo, da je Ogledalo zares predvsem idejno zasnovano in šele v drugi vrsti likovno dognano delo, kar velja tudi za določeno del že omenjenega Ravnikarjevega družbeno-kritičnega opusa iz tridesetih let, ki je tako kot imenovana zbirka zrasel iz podobnega likovnega razpoloženja. Vse to pa ne zmanjšuje pomena Ravnikarjevega ustvarjalnega delovanja v tej dobi, saj nam je umetnik na izredno otipljiv način ohranil razpoloženje in duha dobe, razkrajanje stare in rast nove miselnosti, umiranje stare in rojstvo nove generacije. Ravnikarjevo delo je izreden in nenadomestljiv dokument revolucionarnega vrenja in dogajanja v naši predvojni družbi, odlična likovna reportaža tistega, kar imenujemo trideseta leta in mimo katere ne bo mogel nobeden, ki bo obravnaval družbeno in kulturna vprašanja tistega časa.

Po Ogledalu, ki slikarju kljub široki publiciteti ni prineslo posebnih priznanj (»Bil je to pač prvi poskus v tem žanru«, pravi sam, ki ga publika ni bila vajena in ga tudi ni znala prav vrednotiti) (7) se je

Ravnikarjevo zanimanje vse bolj odmikalo od ekspresionistično-simbolične usmerjenosti v realizem. Realizem ali kot ga sam pogosto imenuje — »poetični realizem« (8) in ki se je včasih pri Ravnikarju navezoval tudi na nekatera modernejša gibanja v evropski umetnosti (npr. Cézanne), je počasi postal slikarjevo poglavito likovno izrazilo in ga je po letu 1938 pripeljal tudi v krog levo usmerjene, družbeno-kritično aktivne likovne skupine Gruda (1938 — 1945), ki se je po svoji umetniški in svetovnonazorski opredeljenosti navezovala na Hegedušičevo zemljaško šolo.

Tudi izbor del na obsežni razstavi, ki jo je Ljubo Ravnikar priredil leta 1940 v Galeriji Obersnel v Ljubljani, je očitno rezultat slikarjeve drugačne, nove usmerjenosti. Poleg Mladinskega cikla prevladujejo na razstavi realistične krajine, tihožitja in portreti tako starejšega kot mlajšega datuma, medtem ko so na ekspresionističen ton uglasena dela omejena le na 12 grafičnih listov. Najbolj opazen, najbolj kvaliteten in obsežen del razstave so predstavljali akvareli s krajinskimi motivi z Gorenjske in širše ljubljanske okolice. Kritični dr. Stane Mikuš je takrat napisal: »Z osredotočenim študijem krajine, njenih skritih lepot in njene bistveno značilne podobe utegne L. Ravnikar na polju naše akvarelne umetnosti ustvariti še dokaj vrednot.«

Komaj nekaj mesecev po zaključku razstave pri Obersnelu so Italijani okupirali Ljubljano. Ne samo Ravnikarjeva levičarska usmerjenost, temveč tudi njegova odkrita dejavnost proti divjanju fašistov v Slovenskem Primorju, kjer je po pripovedovanju Jakoba Segule krožila serija Ravnikarjevih razglednic z motiviko narodnostnega zatiranja primorskih Slovencev, je bila vzrok, da ga je okupator kot prvega slovenskega likovnika že meseca junija 1941 aretirala, ga obsodil in interniral v Italijo. Štiriletna internacija v Abruzzih oziroma Apeninih slikarja ni strla, morda ga je po svoje celo utrdila. Ko je odpadlo vse, na kar je bil nekdanji navezan, domači, še posebej mati, prijatelji v Ljubljani, mu je ostalo le še delo. Slikarstvo mu zdaj pomeni uteho, edino, za kar je še vredno živeti. In tako je nastal v Corropoliu in Casoliju eden po dokumentarni in likovni strani najbolj zanimivih, kvalitetnih in obsežnih prikazov življenja v internaciji, kar jih imamo pri nas. Akvarelno slikarstvo, tako figuralno, kot krajinsko, ki je poleg številnih risb, pa tudi gvašev in temper nastajalo v Abruzzih, predstavlja enega Ravnikarjevih najbolj izčiščenih, na realizem oprtih likovnih prikazov, njegovo, čeprav po prisili, najbolj plodno in zrelo obdobje, vrh njegove umetniške zrelosti. »Tovariši mi prigovarjajo«, piše v dnevnik, »naj prodam to ali ono sliko. Nočem, ne dam! Vse so moje, vsaka je kos mene, utrip mojega srca, krik moje duše.«

S prekomorskimi brigadami je Ljubo Ravnikar prišel v Ljubljano. Leta 1946 je prejel nastavitveni dekret za I. gimnazijo v Kranju. Tu si je ustvaril dom in družino in poleg obsežnega pedagoškega dela neutrudno slikal prav do svoje smrti leta 1973.

Enega prvih ciklov iz povojnih let predstavlja zbirka akvarelov in risb Po sledovih četrtne in pete ofenzive (I. 1946), ki ga hrani Muzej ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani. Nič manj pomembna po svojem likovnem izrazu in še posebej po odličnem obvladovanju slikanja arhitekture je skupina akvarelov, ki so leta 1956 nastali v Rimu in so kmalu za tem doživeli predstavitev v pritličju Prešernove hiše v Kranju, v galeriji, ki je prav z Ravnikarjevo prvo razstavo leta 1954 začela uveljavljati svojo kontinuirano prisotnost v našem likovnem prostoru. Enoten po svoji zamisli, formatu in akvarelni tehniki je tudi ciklus Stari Kranj iz leta 1960, ki ga

v izboru hrani Zavod za spomeniško varstvo v Kranju. Seveda predstavlja komaj delček, čeprav morda likovno najbolj dognan, tiste podobe Kranja, ki jo je Ljubo Ravnikar ustvaril in dopolnjeval vsa povojna leta. To slikovito mesto je bilo eden najpomembnejših objektov Ravnikarjevega slikarskega oblikovanja, toda za njim niso prav nič zaostajali Bohinj, Srednji vrh, okolica Radovljice in številni kraji, s katerimi se je seznanjal na potovanjih, ali kot udeleženec slikarskih kolonij: Ravne, Izlake, Škofja Loka, Novo mesto itd. S svojo oblikovno razgibanostjo, čeprav brezupno sivo železarsko arhitekturo, so ga od nekdaj privlačevale tudi Jesenice. Motivi z Jesenic so bili predmet samostojne razstave že leta 1936 v Ljubljani, zastopani so bili na razstavi pri Obersnelu leta 1940, medtem ko je povojne realizacije Ravnikar leta 1968 razstavil v Kranju in leto prej tudi na Jesenicah v galeriji likovne skupine DOLIK, pri kateri je dolgo časa deloval kot likovni pedagog.

Poleg komaj preštvenih krajinskih upodobitev v akvarelu, so posebno v prvih povojnih letih nastajale tudi številne oljne podobe, tihožitja, portreti in pejzaži. Četudi si slikar z njimi ni znal prav utreti poti, so vendar nekateri, posebno zimski motivi, prepričljive impresije zasneženih, samotnih, monotnih, pa vendar mehkih krajinskih vizij. Morda so prav v teh podobah in morebiti še v tej ali oni temperi ali gvašu privreli na površje vtisi, ki jih je slikar leta 1938/39 nabiral v privatni šoli mojstra Sternena, a v akvarelu, razen v posameznih primerih, niso našli plodnih tal za razvoj. Zakaj prav akvarel, ki ga je Ljubo Ravnikar, kot sam pravi, (9) intenzivno študiral od svojih prvih razčrpanj z umetnostjo in ga enako uspešno uporabljati tako v svoji prvi ekspresionistično-simbolični kot kasnejši realistični fazi, je bil njegovo najbolj osebno in najbolj samoniklo umetniško izrazilo, ki je dajalo osnovni ton njegovim slikarskim prizadevanjem in ga uvrstilo med naše najvidnejše mojstre akvareliste. Pomen Ravnikarjevega akvarela pa ni samo v likovni moči ustvarjalnih del, temveč tudi v njihovi dokumentarni vrednosti. Ta dokumentarnost pa ne obsega samo duha, preobrazb ter prizadevanj dobe, v kateri je slikar živel, temveč tudi vsakdanje življenje človeka, delavca in še posebej kmeta, njegov dom in okolje, v katerem živi. Brez števila slikovnih vaških in mestnih ambiantov, ki jih je upodobil Ravnikar, danes izginja, morda jih jutri ne bo več, ohranili pa se bodo skupaj z ostalim gradivom v Ravnikarjevem delu kot umetniško dognan zapis in pomemben vir za prikaz določene dobe, določene kulture in ne v najmanjši meri tudi prizadevanj velikega človeka in umetnika.

Dr. Cene Avguštin

Opombe:

1. Prim. Stane Kumar, Slikar Ljubo Ravnikar, Koroški fužinar, leto XXIII št. 4, Ravne 1973
2. Prim. Stane Kumar, Slikar Ljubo Ravnikar, Koroški fužinar, leto XXIII št. 4, Ravne 1973
3. Slovenski gledališki leksikon III (V. S.), Ljubljana 1972; Dušan Moravec, Iskranje in delo Ferda Delaka, Ljubljana 1971
4. — el — (Saša Šantel), Umetnost Ljuba Ravnikarja, Jutro 3. 10. 1940
5. Im, Ogledalo Ljuba Ravnikarja, Jutro 1937, št. 258
6. Ivo Brnčič, Predgovor v albumu linorezov Ogledalo, Ljubljana 1937, založila založba Ogledalo, tisk Delniške Tiskarne v Ljubljani
7. Pomenek z Lj. Ravnikarjem, Jutro 30. 9. 1940
8. I. Guzelj, Slikar Ljubo Ravnikar, Glas 22. 3. 1969.
9. Prim. obomba št. 7.

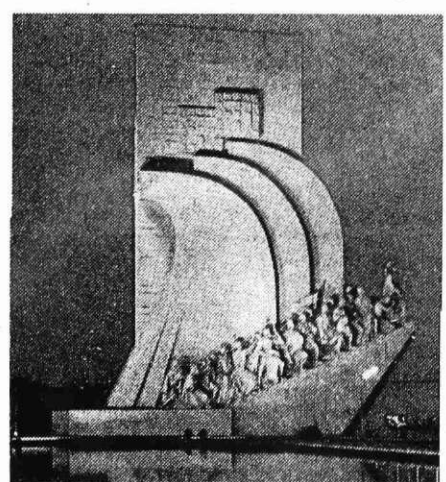
Popoldne se začne organiziran ogled mesta. Iz ozkih uličic zavijemo na »Praca do Comércio« odkoder so v srednjem veku portugalski kralji pošiljali na raziskovanja in osvajanja svoje karavele. Takrat so Lisbonci menili, da živijo v najsrečnejšem mestu na svetu — plemintaši so krasili svoje hiše z diamanti iz kolonij, ljudstvo pa je plesalo po ulicah.

Potres v letu 1755, eden najstrahovitejših v Evropi, je popolnoma porušil najsrečnejše mesto na svetu, kakor so ga svojčas imenovali mornarji. Takrat je življenje izgubilo nad 30.000 ljudi. Popolnoma se je zrušila bogataška četrt, medtem ko je revna Alfama nesrečo preživela. Morda so zato prav tu saudade najbolj pristne in fado najbolj »živ«. Po široki »Avenida da liberdade« se pripeljemo do spomenika Marquesa de Pombala, slovitega graditelja nove Lisbone. Takoj po potresu je kot prvi minister izdal naslednje odloke, ki so prišli v portugalsko zgodovino: »Zapreti pristanišče, pokopati mrtve, poskrbeti za preživele«. V več kot dvesto letih se ukrepi od podobnih akcijah ne bi spremenili. Ministrov spomenik na Rotundi, okoli katere se peljemo proti rastlinjaku, je še vidno videti dostojanstven in njegov obraz strog.

Primerki tropskih rastlin so edinstveni kot mozaik tlakovanih cest, ali zidnih ploščic iz nekdanjih kolonij. Cvetočja palma iz vzhodnega Timorja je tu le senca bujnega naravnega okolja vlažnih tropov. Še preden se tega zavemo, smo pri slovitem samostanu »Mosteiro do Jeronimos«. V začetku 16. stoletja ga je začel graditi Manuel I v zahvalo za odkritje pomorske poti do Indije. Seveda tu počiva tudi njen »odkritelj« Vasco da Gama. Skromen je sarkofag velikega pomorščaka, ki je z majhno jadrnico prišel tako daleč. Seveda pa vsega tega ne bi bilo, če se Henrik Pomorščak, sin kralja Joaoa I., ne bi odpovedal prestolu in posvetil mornarici. Kot čudak se je umaknil v samotni stolp

Portugalska (88500 kv. km in nad 8 milijona prebivalcev) je bila zaradi svoje kolonialne politike in notranje politične zadušnosti tudi najbolj nerazvita dežela zahodne Evrope. Še danes je 37% zaostalega, pretežno kmečkega prebivalstva. Znan je po vinu, hrastu plutovcu, oljki, sadjarstvu (agrumi), od rud ima volfram, tungsten, uran itd. V zadnjih štirih letih se je zelo odprla svetu, kar dokazuje tudi dejstvo, da Jugoslavlani v čedalje večjem številu obiskujejo to deželo. Vizume je ukinila prej kot Španija. Sodelovanje z Jugoslavijo se stalno krepi. Španija (504750 tisoč kv. kilometrov, prebivalcev je okoli 36 milijonov) se je dolgo izčrpavala v kolonialni politiki, do padca frankizma je bil njen razvoj zelo negotov. Po smrti Franca se je precej spremenilo. Dežela doživlja svojo renesanso. Od aprila letos so vizumi za Jugoslavlance odpravljeni.

Sloviti spomenik »prvim pomorščakom« na svetovnih morjih, na čelu Henrik Pomorščak. V ozadju nad tri km dolgi viseči most »Ponte Salazara«.

ob obali in računal morske in zvezdne poti. Njegove izkušnje so nato porabile portugalske karavele, ki so odkrivala prve neznane dežele. Sicer pa je obala Tejo (težo) od ustja navzgor nekaj kilometrov, dolg en sam pomnik nekdanje slave. Premalo je časa, da bi videli vse. Stražarski stolp »Torre de Belém« ima veliko arabskih elementov. Zgradil ga je gradbeni mojster Arruda, ki je dolgo živel v Maroku. Spomenik pomorščakom — raziskovalcem ob obali Tejo je 52 m visok in v poševni vrsti sledijo Henrik Pomorščaku Vasco da Gama, Cabral, ki je odkril obale Brazilije, Diego Diaz, ki je prvi prišel na Madagaskar, Magalens, čigar karavele (nazaj se je po treh letih vrnila le ena in še to brez poveljnika) so prvič plule okoli Zemlje in nesporno dokazale obliko našega planeta, o kateri so krožile do takrat neverjetne zgodbe. Sicer pa kronologija slovitih pomorščakov ne skopari: 1432 — Azori in Madeira, 1472 — Ekvator, 1487 — Rt Dobre nade, 1498 — Indija, 1501 — Brazilija, 1557 — Malajski polotok, 1557 — Macao (Kitajska) in 1542 — Japonska. In to je bilo v času, ko so se Turki trdno vsidrali na Balkanu, sto let pred 30 letno vojno, ki je pustila Evropo.

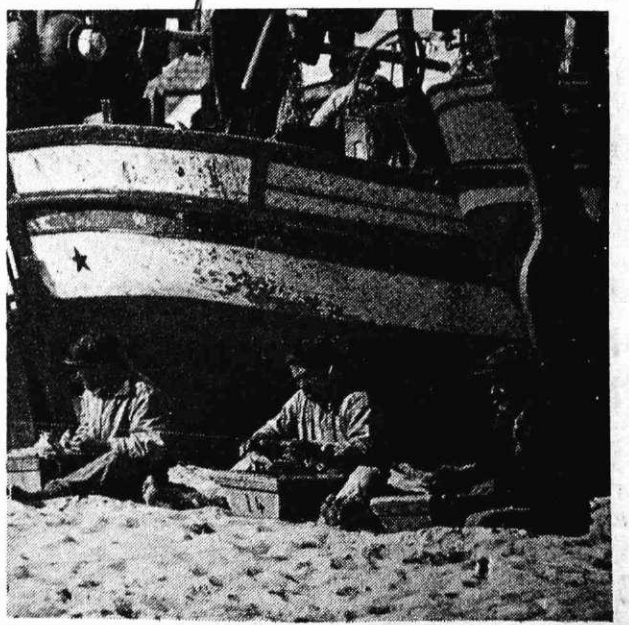
Seveda so tudi Portugalci imeli svoje okupatorje. Stoletnemu gospodstvu Mavrov so v drugi polovici 16. stoletja za

kratek čas sledili Spanci. Nasprotja so bila že prej, kmalu po Kolumbovem odkritju Novega sveta. Takrat je spor rešil papež z razdelitvijo »interesnih sfer« med obema pomorskima velikanoma. Špancev so se otreli s pomočjo nove velesile — Anglije. Šele sedaj nekako začenjam razumeti fado in saudade in pa vonj po cimetu in klinčkih in duh po katranu — dobrine, ki so takrat pomenile vsaj toliko, kot danes kava, kakao ali čaj. Torej ni težko razumeti pregovora, ki je doma v metropoli ob Tejo, »vse dobro pride z morja« in hiš, katerih okna gledajo čez najdaljši viseči evropski most na reko, kjer danes namesto cimeta barkače prevažajo »vinho« (vinjo — vino) iz teras ob Dueru in iz Porta, drugega največjega pristanišča na severu dežele. Most je z ameriškimi dolarji zgradil diktator Salazar in ko se čez dva dni peljemo čezenj, moramo za avtobus odšteti 100 escudov (škudov), kar znese približno 45 din. Naj mimogrede omenim, da smo za pristno vino odšteli od 12 škudov naprej (približno 5 din za liter! — Obljubljena dežela za kranjske Janeze!).

Zadnji okupatorji v deželi so bili Francozi v času Napoleona, ko so bili Portugalci zavezniki Angležov. Dunajski kongres je znova restaviral staro monarhijo, ki je živela do leta 1910. V prvi svetovni vojni so sinovi nekdanjih pomorščakov sodelovali na strani antante, sledile so diktature in v drugi svetovni vojni je režim na tihem podpiral fašizem. Do izkrcanja v Normandiji so Nemcem prodajali wolfram (te rude ima Portugalska v Evropi največ). Po vojni je režim oporišča na Azorih in drugod odstopil. NATO paktu, katerega članica je Portugalska še danes. Zelo agilna KP v nasprotju s sosednjimi Spanci vodi radikalnejšo smer in ni nič kaj navdušena za evrokomunizem. Toda tudi desničarji ne morejo več tako naprej. Čedalje bolj je čutiti željo po neodvisni Portugalski. Da, v štirih letih se je spremenilo več kot prej v pol stoletja. V deželo je prišlo na stotisoče povratnikov iz Mozambika, Angole, Goe, Timorja. Mnogi se danes stiskajo v skromnih bivaljših Miradoura ali na pobočjih gradu Sao Jorge. Srečnejši so odšli v Brazilijo, ki se je osamosvojila že leta 1882. Seveda nam tega domači vodiči ne pove, o tem več kot zgovorno pričajo zakajene kavarnice ozkih ulic Alfame.

Naš program je žal določen: grad Queluz (keluz) — letna kraljevska rezidenca.

(Nadaljevanje na 32. strani)

Portugalci ulove letno nad pol milijona ton rib (sardine, tune) in zato so pogosto na seznamu turističnih menijev. Na sliki so portugalski ribiči na pešeni obali Cascais (kaškajša).

IZ LUZITANIJE V DEŽELO DON KIHOTA

Sreda, 26. april 1978

V oblačnem in skoraj deževnem jutru se je naš DC 9 odlepil z brniškega letališča. Letimo nekje nad Trstom, Firencami. Pod nami so oblaki. Vidimo tisto sivino, ki nas obda, če smo kje visoko v gorah v deževnem ali oblačnem vremenu. Ko se bližamo Nizzu, se v daljavi pokažejo beli vrhovi Zahodnih Alp. Po obrisih bi naj to bili vrhovi Oisansa (Dauphine) in štiritisočaka Les' Ecrinca. Nato sonce le nad nami, spodaj pa se čez kake četrt ure pikažejo valovi Sredozemskega morja nekje pred Barcelono. Španija se le tudi in tam vidi kot rdečkasta preproga stare mezete. Le Guadarama s svojimi belimi vrhovi je izjema in nad vse kontrastni meandri reke Ebro. Čim bolj se bližamo Atlantiku, gostejše so megle in po treh urah in dvajsetih minutah pristanemo na letališču Portela de Sacavém, 12 km od glavnega mesta Portugalske.

Pregled na lisbonskem letališču je formalen, vizumi so bili odpravljeni kmalu po revoluciji pred štirimi leti. Ko se peljemo s Kompasovimi avtobusi v hotel Mundial, nam vodič razloži, da je v mestu toliko zastav zato, ker so bile dan prej proslave ob četrti obletnici mirne revolucije.

Pred leti so se uprli vojaki in zrušili 41-letno obdobje diktature. Bila sta dva diktatorja: Salazar od 1933–1968 in Caetano do 25. aprila 1974. Dolge kolonialne

Lisboa (lišboa) s samostanom Jeronimos, kjer počiva Vasco da Gama. Estoril (štóril) je mondeno središče južno od Cabo de Roca. Med sivo prominenco je med drugimi tu dolga leta v zabaviščih zapravljal denar tudi bivši kralj Peter. Peščene obale Estorila in bližnjega Cascaisa (kaškajša) so danes priljubljena rekreacijska točka prebivalcev portugalskega glavnega mesta. Sintra s kraljevo residenco in značilnim stolpom nad kuhinjo dvorca. Bližnji griči Colaresa (kolaresa) so zasajeni z znano vinsko trto.

vojne (Bissau, Angola, Mozambik) so izčrpavale zaostalo gospodarstvo te predvsem kmečke dežele. Vojaske rok je trajal štiri leta, dve leti so vojaki bili doma in dve leti v kolonijah. Tega so se naveličali in tako je general Spínola uspešno izvršil udar in sestavil začasno vlado. General pa je imel še druge namene, ki so bili v nasprotju s cilji mlajših oficirjev. Zbežal je v sosednjo Španijo in sedaj živi v Braziliji. Poleg drugih strank je zelo aktivna komunistična partija s Cugnalom na čelu, kar opaziš tudi ob ogledu mesta. Povsod parole – največ ob dnevu revolucije in bližnjem praznovanju prvega maja.

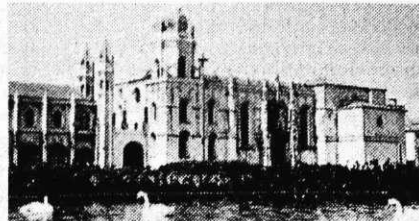
Po prečkanju široke Avenide do Brasil (brazilske avenije) se po Avenidi Almirante Reiso vključimo v velemestni promet. Globoko pod nami je tudi ena glavnih smeri podzemne železnice. Nekje na levi zagledam v daljavi ozke ulice, polne visečega perila. To je slovita Alfama, ki jo bomo čez nekaj ur podrobneje spoznali. To je v bistvu revna četrt, ki je v katastrofalnem potresu leta 1755 ostala cela, medtem ko so se palače bogatašev v spodnjem delu mesta sesule, kot da bi bile sestavljene iz kart. Tu je tudi najbolj pristni »fado« – neke vrste folklorno-nacionalna prireditev, tipično sentimentalna. Fado je pesem preprostega človeka, ki v melodiji »saudade« vidi hrepenenje po nekem bitju, ali hrepenenje po preteklosti, ki je bila na Portugalskem tako bogata. Nekje sem bral o tem:

»Saudade« je beseda, ki se ne da prevesti, v življenju Lisbone pa igra zelo veliko vlogo; pomeni toliko kot hrepenenje.

Viri najstarejšo zgodovino mesta povezujejo s Feničani, ki so poleg Kartagine, Barcelone in drugih naselbin ustanovili tudi kolonijo Alis Ubbo ob ustju široke reke z ozkim ustjem. Kasnejši gospodarji Rimljani so to naselbino poznali pod imenom Ullissipo, po Ulysses (Odiseju). Zahodni Goti, ki so tri in pol stoletja vladali na tem delu Pirinejskega polotoka, so glavno mesto Portugalske imenovali Ulyssipona. Ko so leta 716 prišli Arabci, se je pojavilo novo ime: Al-Oschbuna, kasneje Lischbuna. Leta 1147 so križarji številnih narodnosti zahodne Evrope po štirimesečnem obleganju zavzeli mesto. To je bilo v času vladavine enega prvih portugalskih kraljev Alfonsa I. Dokončno so Arabce pregnali v času Alfonsa III (1245–1279), vendar so njihovi sledovi, zlasti v južnem delu dežele, ostali še do danes. Tudi na obrazih prebivalcev juga. Razlika s severom je še bolj izrazita kot v ostalih sredozemskih deželah.

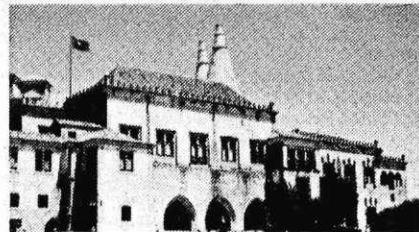
S prijateljem Metodm sva po nastanitvi v hotelu začela raziskovati okolico. Kakor nalašč sva se znašla v starem delu mesta, v Alfami. Zanimivo je bilo srečanje s prodajalko rib v ozki ulici, kjer so se gnetli avtomobili, sprehajalci in turisti. Prvi vtis: kakor, da si prišel na jug sosednje Italije.

LISBOA

ESTORIL

SINTRA

Tudi na Portugalskem so likoborbe zelo priljubljene, vendar se precej razlikujejo od španskih. V tukajšnjih arenah bika ne ubijejo. Ljudje uživajo v predstavi, drznosti in spretnosti. Torej mnogo manj krvi kot v sosednji Španiji!

Janez Svojsak

Pred kratkim je pri založbi J. G. Bläschke v Darmstadt (Zvezna republika Nemčija) izšla knjiga:

Andrej Kokot, *Die Totgeglaubten*.

Pesnika majhnega naroda, kakršen je naš slovenski, redkokdaj doleti sreča, da njegovo delo zagleda beli dan na tujem v knjižni obliki. Praviloma mora prej umreti. Če pa še za življenja hoče iziti kje na tujem, potem se mora krepko opreti na človeške VIP (zveze in poznanstva).

Založnik je trgovec. Ni mecén. Vendar je J. G. Bläschke storil dobro delo. Zaradi njegove odločitve v nemški jezikovni prostor ni prodrli katerikoli od veljavnih sodobnih slovenskih pesnikov iz matične domovine, temveč slovenski avstrijski Korošec Andrej Kokot. (Redke so številke LISTOV, da bi Kokot v njih česa ne objavil.) O usodi slovenske narodnostne skupnosti na avstrijskem Koroškem je nemško govorečemu bralcu spregovoril človek, ki z njo živi, za njo dela in ustvarja. Nemški naslov Kokotove pesniške zetje je težko prevedljiv. Držal se bom tistega, ki se zdi pesniku samemu najbolj primeren: *Domnevno mrtvi*. Takšni se zdé prevajalcem Kokotovih pesmi Slovenci na drugi strani Karavank.

Pesmi v knjigi so razdeljene v tri cikle: Die Brücke (Most), Etwas muss geschehen (Nekaj se mora zgoditi), Als wäre nichts gewesen (Kot da se ni nič zgodilo). Že naslovi sami kažejo na tragiko našega življa na Koroškem.

Kar pa človeka v knjigi posebej prijetno preseneča, je Uvod Gottfrieda Pratschkeja. Na skrajno omejenem prostoru, na borni poldrugi strani, poskuša seznaniti nemško govoreči svet z zgodovino slovenskega slovstva, z zemljepisnim položajem slovenskega naroda, z vrednostjo, pomenom našega jezika.

Za pesnika ne zgublja kaj prida besed. Pa bi lahko zanj zapisal magari kakšen stavek več. Zaradi človeka, ki slovensko pesni v utesnjenih razmerah, kakršne vladajo v hajmatdinstovski Südkärnten. Vendar je Pratschkejev vreden, da ga preberemo po naše.

ZA UVOD

V Klagenfurtu/Celovcu živeči avtor je v slovenskem jezikovnem prostoru zelo znan lirik. Pesmi, ki s to knjigo prihajajo v bralčeve roke, so v nemščino prevedli pesnik sam pa Peter Kersche in Horst Ogris. Ob tem bomo bralcem dokazali, da smo v prevodih ohranili bogastvo pesniških podob in čustvovanj, kakor jih prevzelo slovenski jezik in kakor jih v slovensko enakovredno prevedbo dopušča nemščina. (1)

Začetki slovenskega slovstva segajo v deveto stoletje. Naslednji tiski so sledili v času reformacije. Lirik France Prešeren, prijatelj Anastasiusa Grüna, je v obdobju romantike utemeljil slovensko pesem v njenem lastnem smislu. (2) Stanko Vraz je veljal za »pesnika preporoda«. V drugi polovici devetnajstega stoletja je začela nastajati pripovedna literatura, ki se je približala realizmu. Svoj vrh je našla v

Resnica je mrtva

Resnica
je mrtva.
Ubili so jo
jeziki
močnejši od kačjega strupa.

ANDREJ KOKOT

Zdaj
hodim s črno zastavo
skozi puščavo mrkih obrazov
in param žalost tišine
osvojene v zagovor
brezvestnih dejanj.

PESMI ANDREJA KOKOTA V NEMŠKEM PREVODU

stvaritvah Josipa Jurčiča. Pozna jih ves svet. (3) Most k liberalni zahodnoevropski literaturi je ustvaril ex-duhovnik Anton Asker s svojimi deloma socialnokritičnimi, nasploh pa zelo brani deli. Ivan Cankar, moderni prozaist, in lirika Oton Župančič ter Dragotin Kette so ustvarili dela svetovne vrednosti. (4)

Slovenščino govori približno dva milijona ljudi. Žive na severu in severozahodu Jugoslavije, na južnem Koroškem, v Trstu, v Gorici, v Beneški Sloveniji (tako bi lahko razumeli pišček Friaul), v mejnem območju zahodne Madžarske. Slovenščina je docela samosvoj, individualističen jezik. Eden izmed jezikov južnih Slovanov, vendar z mnogimi lingvističnimi zahodnoslovanskimi elementi. S tem v zvezi vznika uprašanje, ali je v času, ko Misel postaja last vsega sveta in prostora, sploh smiselno, majhne in najmanjše jezikovne otoke čuvati ali si za njihov napredek celo prizadevati. Naj pomislimo čisto gospodarsko in razumsko:

Pripadniki majhne narodnostne skupnosti nimajo možnosti, da bi se povzpeli. Če bi že takšne možnosti imeli, so omejene. Pri izboranju poklica niso svobodni. Delo, ki si ga smejo izbrati, redko ustreza njihovim možnostim.

Z gospodarskih stališč gledano takšnih razmišljanj ne moremo izključiti.

Če pa je človek več drugemu jeziku, ki mu omogoča poklicno delo sredi večinskega naroda, je mogoče zgubo zelo hitro odpraviti.

Hkrati je treba pomisliti, da se ima vsak jezik (za svoj obstoj) zahvaliti tisočletnemu razvoju. V svojih pragločinah se je razvil iz občutkov in usod ljudi, določene pokrajine ali dežele. VSAK JEZIK POMENI SAM ZA SEBE POSEBNO KULTURNO DOBRINO, KI JO JE TREBA OHRANITI ZA VSE ČASE. (Podčrtal J.S.)

Zgrešeno bi bilo, če bi vrednost kakega jezika presojali samo s stališča, koliko ljudi na tem svetu ga uporablja. S te vzvišene perspektive bi se moglo zdeti, naj bi ob latinščini in stari grščini, ki ju danes noben narod več govori, le ohranili za prihodnost še slovenščino, ki jo prej ali slej razumejo celi milijoni ljudi.

Delo pesnika Andreja Kokota nam bo brez dvoma pomagalo (razumeti), da DIE TOTGEGLAUBTEN (DOMNEVNO MRTVI) spet živijo. Da niso samo most med dvema velikima kulturnima krogoma. Ne most, ki bi bilo brez pozornosti mogoče iti čezenj.

Dunaj, septembra 1977.

Gottfried Pratschke

OPOMBE PREVAJALCA:

(1) Škoda, kakšna škoda v tem primeru, da izbor ni dvojezičen! Res to ni v navadi, kadar izide kak slovenski pesnik v enem od germanskih jezikov, kak romanski v enem od slovanskih. Dvojezični DOMNEVNO MRTVI – DIE TOTGEGLAUBTEN pa bi potrjevali, da ni pravila brez izjeme.

Dvojezičnost Kokotove pesniške zbirke bi bila večkrat utemeljena.

Prvič:

Nemško govorečemu bralcu bi dokazala, da ob Zilji in Dravi živi neuničljiv slovenski rod. Azurno jasno bi se mu razkrilo, da v celem poldrugem tisočletju celó najhujše germansko nasilje tega rodu ni moglo streti. Da je naš človek po tisoč petsto letih še zmerom na Koroškem. Da je skozi ta dolgi čas ohranil svoj jezik, svojo bit, kulturo in umetnost. Da je ohranil zapuščino

davnih dedov v besedi, pesmi, plesu in melodiji.

Drugič:

Strelca bi zadela cilj. Nobena resolucija, noben protest bi avstrijske države ne mogel bolj prizadeti. Celó razglašeni 7. člen državne pogodbe bi ne mogel bolj potrditi pravice do dvojezičnosti na plebiscitni Koroški, kot bi se to lahko zgodilo, če bi Kokota v knjigi DIE TOTGEGLAUBTEN lahko brali hkrati v slovenskem izvirniku in v nemškem prevodu.

Tretjič:

V dnevih, ko tole pišem, mi je poslal Janez Menart zanimivo knjigo. Četrtič so prevedli njegove pesmi v srbski jezik. Knjigo je izdalo založniško podjetje Narodna knjiga v Beogradu. Izbor pesmi je dvojezičen: na vsaki lévi, sódni strani slovenski izvirnik, na sosednji desni, lihi strani srbski prevod v cirilici. Takšna ureditev daje bralcu posebno zadoščenje. Privošči si lahko užitek, ki mu ga knjiga sicer redko nudi. Primerjati sme, kako se je prevajalcu posrečilo pesnikovo misel, njegovo čustvo preliti iz enega v drugi jezik.

Glejte, kako je to videti!

(Odloomek iz Menartove pesmi DROH)

Tam je Gospa sveta,
tam je Krnski grad,
tam kamen hrani
dolga stoletja
zlizan napis:
PRAVDO BRANI...

Némo spodbode ostroga,
kopje dá znak,
tôpo bijoča kopita
strižejo v snegu korak.

S kopjem se zibljem v sedlu
v srajci jekleni.
V mraku med konjskimi uhli
sneg se pršeče peni.

Tamo je Gospa sveta,
tamo je Krnski grad
tamo kamen čuva i hrani
vekovima dugim
izlzan natpis:
PRAVDO BRANI...

Nemo podbadaju mamuze,
koplje daje znak,
tupim batom kopita
stružu snegom u kas.

S kopljem se ljujlam u sedlu
u košulji pancirnoj.
U mraku, med naočnjacima konja
sneg se pršteči peni.

Tako pa lahko Kokotovo pesem »Etwas muss geschehen« preberem samo takole:

Etwas muss
geschehen.
Ich werde nicht ruhen
und lassen,
dass sie über mich
reden,
als ob ich tot wäre.
Ich werde nicht zulassen,
dass sie über mich
eine feste Mauer
ihrer Träume bauen.
Nein, so
darf es nicht bleiben.

(Nadaljevanje na 4. strani)

*Ich will leben, obwohl
ich nur Blätter
ehrlicher Worte bewege.
Ich werde sie so bewegen,
dass sie meine Anwesenheit bemerken.
Nein, ruhen darfst du nicht,
wenn du nicht willst, dass man dich
lebend begräbt.
Denn etwas geschieht
und passiert immer.
Wenn dir zum Guten,
bewege Felsen,
wenn dir zum Schlechten,
vollbringe Wunder.*

Cel dan sem brskal po vseh številkah LISTOV, kar jih imam — pa jih ni malo — da bi našel slovenski izvirnik pesmi, ki je našla milost v nemškem prevodu. Obžalujem: brez uspeha.

Sanjam:
Kupci razgrabijo Kokota. Sledi ponatis. Ampak dvojezičen.

(2)
Prešeren je izšel že nekajkrat v nemškem prevodu, v francoskem in angleškem, v vseh jezikih, kar jih premore slovenski svet, da, celo v bengalsčini in kitajščini. Kolikor vem, prevodi Prešerna v tuje jezike presegajo številko petindvajset. Ne razumem, zakaj mu je potem treba podtakniti Anastasiusa Grūna. Sopotnika v času morda. Nemški Anastasius Zelenec našemu Prešernu še do gležnjev komaj seže. Z njim si je naš velikan privoščil čudovito igro:

TRI ŽELJE (Anastazija Zelenca)

1.
*Ak bi želje veljale kaj,
bi želel tri reči:
deklič bel, črn far, konjič,
bišle bi želje tri.*

2.
*»Čemu, povej, bi bil deklíč?«
»Pár mene veseli,
ne da bi molil, al zdihval,
dveh k temu treba ni.«*

3.
*»Čemu, povej, bi bil ti far?«
»Zavolj lahké vesti,
ak večkrat sta po dva samá,
lahkó se kaj zgodi.«*

ANDREJ KOKOT

Potop

*Vihar je polomil jadra,
razjarjen vrtnec
iztrgal sidro.
Žejni valovi
požirajo bele postave.
Ladja
izgublja
svoj jekleni ponos.*

*Njeno truplo
se počasi nagiba
h koreninam teme.*

Razstavil sem

*Razstavil sem
našo misel,
naše rože
in našo besedo.*

Vse v najlepšem soncu!

*Pa ni bilo
nobene čebele,
nobene čebele ...*

4.
*»Čemu, povej, bi bil konjič?«
»Da jahal bi vse dni
od deklíce do farja tje,
od tam spet k ljubici.«*

(3)
Avtorju Uvoda ne gre zameriti, ko trdi, da je svet spoznal slovensko slovstvo iz druge polovice devetnajstega stoletja skozi Jurčičeva dela.

Stvar je namreč v tem:
L'abbé Ferdinand Kolednik, doktor filozofije, slovenski izseljenski duhovnik, svetovni popotnik, poliglota, si je vtepel v glavo, da mora Slovence predstaviti vesoljnemu človeštvu. Človek lahko samo ugiba, zakaj se mu je zazdelo, da bo svoj cilj dosegel, če bodo Lahki, Nemci, Francozi, Portugalski, Valižani, Angleži, Hrvatje, na Gradiščanskem, Kitajci, Vietnamci, esperantisti, stari Latinci, novodobni Grki, Armenci — vsa ljudstva, kar jih nosi naš planet, prebrali v svojem jeziku Jurčičevo povest JURIJ KOZJAK, SLOVENSKI JANICAR.

Da ne bom dolgozvil, naj navedem, kaj o tem piše tržaški profesor dr. Martin Jevnikar v knjigi FINŽGARJEVA PISMA FERDINANDU KOLEDNIKU (izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu, 1971) na strani 8:

»Najbolj mu (Koledniku, op. J.S.) je pri srcu Jurčičev *JURIJ KOZJAK*, čeprav vé, da ni najboljši Jurčičevo delo. Prepričan pa je, da ta povest tujcem najlepše prikazuje slovenski narod in njegovo trpljenje. Sam je prevedel povest v devet jezikov in še druge pridobil, da je danes prevedena že v šestindvajset jezikov.«

Jevnikarjevo knjigo je vredno vzeti v roke. Človeku se med branjem odpre čisto nov svet. Pred njim zažive ljudje, ki jim je mar samo slovenstvo, slovenski jezik, narod, naša besedna umetnost. Nobene žrtve jim ni mar, da bi le svoje črne, rumene, rdeče in bele brate spoznali z njo. Da bi jim razodeli:

Tudi mi smo tu. Slovenci.
Kolednika sem spoznal pred dobrimi štirimi desetletji kot trinajstleten pobič. Prišel je v hišo od nekdaj daljnega sveta, kot prislanjan stric iz Amerike vsakomur kaj malega hitro stisnil v roko, potem pa je spregovoril. Poslušali smo ga dolgo dolgo odprtih ust. Materi so padle skupaj, ko so se zavedli, da gostu še niso nič postregli.

Bil sem premlad, da bi mogel razumeti: Nisem spoznal navadnega svetovljana. Govoril mi je državljani vesoljnega človeškega občestva, noro zaljubljen v svojo domovino, obseden od moči in lepote materinega jezika. Eden izmed sanjačev župančičevega kova:

*Kamor stopi mi noga, na tvojih sem tleh!
Kamor nese me jadro, na tvojih valéh!
Kamor hoče srce — pri svojih ljudeh ...*

Za dr. Ferdinanda Kolednika župančičevi verzi niso sen. Svoje občudovanja vredno jezikovno znanje, noči in dneve svojega življenja je zastavil za ta cilj. Prav radoveden sem, kje zdaj stika za založnikom, ki bi mu izdal morda že petdeseti prevod Jurčičevega Jurija Kozjaka. In zvedeti moram, ali si še v Podgorju zdravi noge, ki so mu jih esesovci pred koncem vojne razbili v taborišču.

(4)
Kadar kdo spregovori o naši moderni, navaja praviloma imena v temle zaporedju:

Ivan Cankar, Oton Župančič, Dragotin Kette, Josip Murn Aleksandrov.

Tega zadnjega Pratschke sploh ni omenil. Pa vendar Murnova poezija pretresa z bolnimi kiki ves pesniški Parnas. Njegov prijatelj, literarni zgodovinar dr. Ivan Prijatelj, je o njem zapisal:

»Danes je tako težko. Kje je dandanes pri nas duša, ki bi obromala košček sveta, ki mu pravimo slovenska zemlja, pa bi se potem zamislila v skrivnost te zemlje in

naroda, ki hodi od dne do dne bolj nezadovoljen po njej in ves zastrašen od bledih prikazni, ki nas je v poslednjem času z njimi kaznovala Evropa. Ves pekel se je razlil med naše ljudstvo. Kje je prerok, svečenik zdrave, sočne zemlje, močan mož, ki bi vsaj iz najboljših naših ljudi izgnal strahove, vse te bledične izrodke tuje kulture in poklical narod od tujega k domačemu delu?

Slovenska umetnost se išče, a naši mladi talenti mrjô.

Tak talent je bil Aleksandrov, ki je umrl dne 18. junija 1901 v dvaindvajsetem letu svoje starosti. Umrl je, preden je dozorel. Napravil se je bil na pot, vodečo proti templju naše umetnosti, pa je omagal sredi pota. On ni še nič povedal svojemu narodu, ker še ni bil prišel do tribune. Ali z lastnimi koraki je znanomoval pot, ki je na nji slutil cilje naše umetnosti. In da jo vidi, vsi, to pot, jo je začrtal s svojo krvjo, potrdil s svojim življenjem. (Izbrani eseji in razprave Ivana Prijatelja. I. Slovenska matica. Ljubljana 1952. Str. 517, 518.)

Ce se je že kakemu človeku na svetu namerilo ob rojstvu, da mu je priimek določil človeško in umetniško podobo, potem se je to zgodilo z našim MURNOM.

Zaradi tega lahko vrstni red v imenih, kadar naštevamo naše moderniste, mirne duše tudi spremenimo. Nihče pa bi si ne smel dovoliti, da bi imenoval le tri od njih. Že tako preveč grešimo pred zgodovino, ko tako lahkega srca pozabljam na njihove sopotnike.

Pratschke svoj kratki sprehod skozi zgodovino slovenskega slovstva z moderno zaključuje. Videti je tako, kot da slovenske matere po moderni niso več rojevale besednih umetnikov. Nobenih Kosovelov, Gradnikov, Seliškarjev, Klopčičev, Kranjcev, Kocbekov, Kajuhov, Borov, Kovičev in Zajcev (kdor bere, me bo zdaj pritisnil: našlašč sem Menarta izpustil!), nobene Malenškove, Novyjeve, zvezde Svetlane Makarovič ...

Zamujena priložnost. Z nekaj stavki bi lahko svet opozoril na bogastvo in raznolikost sodobne slovenske literature doma in zunaj državnih mej. Samo dve ali tri vrste za nekaj imen in primkov:

Valentin Polanšek, Milka Hartman, Pavle Kernjak, Florijan Lipusch, Janko Messner, Boris Pahor in Alojz Rebula. Ezio Martin.

Svetu bi pojasnil, da Andrej Kokot ni sam.

Kakšni so prevodi, kakšen je izbor, o tem kdaj drugič. Bova že s pesnikom našla kak deževen dan, kakršni se zdaj že mesece vrste drug za drugim, da se bova predriblala skozi knjigo od A do Ž. Z Andrejem se dá kramljati. Ne bo težav.

Vse tiste železarje, ki LISTE razrežete, prelistate pa včasih še kaj preberete, kar v njih piše, lepo prosim:

Navali, narode, v knjigarno! Terjajte *DIE TOTGEGLAUBTEN*, če ste količkaj večji nemščine! Kako bom srečen, če boste slišali:

»Oprostite, razprodano!«
Slutim, čutim, vem:
Odgovor bo drugačen ... Nekako takšen, kakor ponavadi:

»Prosim? Nimamo.«
Potem se spravite na urednika LISTOV. Če nikjer drugod — pri njem boste dobili Kokotove *DIE TOTGEGLAUBTEN*.

To zadnje ni reklama. Samo ponižna prošnja, da bi slovenski zamejski pesnik našel prostor v vaši knjižnici. V svoji sem Kokotove *DIE TOTGEGLAUBTEN* postavil na častno mesto. S tem plačujem velik dolg. Zadolžili so me kosezi, Drabosnjak, Anton Janežič, Andrej Einspieler, Rudolf Maister, Gašper Prušnik — vsi tisti, ki so s Kokotom vred v vseh hudih časih na Koroškem ostali zvesti rodu.

Mojstrana, dne 11. julija 1978

ČRTOMIR ŠINKOVEC

S tremi čari in opoji

*S tremi čari in opoji
vse večere te jeseni,
uročen pri Magdaleni
s čari sem in sem z opoji.*

*Prvi čar je žar ognjišča —
so opoj oči mi njene:
pijem, Feniks, te plamene,
sreče polna so prgišča.*

*Drugi čar so njene statue
in opojne so tkanine:
čudo zlate vezene
vezeva na njene statue.*

*Tretji čar je vonj po brinju —
gmajn opojnih se napila,
pa terana natočila,
da se v časih kri utrinja.*

*In kako plamti ognjišče
vse večere te jeseni,
ko uročen pri Magdaleni
ognja polno imam prgišče.*

*Ni dekleta s tako balo:
v belem platnu rože rdeče,
ki sva vtkala jih ljubeče
še za eno srce malo ...*

Pomlad v Brdih

*Brda vsa so polna sonca,
z zemljo pojejo ljudje.
Radost živa, pa brez konca
nam vedri vse dni srce.*

*Češnje v cvetju — bele halje
spletajo se v svetli gaj,
breskve rožne v sinje dalje
hrepentijo kot smehljaj.*

*Vabijo dekleta v brajde,
toplih so skrivnosti žejne.
In sinjine so brezmejne,
sreča meni več ne zajde ...*

*Ali v zemlji tam v Medani
moj prijatelj Gradnik spi:
ptički mu pojo uspavanko,
zvezde so mu večna luč ...*

Nad morjem v bregu molijo

*Nad morjem v bregu molijo bori,
noč med njimi škržatom dvori.*

*Njena topla dlan — razgrete so skale
in veje vonj po ribah do obale.*

*Zvezde z mesečino rastejo med trasi,
bron sijoj je njenih bujnih prsi.*

*In med trsjem vaze zatopljena
zvezda je najlepša — moja žena.*

Lačne ulice

*Lačne ulice,
mrtev zrak,
temni ljudje
kot bi življenja se bali;
včeraj je padel
človek na tlak,
danes so mrtvega
s tlaka pobrali.*

*Dela imel ni,
kruha imel ni,
kruha ne upanja,
ni mu nikoli
cvetela pomlad;
zdaj ko v poljanah je
veliki srpan,
njega poželje
črni glad ...*

Od drobnih zvezd srebrna noč

*Od drobnih zvezd srebrna noč
naslanja se na krove koč.*

*Na vrtu senci dve in mrak
in tretja senca kot oblak*

*po volčje plane v senci dve.
»Ne z nožem, mož, usmili se!«*

*A mož kot blazen v senci dve
nameril z nožem je v srce ...*

*Na belem pesku v slap krvi
z ljubimcem žena obleži.*

Čas v čeladi

*Čas ujet je v čeladi,
v mreži bodečih žic —
sedemkrat grenki pelin
raste iz naših src.*

*Sivi sveder obupa
vrta v skorje lobanj —
žge v srcu kot kaple strupa
na žerjaviči sanj.*

*Kam, kam iz čelade,
kam iz bodečih žic?
Kam iz te strašne balade —
kakor pes ali mrlič ...*

Hude noči

*V teh hudih nočeh nihče ne ve,
kdo prvi imel bo v lisicah roke.*

*Volkovi zavirajo — v krčmi ardit —
ricinus in nafto, kdo moral bo piti?*

*Kje udarili bodo s kopiti na vrata —
črni so, črni kot krokarjev jata.*

*Le upanje nam še pomaga živeti
med črnimi krokarji in bajoneti.*

Trdi koraki

*Kadar med hiše po kamnitih poteh
trdo udarjajo tuji koraki,
uprašam se s strahom in grozo v očeh:
»Kakšni ljudje so ti tuji vojaki?
Od kod so doma? Iz kakšnih družin?
So iz Predappia, Braunau** in Linza?
Delavci, kmetje? Verniki suincea?
Čudno, da mrčni so vsi kot zločin!*

*Kdo jih začaral je v blišč nadljudi?
Kdo jih nagnal kot volkove nad nas?*

*Kdor razčlovečil jih je v zveri,
nosil bo krivdo za zadnji poraz!«*

* Rojstni kraj Benita Mussolinija.
** Rojstni kraj Adolfa Hitlerja.

Berači

*Zdaj na svojem smo berači,
testament tiran nam piše,
ječe nam so rodne hiše,
môra suženjstva nas tlačí.*

*V mislih meljemo krivice
v kruh, grenkejši od pelina,
v vino, ki je bolečina,
v nade, daljine, daljine ptice.*

*Že od maja k nam prihaja
tiha radost — glas upora:
našli smo rešilno bilko,
bilko trdno kakor gora
in za kažipot svetilko,
polno zatega sijaja ...*

NIKO KEŠINA

Voljenom gradu

*Ja volim ovaj grad
i trgove njegove male,
lijepe su ulice uske
kad se u veče svetla pale.*

*Lijepi su parkovi njegovi
i tiha Sava koja teče,
a još su ljepše djevojke
što gradom šecu svako veče.*

*On mi je pružio sve
svu sreću i svaku radost,
a ja njemu poklonio pjesmu
i moju ranu mladost.*

*I za-to ja volim ovaj grad
i sve što u njemu diše,
volim ga više od svega
volim ga i od života više.*

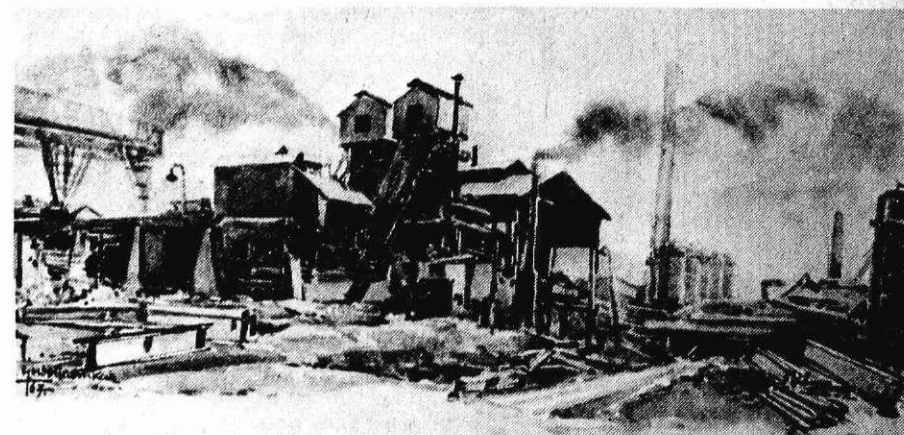
Željezarska

*Mi smo mladi željezari,
prljavi od crnog gara,
željezarska čvrsta ruka,
od željeza čuda stvara.*

*Elektrodni, martinarna,
žičarna i profilarna,
žurno rade noć i dan
da presegnu plan.*

*Nek mašine naše rade,
nek se nove hale grade,
nek za svakog rada bude
na svijetu za vse ljude.*

*Nek strojevi naši bruje,
nek se svuda pjesma čuje,
neka bude manje dima
pa će ljepše biti svima.*

Ljubo Ravnikar: Motiv iz Železarne, 1967

no... Hm... Kakšne novice za Jugoslavi-
jo pa nabirate po DDR?»

Božanski Goya, še Makalonca bi
izgubila žive!

»To se pa vas ne tiče! In prosim:
Mojo potno listino nazaj! Ali pa mi
dajte potrdilo, da ste mi jo zaplenili!»

»No, da, imate prav... To res — v
celem gledano — zares ni naša stvar...
Ampak... ampak... hm...»

Porine mi moj potni list v roke, se obrne
in pokaže pte. Maltretiranje DER
BAYERISCHEN STAATSPOLIZEI je
mimo. Odršen! Vsem je jasno:

Po takšem umazanem postopku v
oddelku ni več prostora zame. Meni je to
dejstvo najbolj klar.

Iz suknjica izvlečem skopske ibar in
škatlico parafink. Zakoračim k vratom, ki
odpirajo vsaj malce bavarske svobode na
póti do Münchna.

Sopotnik brez lás me spremlja z divjimi
pogledi, gastarbajterja sta potonila v svoje
sanje, zajetna gospa na nasprotni steni bi
se rada sproščeno raztegnila, njen mož
tako na stežaj odpira usta, da sem še sam
zazdélal — premirje... Sporazum!

Kje pa!
Jaz na vratih, DIE BAYERISCHE
STAATSPOLIZEI pred mano.

»Ihre Reise nach DDR ist Ihre Sache.
Gut! Ihr Gepäck ist aber meine Sache!
Klar?»

(Vaše potovanje v Vzhodno Nemčijo je
vaša stvar. Dobro! Vaša prtljaga je pa
moja stvar! Jasno?)

Vrremo se spet v oddelek. Kar je ljud-
stva v njem se prebudi in strmé čaka, kak
carinski zboldljaj me bo zadél.

»Wieviel Slivowitz?«
(Koliko slivovke?)
»Ein Liter.«

(En liter.)
»Und Zigaretten?«
(In cigarete?)

»Vierzig Skatlic ibaric vom Skopje.«
Zlagál se nisem še na nobeni državni
meji. Ko bi kaj takšnega poskusil, bi mi
vsak carinik z desetkilometrské razdalje
prebral láz z nosu.

»Aufmachen!«
Prevedeno v navadno »slovenščino v
javni rabi« poméni tak ukaz:

»Döl s potovalkami in kovčki! Odprite,
kar nösíte s seboj!«

Pa sem zmétal s polic na sedež tisto
révo in po vrsti vse odpiral. Kakor sem
navédel:

liter slivovke made by Badel, Agram,
Jugoslawien;
štirideset zavitkov Ibar from Cigaredo
de Skopje.

»Sei haben aber doch zwei Liter
Schnaps!«

(Ampak vi imate vendár dva litra žga-
nja!)

»Vprašali ste me za slivovko. Té je en
liter. Nič manj in nič več, kakor sem
izjavil.«

Res je:
Med srajcami sem imel še eno litrsko
steklenico. Obleženo v rdeče usnje, preple-
teno z južnobratskimi narodnimi orna-
menti, z napisi PROKUPAC BEOGRAD
JACINA 45 MANASTIRKA STARA
PREPEČENICA PRIRODNA RAKIJA
SADRŽINA — PUNJENO — PROIZVO-
DI I PUNI...

Bavarec s zugspitzersko kapo na glavi
je méto tisto moje litrsko darilo za
Waldowa po rókah, ga téhtal, tuhtal, kako
naj se izvele, nazadnje pa razsodil kakor
Salomon:

»Scheinbar ist das die gleiche Scheis-
sel!«

(Očitno je to isti drek!)

Vsega sem bil že sit. Če hoče, badla
lahko odnese, da se ga bodo najedli. Samo

pokúsi ga: z Jesenic te bodo zavohali v
Mojstrano. da smrdiš po njém!

Poskusim znova:
»To ni slivovka! Če razumete kak
bratski jezik, lahko preberete: Manastir-
ka. Stara prepečenica. Kako naj si bo s
slivovko v soródu? Slivovko kuhamo po vsej
Jugoslaviji. Češpelj pri nas nikjer ne
zmanjka. STARU PREPEČENICU PRO-
IZVODI samó PROKUPAC BEOGRAD!
Badlova STARA ŠLJIVOVICA in Pro-
kupčeva STARA PREPEČENICA sta dve
različni stvári!«

Kar ni rés, ni rés. Pripadnik bavarske
državne policije mi je MANASTIRKU in
šeststo ibaric na méstu zacarinil. Nekaj
manj kakor sto bundesmark naj bi mu dal
na róko.

Jaz smrdečega badla v róko, da bi ga
zabrisal skozi okno, Šiptar s Kosmeta pa
náme:

BERTOLT BRECHT

Pesem o Sa-Mannu

Želodec mi je krulil.
Zaspal sem od gladu.
Deutschland erwache!
Me zbudil klic je v snu.

Za klicem sem marširal.
Ne da bi vedel kam.
Baje v Reich tretji gremo
In kruh baje bo tam.

In ko sem že marširal,
Ga vidim: debeluh
Ob meni je korakal
In kričal: Delo! Kruh!

On v visokih škornjih
In najbrž sit kot bog.
Ob njem korak ubiral
Sem gladen, bosonog.

Rad v levo bi marširal,
Me v desno sune on.
Zdaj stopam na povelje
Kot slep rudarski konj.

In z njimi, ki so siti,
Korakam gladen, bled
V Raich Tretji, kjer znabiti
Za lačne ne bo skled.

Revolver so mi dali:
Ubij ga! Tvoj sovrag!
Šele, ko bil je mrtev,
Sem vedel: bil je brat.

Zdaj vem: tam so mi bratje,
kjer vse nas druži glad.
A jaz še z njim marširam,
z njim, ki je moj sovrag!

Tako je brat umrl.
Jaz sam sem ga ubil.
A vem: če brat ne zmagá,
bom v črni bedi zgnil.

(prepesnil Miha Klinar)

»Ne storite téga! Plačali boste dvakrat
več!«

Zeleno oblečeno utelešenje presvitile
bavarske države se je pripravljeno spora-
zuméti:

Dobil sem uradno izdan, podpisan in
žigosan formular, na katerem je pisalo, da
so mi odvzeli trideset škatlic cigaret
znamke Ibar Skopje Zigarette in okroglo,
v rdeče in belo usnje vezano steklenico
Prokupčeva manastirke, primerne za dári-
lo. Pótnik ima pravico, ob povratku
odvezto blago prevzeti kot svojo last proti
plačilu ustrezne ležarine.

Desetkrat prišezem, da bom plačal tisto
ležarino, naj bo že visoka, kakor hoče.
Bayerische Staatspolizei in bavarska
Staatszoll si s prokupcem in ibarcami ne
bosta tešili poželenja.

SE NADALJUJE

Srbsko sporočilo

ZA NAPAD NA SOSEDE
POTREBUJEŠ OLJE, ROPAR!
A MI BIVAMO OB ČESTI,
KI K OLJU PELJE.

MOLEČ SVOJ NOS IZ TANKA,
DA BI ZAVOHAL
MASTNO TEKOČINO,
NAŠO MALO DOMOVINO
SI ZAGLEDAL,
GOSPODARJEM NAŠIM
K SEBI
SI UKAZAL
IN PO KRATKEM BARANTANJU
SO NAS PRODALI
ZA ŠIVALNI STROJ
IN BORO NAPITNINO.
A KO SO SE OD TEBE
PRIPELJALI
SMO JIH VRGLI
V JEČO.

NEKO JUTRO
NAS ZBUDILO
JE BRNENJE.
TVOJI BOMBNIKI
ČRNELI
SO POD NAŠIM NEBOM
IN GRMELI BUČNO,
DA SE NISMO ČULI, KO SMO
DRUG OD DRUGEGA
SLOVO JEMALI.

POTLEJ SO DEŽEVALE
BOMBE
IN JAME V TLEH
BILE SO VEČJE
KAKOR NAŠE KOČE.
ŽENE NAŠE
IN OTROCI NAŠI
SO BEŽALI
A LETALA TVOJA SO JIH
V NIZKIH LETIH
OBSTRELJEVALA
IN KOSILA
VES BOŽJI DAN.

VSO DEŽELO NAŠO
Z REKAMI
IN NJENIMI GORAMI
Z ENIM SAMIM ZALOGAJEM
V GOBEC SI POSPRAVIL
TODA NAŠE GORE
SO TI PRIBILE LICA
IN NAŠE REKE
TI IZ GOBCA
SO IZTEKLE.
TODA POTLEJ, ZVER,
DEŽELO NAŠO MALO
ZMLEL SI
S SVOJIMI ČEKANI.

(prepesnil Miha Klinar)

DR. AVGUŠTIN MALLE

Dne 3. julija 1907 je celovski stalni
kaplan dr. Ehrlich Lambert naznanil c. kr.
deželni vladi, da namerava ustanoviti
društvo z imenom »Slovenska krščansko-
socialna zveza za Koroško« s sedežem v
Celovcu. Vendar to ni šele pričetek
kulturnega udejstvovanja med Slovenci na
Koroškem, ki ima v tem času že izredno
močne temelje. Ti temelji so rasli in se
utrjevali že dolga desetletja na najraz-
ličnejše načine. Tukaj je treba omeniti
delovanje celovških rodoljubov, ki so se po
revolucionarnem letu 1848 začeli zbirati in
ki so formirali prve oblike nekega organi-
ziranega kulturnega delovanja. Če pomi-
slimo na okoliščine, v katerih se je začelo
razvijati kulturno življenje koroških Slo-
vencev, potem ne moremo mimo dejstva,
da je vladajoči narod v državi in zlasti
vladajoči razred tega naroda gledal v pro-
citu slovenske kulture močno oviro za
svoje osvajalske načrte. Tako ni čudno, da
srečujemo vse pomembne kulturne delavce
koroških Slovencev tudi v prvih vrstah
političnih delavcev, tako da je ločevanje
med kulturo in politično zavzetostjo po-
sameznih težko in ne privede do objektiv-
nega vrednotenja.

Ob pomembnih kulturnih ustanovah je
skozi desetletja živel in se polagoma
razvijala ljudsko-prosvetna dejavnost, ki je
bila v prvi vrsti narodno-obrambna zna-
čaja osvajalskemu nacionalizmu, ki se je
posluževal najrazličnejših organizacij in
vpregel v svoje namene v slovenskih
deželah predvsem šolo in šolnike, birokraci-
cijo in birokrate, se je začel upirati tudi
slovenski človek na Koroškem. S tem
svojim uporom v monarhiji ni bil osamljen.
Tlačeni narodi monarhije so se po vrsti
začeli zavedati svoje enakopravnosti. Ob
državnem prazniku 1977 je avstrijska tele-
vizija oddajala reportažo o pogledih držav-
ljanov sosednjih držav na Avstrijo in njeno
zgodovino. Poizkusi novinarjev, da bi sug-
rirali sogovornikom — izletnikom na razna-
rodovanje. raznih mejnih prehodih — neko
skupno preteklost in s tem povezanost,
so klavno propadli. Sogovorniki so govo-
rili po vrsti o avstrijskem imperializmu
znotraj meja monarhije in na prvem mestu
omenjali ošabno obnašanje monarhije
nasproti nemškemu kulturu. To pre-
cenjevanje vsega nemškega je bilo še
posebno razvito v koroški domovini, kjer je
deželno predsedstvo konec šestdesetih let
prejšnjega stoletja govorilo o soncu nem-
ške kulture in napredka, pod katerim se
koroški Slovenci edino lahko ogrevajo in
pridejo do omike in blagostanja. Vemo,
kam je ta prevzetnost desetletja pozneje
pripeljala človeštvo.

Ljudsko-prosvetna dejavnost se je na
Koroškem prvotno oblikovala in razvijala
v organizirani obliki v podružnicah Ciril-
Metodove družbe, čeprav segajo tudi tu
začetki daleč nazaj. Podružnice Ciril-Me-
todove družbe niso le ozaveščale slovenski
del prebivalstva na Koroškem na področju
njegovih pravic glede osnovnega šolstva,
temveč so bile tudi torišče prosvetne dejav-
nosti.

Te podružnice so z gojitvijo prosvetne
dejavnosti utrjevale pri koroških Slovencih
narodno zavest in jih krepile v boju zoper
raznarodovanje. O uspehih in neuspehih
poročá koroški časopis Mir. Proti koncu
stoletja pride do ustanovitve cele vrste teh
podružnic in ob koncu stoletja jih je bilo na
sedanjem dvojezičnem območju enaindvaj-
set. Ta povečana aktivnost je verjetno ena
izmed posledic osamosvojitve slovenskega
konservativnega elementa od nemškega.

Ob 60-letnici Slovenske prosvetne zveze
je zapisal Slovenski vestnik (29. 3. 1968,
štev. 13, str. 3), da je prav ta aktivnost
dokaz, »da je bila od vsega začetka gonilna

SEDEM DESETLETIJ SLOVENSKE PROSVETNE ZVEZE NA KOROŠKEM

sila naše ljudske prosvete narodna misel, to
se pravi, boj za obstoj in ohranitev našega
ljudstva v tej obrobni slovenski pokrajini.
Po razkolu Ciril-Metodove družbe leta
1907 so konservativni krogi ustanovili »Slo-
vensko stražo«, ki pa na Koroškem ni našla
odmeva. V prvem desetletju našega sto-
letja se na Koroškem ustanovi vrsta slo-
venskih lokalnih katoliških izobraževalnih
društev, pride pa tudi do ustanovitve
raznih drugih slovenskih društev, ki prese-
gajo lokalni pomen. Izobraževalna društva
nadaljujejo z delom Ciril-metodovih po-
družnic in jim je osnovna smernica za delo
istotako narodno-obrambna misel. V že
citiranem Slovenskem vestniku beremo,
da »je misel slovenske enotnosti in
kulturne skupnosti ter spoznanje nujnosti
medsebojne povezanosti od nekdaj bila na
Koroškem močnejša kot v središču sloven-
skega naroda. Na obrobem ozemlju, ki je
bilo stalno in neposredno izpostavljeno
potujčevanju, zato tudi nikdar ni prišlo
do takih oblik opredelitve kakor drugod.
V kolikor pa je vendar prišlo do enostranske
ožine, le-ta ni prihajala iz ljudskih množic
samih, ki vse so se čutile vsaj glede narod-
nosti enako ogrožene, marveč od nekaterih
posameznikov».

Tako je prišlo v drugi polovici 1907 na
Koroškem do ustanovitve tretje pomemb-
ne narodno-obrambne organizacije. Poleg
organizirane dejavnosti na gospodarskem
področju in ob delovanju centralne politič-
ne organizacije se ustanovi 20. oktobra
1907 v »rokodelskem domu« (danes bolj
znan pod nazivom Kolpingov dom, ki so ga
soustvarili Andrej Einspieler in drugi slo-
venski duhovniki) »Slovenska krščansko-
socialna zveza za Koroško«. Potreba po
taki organizaciji se je pokazala že na
ustanovnem občnem zboru, ko je zvezi
tako pristopilo 12 izobraževalnih društev.
Sestavo prvega odbora zveze je sporočil
koroškim Slovincem Mir 9. 11. 1907:

ANDREJ KOKOT

Krutost prezira

Kje spovednik si?
Iščem te,
da mi odvzameš
resnico mojih dejanj.
Nimaš poguma,
da mi naložiš pokore sladkosti?

Besede imam,
neštetokrat izrečene.
In ljudje so,
ki hodijo čeznje.
In je moja roka,
ki kakor suženj ponižno pobira
zavržena gesla pravice,
da se ne spodtakne noga nasilja
in umažejo dlani prisvojene beline.

Rad bi odložil tovor,
ki vznemirja mi vest.
pa ste mi še
na veliki petek
zaprl lino posluha.

Zdaj
sam nosim svoj križ
skozi vesoljno praznino
in njeno neskončnost
reže satanski smeh.

»Odbor ji sestoji iz sledečih gg.: Mat.
Ražun, predsednik, dr. Lam, Ehrlich,
podpredsednik, Val. Jug. tajnik, P. Vunček,
blagajnik, Janko Arnuš, Ant. Gril in
Leopold Abraham, odborniki.»

Slovenska krščansko-socialna zveza si
je zadala sledeč namen:

— ustanavljati, združevati in izpopol-
njevati nepolitična društva krščansko-
socialnih načel med koroškimi Slovenci ter
jih gmotno in duševno podpirati;

— pospeševati pouk, vzgojo in izobraz-
bo med Slovenci na Koroškem v krščan-
skem in narodnem duhu;

— podpirati in zastopati šolske težnje
koroških Slovencev.

Pomemben korak je naredila mlada
organizacija na svojem prvem rednem
občnem zboru 12. januarja 1908 z ustano-
vitvijo posebne prosvetne pisarne v Celovcu.
V kratkem obdobju do prve svetovne
vojne je doživela silen razmah. Čeprav se je
nemški nacionalizem prav v zvezi s svojo
osvajalsko politiko na balkanskem pol-
otoku še stopnjeval in vedno huje pritiskal
na vse Slovence, je raslo iz leta v leto
število društev. Občnega zbora leta 1911 se
udeleži še 34 izobraževalnih društev, dve
leti pozneje pa se zbere na zvezinjem
občnem zboru 200 delegatov iz vseh krajev
Koroške. Prva svetovna vojna je zadala
zvezi hude udarce. Vendar tudi v tem času
ne zamre ljudskoprosvetna dejavnost.
Kljub internacijam vidnih kulturno-politi-
čnih delavcev in kljub raznim, šikanam
vojaških oblasti, čigar tarča so na Ko-
roškem v prvi vrsti Slovenci, podpisé
majske deklaracije na tisoče koroških Slo-
vencev.

Desetletnica zveze je minila brez večjih
proslav. Kdo bi bil v vojnem času tudi še
proslavljal. Cesarska Avstrija je stopala v
grob, ki si ga je z veliko prizadevnostjo
skozi desetletja samo kopala.

Po 10. oktobru 1920 je »spravna
daritev« na nekem celovškem trgu simbo-
lično ponazarjala, kakšna usoda čaka tiste,
ki se niso odločili za Avstrijo. Zihpoljski
vindišar se je rokoval le v imenu tistih, ki
so se sami nazivali »Nemcem prijazni Slo-
vence«.

Po kratkem zatišju 1921 vsepovsod
zopet zaživijo društva. Veliko spodbudno
delo je v tem oziru opravil »Koroški Slo-
venec«, ki ga je ustanovil Franc Aichhol-
zer. Ob tem moramo seveda upoštevati
razmere, v katerih je prišlo do požitivte.
Praktično vsi slovenski izobraženci so
morali po plebiscitu zapustiti Koroško. Bil
je visokošolec Zdravko Zwitter, ki je pova-
bil preko »Koroškega Slovenca« izobraže-
valna društva na skupno zborovanje v
Sentjakob v Rožu. O tem prvem zborovan-
ju izobraževalnih društev po prvi svetovni
vojni je poročal »Koroški Slovenec« dne
24. 8. 1921: »Dne, 7. avgusta je bil v narod-
nem domu v St. Jakobu v Rožu shod za-
stopnikov rožanskih izobraževalnih dru-
štev. Zastopana so bila vsa izobraževalna
društva od Šmarjete do Dobrača, prišli so
Zahomčani, fantje in dekleta iz Podravelj,
Lipe, St. Tomaža pri Celovcu itd. Podjuna
žalibog ni bila zastopana. Referirali so:
gosp. Aichholzer o prenosni izobraževal-
nih društev, o upeljavi deških klubov in o
podrobni organizaciji kmečke mladine,
gosp. Gastl o požitivti in preureditvi
mladinskih organizacij, gosp. Ogris iz
Bilčovsa je poročal o zglednem delovanju
izobraževalnega društva v Bilčovcu. Po

(Nadaljevanje na 6. strani)

debatu glede ustanovitve centrale rožanskih izobraževalnih društev je prišlo do sklepa, da skliče g. Ogris v Celovcu občni zbor slov. kršč. soc. zveze za Koroško in se vprašanje izobraževalnih društev prepusti v pretrso občnemu zboru. Kot vemo, je Jankotu Ogrisu tudi po letu 1945 pripadla naloga, da je sklical prvi občni zbor Slovenske prosvetne zveze po drugi svetovni vojni. Drugi referent prvega šentjakobskega zborovanja po prvi svetovni vojni, Anton Gastl, pa je moral kmalu zatem priti nazvrač z varnostnimi organi, ki so ga na osnovi nekega letaka obdolžili veleizdaje. Pod pretezo te obdolžitve so potem koroške oblasti zavračale upravičene pritožbe in zahteve koroških Slovencev, odnosno Slovenskega šolskega društva po obnovitvi slovenskih šol v Szentjakobu in Sentrupertu pri Velikovcu.

Nekoliko pred šentjakobskim zborovanjem so se v Šmihelu nad Pliberkom dne 20. 7. 1921 srečala izobraževalna društva pliberške okolice.

Do uresničitve šentjakobskega sklepa je prišlo naslednje leto.

»Dne 2. 3. 1922 se je v Celovcu prvič po plebiscitu zbralo veliko zastopnikov naših društev iz vseh delov Koroške, četudi je bilo za nekatere kraje očitno, da je Heimatiestetu pokorna pošta imela svoje prste vmes, da nekatera društva niso dobila vabil, zato pa so druga društva bila tem številnejše zastopana. Ta občni zbor je pokazal, da sedanji koroški Slovenci niso Slovenci rajne Avstrije, ampak Slovenci polni ponosa in poguma, ki ne klonijo vrtu tudi ob najhujšem pritisku. Slovenci, ki so pripravljeni z vsemi postavnimi sredstvi, boriti se za svoje pravice tudi do svoje nove najvišje instance: do Zveze narodov« (SV 29. marca 1968, šte. 13, str. 3). Prav v tem času se je Slovensko šolsko društvo v sporu glede šol v Szentjakobu in v Sentrupertu obrnilo do imenovane mednarodne organizacije.

Kulturno-izobraževalno delo je v naslednjih letih pod vodstvom povojnega predsednika zveze, Sekola, napredovalo. Obenem pa se koroški Slovenci srečajo z novimi oblikami represije s strani nahujskanih krogov večinskega naroda. Razne razbijaške kolone in tolpe so napadale slovenske kulturne prireditve, jih skušale motiti in tudi fizično napadale obiskovalce le-teh. Pod drugimi, za večinski narod še bolj sramotnimi okoliščinami se je ta žaloigra ponovila po drugi svetovni vojni, ko so fašisti iz vseh vetrov napadali slovenske prireditve.

Pomembno odločitev je zveza sprejela leta 1927, s sklepom, da se ustanovi v Celovcu centralna knjižnica. Sicer vemo, kakšna je bila usoda te knjižnice v drugi svetovni vojni, vendar je le treba povedati, da na grmadah niso zgorele vse knjige te knjižnice in se pojavi zdaj ena zdaj druga, ker se niso izrezali vseh žigov ali pa so jih nemški temeljitosti navkljub prezrli. Tudi to delo se je po drugi svetovni vojni obrnilo in zadobilo prav v zadnjih letih obetajoče oblike.

Konec drugega desetletja je bilo včlanjenih v zvezo 47 društev, ki so deloma živahno delovala, delno pa obstojala le na papirju, kar ob poznanih koroških razmerah sploh ne preseneča. Leta 1927 začne v okviru zveze delovati Milka Hartmanova. Na občnem zboru 1928, dvajset let po prvem rednem občnem zboru in po ustanovitvi centralne pisarne, je bilo zastopanih 23 društev. Tajnik Potočnik je poročal o prosvetnem dnevu kmetijskega ljudstva v Šmihelu nad Pliberkom; povedal je, da se sliči prireditvi v Rožu »še ni posrečila«, govoril je tudi o organizatoričnem tečaju, o kmetijsko-izobraževalnem tečaju ter o gospodinjstvih tečajih pod vodstvom Hartmanove in s tem zajel manj poznano dejavnost zveze, ki se je predvsem

ANDREJ KOKOT

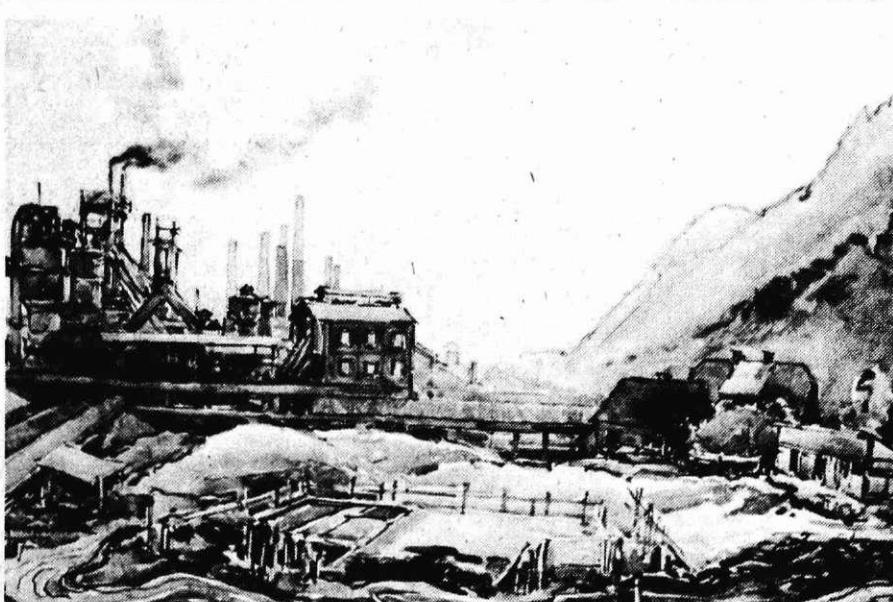
In naposled ostaneš sam

In naposled ostaneš sam
s svojo trudno roko
suhih prstov,
ki slepo sledijo
v smer pravice.
In predse šepčeš
gesla iskrenih časov,
ki kakor zgodbe uspavank
grede skozi tvoj razdani jaz.
Vendar misliš,
tako je prav za našo stvar!
In bolečina,
ki teži tvoja trudna pleča,
več ne skeli.
In tudi konec svoj
sprejemaš kot dolžnost.
Donkihotsko greš v svojo smer.
V brezvestju izginja tvoja sled.

Nuja dolžnost

Na vejah
osuplih dreves
ptice črnih peruti
brezbrižno čakajo
trenutek
spustov veselja,
da se lotijo posla
njihove dolžnosti
in razgrabijo
neme ostanke
končanega boja.

In vseeno jim je,
ko za njimi
ostane
bela groza resnice.

Ljubo Ravnikar: Motiv iz Železarne, 1967

zrcalila v odrskih in pevskih nastopih. Dr. Zeichen je govoril o glavni problematiki slovenske prosvete na Koroškem, o delu z mladino ter v tej zvezi predlagal »sestanke z naraščalniki« ter menil: »Žal, da nam manjka specifičnih knjig za našo mladino, ker je pouk v materinem jeziku v šolah tako pomanjkljiv, oziroma ga razen verouka sploh ni, da bi mladina mogla slovensko knjigo razumeti in bi tako dobila veselje do čtiva in lepe knjige. Na sestankih se mora mladina naravnost uvesti v slovensko čitanje.« (Koroški Slovenec, 18. 7. 1928, šte. 29, str. 1). Skrb za mladino pride do izraza na vseh občnih zbora zveze med obema vojnoma in seveda tudi po drugi svetovni vojni.

Pritisk na koroške Slovence se je stopnjeval. Italijanski fašizem je nadaljeval »z groznim procesom nasilnega poitalijančevanja« med primorskimi Slovenci, ki so bili v tedanjih razmerah »najbolj kruto preganjano ljudstvo v celi Evropi« (Kor. Slov. 1. februarja 1933, šte. 5, str. 1.). V Nemčiji je Hitler zamenjal Schleicherja. V Avstriji je klerofašizem dvigal svojo glavo. Ob priložnosti popotovanja državnega tajnika majorja Feyja po plebiscitnem ozemlju je zastopnik koroškega »Heimatschulza« velikovski župan Pötsch zahteval od države razpust slovenskih narodnih organizacij. Ta frontalni napad na vse slovenske ustanove na Koroškem je Koroški Slovenec objavil »brez vsakega nadaljnjega komentarja« 1. februarja 1933: »Zastopnik koroškega Heimatschulza župan Pötsch je raztolmačil želje tamošnjega prebivalstva drž. tajniku konkretnije z zahtevo, naj država ustavi list Koroški Slovenec in razpusti vse kulturne, gospodarske in politične organizacije slovenske manjšine na Koroškem. Svojo zahtevo utemeljuje, da se na ta način zavaruje mejo proti sosednjim državam.«

V istem letu pride do prve prepovedi slovenske manjšine na Koroškem. Kaj se je zgodilo? Slovenski zbori iz Galicije, Žitare vasi, St. Lipsa, St. Petra na Vašinjah, Skocijana, St. Vida in Radiš so napovedovali v gostilni pri Mastniku ob Galiciji dobrodelni koncert za reveže medgorske in goliške občine. Prireditve je organizirala zveza. Celovski nemški nacionalni listi so prinesli vest, da bo pri Mostniku pelo neko ljubljansko pevsko društvo in pripomnili, da je taka prireditev izzivanje domovini zvestega ljudstva (Kor. Slov. 23. avgusta 1933, šte. 34, str. 1). Ko pritisk na gostilničarja ni zalegel, se je pri varnostnem nadzoru Bargerju zglasila neka deputacija in zagrozila z nasiljem. Oblast je ustregla in navedla sledeče razloge za prepoved: »Kraj, kjer naj bi se prireditve vršila, je

hotel z njim pomagati kakšnemu nezaželenemu emigrantu? In kdo sem sploh? Da me morebiti ne zasleduje Interpol? Kako da sem brez prtljage? Je v moji denarnici še kakšen bankovec?

Obupan vijem rōke. Mečem na njuno mizo osebno izkaznico, potrdila jeseniške podružnice Ljubljanske banke, da sem pošteno dvignil svoje nemške marke z lastnega deviznega računa, uradno poštenjšan dokaz carine z Jesenic, katere znamke je moj fotografski aparat, ključ od boksa, v katerega sem na münchenski postaji vtaknil svoji potovalki, vseh Kómpasov blok voznih listov za vožnje z brzci po déderejevskih in bundesrepublikanskih želajah, račun iz jeseniškega Slovenijašporta, da sem pri njih kupil in plačal zelene pumparice, svojo denarnico z bundesmarkami, kar jih je še ostalo, s šilingi (za vsak primer) in z dinarji (vse sta takoj prešte-la!), in ... in ... in ...

Iščem, kako bi lahko še dokazal svojo identiteto. Žepi so prazni. Samo robec se mi znajde v rōkah. Pristna povprečna jugoslovanska izdelava!

Preklinjam v cirilici – v gotici bolj malo, ker bi me lahko razumela.

Policijska infrastruktura kar naprej máje z glavama. Zasanja se mi, kaj je narōbe, ko vpraša eden izmed njiju:

»Kje pa so Giessen, Wetzlar, Biebertal in Königsberg?«

Skrajno pomanjkljivo zemljepisno znanje. To bi si mogel misliti. Ubožec, ki si mora vtisniti stotisoč paragrafov v svoj spomin, ne more spraviti še atlasa pod čelado.

Če bi v naši Bitoli prosil, naj mi z Malenskega vrha pomagajo dobiti pozabljeno hranilno knjižico, bi položaj najbrž ne bil prav nič drugačen.

Razgrnemo zemljevid države, ki je edina na svetu primorana iz léta v léto zniževati vrednost svojega denarja.

Kažem s prstom, kje so Giessen, Wetzlar, Biebertal in Königsberg.

Prvič v pol ure, ki smo jo preživeli skupaj, sta dečka pošteno začudena:

»To vendar ni v DRŽAVI BAYERN! Vsi ti kraji ležé v deželi Hessen!«

Yes, kako je človek pozabljen:

Ko se prepelješ skozi današnji ostanek nekdanje francožefovske k. u. k. Oesterreich do Salzburga, vstopijo v brzca uniformiranci, ki predstavljajo Bundesrepublik Deutschland.

Vrata v oddelek se odpro.

»Guten Abend! BAYERISCHE STAATSPOLIZEI! Ihre Passscheine, bitte!«

(»Dober večer! POLICIJA BAVAR-SKE DRŽAVE! Vaše potne liste, prosim!«)

Nič sledí o kakšni nemški zvezni republiki. BAVARSKA DRŽAVA. Kar je zunaj BAVARSKE, je že inozemstvo. Nič jim ni mar, če je to magari v njihovi nemški zvezni republiki.

Nekaj zaporednih vzhodnonemških vizumov jih spravi v živ pogovor. V njihovih očéh sem že verdächtig. Prelistavajo moj dragoceni dokument, ki zmagoslavno predira vse državne meje, ki mi je zagotovil že toliko spoštljivih in prijaznih »Grazie tante!«, »Merci beaucoup!«, »Denkuj, drahy pratel!«, če sem ga pomóčil obmejnikom v Švici, v Franciji ali na Češkem.

Tu pa deluje v čisto nasprotnem smislu. Počutim se kot toreador, ki pobesnelemu biku maha pred nosom z rdečo ruto.

Zelenci se umaknejo na hodnik. Prerekajo se. Ljudje v oddelku me gledajo, kot da sem garjav. Da nisem morda kak analfabetsko zaostali musliman, ki bi rad obdaril bavarsko DRŽAVO s črnimi kozámi? Malo jih pomirja moj srednje-evropski slovensko-romansko-germanski videz. Prevladuje pa slovenski tip ...

Spogledujejo se. Mika me, da bi izbruhnil. BAYERISCHE STAATSPOLIZEI razpravlja na hodniku v nedogled.

Spomenik mojemu Johannu Wolfgangu v njegovem rojstnem mestu. (V von ga je povzdignil šele večno pijani knez Karl August v Weimarju.) Goethe in pod njim vse muze, ki jih je častil. Frankfurt ni nanj nič manj ponosen kot Wetzlar, Berlin, Rim, Švica, Weimar ali Leipzig. V nemških mestih in vaséh se potnik nikamor ne more prestopiti, da bi ne naletel na Götheja.

Plešec v kótu, ves zavaljen, s trebuhom, ki mu ne vidi več čez popek, zamrmra:

»Ja, ja, man muss vorsichtig sein ...«

(»Da, da, previden je treba biti ...«)

Bruhnem:

»Držite svoj jezik za zobmi! Kód pa ste v firerjevih časih v naših krajih stréljali na otroke, na žénke in na starce?«

Pléša ogorčeno protestira:

»So eine Schweinerei! In Jugoslawien bin ich nie gewesen!«

(Taka svinjarija! V Jugoslaviji nikoli nisem bil!)

Ah, torej je prepoznal moj potni list!

Oddelek se vznemiri. Dva naša gastarbajterja me skušata pomiriti. Zavaljenec plane med gebirgsjägerje na hodniku. Temperatura raste.

BAYERISCHE STAATSPOLIZEI slovesno ustopi.

»Haben Sie Westmarken? Wieviel? Bitte, zeigen!«

(Imate zahodnonemške marke? Koliko? Prosim, pokažite!)

»Poslušajte:

Peljem se naravnost v Vzhodni Berlin. V Münchnu bom samo prestopil. Malico imam v kovčku.«

Jih nič ne briga. Imam s sabo njihove prekleto marke ali sém brez njih?

Pokažem bankovec za petsto mark. Zahodnih. Najtrdnjéjša valuta, kar je premore svet.

Trdni dokaz še vedno ne zaleže.

Morda pa na skrit način iščem delo v STAAT BAYERN? Po kakšnih privatnih zvezah? Imam v STAAT BAYERN mogoče dobre znance?

Za božnje voljo, vsega imam čez glavo! Tu je moj potni list, moj vzhodnonemški vizum v njem, mojih petsto zahodnonemških mark, moj vzni listek do postaje Friedrichstrasse v Vzhodnem Berlinu – kaj bi želéla DIE BAYERISCHE STAATSPOLIZEI od mene še imeti?

Zagrozim z obiskom v münchenskem jugoslovanskem konzulatu. Tërjam njihova imena in priimke.

To zaléže.

Za njihova imena in priimke nikoli nisem zvedel. Zato pa so mi v pótmi list zapisali:

»Tourist. Keine Arbeitsannahme.«

(Turist. Nobenega sprejema na delo.)

Kako se je lahko zgodilo, da niso pripisali:

»Im Staat Bayern.«

Iztégnem rōko, da bi mi nazadnje urnili, kar je móje.

Ne.

»Tretjič potujete v DDR ... Hm ...

Bivanje določeno za Königs Wusterhausen ... Hm ... Gibanje po DDR neomeje-

(Nadaljevanje na 28. strani)

Olimpijsko mesto München. Z njegovim TV stolpom; Pinakoteko, z olimpijsko vasjo, z vsemi stadioni, s srednjeveško uro, s sex-shopi in bordeli, s pimplske zljajnane Auf der Heide blüht ein kleines Blümelein – und es heisst: Erika, ki jo bavarski trobentarski orkester v Hofbrau kar naprej nabija, jagrsko napravljene Bavarke in zeleni Bavarci z gamsporti za klobuki pa ploskajo kot v blaženem januarju leta trintrideset – bog pomagaj: koliko lahko tu doživíš v enem samem dnevu!

Marija! Pozabili so na luč!
»Verdichtung! Feind hört mit!« (»Za-
temnitev! Sovražnik prisluškuje!«)
V sobi je svetlo kot opoldne. Malinka –
že na tléh – zdihuje in mi molli rokē:
»Vsaj kak spomin mi daj!«

Zunaj po cesti grmi vojaški stroj, pesek
meljejo begunci. Ležim v postelji. Na tléh
pred mano kleči Malinka in steza rōke:
»Saj ti ne vem imena! Ampak – daj mi
za božjo voljo kaj za spomin! Nekaj lepe-
ga, kot je bil lep večer, ki sva ga preživela.«

Vrata butnejo s tečajev. Rejen nemški
feldwebel se zamaje v prostor. Tako je pi-
jan, da naju komaj vidi. Vendar ima še
toliko moči, da se zadere:
»So ein Schweindreck! Heraus! Ich
begehe: gleich heraus! Verstanden? Ja,
mein lieber Führer, mir werden ja Augen
herausfahren: Idyle! Deutscher Soldat im
Bett – ukrainisches Mädchen auf dem
Boden! Zum Lachen, ja, zum lachen...«

(»Takšen svinjski drek! Ven! Zapovedu-
jem: takoj ven! Razumela? Ja, moj ljubi
firer, saj mi bodo še oči izpadle: idila! V
postelji nemški vojak – na tléh pa
ukrajinska deklica! Kako bi se smejal, ja,
bi se smejal...«)

Pa se ni smejal, primejduš! Preden je
njegov »zum Lachen« izzvenel, sem bil že
na tléh. Takrat je bila moja pēst še močna.
Firerjev narednik se je pogrnil, kakor je bil
dolg in širok. Nemočno sem pogledal
Malinko, ki se je prestrašeno zastrmela
vame:

»Bēži, Malinka, bēži! Na cesti te
pričakujejo...«

V roko sem ji stisnil svojo fotografijo.
Na glavi sem imel klobuk...

Med bežnim poljubljanjem – sliko si je
med tem mečkala v nedrc – sem jo tiščal v
grmečo noč. Z njo vred svojo nedolžnost...
Res se je trudila – ukrasti je ni mogla. Še
zmerom se nisem mogel pomiriti s Tihom-
mirjem Tothom. In z vsemi spovedniki, o
katerih ni dvomiti, da so onanirali kot jaz.
Če pa niso, naj mi oprostijo: jaz sem
pripravljen za pekel, s katerim so mi kar
naprej grozili.

Res so ga naši starši polomili s spolno
vzgojo. Šli smo v svet in med soldate, pa z
janezki nismo vedeli početi kaj drugega
kot prazniti mehur.

Eh, Malinka, Malinka, kaj vse sva
zamudila... Kakšno Silvestrovo bi si
lahko privedila, če bi ti že takrat vedela,
zakaj je Eva utrgala jabolko z drevesa...

Samo rahlo ometena odrineva z Ebert-
zom v altenbersko samostansko cerkev.

Nezaslišano, kakšna ladja:

Prva stopnica. Druga. Tretja. Kot da bi
lēzel nekam v hrib. Fresk imam ta dan že
toliko čez glavo, da jih sicer gledam, vendar
nič več ne vidim. Pri srcu se zaradi te
naveličanosti majčkeno kesam: zraven
stopajoči umetnostni zgodovinar mi raz-
kazuje svoje osebno delo. Neuki plēskarji
so vso tole malarijo najmanj desetkrat
prebelili z apnom, ki ga je on s sodelavci
skracal dōli in strmečemu Adamu iz
atomskega veka odkril stensko slikarstvo iz
trinajstega stoletja.

Utrujene nogē se vzdignejo čez zadnjo
cerkveno ladijsko stopnico. Tedaj se docela
zdramim:

Stojim pred grobnico svete Gertrude.
Po naše svete Jerice. Ušesa sprejemajo
Ebertzovo pripoved, kdo je bila ženska,
kakšne ostudne grehe je skotalila za živ-
ljenja, kako krvavo se je spokorila zanje
itēdē. (Janez Menart mi je pisal, da itd. po-
mēni in takšne drekarje.)

Spōštovanje vzbujajoči grob. Marmor.
V njem vklēšana svetnica. Kakor jo
gledam, rad verjamem, da jo je živo naska-
koval vēs moški svēt.

Ko je ženska ostarēla, jo je minil seks.
Nekje je mendā zapisano, kateri njen
kardinal je podkupil kaj vēm katerega
papeža, da jo je proglasil za svetnico.

Znameniti Rōmerji v Frankfurtu. Tu so na dvorišču pekli vole, kadar je kak kandidat za
nemškega cesarja najprej poklāl vse protikandidate, da si je potem dāt posaditi zlato
kronico na glavo in se ob uesplošni požrtji pustil oklicati po milosti božji in volji
naroda za cesarja vsem pravnikom GGGG. Iz lesenega vodnjaka se je cedilo rdeče in
belo vino, zraven se je grmadila gora pečenega ovsā – knehti so vsaj enkrat v življenju
pošteno žrli.

V nīšah cesarske dvorane v Rōmerjih si ponižna kmečkomeščanska ničla s podobami
nemških cesarjev prenatrpa svoj želodec s kulturno umetnostnimi potrebami po slavni
evropski zgodovini.

Figo me briga, kaj govori Ebertz. Tāle
ženska, ki zdaj mečkam nogē pred njeno
marmornato grobniško zgradbo, je kriva
za tri moje vēlike ljubezni.

Prva je bila moja mati Jerica, ki me je
rodila. Njeno ime – naj bo že MATI ali
JERICA, bom do smrti pisal z vēliko
začetnico. Ob vsaki drugi smrti sem se po-
miril. Ko sem zgubil njo – in poslavljala
se je od vseh, ki smo klečali okrog njene
smrtne postelje, v strahotnih mukah, ki jim
še morjij ni bil kos – mi je ostalo dolgo
časa le še upanje, da ji bom kmalu
sledil...

Lēta sedemintrideset sva šla na Tri-
glav. Neka Zagrebčanka, ki sva se z njo
spoznala v Staničevi koči, jo je drugi dan
posnela: zadaj je Triglav, spredaj pa na
kamnu sedijo moja Mati. Zgubana, po-
krita z ruto, izžēta od enajstih rojstev,
skrčena, oblečena v do glēžnejev segajočo
kmečko kiklo, s palico v rokah in z glavo,
nagnjeno malo po strani.

Ata so sñicljali okvir, amaterski foto-
grfski mojster (najmlajša Jerica je kriva,
da nisva v žlahti) je povečal sliko, zlēpil
zdobljeni okvir, ustavil vanj fotografijo in
mi za Abrahama prinesel to darilo.

Prēden v zgodnjih jutrih začnem, z
delom, uprēm pogled v to sliko: ko ga
zvečer končam, se poslovim od Njih.

Vse tiste dni, kar sva jih mogla
preživeti skupaj, so me učili:

»Sin moj, samo tri stvari so važne:
Poštenje, pridnost, delo. Pridnost, po-
štenje, delo. Delo, pridnost, poštenje.«

Postani priden in pošten delavec –
karkoli bo ratalo iz tebe, vedno ostani
tak!«

Do danes sem si prizadeval ostati zvest
tem naukom.

Samo zato sem se zaljubil v Cankarja,
ker je svoji preprosti materi postavil veli-
časten literarni spomenik. In ker so bili
moja Mati njegovi tako zelo podobni.

Druga Jerica je moja najstarejša in
najdražja sestra. Desetemu bratu (kar sem
dobesedno bil v družini) je nadomestila
Mater.

In tretja Jerica, najmlajša, je njena
hčerka.

Prebudil sem se iz spominov. Ebertz že
odpira vhodna vrata. Pohitim torej!

Se kratko slovo od častitih in gostol-
jubnih sester, mahljaji z roko njihovim
mladim gospodinjkam, potem pa v tisto
avtomobilsko pločevino, ki naju že cel dan
prevaža sem in tja.

V Wetzlarju naju pričaka Walter. Prev-
zame me kot kos prtljage: drug drugemu
izjavljata, da sta me oddala in sprejela v
nepoškodovanem stanju.

Bil je drugačen dan kot so običajno
dnevi. Lep in bogat s spoznanji.

Nedelja, dne 11. avgusta 1973. Gremo
domov.

Ob petih zjutraj se spravim z vlaka v
Frankfurtu. Še enkrat moram obiskati vse,
kar v mestu spominja na Gōtheja.

Opoldne sem že v Münchnu. Pregledam
dokumente. Srcē mi je zastalo:

Marija, moj potni list!

Sinoči sem si pri Walterju preoblačil
hlače. In moj rdeči potni list je lepo ostal
pozabljen na mizi v njegovi dnevni sobi,
kjer sem spal!

Zaženem se na postajno policijo.
Bavarski policaji se kar cedē od prijaznosti.
Razlagam:

V zadregi ob slovesu, ob ginjenosti in
poljubih in »Onkel Janez, komm* bald
wieder!« se je moj potni list odločil, da bo
ostal na začasnem počivānju v Biebertalu.
Nekako sredi poti med Wetzlarjem in
Giessnom. To je v zvezni deželi Hessen.
Približno petsto kilometrov od Münchna.

Walter je zdajle s holandsko Phinno in
s Thomasom v svojem vikendu. Königs-
berg. Neugodno naselje med Wetzlarjem in
Biebertalom. Kakšna poldruga ura hoje iz
Biebertala, dvajset minut vožnje z avto-
busom iz Wetzlarja.

In moj nesrečni rdeči pōtni list je pod
ključem v njihovem stanovanju v Bieber-
talu. Brez te žlahtne listine pa se ne morem
vrniti v svojo domovino.

Fanta moji zgodbi ne verjameta. Preveč
je enostavna, da bi lahko bila resnična.
Sumita:

Morda sem potni list prodal za marke?
Mogoče pa mi ga je kdo ukradel? Se ga
nisem znebil pri kakšni ljubki frajli? Sem

igral posebno vlogo v obrambnih bojih proti
Jugoslaviji in bi zato taista pri domovini
zvestem nemškem ljstvu vzbudila veliko
razburjenje in nejevoljo, tako da bi bili
javna varnost, mir in red ogroženi. Dejan-
sko so različni krogi iz prebivalstva proti
prireditvi protestirali in izjavili, da jo bodo
motili. V interesu javnega reda in miru je
zato dolžnost varnostne oblasti, da prire-
ditev prepove« (Kor. Slovenec, n. o. m.).
Prav na tem primeru vidimo tisto čudno
zmes »argumentacije«, ki se pozneje po-
navlja. In še to: nedemokratski poseg
in nacizem se še skrivata pod pretvezo
»obrambnega boja«, ki vsebolj postaja
propagandno sredstvo in zlato tele.

Razpust parlamenta je imel posledice
tudi za koroške Slovence. Stanovska
država je onemogočila tudi delovanje poli-
tičnega in gospodarskega društva za Slo-
vence na Koroškem. Čeprav so na raznih
manjšinskih kongresih govorili o naklonje-
nosti Avstrije manjšinam, se je ta naklon-
jenost odražala predvsem v deklarativnih,
papirnatih izjavah, ki so jih nekateri
koroški Slovenci kupili z doslednim izva-
janjem želj stanovske države. Ob tem je
treba opozoriti le na propadla pogajanja za
kulturno avtonomijo, ki jih stanovska
država ni obnovila in na okoliščino, da tudi
ni spremenila ničesar na šolskem področju.
Vrhu tega so dobili prav v tem času duhov-
niki prepoved delovanja v društvih.

Slovenska krščansko-socialna zveza za
Koroško se je ob pričetku stanovske države
preimenovala v Slovensko prosvetno zvezo
in prevzela tudi politične naloge, ki jih je
pred tem opravljalo politično in gospo-
darsko društvo.

Stanovski državi je po nekaj letih
odklenkalo, za koroške Slovence, za vse
miroljubne in napredne ljudi pa so napo-
čila še strahotnejša leta. Slovenska pro-
svetna zveza je stopala v četrto desetletje
svojega delovanja. S spretnostjo je vodila
politiko v naslednjih letih vse do razpusta
1941. Nacistični veljaki so poznali pot in
cilj, domačim nacističnim mogotcem pa se
je že mudilo in so prav nestrpnno prič-
kovali in pripravljali Koroško na dan, ko
naj bi bila odrešena Slovencev. Interesi
med Veliko Nemčijo in Jugoslavijo so
narekovali kolikor toliko previden in obzi-
ren odnos do koroških Slovencev in do
Slovenske prosvetne zveze. Kljub izjavi
Slovenske prosvetne zveze z dne 17. 3. 1938
pa je razvoj šel že v tistem trenutku drugo
pot. Izjava je seveda nastopala pod pri-
stiskom razmer, če ne pod direktnim pri-
stiskom in ima sledečo vsebino (Kor. Slov.
23. 3. 1938, štev. 12, str. 2):

»Slovenska prosvetna zveza odločno
zavrača v inozemskem časopisju razširjene
vesti o razmerah v Spodnji Koroški ter
ugotavlja:

1. da »Koroški Slovenec«, glasilo ko-
roških Slovencev, neovirano naprej izhaja,
2. da ni bil niti urednik imenovanega
glasila niti katerikoli druga oseba zaradi
narodno-kulturnega udejstvovanja areti-
rana,
3. da so merodajne osebe dež. glav-
stva zastopnikom Slovenske prosvetne
zveze zagotovile, da je slovensko udejstvo-
vanje na kulturnem in gospodarskem
področju zajamčeno.«

V pozivu za glasovanje dne 10. aprila
1938 sta predstavnika slovenskih orga-
nizacij dr. Franc Petek in dr. Josko
Tischler poudarjala, da »Ja 10. aprila 1938
v smislu narodnega socializma ne spre-
minja ničesar na naši pripadnosti k slo-
venski narodnosti in na razmerju do ma-
terinskega našega naroda« ter govorila o
»formalni potrditvi« priključitve Avstrije,
k Nemčiji (Kor. Slov. 30. marca 1938, štev.
13. str. 1).

MITJA KOŠIR

POGLED V ŽIVLJENJE

Moja naloga ni, da dokažem,
kako sem do sedaj imel prav,
temveč, da raziščem, če sploh
imam prav.

(B. Brecht: Galilejevo življenje)

Kdo je večji, človek ali narava? Od-
govora na to vprašanje ni, ker je človek le
najdovršenejši produkt narave, proti kateri
nastopa kot subjekt kontra objekt. Po-
srednik med njima je delo. Človekovo delo
je osmišljeno in z njim spreminja naravo in
samega sebe.

Kje so že tiste davne dobe, ko je
kosmato bitje, antropoidni primat, prvič
pobralo s tal palico in z njo sklatilo sadež z
drevesa? Takrat se je začela človeška
zgodovina (Marx bi dejal: »predzgodovi-
na«) revolucionarno spreminjati. Skozi
delo je nastajal človek. Toda človek ne
more obstajati izven narave, medtem ko
narava lahko obstaja mimo človekovega
vedenja o njej, človek ni nujen za njeno
eksistenco. In ravno ta človek se mače-
hovsko obnaša do narave. Uničuje jo na
vse mogoče načine, ki si jih njegov neustav-
ljivi um izmišlja. Vse bolj razvita tehnolo-
gija je dvorezni meč za človeka samega,
medalja z dvema stranema. Na eni strani
obstaja verjetnost ukinjanja najtežjega
fizičnega dela, izenačevanja poklicev in
statusov, preseganja odtujenega dela itd.,
na drugi strani pa se iz dneva v dan bolj
očitno kažejo pogubne posledice razra-
ščanja tehnologije v človekovem življenj-
skem okolju. Človek nujno postaja mo-
dernen nomad, ko se neprestano preseljuje
iz industrijskih centrov v poslednje koticke
zemlje, kjer ima glavno in edino besedo
narava, tja, kjer zopet postaja tisto, kar
pravzaprav je – človek.

Ali je srečen, pa naj živi v stehnolo-
giziranem svetu ali sredi pragozdov, kamor
le občasno sežejo prsti tehnološke civi-
lizacije, čeprav le v obliki neokolonizacije.
O tem ne razmišlja, ker je preobremenjen z
vsakdanjimi problemi, ki jih predenj po-
stavljajo raznovrstne ideologije in mu jih
prikazujejo kot neprecenljivo pomembne.
Ustvarjanje in zadovoljevanje lažnih
potreb in vrednot je danes eden od po-
glavitih načinov, s katerim vladajoče elite
puščajo človeka na nivoju, s katerega ne
vidi tja, kjer se postavljata eno bistvenih
vprašanj njegovega obstoja. Ve le to, da se
po razvitosti industrije meri razvojna stop-
nja njegove sredine in to mu največkrat
zadošča.

Mi smo vse človeštvo. Ločimo se le po
jeziku, kulturi, barvi kože in z nesmisel-

nimi mejami, ki so bile izmišljene za neke
privatne koristi, čeprav imenovane »koristi
narodov«. Dolga leta je bilo življenje res-
nično lokalizirano, sosed ni vedel, kako živi
sosed, srečala sta se le v vojnah. Z vse
večjim razvojem komunikacijskih sredstev
je človeštvo postajalo vse bolj ena sama
družina, kar se je žal potrdilo tudi v
svetovnih vojnah, odvisna od vseh svojih
posameznih členov. Danes se ta fenomen
kaže v »mednarodni javnosti«, ki jo pove-
zuje poleg vsemogočih informacijskih
medijev in gospodarske odvisnosti še strah
pred svetovno katastrofo, saj je človeški
um ustvaril tudi atomsko bombo. Um je
vedno obstajal, samo ne vedno v umni
obliki, je nekeje zapisal Marx in to dejstvo
se potrjuje iz dneva v dan.

Kdo odloča o naši usodi? Kdo so tisti, ki
se igrajo z življenji milijonov? Ljudje so,
prav tako minljivi kot mi, vendar zaslep-
ljeni v svoji veri v politiko sile in za-
straševanje. Lastijo si pravico močnejšega,
vendar sili, ki jo imajo, ne dodajajo uma.
Groba sila brez uma pa je najhujša oblika,
ki stremi k uničenju uma samega. Toda
verjeti moramo, da se um ne more uničiti.
Um lahko sodi grobi sili, a ona umu ne
more. Dan te sodbe pa je vedno bliže.

In sedaj? Kaj storiti? Prav gotovo ni
nastopil čas, ko se je treba vdati v usodo,
kajti s tem zavržemo eno največjih pravic
narave – borbo za svoj obstoj. Toda
tudi zaupati ne smemo preveč v nekaj, kar
je izven nas, ne smemo biti pasivni in
čakati na srečo in svobodo, da nam ju kdo
podari. Boriti se moramo zanju, pa čeprav
si z Bertoldom Brechtom govorimo:
»...cilj je ležal v veliki daljavi. Bil je
razločno viden, čeprav za mene komaj do-
segljiv.« (B. Brecht: Rojeni za nami)

Da pa bo ta cilj dosegljiv, ni preveč
noben napor, nobeno samoodpovedovanje
ni preveliko, da bomo ljudje samostojne,
izdelane osebnosti, vredne imena – človek.

Se so med nami ljudje, ki vidijo naprej,
v našo prihodnost, ki se nočejo več vračati
nazaj, ker so revolucijo sprejeli za svojo
»učiteljsko življenja«. Oni slutijo zarje
tistih dni, ko bodo peklenski jezdeci
Apokalipse odjezdili v nič, od koder ni
povratka. Takrat bo vzšlo sonce svobode
za slehernega človeka na tej zemlji, brez
razlik. To bo dan, ko bo človeško »pred-
zgodovino« zamenjala človeška zgodovina,
dan, ko bo človeštvo začelo živeti svoje
pravo življenje.

Celo stoletje je že preteklo od takrat, ko
je »prvi kot revolucije« Karl Marx rekel:
Družba prihodnosti bo barbarstvo ali ko-
munizem.« Jaz verjamem v to drugo.

MITJA KOŠIR

SODOBNA NEGACIJA ČLOVEKA

Včasih bi ji lahko rekli tudi nasilje z na-
smehom!

Ne iščimo slave in hvale, iščimo resnico.
O njih, ki to resnico dajajo in zatirajo na
način, neviden običajnim človeškim očem.
O njih, ki svoje zasebne interese imenujejo
z vzvišenim imenom – ideja. Iščimo resni-
co o njih, ki žive od laži.

A pesnik zna bolje, čutneje obtožiti.

»Snovati črne misli v zavesti, a iz njih
oblikovati nedolžnost, ... pripisovati svoje-
mu skrivnemu zločinu pristojno zunanost,
svojo iznakaženost vsiliti kot lepoto, po-
kvarjenost spremeniti v popolnost, paziti
na uglajenost svojih gibov in na melodijo
svojega glasu, nositi tuj pogled v svojih
očeh, ničesar težjega, bolj bolečega ni od
tega«, preberemo pri Victorju Hugoju.

V različnih obdobjih revolucionarnih
vzpovov človeškega duha ljudje radi po-
zabljajo na različne negativnosti lastne
eksistence in stvarnosti, ker verjamejo, da
se zlo lahko premaga. Kako poživljajoča je
ta vera. Toda takoj, ko se pojavijo težave,
kakršne nam zoperstavlja sodobni svet,
meščanski in socialistični, postane proble-
matika negativnih pojavov in nihilizma
spet aktualna, in to ne le za teologe ali
eksistencialiste, temveč tudi za marksiste.

Ena najtežjih deformacij medčloveških
odnosov, pred katero ni imuna niti socia-
listična družba, je birokratska deformacija.
Birokratizacija na vseh ravneh družbenega

življenja, ki se na višku svoje moči prelevi v odnos upravljanja z ljudmi kot z mrtvimi črkami na papirju, je največkrat ali vedno povsem brezosebna, brezdušna.

V razrednih družbah je birokratizacija nujen spremljevalni pojav, kar potrjuje praksa kapitalističnih držav in njihovih upravnih aparatov, ki se dvigujejo nad družbo in so kot neka tuja, odtujena sila. Toda hkrati tudi orodje vladajočega razreda, ki s to državo in tem aparatom upravlja. Na drugi strani pa smo zgodovinske priče nevarnosti, pred katero se še vedno nahaja socializem. Ne le deformacija preteklih obdobij, ki je s stalinsko vul-

garizacijo marksizma prinesla tej nesporno najnaprednejši in najhumanejši misli vse zgodovine hudo razvrednotenje, temveč tudi, če ne celo predvsem, današnje prepogosto zatekanje k povsem birokratsko oblikovani praksi, tisti praksi, ki predstavlja osnovo in bistvo medčloveških odnosov.

V človeku mora biti vedno in večno prisotno zavedanje, da je človek. Tu pa mu je v pomoč spoznanje, da do danes še ni take družbe, ki bi v celoti uveljavila Marxovo vizijo družbe prihodnosti — komunizma, vizijo tiste družbe, ki bo temeljila na svobodni, domišljijski produkciji. Šele taka, komunistična družba naj bi bila družba brez pritiskov, družba, ki bo rešena uganke zgodovine. Torej, ozri se okrog sebe, človek!

MITJA KOŠIR KULTURA IN USTVARJALNA SVOBODA

— Zakaj ne delate? Zato, ker nisem delavec.

— Kaj pa potem ste? Umetnik, točneje pisatelj.

— Kaj delate? Pišem.

— Razumem. Rokopis ali stenogram? Tipkam na pisalnem stroju.

— Vi ste torej daktilograf? Ne razumete. Mislenje.

Morda se boste vprašali, zakaj ta citat na začetku pripovedi o kulturi in ustvarjalni svobodi. Gre namreč preprosto za potrditev spoznanja, da v marsikateri sredini še vedno ni prodrlo prepričanje o pravici vsakega človeka, da razvija svojo osebnost in neposredno sodeluje v ustvarjanju človeških vrednot. Biti pisatelj ali sploh umetnik velikokrat pomeni biti na robu družbenega dogajanja, ne po lastnem načinu mišljenja, temveč po razumevanju samega okolja, ki tovrstnega dela ali ne ceni ali ne razume.

In vendar. Umetnost se bojuje proti izumetničenosti našega vsakdanjega življenja v postarelem svetu, ki še ni tisti svet, v katerem bodo vsi ljudje osebnosti, bojuje se za bolj človeški način obstajanja in tako gradi v svojih odnosih med subjektom in objektom, med umom in stvarnostjo, med človekom in naravo nek nov svet kot človekovo novo možnost. Umetnost v nekem smislu pomeni negacijo obstoječega sveta, kajti tega sveta ne spoznava, temveč gradi povsem drug, nov svet. V tem procesu umetnost ne more uporabljati iztrošenega, izkoriščenega, ogledanega in prelikanega jezika vsakdanjega življenja, zato si oblikuje jezik, ki bo ustrezal novim odnosom v novem svetu. Ta jezik se nam zdijo znan, ker je zgrajen iz besed, barv, tonov in oblik, katerih smo vajeni, ki jih poslušamo in gledamo sicer vsak dan, vendar nam pomeni nekaj novega tista posebna organizacija teh besed, barv, tonov in oblik. To je nova stvarnost, ki nas uporno spominja na tisto, kar nismo, oziroma še nismo. Mišljenje, da se duhovna dejavnost nujno integrira v materialno, je mišljenje tehnokracije in birokracije, ki duhu ne dovolita presegati meja obstoječega.

Umetnost ne živi samo v sebi in samo po sebi. Umetnost je način človekovega življenja, je njegova praksa, kajti le človek je ustvarjalno bitje, bitje, ki, kot pravi Marx, oblikuje tudi po zakonih lepote. To, kar človek ustvarja, mora obstajati, kajti človek ne ustvarja iz nič. Proizvajanje iz nič je značilno za Boga, zato je Bog višje bitje kot človek, je v svojih Monologion zapisal Anzelm iz Canterburyja. Toda človek ni Bog, kajti Bog je mrtev (Nietzsche), zato lahko ustvarja, oziroma komponira le iz snovnega, v snovnem.

Stvarnost ne živi na en sam način, čeprav nas vsakodnevna pojavnost v to ne prepričuje. Če bi živel na en sam način, bi nomenilo, da je izčrpala vse možnosti

drugačnega življenja. Ne bila bi nič drugega kot golo dejstvo (pojavi, obstoječe), esenca bi se izenačila z eksistenco, resnica z obstoječim. Človek, ki hoče živeti stvarnost, ki v sebi nosi kvaliteto, stvarnost, ki ne živi le kot obstoječe, mora sprejeti na svoja pleča mnogo večje breme spoznanj, dolžnosti in vedno žive sposobnosti, da vidi v bistvo dogajanja, kot to lahko nosi katerikoli individuum iz množice, ki se še ni osvobodil tistega občega »participation mystique« množic vseh časov. Živeti to stvarnost, biti sodoben, pomeni biti obremenjen ne le s sedanjostjo, temveč istočasno tudi s preteklostjo in bodočnostjo. Za razliko od človeka iz množice, ki živi samo v in za sedanjost, je resnični sodobni človek večji del svojega življenja osamljen, kajti vsak korak naprej v bodočnost nujno pomeni oddvajanje od skupnosti, ki obvezuje posameznike z nalogami, vezanimi le na preteklost te skupnosti in na vzdrževanje te preteklosti v sedanjosti. Vsaka višja oblika zavesti je prometejski greh. In prav v tem grehu je paradoks človeka in njegove zgodovine, kajti brez takih korakov naprej si ne moremo misliti procesa očlovečenja, ustvarjanja novih pogojev življenja in dinamike gibanja.

Ali se mora človek zato, da živi, priboriti do resnice ali zablode? Je potrebna iluzija ali vera, da bi zaupali v bodočnost? Po mnenju sodobnega filozofa in teologa Tierra Teilharda de Chardina je vsaka prihodnost zemlja in religija odvisna od prebujanja naše vere v bodočnost, pisatelj Meša Selimović pa se sprašuje, če bo človek namesto te vere sprejel Camusov upor in bo zaman, sifozovsko valil kamen na klanec, če bo pristal na življenje brez smisla, na absurd. Za človeka — posameznika predstavlja popolno ali skoraj popolno predvidevanje bodočnosti neko vrsto smrti, eno najavtentičnejših. Tisti, ki ravno v tem vidi svoj življenjski ideal, se je pokopal v najbolj boleči in samomorilski smrti, ker samemu sebi jemlje bodočnost. Tako pravi poljski marksistični filozof Lešek Kolakowski. Zato nam nihče ne more predvideti bodočnosti, kajti potem bi bila to njegova in ne naša bodočnost. Od drugega ne moremo zahtevati tistega, kar moremo in moramo storiti sami. Ne prihodnosti in ne svobode ne moremo zahtevati in pričakovati od nekoga drugega, ker nam ju nihče ne bo hotel, niti mogel dati. Človekova prihodnost in njegova svoboda sta človekovo lastno delo.

Per aspera ad astra! Če človek sam je lahko tisti, ki se spopada z okrutnostjo razmer, v katerih živi in tako dela svojo zgodovino, ki je pogoj, da sploh ima sedanjost in vidi cilj v bodočnosti. Le človek sam je edini aktiven v procesu očlovečenja. Človek je še vedno na potovanju, pot ga vodi neizogibno skozi temo

lastne individualne in kolektivne neza-
vednosti, skozi spopade, borbe in bolečine.

Kakšna nenavadna mešanica je ta sodobni človek. Medtem ko mu je uspelo pomesti s sveta mnogo iracionalnega in mističnega, ko je odkril skrivnost atomskega jedra in poletel v vesolje, se je znašel pred veliko uganjo. Pripravljen na še večja odkritja, a istočasno še vedno obremenjen z ostanki vseh vrst predsodkov in praznoverij, stoji pred nami in v nas kot novi Prometej, ponovno prikovan k stenam Kavkaza. Ptica ujed, ki mu kljuje drobovje, tokrat niso poslali bogovi, ampak so njegov lasten proizvod. Vse zlo in vsi demoni sveta izvirajo iz njega samega. Vse, kar ga obdaja, to je on sam, kajti človek, to je človekov svet.

Izgrajevanje družbe združenega dela pa na dolgi poti k »kraljestvu svobode«, kot je komunizem, je v svojem Kapitalu imenoval Marx, predstavlja tisti prvi korak proti asociaciji svobodnih proizvajalcev, v kateri bo povsem naravno, da bodo vsi viri obveščanja in tudi umetniška dela, postali svobodna tribuna, na kateri bo prišla do izraza progresivna, v Marxovem smislu neideologizirana družbena zavest. Da pa ti viri postanejo resnična svobodna tribuna, seveda ne smejo biti nikogaršnji monopol, niti izraz partikularističnih interesov. Za presežanje te nevarnosti je že Marx predlagal razsodišče svobodne javnosti, ki s preobrazevanjem socialistične družbe v asociacijo svobodnih proizvajalcev, torej v družbo brez razrednih antagonizmov, vse bolj postaja temeljni princip vsega družbenega komuniciranja.

V taki komunistični družbi tudi umetnik ne bo več podrejen lokalnim in nacionalnim omejevanjem, ki izhajajo iz delitve dela, kot posameznik ne bo podrejen neki določeni umetnosti, s tem da bo izključno slikar, kipar itd. V komunistični družbi, ki jo bo označevala produkcija z umetniškimi značajem, kot je rekel Marx, ne bo več zgolj slikarjev ali kiparjev, temveč ljudje, ki bodo poleg ostalega tudi slikali ali kiparili. Človekova ustvarjalna svoboda se bo razmahnila do neslutnih meja.

VALENTIN POLANŠEK

Naslajam se z življenjem

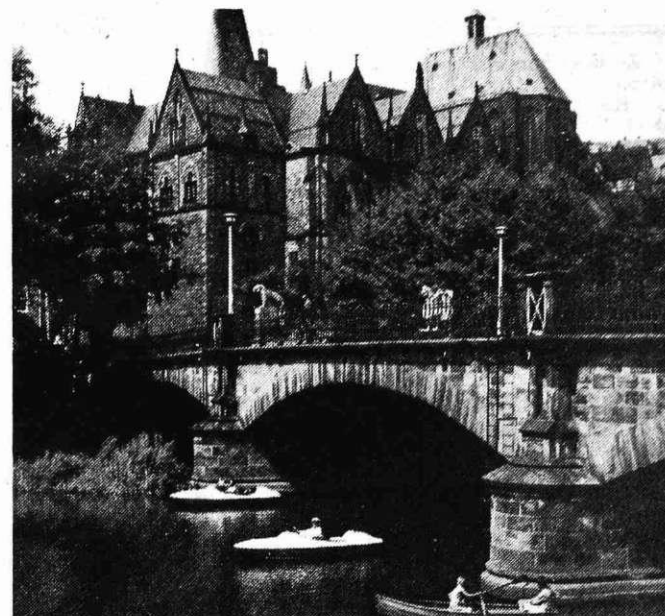
Sproti vzniknejo
nedoumljivo ponudbe,
da se ljudje ljubijo.
Iz navideznega zastanka
želja in pričakovanj
je presenečen ob dosežkih
najmanjši pozabljenec.
Ob prepuščenih darovih
preobitnega zadovoljstva
pridejo še licemerci do svojega.
Namesto pljunca
ponudi nekdo lahko poljub.
Koliko življenjske moči
iz ljudi,
koliko radoživosti
iz oči,
da omalovažujem lepe nesrečnice,
se navdušujem za otročje starce,
pomilujem različne klovne,
dajem uživačem dodatne svobode,
se razdajam ob norostih
in ostajam v cirkusu klepetanja —
čeprav kdaj pa kdaj
rečem katero
o smrti
kot uspeli
televizijski nadaljevalniki.

Filip
Hesenški je v
MARBURGU
AN DER
LAHN
ustanovil prvo
evropsko
posvetno
visoko šolo,
ki se danes
odlikuje
s številnimi
klinikami
in inštituti.
Tako
zatrjujejo
mestni očetje
v razkošnem
prospektu
o svojem
rodnem mestu.

Na Karlštejnu
v dolini
Berounke
blizu Prahe
me je izsolani
Čedokov

vodnik
prepričeval
najprej v
Deutsch
haben Sie
doch
verstanden,
nicht wahr?
potem v
panjemajete
pa ruski,
nazadnje v
jebemti-
mater, jeli
razumeš
srpski,
dokler se
nisva jaz po
slovinsko in on
po česti
dokončno
sprla
o vprašanju,
ali je mogočni
češki kralj
in rimski cesar
Karl IV.
postavil

v Prahi prvo
evropsko
univerzo
severno
od Alp ali je
to zagrešil že
omenjeni
Filip
Hesenški
v Marburgu
an der Lahn.
On da o tem
še svoj živ dan
ni slišal.
Dokazana
pomanjkljivost
njegove
izobrazbe
ga je čisto
strla.
Potolažil se je
še ob
pojasnilu,
da na primer
na
ljubljskem
gradu sploh
vodičev ni.

v srcu ugotavljal, da bodo moje oči tam prikrajšane za lepote, ki so mi zdaj napolnjevala dušo. Čakajo me namalane, zgrbljene svetnice iz kaj vem katerega stoletja — tu pa sama mladost, napeti modrci, okrogle ritke, sfrizirane glave... In kakšne noge, moj Odršenik! Spotegnjene, gladke v kolenih, da o gležnjih sploh ne govorim! Kakšna bedresa se morajo skrivati pod haljami! In kakšni Venerini hribčki kipijo v medraznožju!

V redu, fant (si rečem)! Malce si pokvarjen. Kriva so štiri dolga vojna leta, ki si jih popolnoma nedolžen preživel. In koliko ženskega mesa se je tedaj ponujalo pobožno vzgojenemu oslu, kakršen sem bil, po vsej Evropi!

Méni jih je bilo devetnajst, njej kaki dve leti manj. Jaz Slovenec v nemški vojaški uniformi, ona Ukrajinka, ki se je pripravljala na bég. Razkošna, kakor sem jo že pogledal. Se danes vidim, kako so se smukali njeni krajčki. Vse moške sile, kar sem jih premogel, so velévale naskok. Žaba je vabila, naj končno že storim, kakor je treba. Vzdignila je krilo. Trdo sem jo zagrabil, potem pa nisem vedel, kam naj bi s svojim trdim mesom. Skrivnosti, da si moram hitro odpeti hlače in potegniti nesrečni jojmene iz njih, mi dotlej še nihče ni razkril.

Spolna vzgoja v naših letih je bila presneto pomanjkljiva. Nobenih Helen, nič Jan. Samó kateheti, ki so nam prodajali Tihomira Totha. V njem pa je pisalo, da je samozadovoljevanje smrten greh in da te zaradi tega čaka trpljenje v vicah, če se pravočasno ne spoveš svojega na sechs-unddreissig.

Tako smo jo rinili skozi življenje brez spoznanja, zakaj je tista čudna réč v hlačah.

Malinka je sopla, jaz sem pihal, hropel, rinil v Sibirijo, dokler se ni scedilo v gate, kar bi lahko njej daroval.

Pa ji ni bilo dovolj. Zvabila me je v posteljo. Oče in mati sta pripravljala prt-ljago. Skilila sta k nama. Kakšne grožnje v njunih pogledih ni bilo zaslediti. Vsem se je mudilo: Malinki, staršem, katjušam, meni...

Božal sem ji lica, brado, mehké lase, kipeče prsi, poljubljaj sočna usta, v uho ji šepetal »Kako si lepa, kako imaš dolg, neskončno srčen jezik, ah, oh...« (vse po slovensko) in zraven cepec nisem uganil, česa si Malinka tako zelo želi, da je še na bég pred rujočimi katjušami pozabila.

Tedaj smo vsi bežali. Mi, Slovenci in Francozi, kar nas je bilo v nemški vojski, k Rusom. Ukrajinci so se bali Rusov. V ték so se pognali z Nemci. Čim dalj od krasne

armije! Magari do Berlina! Da jih le ne dohité rdečearmejci!

»Malinka, gremo!«

Na dvokolesno kozico so spravili vse njih premoženje.

Malinki pa se ni dalo z njimi. Rada bi ostala z mano. Jaz tudi z njo. Pa naju je usoda gnala v nasprotno smer. Mene k Uralu, njo v ravnine, ki jim ni videti mej.

Tako je bilo na Silvestrovo leta tisoč devetsto triinštiridesetega v Novograd-Volynsku na Ukrajini.

Stopetdeset Gorenjcev, nekaj Stajercev, precej Alzačanov, sedemnajst Lotarinčanov pa dvajset Münchenčanov se nas je odločilo, da bomo za vsako ceno šli čez fronto. Na drugo, rusko stran. Z vsem orožjem, kar smo ga premogli: s težkimi strojnimi, z MG-42, z ročnimi bombami, s pištolami, z vsemi karabinkami, kar jih je zmozel naš bataljon.

Pobje so naju z Matkom Hudovernikom z Bleda določili, naj celotno akcijo speljeva do konca.

»Rusi nas komaj čakajo! Tako zagrize-nih borec proti Švabom, kakor bomo mi, nimajo v svojih jarkih!«

In zdaj ležim ob Malinki... Kamo me stiska! Starši priganjajo:

»Gremo!«

Malinka joče. Fantje zunaj čakajo. Katjuše so se razgrmele. Kmalu bo polnoč. Novo leto tisoč devetsto štirinštirideset.

Le kam, le kam, za hudiča, se je zgubil Matko?

Na makadamski cesti pod oknom škripljejo kolesa. Kar je Ukrajine tu okoli — vse beži... Strah pred prihajajočo fronto pridiši v sobo, ki se je med tem spraznila. Malinkin oče, mati, stara teta, brat, triletna sestra — vsi so na cesti. In v en glas upijejo:

»Malinka, gremo!«

Malinka leze iz postelje. Joče.

»Vsaj kak spomin mi daj!«

(Nadaljevanje na 26. strani)

Železniška postaja v Frankfurtu ob Majni. Nekaj deset tramvajev vsako sekundo, ustaška, četniška, ljotičevska in argentinsko pobarvana belogardistična literatura v vseh kioskih na sami postaji, še več pa zunaj nje. Vodometi sprva malo zmotijo človeka, priden ne dožene, da je brizgajoča voda skrajno umazana že ob izbruhu iz stotih pip. Slika je posneta sredi dneva, ko vse frankfurtske prostitutke počivajo. Ob petih zjutraj ali sedemnajst ur kasneje se ob razkazujočem evropskem ženskem mesu skriva vseh promet pred postajo, vodometov pa sploh ni videti.

Z Ebertzom se vsede v njegovo katro.

»Kar tujec v Wetzlarju mora videti, ste videli. Zdaj se peljeva v Braunfels.«

Nad mestecem kraljuje mogočen grad iz časov svetega rimskega cesarstva. Loški, ljubljanski, celjski in turjaški pa celo ptujski so pritlikavci v primeri z njim. Blejski? Liliputanec pred Guliwerjem. Česa podobnega slovenski tlačani nemškimi fevdalci niso nikjer zgradili. No, da, razgled z blejskega gradu je tistemu z braunfelskega podoben. Grad je pač grad, kakor ga že pogledaš. Bolj je važno tisto, kar moreš v njem videti.

Braunfelski grad gospoduje nad dolino reke Lahn. Njegova lastnica (ki se iz kaj vem kakšnih razlogov gostom nikoli ne pokaže) se res lahko čuti lastnico nad pokrajino. In ženska, vdova po zadnjem knezu zu Solms-Braunfels, si je za svoje bivališče izbrala kar cel trakt obsežnega gradu. Tam hrani dragotino, ki si jih je njenih prednikov plava kri nagrabila v osmih stoletjih.

Ni pravila brez izjeme. Midva z Ebertzem sva štela médnje.

Gospa s plavo krvjo v žilah je gospodu Ebertzu milostno dovolila, da je smel svojem gostu iz Titove dežele razkazati kulturno zgodovinsko dediščino knezov zu Solms-Braunfels v njenih popolnoma in čisto zasebnih sobanah, ki jih ni hotelo biti konec. Na mizah prstani, koralde — do popka; da, segle bi celo čez kolena — vse samó zlató, sami žlahtni kamni. Safirji, rubini, opali.

»Tole je nosila kneginja HAHMBUM, tole zapeljivo njena polsestra JOHMBOHM, tile uhani iz čistega zlata in samih dragih kamnov so krasili ušesa njene sestrične PIMBLBOM, urica, ki jo vidite zraven, je onesnaževala zapeljivo knezove sestre BINGLBONGL — izdelal jo je urar HANGLPANGL pol iz srebra pol iz zlata — ... Zlatar VON BETLZETEL je porabil dvajset let za kronico (prav zdajle strmite vanjo!), ki je krasila plavalaslo glavico kneginje VON KAKOSEJIZE-RECE. Poglejte tole zlato ključavnico! Vidite, kako je majhna? Z njo je svoji ženi »KAKOJEBILANEUMNA« zaklenil najbolj iskani del ženskega telesa knez VON SAJSPLOHVEČNEMOREM.«

Plavokrvno gospo razlage veselijo, Ebertz se ob njih razživlja, meni pa se oči obešajo po starinskih zofah. Jezus, bi se mi prilagel kanec spanja!

No, ja, lepo je gledati okrasje iz davnih dni. Ampak hudič je v tem:

Otresti se ne morem misli, koliko solz, koliko žuljev, koliko krvi, koliko življenj je veljala ta pozlata. Sranje vse te kneginje zu Solms-Braunfels!

Gospa s plavo krvjo — ves čas najinega ogleda naju je pazljivo spremljala — je

visoko spoštovanega Ebertza in mene zraven sramežljivo povabila na kavico.

Moj vodnik se je hitel opravičevati.

Ne, lepo prosim! Nimava časa! Čaka naju še drugi del gradu, ki je odprt za javnost. (To sem v tem primeru jaz.)

»In sploh ... Takšni stroški ... Ne, zares hvala, premisliljiva! Ne utegneva. Saj to razumete, kajne? Kdaj drugič, ko pridem sam in bom imel več časa. Velja?«

Ob tem dialogu se mi počasi odpirata ženski grajski svet in moška kulturno zgodovinska opravila. Pomaknem se v ozadje. Zaradi mene:

Naj kar hormoni v plavi nemški krvi zabrnijo! In če jim bodo nemške moške semenčice odgovorile — kaj mi mar?! Kako se je že pisal tisti križarski srednjeveški knez iz rodovine zu Solms-Braunfels? VON SAJSPLOHVEČNEMOREM. Ali nekaj podobnega. Kako smo si enaki! Srednji vek ali dvajseto stoletje: nič razlike!

Minili sta spet dve uri, preden sva se sprehodila skozi vse viteške dvorane, mimo portretov slavnih knežjih prednikov, srednjeveških oklepov in arkebuz, bronastih topov, bogatih plemiških oblek. In vedno znova po stopnicah gor in po stopnicah dol. Prostranih dvoran sploh več ne štejem. Še elektronski računalnik bi komaj ohranil v spominu vse podatke, s katerimi mi streže pozorni razlagalec. Vsak predmet ima svojo zgodovino. Jaz sem pa cepec in o zu Solms-Braunfelsih se mi prav nič ne sanja. Kakšni gospodje v starih časih, Du lieber Gott!

Kar pa je res, je res: Umetnost so cenili. Nagrabili in pribarantali so vredna platna. Umetniška galerija v današnjem Braunfelsu gledalca pošteno odškoduje za vstopnino. Naučijo se stvaritev dobrih nemških, holandskih in italijanskih mojstrov. Sprehodi se skozi šest stoletij dolgo umetnostno zgodovino. Prve malarije ga predstavijo v štirinajsti vek, zadnje mu obudé spomin na fin de siècle.

Arhitekti so na Braunfelsu preskusili vse sloge. En stolp predstavlja visoki srednji vek, drugi nedaleč stran že pozno romantiko. Med njima pa je toliko takšnih in drugačnih gotskih stén in stebričev, da bi še Marijan Zadnikar ob njih obupal. Kako naj bi torej moj stavbarsko popolnoma trhli jaz počel kaj drugega, kot Ebertzovim učenim štorijam ponižno prikimaval? Naj bo le on srečen! Naj kar misli, da mi je jasno vse, kar mu prižubori iz ust! Smehlja na ustnicah in sempatja kak:

»Ja, natürlich! Selbstverständlich! Klar! Einstlich! Wunderbar! Erstaunlich! Ist so was überhaupt möglich? Ach, wie schön ...«

Recite, če ni mogočen! Na zadnji strani piše: Im Wildpark. Svobodno poslovenjeno: V lovskem raju. Rôko na srce: nisem ga videl. Takole reklamno počenja zadnja grofica iz rodu zu Solms-Braunfels, da bi privabila goste, ki ne vedo kam s časom in denarjem. Méni je prvega zmanjkovalo, z drugim sem bil pa sploh na psi.

Recite, če ni mogočen! Na zadnji strani piše: Im Wildpark. Svobodno poslovenjeno: V lovskem raju. Rôko na srce: nisem ga videl. Takole reklamno počenja zadnja grofica iz rodu zu Solms-Braunfels, da bi privabila goste, ki ne vedo kam s časom in denarjem. Méni je prvega zmanjkovalo, z drugim sem bil pa sploh na psi.

Recite, če ni mogočen! Na zadnji strani piše: Im Wildpark. Svobodno poslovenjeno: V lovskem raju. Rôko na srce: nisem ga videl. Takole reklamno počenja zadnja grofica iz rodu zu Solms-Braunfels, da bi privabila goste, ki ne vedo kam s časom in denarjem. Méni je prvega zmanjkovalo, z drugim sem bil pa sploh na psi.

Recite, če ni mogočen! Na zadnji strani piše: Im Wildpark. Svobodno poslovenjeno: V lovskem raju. Rôko na srce: nisem ga videl. Takole reklamno počenja zadnja grofica iz rodu zu Solms-Braunfels, da bi privabila goste, ki ne vedo kam s časom in denarjem. Méni je prvega zmanjkovalo, z drugim sem bil pa sploh na psi.

Recite, če ni mogočen! Na zadnji strani piše: Im Wildpark. Svobodno poslovenjeno: V lovskem raju. Rôko na srce: nisem ga videl. Takole reklamno počenja zadnja grofica iz rodu zu Solms-Braunfels, da bi privabila goste, ki ne vedo kam s časom in denarjem. Méni je prvega zmanjkovalo, z drugim sem bil pa sploh na psi.

Recite, če ni mogočen! Na zadnji strani piše: Im Wildpark. Svobodno poslovenjeno: V lovskem raju. Rôko na srce: nisem ga videl. Takole reklamno počenja zadnja grofica iz rodu zu Solms-Braunfels, da bi privabila goste, ki ne vedo kam s časom in denarjem. Méni je prvega zmanjkovalo, z drugim sem bil pa sploh na psi.

Recite, če ni mogočen! Na zadnji strani piše: Im Wildpark. Svobodno poslovenjeno: V lovskem raju. Rôko na srce: nisem ga videl. Takole reklamno počenja zadnja grofica iz rodu zu Solms-Braunfels, da bi privabila goste, ki ne vedo kam s časom in denarjem. Méni je prvega zmanjkovalo, z drugim sem bil pa sploh na psi.

Recite, če ni mogočen! Na zadnji strani piše: Im Wildpark. Svobodno poslovenjeno: V lovskem raju. Rôko na srce: nisem ga videl. Takole reklamno počenja zadnja grofica iz rodu zu Solms-Braunfels, da bi privabila goste, ki ne vedo kam s časom in denarjem. Méni je prvega zmanjkovalo, z drugim sem bil pa sploh na psi.

Recite, če ni mogočen! Na zadnji strani piše: Im Wildpark. Svobodno poslovenjeno: V lovskem raju. Rôko na srce: nisem ga videl. Takole reklamno počenja zadnja grofica iz rodu zu Solms-Braunfels, da bi privabila goste, ki ne vedo kam s časom in denarjem. Méni je prvega zmanjkovalo, z drugim sem bil pa sploh na psi.

Recite, če ni mogočen! Na zadnji strani piše: Im Wildpark. Svobodno poslovenjeno: V lovskem raju. Rôko na srce: nisem ga videl. Takole reklamno počenja zadnja grofica iz rodu zu Solms-Braunfels, da bi privabila goste, ki ne vedo kam s časom in denarjem. Méni je prvega zmanjkovalo, z drugim sem bil pa sploh na psi.

Cerkev svete Elizabete v Marburgu an der Lahn. (Če bi Slovenci ne obupali v prejšnjem stoletju, ko smo čez Inmost in Solnograd prodrli v Monakovo in na severu germanskih dežel celo v Lipsko, bi danes lahko rekli, da je to MARIBOR OB REKI LAHN.)

(»Seveda, čisto naravno! Samo po sebi razumljivo! Jasno! Enkratno! Čudovito! Je kaj takega sploh mogoče? Ah, kako lepo ...«)

Vsak vzdani kaméni kolos pomeni hkrati kakšnega grofa VON JOHANNA ZU SOLMS-BRAUNFELS in njegovega stavbarja FRANZLJNA PONIZEN. Iména mojemu vodniku kar lijejo iz ust. Kapo dol pred njegovim znanjem! Če bi se šla besédni dvoboj, bi méni zmanjkalo slovenskih pesnikov ob njegovih braunfelskih grofovskih knezih.

Terasasto mestece pod gradom v marsičem spominja na našo Škofjo Loko. Morda je za spoznanje lepše kakor Loka, njeni častitljivi starosti pa le ni kos.

Na Altenbergu sem prvič v življenju vstopil v evangeličanski ženski samostan. Stare, spoštovanje vzbujajoče diakonise vodijo v njem gospodinjsko šolo. Obenem bedé nad prastaro samostansko cerkvijo. Freske v njej se lahko merijo s tistimi iz srbskih srednjeveških zadužbin.

Spet je Walter Ebertz, ki jih je restavriral s svojimi sodelavci. Zato ga črno oblečene diakonise sprejmejo s prikloni. In gosta (to sém seveda jaz), ki prihaja z njim, enako. Povabijo naju na malico, ki jo pravkar pripravljajo zapeljivo čedne bodoče nemške kuharice.

Ponižno, a nič manj vsiljivo izrečenemu vabilu se ni bilo moči odreči. V kulturno zgodovinsko-umetniškem želodcu mojega visoko cenjenega sosedu se je neubranljiva lakota oglašala s podobnimi zvoki kot v mojem. Kruljenje v najinih skladiščih za hrano je bilo tako očitno, da so nemškim brižitkam lica nenadoma začela rdeti.

Nikjer na svetu mi niso še tako postregli. (Jasno, izjema je domača hiša.) Tako sem se počutil, da bi še kar sedel in jedel. Ne toliko zaradi žemljic, žlahtnih sirov, okusnih šunk, umetniško zmešanih solat, vabljenih majonéz, resnično dobrih sortnih vin iz spoštljivih letnikov — zaradi brhkkih strežnic z nasmejanimi obrazi, ki so si kar naprej dale kaj opraviti okrog naju.

Ebertz je med žvečenjem ves čas govoril o samostanski cerkvi, ki jo bova šla pogledat. Sam pri sebi pa sém ob vseh njegovih umetnostnih napovedih z žalostjo

BENJAMIN GRACER

I.

Mislim, da je razpravljanje o (ne)smiselnosti vključevanja umetniških del v učnovzgojni proces povsem odveč, če poznamo in upoštevamo težave in probleme, ki tarejo sodobnega človeka v modernih družbah naše civilizacije ...

Prav tako je vsakomur jasno, zakaj so se umetniška dela tako malo v preteklosti vključevala v učnovzgojno delo pri posameznih predmetih kakor tudi nasplošno, saj ni bilo zadosti razvitih znanosti, ki edine lahko odpro vrata v svet neke umetnine (sociologije, psihologije, filozofije: s svojimi specialnimi vejami). Zdaj se ta težka vrata počasi odpirajo, in kar je pri tem najbolj paradoksalno: odpirajo se vzporedno s stopnjevanjem krize človeškega duha, ob rušenju vrednot, pri vse bolj zaskrbljujoči čustveni opustošenosti sodobnega človeka, v kaotičnih stanjih naših vzgojnih iskanj in prizadevanj. Odpirajo se: s tisto veliko vizijo prihodnosti, ko bodo presežene ekonomske in socialne stiske človeka, in bo v »kraljestvu svobode« življenje umetnost in umetnost življenje ...

Vendar pomislekov za tako delo vseeno ne manjka. Prihajajo od vspovsod v imenu nekakšne nedotakljivosti umetniškega dela: da ne prenese analize, da ga le-ta razvednotuje in onemogoča bralcu, gledalcu ali poslušalcu, da bi ga lahko celovito podživel in doumel. Brez dvoma so ti pomisleki upravičeni v odnosu do nekaterih umetniških vrst ali posameznih del, zlasti če pojmujejo analizo, kot bomo videli pozneje, izrazito pedagoško praktičnostno.

Umetnost ne bi smela biti stvar posameznikov, ki s svojo nadarjenostjo z lahkoto prodirajo v njeno bistvo, temveč vseh ali vsaj večine. Toda kako to doseči, če vemo, da je ritual ali kolektivna umetnost — kot jo imenuje marksistični sociolog Erich Fromm — skoraj mrtva? Mislim, da moramo za razumevanje in podoživljanje umetnin usposobiti čimveč ljudi, zakaj brez temeljitega poznavanja zakonitosti in strukture umetniških del, človek ne more razviti svojih miselno-čustvenih sposobnosti v tak sprejemnik, ki bo zmožen sprejeti vso kompleksnost umetniškega sporočila.

Vključevanje umetnosti v učnovzgojni proces je torej odvisno od usposobljenosti, znanja in nenehne ustvarjalnosti vseh, ki izobražujemo in vzgajamo. (Ne samo učitelja ali vzgojiteljice!) Ko sem v zadnjem letu po nekaterih krajih — v okviru šolskih seminarjev — predaval součiteljem o tej problematiki, sem bil nemalo presenečen: s kakšno zavzetostjo so mi sledili. Prvo vprašanje, ki so mi ga po vsakem predavanju zastavili, in ki je bilo hkrati tudi odgovor na vse, je bilo: toda kdo nas je kdaj za to usposabljal? Res, zelo malo nam je bilo po šolah o tem povedanega, še manj pa je bila temu dolga leta naklonjena splošna družbena klima. Toda razvoj gre svojo pot in vedno bolj bomo prisiljeni iskati metodne poti in pristope k posameznim umetninam, če bomo hoteli, da nam bodo umetniška dela služila tudi kot učnovzgojna sredstva.

Naj se pri tem razmišljanju omejim zgolj na mladinsko literaturo, ki jo ponekod v svetu že raziskuje znanost — literarna pedagogika. Mi jo poznamo komaj kaj več kot po imenu. A o tem naj povedo svoje strokovnjaki. Moj namen (tudi v tem zapisu) je po svojih močeh pomagati iščočim učiteljem-praktikom pri težavah in iskanjih ob delu.

Menim, da sta za kakršenkoli metodični pristop k neki literarni umetnini pomembni predvsem dve osnovni komponenti: — teoretično znanje o zakonitostih in nastajanju struktur umetniških del — raziskovanje umetniškega dela (teksta) na osnovi znanja: za celovito doumetje in podoživetje le-tega.

VKLJUČEVANJE UMETNIŠKIH DEL V UČNOVZGOJNI PROCES

Zato bom navedel nekaj osnovnih elementov, ki sestavljajo strukturo vsake umetnine in so podvrženi zakonom časa, prostora in kozmosa, kakor jih navaja znameniti francoski učenjak Etienne Souriau v svoji knjigi Odnos med umetnostmi:

a) Vsako umetniško delo predstavlja neki svet. Imenujmo ga svet umetniškega dela in ga označimo npr. s črko A, torej: A — svet umetniškega dela

To je zbor: oblike in bista, sodb in vsebin, ritma, idej, oseb, okrasa, občutja, dogodkov — vsega, kar delo prinaša in postavlja, kar ga sestavlja in kar samo tvori. Umetnik ustvarja, gradi, osvetljuje. In v tem svetu živi, se naseljuje in nastanja gledalec, poslušalec ali bralec v času svojega premišljevanja ali branja. Ena sonata je en cel svet. Če je motiv lep, bo taka sonata še lepša, če pa je motiv patetičen, bo tudi sonata patetična. Med umetniškim delom in umetniškim svetom ni razlike. Umetniško delo je umetniški svet. To velja za vse umetnosti:

1. stopnje — **nereprezentativne umetnosti** (glasba, arbeska, čista koreografija, arhitektura ...)

b) V umetnosti portreta se umetnik zanesljivo spopriime z objektivno stvarnostjo, na katero se njegovo delo izrecno sklicuje. V tem primeru svet A ostaja le v nujnem in bistvenem odnosu z realnim svetom objektivnih danosti (zgodovinskih, geografskih, konkretnih). Zato ga bomo imenovali:

O — realni svet objektivnih danosti
Umetnik pa svet O lahko spreminja. Sanje in sanjarjenje sta dejstvi, ki imata svoje subjektivne in psihološke zakonitosti.

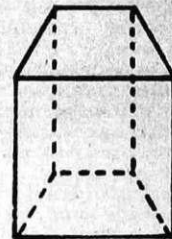
Sestavo notranjega, psihičnega, subjektivnega sveta, imenujmo svet S. Ta izhaja iz spontane igre fantazije:

S — subjektivni, psihični svet ...

c) Vzemimo enostavno risbo kocke v perspektivi brez senčenja. V osnovni obliki je risba seštevek ravnih črt, ki tvorijo en kvadrat in dva trapeza. Vendar nam risba sugerira predstavo kocke in v tej obliki jo tudi vidimo. Kockasta oblika v prostoru s tremi dimenzijami je sestavni del sugerirane kocke. To obliko imenujemo oblika druge stopnje in jo vzemimo za ponazoritev reprezentativne umetnosti, ker je ta dvojnost oblik (ali celega prelivanja oblik) zanjo zakon. V reprezentativnih umetnostih ali umetnostih druge stopnje tvorijo to tretjo dimenzijo bitja, ki so umetniško ustvarjena in predstavljajo s svojim govorom bistvo umetnine:

2. stopnja — reprezentativna umetnost (literatura, poezija, pantomima, reprezentativno slikarstvo, film, fotografija, skulptura ...)

Sugerirana kocka:

(Nadaljevanje na 10. strani)

RAFAEL ALBERTI

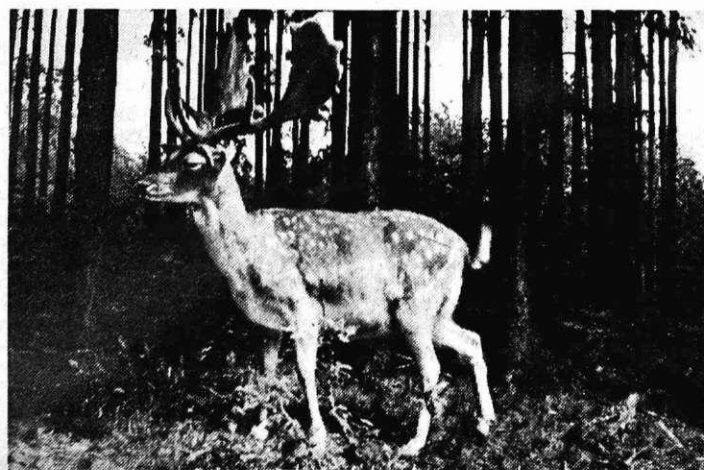
Žalostni sestanek s Charliem Chaplinom

Moja kravata
moje rokavice
moje rokavice
moja kravata
Metuljček
ignorira
krojačevo smrt
Brez
svetovnega morja
v izložbi
Moja starost
gospodje
900.000 let
Oh!
Bil sem otrok
ko še niso
splavale ribe
ko gosi
še niso brale maš
ali polži
napadali mačk
Moja gospodična
takrat
sva se igrala
mačko in miši
Najbolj žalostno
moji gospodje
žepna ura
enajsta ura
dvanajsta ura
eno
dve

Natančno ob treh
bo poginil
mimoidoči
nekdo
Ti
mesec
se ne ježi
ves prestrašen
Ti
mesec
pred zamujenim
taxijem
Mesec
iz saj
in ognjegasev
Mesto
je v plamenih
do neba
Obleka
moji enaka
se dolgočasi
na deželi
Moja starost
25 let
Sneži
Kako sneži
In
moje je telo
lesena koč
Vabim te
veter
da se odpočiješ

zdaj je
prepozno
da večerjala
bi zvezde
toda
lahko bi zaplesala
drevo izgubljeno
kak valček
za volkove
za miren sen
kokoši
brez prasketa
liščjih krempļev
Moja palica
je padla
iz mojih rok
Zares
je žalostno
da je sama
moja
sprehodna palica
Moj klobuk
moje pesti
moje rokavice
moji čevlji
Kost
ki najbolj boli
najdražja
je ura
enajsta ura
dvanajsta ura
eno
dve
Točno tri
V apoteki
trohni
nag mrlič.

(pr. M. Kl.)

Če uporabljamo pri drugi komponenti pojem raziskovanja namesto analiza, hočem s tem poudariti, da do umetniškega dela ni mogoč strogo znanstveno analitičen pristop, ker bi nam umetnina preprosto razpadla. Gre torej za raziskovanje v smislu postopnega odkrivanja umetniškega sveta, za prodiranje v neznano, nikoli do kraja določeno in dokončno, kolikor bolj je zgrajeno po zakonih kozmosa, večnosti... pa vendar še kako dograjeno — univerzalno. V tem je pravzaprav ves nesporazum: kako preseči ožek znanstveno-pedagoški, prakticistični pogled na svet, ki vse obkroži, iztrga iz celote stvarstva in analizira oziroma secira, ko je že mrtvo, umorjeno...? Dokler življenja in sveta nismo sposobni gledati, opazovati in odkrivati v ritmu, dihu in duhu vsega stvarstva, toliko časa je za nas umetnost prazna in skoraj nesmiselna človeška dejavnost.

Tako — univerzalno — umetniško gledanje na svet pa ni nekaj danega, samo prirojenega, temveč se da privzgojiti. Dokaz za to so mnoge vzhodne kulture s tisočletno tradicijo. In če omogoča razvoj znanosti fizični prodor in kozmična prostiranja, potem bo univerzalen pogled duha na stvarstvo absolutna nujnost prihodnosti.

Prav v različnih poteh, oblikah in zmognostih, odvisno od individualnih sposobnosti, znanj in osebne edinstvenosti, ki jo predstavlja vsaka osebnost, bo pestrost in različnost odkritega bogastva v vsaki umetnini. To bogastvo pa bo služilo vsem, saj bo pripomoglo k osebnemu in družbenemu dvigavanju človeške zavesti.

Tako kot se mora raziskovalec morja za odkrivanje neznanih globin vsestransko pripraviti: oborožiti z znanjem, upoštevati izkušnje, fizikalne in kemične zakonitosti, preizkusiti opremo in se psihofizično čim bolj usposobiti, zakaj njegov uspeh bo odvisen od tega, koliko se bo vključil v življenje teh globin, koliko bo postal njihov sestavni del. V nasprotnem primeru se mu ta svet ne bo razkril, odprl; morda ga bo kot tujek celo izločil ali uničil. Podobno se bo moral tudi učitelj pripraviti in odločiti za neke poti — metode, ki mu bodo omogočale odkrivanje bogastvo posameznih umetniških del. Pri tem bo s seboj vodil tudi učenca. Nemalo bo dostikrat presenečen, s kakšno lahkotnostjo in spontano fantazijo bo njegov mali tovariš odkrival še zanj zastrta prostranstva umetniškega sporočila. Ko se bosta na kraju o vsem pogovarjala, ne bo več učitelja in učenca, ampak bosta samo še dva iskrena prijatelja.

2.

Na naslednjem umetniškem tekstu bom skušal prikazati, v kolikšni meri bi približno morali odkriti in podoživeti neko umetnino, da bi lahko poiskali metode, s pomočjo katerih bi spravili s seboj na pot v umetniški svet tudi učenca. Žal je pesem NAROBE HISA le prevod, zato je veliko izgubila zlasti na ritmu in na besednih — pomen-skih zvezah. Po vsebinsko-oblikovni plati je presenetljiva: kako posrečeno konkretni — materialni svet prehaja v miselnega, abstraktnega. Vedenje in občutenje, ki ga o tej pesmi nakazuje, opisujem pa seveda ni dokončno, je tudi subjektivno, vendar že oplojeno z izkušnjami in spoznanji učenca, saj smo se skupaj vključevali v ta umetniški svet in se vsak po svoje z njim identificirali. Koliko je kdo lahko sprejel in dojel, ko se je vanj vključeval, je odvisno od izkušenj, znanj, sposobnosti in poti — metod, po katerih je vanj prihajal, se v njem naseljeval, kot pravi Souriau. Toda še tako majhen osvojeni del je avtohtona celota, kot če bi od velikega kosa testa odtrgali majhnega, ga spet zgnatli in oblikovali. To pa je tisto najpomembnejše in edinstveno, kar nam ponuja vsaka umetnina.

Pesem ima izredne estetske kvalitete. Vsebinska in oblika se v njej dopolnjujeta in

hkrati izključujeta. Mojstrska razvrstitev besed nam pričara vizualno podobo nedograjene, na glavo postavljene hiše, katere temelj je verz: za mene to sploh hiša ni. Prav tako so stebri, ki povezujejo temelje z nakazanim nadstropjem, zgrajeni iz elementov (vrta, gloga, kosa), ki jih ta hiša v konkretnem smislu nima. Tako vsebinska pesmi izključuje nakazano obliko hiše, saj elementov, iz katerih naj bi nastala njena oblika — materialnost, ni, pa tudi če bi bili, niso uporabni (razen morda vrta). Gre torej za zanimiv »pesniški paradoks«: smisel besed izničuje smisel pesniške oblike, obenem pa le-ta likovno izraža vsebino. Tako je otrokovo iskanje prave hiše v realnem svetu identično z umetniškim sporočilom. Hiša brez življenja in ljubezni (vrta, gloga, kosa, nobeden ga poslušal ni) je lahko samo prazna, nesmiselna oblika. Otrokova naravna težnja k celovitosti bivanja terja tudi vsebino: hišo z vrtom, glogom, kosom in človekom, ki zna z ljubeznijo prisluhniti življenju okrog sebe in je sposoben harmonično povezovati živo naravo z neživo. Samo s takim celovitim delovanjem se človek osmisli, saj le tako počlovečuje sebe in svet. V zlitju vsebine in oblike je naša stvariteljska moč — in izrednost tega — skozi pesnikova in otrokova usta izražena umetniškega sporočila.

Presenetljiv je tudi konec pesmi. Medtem, ko otrok postopno ugotavlja, kaj hiši manjka, da bi bila hiša:

glog → s kosom,
v vrtu

jo domišljijsko gradi. Ko ji že doda žive in bistvene elemente iz objektivnega sveta in zgleđa, da bo stopil v pravo hišo, nenadoma pride do ključnega spoznanja:

kosa → na glogu → v vrtu:
nobeden poslušal ni.

Tako se tudi domišljijaska možnost poruši, ob dokončnem spoznanju, da je krivda za to v subjektu — človeku: v njegovi duhovni gluhosti. Pesem je z zadnjo kitico povsem zaključena in je v obliki kakšnih nalog ni mogoče nadaljevati, četudi, nas preprostost oblike in vsebine k temu morda zavaja. Treba se je zavedati, da stebre v posameznih kiticah tvorijo elementi, ki v naravi sestavljajo življenjski krog žive narave: zemlja, rastlina, žival, človek. Torej še ena izredna kvaliteta več, ki potrjuje univerzalnost pesmi. Ta univerzalnost pa postavlja pod vprašaj skoraj vsako možnost, da bi za obravnavo pesmi našli stopnjo primernosti, glede na otrokovo starost, razred...

NAROBE HISA

OBLIKA
NEDOGRAJENE,
NA GLAVO
POSTAVLJENE
HISE

Prišel sem v hišo, pa ni bila hiša.
Ima veliko, veliko stopnic
nima pa ta hiša vrta,

za mene to sploh hiša ni.

Prišel sem v hišo, pa ni bila hiša.
Ima velik vrt in okrog visok zid,
nima pa na vrtu gloga,

gloga,
gloga,
za mene to sploh hiša ni.

TEMLJ HISE

Prišel sem v hišo, pa ni bila hiša.
Tam v kotu vrta glog cveti,
nima pa na glogu kosa,

za mene to sploh hiša ni.

STEBER HISE

Prišel sem v hišo in mislil, da je prava.
Tam na glogovi veji kos žvrgoli,
poslušal pa ni nobeden,

nobeden,
nobeden,
nobeden ga poslušal ni.

3.

Oglejmo si na primeru, kako bi se učeneč prvega, drugega ali tretjega razreda lahko vključil v ta umetniški svet, do kam bi ga dojel, katere abstraktne pojme bi že razvil z eno od običajnih metod:

a) Prišel sem v hišo:

PA NI BILA
HISA ... 1. ZAKAJ?

b) Prišel sem v hišo Z VELIKIM VRTOM:

PA NI BILA
HISA ... 2. ZAKAJ?

c) Prišel sem v hišo Z VRTOM IN GLOGOM:

PA NI BILA
HISA ... 3. ZAKAJ?

č) Prišel sem v hišo Z VRTOM, GLOGOM
IN KOSOM:

PA NI BILA
HISA ... 4. ZAKAJ?

Naloga: Iz vrstic (verzov) zadnje kitice ugotovimo, kakšen človek bi iz narobe hiše napravil pravo?

... poslušal pa ni nobeden,
nobeden,
nobeden,
nobeden ga poslušal ni.

Metodični pristop je torej le v konkretnem (O) svetu pesmi. Pri tem zgleđa, da jo s tistim večnim otroškim »zakaj« analiziramo, vendar samo navidezno, saj je že njeno logično vsebinsko razvijanje sinteza elementov, ki naj bi predstavili pravo hišo. Da na tej stopnji uporabimo likovna sredstva, kjer k posameznim slikam z isto hišo samo dodajamo elemente, ki po otrokovem — pesnikovem mnenju manjkajo za pravo hišo, je razumljivo, saj brez živih konkretnih predstav otrok ne bi mogel graditi nadkonkretnega, abstraktnega sveta, ali drugače povedano: kontrapunkta na stvarnost.

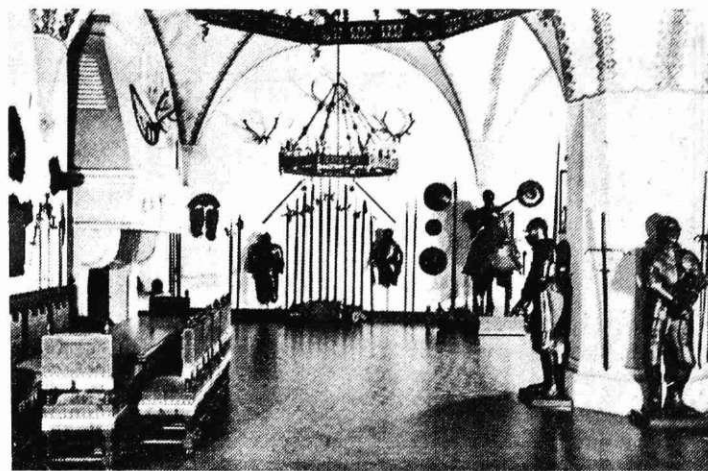
Sele z ugotovitvijo, da ni človeka, ki bi poslušal kosa, se začne (S) svet. Pesnik postavi bralca, učitelja sebe in učenca v vlogo ustvarjalca, graditelja prave hiše — hiše življenja. Pred otrokom je konkretno naslikana njegova ali sosedova hiša, toda to so samo zidovi, streha, okna, vrata... torej sama po sebi ni prava. Kaj boš ti storil, pripomogel, da bo prava? Zakaj, kot vidiš, je vse odvisno od tebe?

Zdaj se začne razmišljanje, sproščanje fantazije, iskanje še pristnejših oblik počlovečevanja, udomačevanja, skrbi in ljubezni za življenje na vrtu in v domu. To iskanje, razmišljanje... grajenje prave hiše pa je skupno in posamezno, zato nam ostane samo še metoda razgovora. Razgovor je lahko tako enkratni, da obogati vse, ki v njem sodelujejo. Ker otrokov svet dosti

Viteška
dvorana v
gradu
Braunfels
v hessenski
deželi.
Križarskih
oklepov, da ob
njih naš
Pégam in
Lambergar
zbledita.
Marija (se
sprašujem), kaj
je storil vitez
von
Angelban-
gelbaum, ko
se mu je začel
prazniti mehur
in mu je šlo na
lulanje? Kako

je lahko
spraznil svojo
danko? Še
svoje tekstilne
hlače kakšen
deževen dan
komaj
potegnem dol,
da mi zleti iz
rti, kar je
noter — ta
ubogi vitez
v samem
sedežu
svetega
rimskega
cesarstva
von Angel-
bangelbaum
zu Solms-
Braunfels
pa célo

zadnje in
sprédnje plat
v železu! Kaj
je človeška
reva storil,
če ga je
zalotila
driska? Ali pa
prehlad, ki te
žene usakih
pet minut na
vodo? Sam
Kristus, ki se
je zanj bojeval,
bi mu ne mogel
pomagati, da
bi mu oklep
v pol dneva ne
zarjavél.

»Pa prekrevaljiam nazadnje vse stopnice, kar se tisti akademski gospod zgoraj — tule, v sobi — razkriči:
„Ist die Pistole damals genau so gelegen, wie sie jetzt liegt?“

Du dummer Mensch! sem rekla, veste, sem se zares razjezila. Zrezki so bili že čisto fuč. Gospé se sploh ni zdelo vredno vzdigniti trepalnic. Kar naprej smo buljili v tisto revijo. Gospod nečak so si brundali pod brke Eriko, Heini mi je na zadnjico pilepil kajvembakšen selotejp (še danes ne vem, kje ga je mulec staknil — mora že biti, da ga je akademiku ukradel), ampak je brihten, gospod Ebertz, to mi res morate verjeti!

Aja, kje sem že ostala?«
Roka je šinila čez odprta usta. Končno je tudi Ebertz utegnil zajeti sapo. Predstavil me je mamici.

»Gospod TAPATA. Prihaja iz Slovenije. To je v Jugoslaviji.«

Ne, za takšne kraje še ni slišala v življenju. Gre morda za kakšno afriško deželo? Na Balkanu? Ah da, to je tisto veliko morje v Aziji! Da ne?

Vsak čas bom butnil in smeh. Ebertzeva rdečica bi se že skoraj lahko merila s škrlatno barvo. Pomislím: pred dvema dnevoma sam ni bil v dosti boljšem položaju. Vsaj kar zadeva nas, Slovence, Slovenijo, samoupravljalno Jugoslavijo. Prešerna. Naše slovstvo, kulturo in umetnost. Prevode Wertherja v naš jezik.

Za osivelo oskrbnico spominske sobe K. W. Jerusalema se geografski pouk konča nadvse srečno:

Tito je rešil vse uganke.

»Joj, tam ste doma, kjer vlada (sic!) Tito! Kako ste srečni! Ves čas pod vodstvom enega človeka. Pri nas pa kajzer, Adolf, Konrad, Willy... Du lieber Gott, le koliko se jih še bo zvrstilo? A iz Titove dežele ste? Ja, dragi gospod, herzlichst

gegrüst! Lejte, naj vam razkažem sobo! Tole je pištola, ki se je nesrečni K. W. Jerusalema z njo ustrelil...«

Za njenim hrptom Ebertz z roko daje znak. Pomeni:

Potrpil!

Vsaka stvar ima svoj konec. Tudi sivolasi gospé se je iztekel njen vademu-kum. Hojo po stopnicah dol sva prepustila njeni presoji. Bila sva pač bolj hitrih nog. Pa me je na sredi škripanja z vseh strani zamakalo:

Bilo bi prelepo dočakati čas, ko bi se človek takole nebogljeno premikal s podstrešja do pritličja. Star, obnemogel, ampak še vedno živ in trden. Čeprav z rahlo pomanjkljivim geografskim znanjem. Da bi bilo to pri nas doma pa da bi lahko rekel:

»Tito je še živ.«

Spodaj počakava na staro žensko, zaljubljeno v K. W. Jerusalema, ki ga nikoli ni poznala, pa vé o njem povedati celo to, da je cele večere preslonel nad papirji, ki mu jih za življenja nihče ni hotel dati v tisk pa da si je včasih zmocil hlače (česar v literarni zgodovini ni zaslediti). Oba sva ji za prijaznost želela stisniti žuljavo rokó.

Njen nasmeh na zgubnem obrazu me je ob slovesu naredil srečnega.

Res je. Te hiše in te sobe bi ne bilo brez Ebertza.

Toda:

Kdo bi ohranjal hišo, sobo, kdo bi razlagal šolarjem, priložnostnim Slovence in frankfurtskim akademikom, da je K. W. Jerusalema mehur iz dneva v dan nagajal pa da mu je zaradi tega lulček spuščal vodo v hlače, ko bi tega z ljubeznijo in z vsem dolžnim spoštovanjem ne opravljala ta stara mati? Od jutra do večera. Kadarkoli kdo potrka. Šolarji, samotni obiskovalec, zmešan akademik. (Vsaj po njenem zmešan, ker s tistim

»phil.« zraven dveh »dr.« ne vé kaj početi.)

Misel me je zanesla v Dosloviče. In vrstice, ki slede, naj veljajo namesto nekrologa pokojni Knafljevi. Navadni kmečki ženski, zgarani, izkoriščani, pa vendar vredni omembe v SBL (Slovenski biografski leksikon). Knafljevi, ki sem jo resnično spoštoval, kajti brez njé bi ne imeli Finžgarjevega muzeja.

Ne bom razkladal vnovič, kakšna je bila usoda Finžgarjeve rojstne hiše. To sem že storil. Žal na nepravem mestu, za kar sem jih dobil po grbi. (Gorjače sem navajen od mladega. Se pet let mi ni bilo, ko so mi jih prvič našli s kolom po glavi. Kljub vsemu temu:

Nizkih udarcev, ki so mi jih redki namerili ob urejanju Finžgarjevega muzeja, do smrti ne bom prebólel.)

Pet Knafljevih se je trlo v Finžgarjevi kajži. Stirje so se umaknili, kadar se nas je trideset natrlo vanjo. Ona je ostala. Bila je več kot srečna, ko je lahko otrokom, učiteljem, doktorjem znanosti, akademikom, pisateljevim prijateljem, njegovi žlahti, ameriškanskim Slovincem, Slovence iz zamejstva govorila o Finžgarju. Vodila nas je po vseh prostorih: iz »hiše« v čumnatu, v črno kuhinjo, na podstrešje, v »čevderna«, v skedenj. Kar je Finžgar napisal o svoji rojstni hiši, je bilo nič v primeri s tistim, kar smo slišali iz njenih ust. Vedno je snela Finžgarjev rokopis o Dolenčevi kajži in ga dala v roke vsakomur, ki je prestopil prag. Ob petih zjutraj ali ob devetih zvečer — Knafljeva ti je vedno odprla vrata in gostobesedno razkazala bajto, v kateri toliko da ob rojstvu ni umrl oče Iztoka in Irene, Stricev, Makalonce, Prerokovane, Iveri...

Moral bi ji povedati kaj lepega ob grobu. Pa nima smisla. Truplo v krsti je za vedno obnemelo. Tistega, ki je še včeraj bil in so mu namenjene besede, ni več. Človek ob grobu pač govori. Da bi pomiril sebe? Da bi domači laže zajokali? Da bi se družbeno-politične organizacije oddolžile?

Ježešmárija (po češko), če pomislím na vse nekrologe, kar sem jih napisal in jih ob grobovih sprešepetal, me spreletava groza. Že vidim Luciferja, kako se škodoželjno smeje...

Res pa mi je žal, da Knafljevi ob grobu nisem spregovoril. Moral bi. Zaradi tega, ker je bila Finžgarju za spoznanje bliže kakor jaz. Čeprav sem Finžgarju, njegovemu delu, njegovi rojstni hiši daroval dneve in noči svojega življenja. Pa vendar čutim, da me je v zagnanosti za Finžgarja Knafljeva prekosila.

Ob slovesu od skrbnice spominske sobe K. W. Jerusalema v Wetzlarju bi mi kmalu navrele solzé v oči. Pa ne zaradi nje ali zaradi Jerusalema. Zaradi spomina na Knafljevo iz Doslovič.

Braunfels.
Kakšen
mogočen grad,
kako
scarkljano
mestece pod
njim, kakšen
fevd
vsenaokrog!
In med hrasti,
ki tod rastejo
daleč naokoli,
jeleni, srne,
zajci — louski
raj!

DNEVNIK S POTOVANJA PO OBEH NEMČIJAH

Vélikí Gotthold Ephraim Lessing je našel čas in vneemo, da je napisal uvod h književnemu delu mladeniča, ki iz začaranega ljubezenskega trikota ni mogel najti poti v svobodno življenje. Bolj kot nesrečna ljubezen so bili krivi njegovi predstojniki, da si je pogoltnil krogljo v sence.

Sedel sem na stol, ki si je na njem fant sodel. Pištola na mizi pred menoj je mrtvo ležala kot grozljiva priča. Priča o trenutku, v katerem je ugasnilo obetajoče življenje. Rokopisi leže razmetani, kot jih je pustil, preden je pritisnil na petelina.

Podstrešnica kakor da odzvanja revščino, skozi katero se je v svojih mladih dnevih prebijal ubogi Karl Wilhelm Jerusalem.

Nekdo se vzpenja po stopnicah. Počasi. Slišim, kako hrope, ko prestavlja noge. Vsakokrat deska pod njegovo težo zahrešči. Bog, mora biti tega špeha, ko les pod njim ne neha vzdihovati!

Končno le pritisk na staro kljuko. Zvežena vrata se odpro. Na pragu stoji zavaljena, dobrodušna starka. Predse molí ključ. Takšen, kakor da bi ga pravkar sam potegnil iz ključavnice v stari kmečki skrinji.

»Ah, Herr Ebertz!«

Kakšen sproščen vzdih! Kot da bi se ji odvalil, kamen s srca. Kakor razposajena račka je zakorakala z vsemi svojimi sto kilami v njegov objem. Méne sploh ni opazila. Pač nekaj v sobi, kar mirno lahko prezreš. Mrtve predmet v spominski sobi, ki jo ljubosumno čuva.

Ebertza gleda in mu stiska roko, kot bi bil svetnik. Vzajemem poljub na čelo. Smehljaj z obeh strani. Vidim:

Zenska gleda v njem boga. Šele čez čas, ko mu je že desetkrat stisnila roko, mu desno in levo poljubila, ga pocmokala na čelo, se je razlila povodenj besedi:

»Mleko mi je vrelo na štedilniku, Herr Ebertz. Zato ste se mi lahko zmuznili mimo okna. Drugače mi noben obiskovalec ne uide. Marko velja vsakogar, komur dam ključ v roke. Verjemite! In, glejte, nič več ne prihajajo v skupinah! Včasih kak učitelj le privleče razred. Ampak redko. Samo posamezniki so še, ki jih zanima neki K. W. Jerusalem. Čakajte! Tukaj v žepu. Mein lieber Gott, kam sem jo le vtaknila? Saj mora biti tukaj! Akademik iz Frankfurta mi je dal svojo vizitko. Herrgott, v tale žep sem jo potisnila. Pa je ne najdem. Prasica zmešana, le kje se valjaš, ko gospod Ebertz tule čaka, da bi mu jo pokazala! Ne, tole ni tisto. To je račun za plin. Ja — ah, ne, potrdilo iz čistilnice za obleko. Tole bo pravo! Drek! Račun za elektriko. Veste, toliko je teh papirkov, da se mi čisto zmešajo. Ah, endlich!« se zasmije. Jaz tudi. Papirček še zmerom ni bil pravi.

Stara punca se vsa zmedena zazre v gospoda Ebertza oči.

»Ne najdem je!« izdavi. »Ampak je bil pravi akademik! Prišežem! Pol dneva je tičal tule v sobi. Meso se mi je med tem prismojilo. Ježeš, tele stopnice! Preden jaz pridem gor in dol! Veste, nečak me je prišel obiskat. Z ženo in otrokom. Marija, mein werther Herr, kakšen srčan fantek! Še pet let nima, pa že tako brihten, da mu nisem kos. Jaz akademiku razlagam, kako natančno se je počil K. W. Jerusalem, nečak pa se spodaj dere:

»Meso se ti prismoja, teta!«

Veste, njegova zenska ni za nobeno rabo! Saj bi nazadnje ponvico lahko odstavila. Mali Heini se mi je motal med nogami, nečakova gospa so se ukvarjali z Das Buch, tridesetletni zlahtnik se je doli drl na vse grlo, prismojeno meso je prismojelo prav sem gor, jaz pa s pištolo v roki kažem akademiku, kako si jo je revež K. W. Jerusalem nastavljal v glavo. Akademik me sprašuje:

ВАЛТЕР КАРЛОВИЧ ЕБЕРТЦ
ДИРЕКТОР ИСТОРИЧЕСКИХ МУЗЕЕВ
ГОРОДА ВЕТЦЛАР

Ф.Р.Г.

Тел. 06441/4931

Moj vodnik prof. dr. Walter Ebertz je zagrižen rusofil. Kot nemški vojak se je enainštiridesetega znašel v ruskem ujetništvu. Pa se mu je nasmehnila sreča: Sovjetski umetnostni zgodovinarji in restavriratori so iz ujetniškega taborišča izbrskali svojega nemškega kolega in ga sprejeli medse. Zaupali so mu obnovo fresk po ruskih samostanih, ikonostasov in pravoslavnih cerkvah, palač po Gruziji, na Armenskem. V najbolj mnogonarodni državi, ki vlepajo človeštvo v paragrafe na planetu Zemlja, si je pridobil na stotine prijateljev. Po dvakrat, trikrat vsako leto potuje tja, da jih obišče. Potem pa se vozijo v razmajanih barkah po Volgi in v mraku, ob večerih prepevajo Volga, Volga, matj rodna, Volga ruskaja reka... In Kálinko, Dvanajst razbojnikov...

Po zahodnonemškem Wetzlarju (ki ga sicer obožuje), po vsej zvezni deželi Hessen deli svoje vizitke v ruščini! Za zakonsko življenjsko spremljevalko si je izbral (prelepo) žensko, ki paje in tekoče govori po rusko.

Oglašata se mi iz Tbilisija, iz Volgograda, iz Samarkanda.

Bil je presenečen, ko je človek iz njemu dotlej neznane slovanske dežele cel dan preklepetal z njim po rusko.

»Slovani ste moja šibka točka. Za Slovence sploh nisem vedel, da ste na svetu. Zdaj pa, kot to vem, pridem k vam, da vas odkrijem in spoznam.«

»Mehr nach links oder nach rechts?« Prekleta akademska reva! Malo bolj na desno — nekaj bolj v levo: šus je vendar šus! Ta akademski pobožnjakar bi zdaj do milimetra natanko rad dognal, kako si je revež K. W. Jerusalem namerilo cev k ušesu.

Pa vržem tistih pet kil železa tja na mizo — jejhata, oprostite, mein lieber Herr! Natanko tja sem jo položila, kjer mora pač ležati... Jaz na stopnice... Lejte, pa sem jo odkrila! Nekakšen dvakrat doktor. Phil, piše zraven doktorja. Je to prijatelj? E. G. Francke. Bog pomagaj, si mislim na stopnicah, če bi v tale smrad prikoralak moj gospod Ebertz!

»Moj gospod Ebertz« se smehlja in jo trapija po ramenih.

dlje od doma in vrta ne sega (na tej stopnji), bomo na te konkretne predstave vezali abstraktne pojme, ki jih formalno že poznajo, niso pa v njihovi zavesti še utrjeni in jim ni poznana njihova večpomenska uporabnost: skrb, ljubezen, udomačenje, radost, sreča, rojstvo, veselje, žalost, venenje, smrt, samota...

Voditi tak razgovor seveda ni preprosto, saj je treba sproti izločevati nebitveno, povezovati temeljna spoznanja, jih osvetljevati tudi z lastnimi pogledi, skratka skupaj z otroki resnično graditi pravo, počlovečeno, duhovno hišo. A pogovor pravi, da vaja dela mojstra, in če kje drži, potem v tem primeru zagotovo. Učitelj, ki pozna svoj razred, po nekaj temeljito pripravljenih poizkusih že mojstrsko vodi razgovor. Razčlenjevanje medčloveških odnosov pa mora biti do kraja iskreno in odkrito, da bodo otroci doumeli »narobe hišo«.

V tretjem razredu bomo šli že nekoliko dlje, zlasti v povezovanju človeka z naravo. Razumljivo, da ne v smislu neke nasilne korelacije s predmetom: spoznavanje narave. Vpletli bomo v razgovor pojme, ki že rahlo nakazujejo, določajo človeka kot bitje v odnosu do ostalega življenja na zemlji. Odvisno od sposobnosti in splošne razgledanosti učencev. Spominjam se razreda, v katerem sem lahko vodil razgovor že s pomočjo t. i. življenjskega kroga, ki je omogočil dosti bogatejši razgovor. Mislim, da moramo že v tem razredu poiskati vse oblikovne posebnosti, brez pojasnjevanja povezanosti le-teh z vsebino. Izjema bi bila morda le oblika ene kitice, kjer razvrstitev besed nakazuje obliko nedograjene, na glavo postavljene hiše.

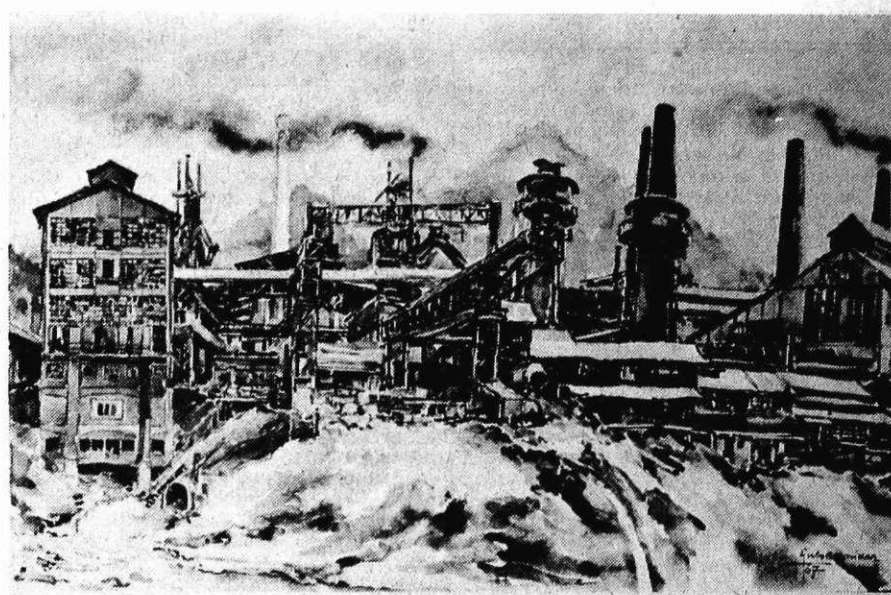
V četrtem in petem razredu bi obravnavali pesem v prenesenem smislu: hiša-svet, človek-zemeljsko bitje, vrt-zemlja, glog-rastline, kos-živali. Rojstvo v ta svet, to stvarstvo, iskanje sebe v njem, skupno ustvarjanje ljubezni, blaginje, sreče za vse človeštvo, v nasprotju s sovraštvom, vojnam, zatiranjem in dokončnim uničenjem.

Prišel sem na svet, pa ni bil svet... Ima veliko, veliko bogastva, manjka pa temu svetu ljubezni, ljubezni, ljubezni, za mene to sploh ni svet

variacija na temo pesmi, še ni nova pesem, je pa dober pripomoček, ki omogoča, da pesem širše in globlje podoživimo.

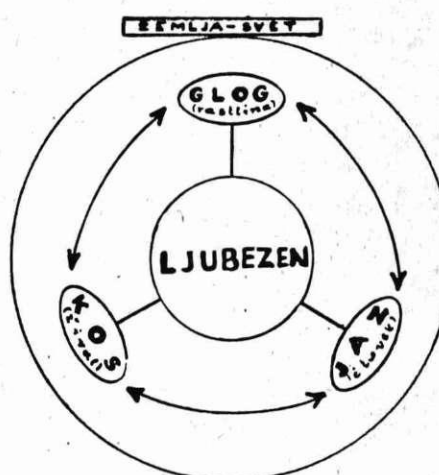
Morda pa ob delu resnično že nastane nova pesem, vezana na ta širši svet objektivnih danosti, saj s takim načinom odpiramo tudi ustvarjalno možnost za nov umetniški svet, kjer bodo oblikovno in vsebinsko nastali drugačni odnosi in povezave. (Končni smoter in cilj vključevanja umetnosti v učnovzgojni proces je: usposabljanje in vzpodbujanje otroka k lastni ustvarjalnosti v vseh pisnih in ustnih oblikah takoj po podoživetju nekega umetniškega teksta. Vsak končni razgovor — v kateremkoli razredu — bi moral biti kronan z učenčevim izdelkom.) Po opravljenem delu moramo primerjati prejšnji tekst z nastalim. Tako bodo prišle še bolj do izraza vse tiste vsebinske in oblikovne finese iz prvega besedila, ki jih skupni izdelek zagotovo ne bo vseboval: dopolnjevanje in izključevanje vsebine in oblike, smisel besed izničuje smisel pesniške oblike, domišljajska gradnja hiše in njena porušitev... Na kraju pa poudariti kvalitete, ki jih ima novo besedilo.

Konkretna (O) svetova imata svojo primerjavo tudi v življenjskem krogu, ki sem ga že omenjal kot eno od izhodiščnih metodičnih možnosti za reševanje te nekoliko zahtevnejše naloge, ki bi po težavnosti, zavoljo ledine, ki jo orjemo na tem področju pri nas, morda spadala celo v kak višji razred osnovne šole. Vendar iz prakse vem, da je vsako podcenjevanje otrok skrajno zgrešeno, ker jim je umetnost, verjetno zavoljo večje duhovne dinamike, miselne in fantazijske sproščenosti, veliko bližja kot nam odraslim.

Ljubo Ravnkar: Motiv iz Železarne, 1967

(ETIČNI) ŽIVLJENJSKI KROG:

V našem primeru ni zamišljen kot prikaz eksistenčne soodvisnosti živali, rastline in človeka, temveč etične: v smislu dopolnjevanja, izpolnjevanja, udomačitve in notranje duševno-duhovne obogatitve vsega živega na tem planetu. Eksistenčna, surovo naravna soodvisnost je otrokom več ali manj poznana. Toda v človeški naravi, kakor tudi v naravi vsega stvarstva, je iskanje dopolnitve, morda izpolnitve ali celo ustvarjanje nove kozmične razsežnosti. Tega ne bodo smele zanemariti prihodnje pedagogike, zakaj alternativa postaja vse jasnejša: počlovečiti svet ali pa ga uničiti! Nekonstruktivno rušenje vrednot je modno bedaštvo. V odstranjevanju preživelih, zato da lahko nastajajo nove, ki se vežejo na primarne — večne, je po mojem trdnem prepričanju edina konstruktivna pot. Ena takih večnostnih vrednot je brez dvoma ljubezen. Ne glede na učene razprave in debate o njej: vem, da je moje življenje brez nje mrtvo, da me samo zavoljo njenega tlenja nekeje v sebi, žepa po njem. Vsak gib in vsako dejanje je smiselno le v dometu njenega žara. Iz številnih razgovorov, ki sem jih imel z učenci po obravnavah umetniških tekstov, sem se dokončno prepričal, da sleherno človeško bitje od rojstva do smrti po ničemer tako vroče ne

hrepeni, z vsem svojim bistvom, kot prav po ljubezni. Naj nas obvladuje še tako močan »ciničen logos«, v tistem trenutku, ko se bomo odprli in doumeli morda najbolj klavarno, zgubljeno bitje, bo v nas poražen, izničen.

Etični življenjski krog ali kakor ga že imenujem, je zasnovan na jedru — ljubezni v najširšem smislu. Nastal je na osnovi primerjave s soncem, ker se mi je med pogovori z otroki vedno vsiljevala misel — primerjava, da se poganjajo, stegujejo roke in rastejo zavoljo nje k njej, ožarjeni z njo — kot rastline s soncem.

Na kraju vsega povedanega ali nepovedanega, temveč samo asociativno osvetljenega, v bralčevem miselnem toku sproženega, slišim zboru ugovorov, vidim številne posmehljive namige, čutim odpor egoistično potrošniške pameti, vase zaverovanih umetniških veličin, aktivistično-pozivističnih drobnjakarjev... ki ne morejo ali pa nočejo preseči freudovskega »sistema zatrtih nagonov«, ki že desetletja pošastno kroji pogled sodobnega človeka na življenje, kulturo, vzgojo, umetnost... A taka je naša stvarnost, iz katere moramo izhajati. V njej smo vsi, skupno ali posamezno samo to, kar več ali manj lahko smo; z manjšimi korekturami in tveganji.

Toda razmerje med vzgojo in izobraževanjem moramo za vsako ceno popraviti, če hočemo preseči danost, dvigniti kulturo in obvarovati že načeto etično in biološko zdravje človeka. Pa ne samo to: do skrajnosti bo treba racionalizirati trošenje ljudskih energij (tudi učiteljevih!), sicer ne pričakujemo, da bodo nastajale nove oblike žitja med ljudmi. Tehnokratsko-birokratski svečeniki gradijo temple na čast bogostroju, na žrtvenik mu polagajo človekovo dušo. Robotizacija je poseben obred: šifiranje izničenih dejanj, iztrošenega duha; zgubljenega v abstrakcijah — vtisnjenega v grmade papirja...

NAROBÉ SVET: z vsemi možnostmi za nesluten razcvet ali totalno uničenje. Se zavedamo, kako odločujočo vlogo bosta pri razrešitvi te alternative, odigrala vzgoja in izobraževanje?

Tak je Tbilisi, Padvesnaja daroga (Podvesnaja doroga). Poslala Walter Ebertz und seine lepa Frau. S herzlichsten pozdravi in schönstem hvala za prospekte iz wunderschönen Slovenija.

VESNA KRMPOTIČ

Lat in jaz

Kdo si ti, majhna lat, kdo sem jaz?
Zakaj si ti, majhna lat, zakaj sem jaz?
Zamenjajva se, majhna lat, jaz in ti,
bodi ti, majhna lat, kar sem jaz,
da te vprašam, majhna lat, kdo si ti,
kaj delaš na tem polju, lat, ti,
in kdo sem ti, majhna lat, kdo si jaz?

Detetu v sebi

Boš kdaj tako srečno
kot si zdaj v objemu mojega telesa?

Nobena ljubezen te ne bo več tako
prežela vsega,
niti svoje krvi ne bo delilo s kom kakor
zdaj z mano.

V vsakem človeškem objemu,
tudi nevede, se boš spomnilo, kako si
tu ležalo

prelivač se iz sebe v mene
kakor jutranja zarja v dan —
O ne upaj, da boš pozabilo ta čas,
te edine trenutke, ko nisi bilo samo.

Kaj te potem vleče v surovo svetlobo
zvesti?
Iz celote svojega bitja bo izrezan del.
Iz celote svojega bitja boš izrezan kos,
samo ena zvezda neba.

Nemočno ti rasteš,
nemočno jaz starim:
ista slepa želja te žene v svetlobo dneva,
ki je nagnala tudi mene v mrak tvojega
spočetja.

Zaman sem gradila jez na tej reki:
ti si voda, ki je prišla in me odnesla
s sabo.
Zopet tebe ni zdravila, ker si hudournik,
ki iz mene same izvira —
o zaman sem gradila jez tej reki.

Dete moje, mi smo igračke z vgrajenim
odporom,
ki povečuje lepoto naših gibov.

VESNA KRMPOTIČ sodi med tiste hrvatske in jugoslovanske pesnice, ki so dokaj radikalno prelomile s tradicijo naše ženske poezije. (Kadar govorimo o »ženski poeziji«, mislimo na specifičnost čustev, misli in odnosov do sveta in življenja, ki označujejo in odlikujejo žensko: ženo, mater...) Primarni svet žene: ognjišče, ljubezen, spočetje, rojstvo, materinstvo... dobiva v njenih pesmih nove eksistenčne, obče človeške in celo kozmične razsežnosti. V tej poeziji je žena globlji, prodornejši, predvsem pa celovitejši mislec in raziskovalec življenja kot moški, saj se živo v njej spočenja, iz nje poraja, v njenem ljubečem objemu raste — in ob njeni pristni bolečini tudi umira. Pri tem nastaja dilema: se ta poezija poraja iz nemoči in ogroženosti žene, njenega bistva ali pa je plod njenega osvobajanja? Morda je rezultat obojega? Kakorkoli že, mimo enega vprašanja ob tem razmišljanju ne morem iti: koliko je človeški duh danes siromašnejši od tistega, ki ga bo v prihodnosti prekvasila in obogatila resnično svobodna žena? Ali pa veljajo tako za poezijo kot življenje še druge, neodkrita zakonitosti? Med slovenskimi pesnicami ji je tematsko blizu Saša Vegri, ki jo je tudi že prevajala.

Pesnica se je rodila 1932. leta v Dubrovniku. Filozofsko fakulteto je končala v Zagrebu. Do zdaj je izdala pet pesniških zbirk: Poezija (1956), Plamen in sveča (1962), Jama bitja (1965), Razkorak (1965), Krasna nesoglasja (1970).

Benjamin Gracer

EDO TORKAR

ZGODBICA ZA MALO PIVO

Že ves večer sem tu. Fantje so me skorajda na silo zvlekli z barke, češ da na vsak način moram videti ta naj-naj bar na Zahodni obali. Sicer res ni slab, a bil sem že v boljnjih. V medli svetlobi umetnega ognja iz improviziranega ognjišča luščim kikirikije in pijem pivo iz vrčkov, ki so premajhni za mojo žejo. Moji prijatelji so vsi na plesišču (neki besni rockerji šibajo stare »komade« Troggsov in Rolling Stonesov — smo v letu 1973), ali pa igrajo biljard, ali pa se po kakih temnih kotih muckajo z domačimi dekleti, napihnjemimi od piva in anti-baby pilul. Povsod je rdeča svetloba. Punce dobro vedo, čemu prihajajo sem. — Čemu sem prišel jaz? Nocoj sem v Ali Baba baru v Portlandu, jutri bom v nekem drugem baru, v nekem drugem mestu — v Coos Bayu, Vancouvru, Long Beachu, ali kjerkoli že. Saj je povsod enako. Že cele mesece se mi vsi dnevi in vse noči končujejo z zmeraj istim grenkim okusom po nedeživetem in izpuščenem. — Isto sranje, isto spakovanje.

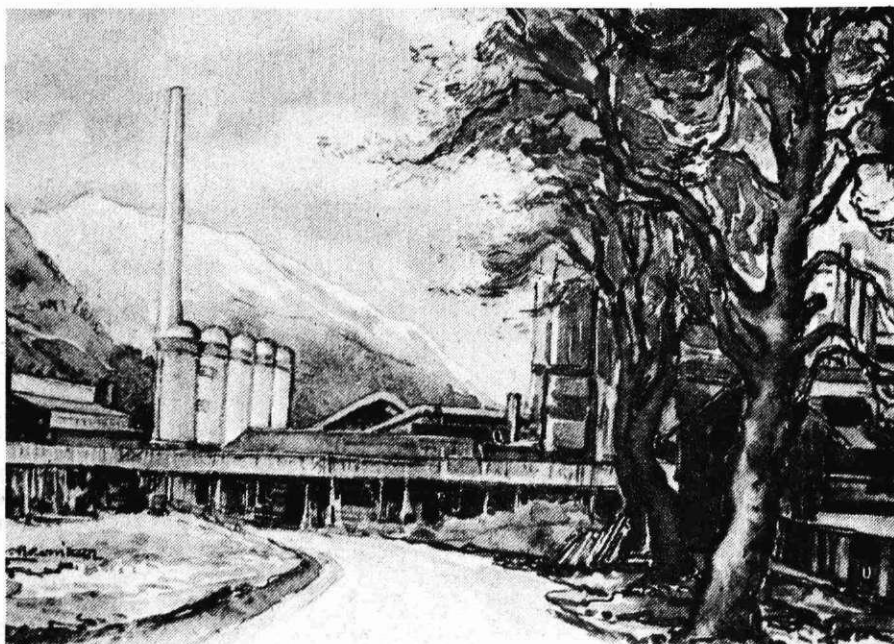
Vrček pred menoj je že zdavnaj prazen, natakariju pa očitno ne pride na misel, da bi mi prinesel drugega. Kot kakšna navita mašina oddrobi mimo, še preden ga utegnem poklicati. Pri sosednji mizi sedita dva zapita kavarniška filozofka in pletenčita o poslednjih stvareh. Zunaj za okni žareče utripajo neonske reklame: GOOD-YEAR — varnost, GOODYEAR — hitrost, GOODYEAR — trpežnost. Med omizji se drenjajo članice »Srca Jezusovega« in delijo propagandne letake. How to live forever? Kako živeti večno? — Samo ena pot je, piše spodaj. Pridite v našo cerkev. Glejte zemljevid in pojdite v smeri pušice. Po maši bo čajanka s plesom. A Friendly Wellcome to All. — Večno življenje, večna ljubezen, večno usmiljenje... Kaj hudiča je zdaj spet to? Naročil sem pivo, pa mi ponujajo večnost. Pivo, samo še eno malo pivo, prosim! — Nič drugega ne potrebujem v tem praznem — a hkrati tako popolnem — razkošju minljivih stvari, sredi katerih živim: v tej rdeči

svetlobi barskih luči, ki bojo pogasile, še preden bo zbledela luna na jutranjem nebu — in vse drugo z njimi.

Ansambel še naprej strupeno šiba, v ozke farmerke ugnetenega telesa na plesišču valovijo v divjem ritmu, po znoju zaudarja, po cigaretnem dimu in ženskem parfumu. Na sosednjih stolih visijo plašči in površniki mojih prijateljev in na mizi se dolgočasijo njihovi na pol prazni kozarci. No, hvalabogu, natakari se me končno le usmili in mi prinese pivo. In tako pijem pivo, gledam ženske na plesišču, luščim kikirikije, poslušam glasbo, gledam ženske, gledam ženske, pijem pivo, gledam ženske — dokler mi pred oči ne priplava podoba neke druge, odsotne ženske (čudno — čez vsa ta morja in čez vse te reči), gledam to lepo sliko, dokler barve ne zbledijo — potem pa spet pijem pivo, luščim kikirikije, poslušam glasbo, gledam ženske...

Medtem, ko se vse to dogaja, pa čas po svoji stari, grdi navadi seveda kar naprej teče, za njim pa zvesto kot psi stopicajo kazalci na moji elektronski zapestni uri (pred nekaj tedni sem jo za drag denar kupil na Japonskem in upam, da je ne bom že kar ob prvi priložnosti zakvartal ali prodal za malo pivo — tako kot zdaj prodajam tole zgodbo). Poltneh je že. Še malo, pa bom šel nazaj na barko. Sicer pa je vseeno — stražo sem tako in tako že zdavnaj zamudil. Ha, kapu se bo spet zaskočila proteza v ustih. Motim ga v njegovem usmračenem miru, v tišini, ki je zrasla iz zaukazanega molka. Ko smo izpluli iz Jokohame, je hotel, da bi mu pihal v balonček. Jaz! Kar naj poskusi še enkrat, naj kar poskusi! Razbil mu bom gobec — pa čeprav me potem s prvim avionom pošlje domov v Jugoslavijo. Kaj me briga!

Madona, se mi danes vrti v glavi! Bom sploh lahko vstal? Kar korajžno fant! Tukaj ni nobene ljubeče in skrbne mamice, da bi se ji skril v krilo, kadar te lovijo strahovi. Ah — dosti je tega sranja, u božju mater! Hej, taksi! V porto!

Ljubo Ravnikar: Motiv iz Železarne, 1967

PREJ» (KDOR IZIGRAVA NAČELA, TA ZAOSTAJA) — NAJ ME NE NESE PRE-VEČ.

(81) ... IN VRLINE SO POSTALE KOM-
PLEKSI, ZARADI ZLAGANOSTI NASE-
GA SVETA MNOGI NE VIDIJO SVOJE
SREČE. VEM, TEŽKO JE, PUSTITI BAL-
LAST, PRITI DO KRISTALNIH MISLI,
A VSAJ TRUDITI SE MORAMO, KAJTI
PRVOTNA ENERGIJA JE DUHOVNA
ENERGIJA.

(82) MONSTRUM NE BO USTVARJA-
LEN! ... KOLIKO ENERGIJE — ZA BAL-
LAST!!! OGORČEN SEM.

(83) S SPOMINI SE HRANIM — DOK-
LER JE V NJIH HRANA DUHA, DOK-
LER SE Z OSNOVNO MORALO NE
SKREGAM ... Z NEGOVANJEM ŽIV-
LJENJA ČUSTVA OHRANIMO CELO-
VITA IN SVEŽA (MOJA LJUBEZEN NI
BEATRICE) — VIDIM JO LEPSO.

(84) DONKIHOTOVSTVO? DON KIHOT
SE NI SAM OBESIL NA MLINSKO LO-
PUTO — KO GA JE NESLO NAVZGOR!
SPUSTITI SE — V PRAVEM TRENUT-
KU — JE GENIALNO POROČILO CER-
VANTESA, KAJTI — NI ZAVRGEL
SEBE ZARADI NEKAKŠNEGA PISA-
NJA IN NI ISKAL PRIČ, KADAR SE JE
BORIL IN DELAL — PRIČ — DA BI
BIL »LEP«! POMEMBEN — PAME-
TEN ... NJEGOVO DELO JE POSLEDI-
CA »ISKANJA«.

(85) PRAVO ŽIVLJENJE REZULTIRA
OSNOVNO HOTENJE PO OHRANITVI
IN NE IZPADE IN PRVOTNOSTI —
ŽE ZAVOLJO OTROŠTVA ... ODTOD
LJUDSKI LJUDJE, LJUDSKE VELIČI-
NE, ZAŠČITNIKI — MISLECI —
OHRANJEVAJCI ... SMRTI V TEM
SMISLU NI, JE ZGOLJ MEHANIČNI
POJEM ...

(86) BIL SEM ŽE PRI — NEKOČ ... KO
BODO DRUG DRUGEMU PRISLUHNI-
LI V ISTI MERI, ALI PA NE, ČE JIH
NE BO VESELIL. ČE NE BODO
DELALI. POČELI KAJ DRUGEGA (IS-
KALI BODO: NAPREJ — V NARAVO
IN NE NAZAJ, KOT JE ČUTI SEDAJ).

(87) VESOLJE D I H A Z VSEZAVEST-
JO O »VSEM«, ALI Z VSEZAVESTJO O
NICU (TAKO JE BOLJ PREDSTAVLJI-
VO), KOT SE SPREMINJA — NIČ
OSTAJA NAPREJ IN EKISTIRA V
TRENUTNO INTERESANTNIH »ME-
TAMORFOZAH« — BOLJ ALI MANJ
POSREČENIH (IGRAH), UREJENIH,
SPOZNAVNIH, SAMOSPOZNAVNIH!
ALI CELO OBRATNO ... PRAV NA
KONCU (NASEGA) ČLOVESKEGA
VZPONA NE BO IZKUŠENJ IN ČLO-
VEK V TEM SMISLU NE BO VEČ PO-
TREBEN IN BO POPOLN IN BO V
NICU OPRAVLJAL SVOJE POSLAN-
STVO (ČISTA MEDITACIJA?) IN BO
N I Č, N I Č — RAZDELJEN NA V S E
... SEVEDA BI LAHKO RAZVIJAL NA
STOTINE TAKŠNIH MISLI, VENDAR
— ZAENKRAT SE NIMAM TOLIKO
MIRU — ČASA — MOČI ...

(88) PREDČASNIH SLUČAJEV NI —
TO BI BILA U S O D A, NEPRIPRAVL-
JENIM NI MOČ PRODRITI — ZA-
SLUTITI — RAZUMETI IN JIM LAH-
KO ZELO ŠKODUJE, NAJ OSTANEJO
PRI — PENICILINU — BELIH HA-
LJAH ... NEPRIPRAVLJENI (PRI-
MER) ZELO RADI DEMONSTRIRAJO
ODNOSE Z ŽIVALMI, ALI CELO Z
LJUDMI — STVARMI ... NEVEDE KA-
LIJO ZVEZO (INTUITIVNO), KI JO JIM
VČASIH NAKLONI ŽIVAL, NEHOTE
IZGUBE VELIKE PRIJATELJE! KAJTI
— V MACJIH OČEH SEM VIDEL —
KONEC — ZASLUTIL SEM DNO IN-
FORMACIJ, BIL JE KONEC, KAKR-
ŠNEGA NA NEBU NE »VIDIM«.

(89) PRISLUHNI DUŠI GORE — DUŠI
MORJA ... DUŠI VSEGA ... GROZA
LEPOTE, KI TE ZAJAME SILNA PRED

VELIČINO NARAVE, KI TE POSTAV-
LJA NA »SVOJE« MESTO — PRIZNA —
ZAVRŽE — UBIJE — VZAME ... O,
VSE, VSE NAS OPOZARJA IN MI MO-
RAMO »VEDETI« NE DA BI TO IZKO-
RISČALI. INTELIGENČNI TESTI? TU
ODPOVEDO, KAJTI IZMISLILI SO SI
JIH PAMETNI ZA MANJ PAMETNE
(TAKO SE PAČ KLASIFICIRAJO). TE-
STI NE VELJAJO MODRIM, KI RAV-
NAJO PO OBCUTJU NEZMOTLJIVE
NAGIBNOSTI (INTUICIJE) ... VZEMI-
MO MONNA LISO — TISOČ KOPIJ IN
ORIGINAL TISTEGA SMEHA: PA-
METNI BODO SLI NA SISTEM — DA
— NE ... TISOČKRAT! A, KAJ SE
ZGODI, ČE BI MORALI ITI MILIJON-
KRAT? — OD TOD NAPREJ JE SVET
MODRIH, POMEMBEN JE OKUS PO
UMETNOSTI — ČISTI OKUS IN BOLJ
KO TA ČUT IZOSTRIŠ, VEČJI JE FAK-
TOR NAGIBNOSTI, ZANESLJIVEJŠI,
VSE BOLJSE MISLI ODKRIVAS, VSE
BOLJ GREŠ V DNO INFORMACIJ.
TAM NI B A L A S T A. ORIGINAL SE
HRANI S PRVOTNOSTJO, PREOBI-
LJE »SNOVI« DELUJE BALASTNO! ŽI-
VETI PO — ŽIVLJENJE? JAZ PRAVIM
TAKO: DOVOLJ »NAS« JE BILO IN SE
BODO »MI«. TO JE SPOZNAL VZHOD
IN UGASNIL, ZAHOD PA SE JE NA
BRUTALNO RACIONALEN NAČIN
PAHNIL — POTISNIL V TEHNIKO
(TEKMOVALNO TEHNIKO), V MORE-
ČE ZAVLAČEVANJE, NA VZHODU JIM
JE OSTALO ZADOSTNO IZROČILO (ČE
UPOŠTEVAM MISEL, DA ŽE NEKAJ
STOLETIJ NE NAPREDUJEMO —
KOT LJUDJE) IN LAHKO UMRO, KOT
SE RODE. NAM OSTANE ČAKANJE —
KIBERNETIKA, ASTRONAVTIKA ...
KDAJ BODO STROJI NADOMESTILI
NAŠE »GIBANJE« — DA BOMO LAH-
KO SAMO ŽRLI IN ZIJALI V EKRANE,
DA BOMO ZASPALI ... (A DO SEM NE
BO NESLO) ...

(90) JE TO VPLIV UNIVERZUMA? ALI
JE VPLIV NA UNIVERZUM POJEM O
»VSEM«, KI SE DELI, DA BI SEBE DO-
ZNAL — ŽIVEL ... UPAM, DA IMA
MOJ NIČ VSAJ Približno PREDSTA-
VO O SEBI KOT NICU ...

(91) KRUH (ORIGINAL) GRE TEŽKO V
DENAR (MED LJUDI), ZARADI BALAS-
TA, ZARADI TOPOUMNOSTI LA-
GODNEGA SPANCA, LJUDJE TEŽKO
SPOZNAJO, DA ZVEČJO ZMLETI PE-
SEK, PREŠANI PRAH ... ČE LJUDEM
SERVIRAS »KRUH IZ MOKE« SE RE-
ŽISERJI NA SMRT PRESTRASIJO —
NA VISLICE Z NJIM! RES JE — PRE-
POZNO, NAIVNO (NEVARNO) BI BILO
V TEH CASIH PLASIRANJE PRAVE-
GA, PRAVCATEGA »KRUHA«, LJUDJE
BI KAJ KMALU ODKRILI, DA SO JIH
»FUTRALI« S PREŠANIM PRAHOM ...

(92) MNOGI SPOZNAJO IN SE ZATO
GIBLJEJO PO SVOJIH KRIVULJAH.
REŽISERJI TEGA NE VEDO, NE DO-
JAMEJO PAČ KRIVULJ LOGICNE
PREPROSTOSTI, INDIVIDUALNIH

SPOZNAVNI, KI SE GRADE ALI PA SE
SPREMINJAJO MED SEBOJ, ČE TAKO
ZAHTEVA SITUACIJA IN MNOŽICA
TEH MISLI CELO OBSTOJI.

(93) NE IZDAJ SVOJE »KRIVULJE«,
SAMICE SO KRUTE. TAM NI GIBA-
NJA ...

(94) KMALU SE BODO GIBALI (NA
MESTU) TAKO INTENZIVNO (DRUGA
SKRAJNOST V PARADOKSU), TAKO
EFEKTIVNO, DA BO PLANET MAJH-
NA, PUŠČOBNA CELICA, SIVA CELI-
CA: CAS, PORABLJEN ZA GIBANJE,
NE BO POMEMBEN! USTAVLJENI
BODO V CELICI (ARESTU) PLANETA
— OB SPOZNAVNU BODO ZNORELI
(ENA IZMED MOŽNOSTI) ... TO BI
BIL KRAJNI DOMET NJIHOVE »TEH-
NIKE« (DOMET ROKODELSTVA).
VENDAR — PONAVLJAM — TUDI DO
SEM JIM NE BO NESLO? MORDA SE
BODO CELO »POBOLJŠALI«? KDO VE?
SAMO NEMOČE JE NEMOČE.

(95) PRAVI ČLOVEK ISČE. BORI SE ZA
STATUS »ČLOVEKA«. TO JE NJEGOV
KLJUČ, ODTOD VE, KATERA JE PRA-
VA »MNOGOGLASNA« GIOCONDA —
MED TISOČI — VE — ČUTI NJENO
»TUJOST« MED NADOMESTKI ...

(96) NOBENA REPRODUKCIJA NIMA
PATINE, KI JO JE ORIGINALIZIRAL
AVTOR — NJEGOV IN NJEN CAS ...
IN SE V MNOGO ČEM SE NASLUTI
UNIKAT.

(97) NJEN ČAS — ROJSTVO — ŽIVLJE-
NJE — RAZPADANJE ...

(98) ... IN Z ŽENSKAMI JE TAKO: IS-
ČES PRAVSNJO, PA JO NEKOČ ZA-
GLEDAŠ IN JO MED MILLIONI! PO-
TEGNEŠ VEN ... ONA PA MISLI:
GLEJ! NJEGA SEM ČAKALA! PRAV
TA MISEL JE GOVORICA SMEHLJA-
JA LEONARDOVE GIOCONDE.

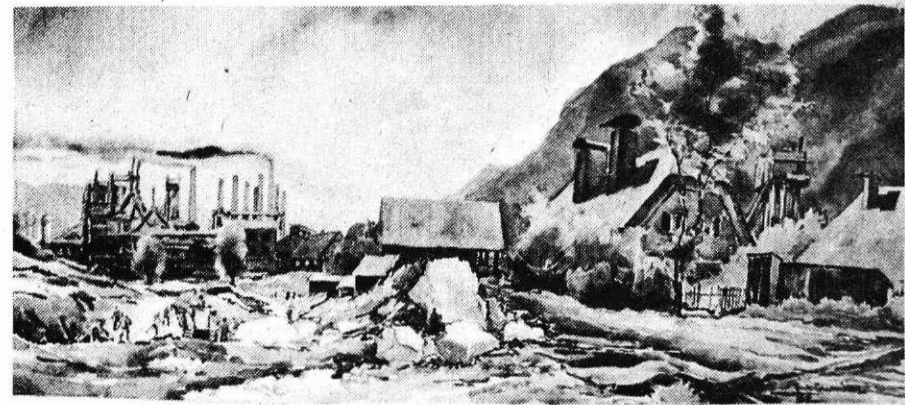
(99) SEDAJ VEM, ZAKAJ NE MARAM
»REPRODUKCIJ« ... »PREŠANEGA
PRAHU« ...

EPILOG

NEKAKO TUKAJ JE KONEC ZABE-
LEŽKE (NE PISEM JIH VEČ, NI PO-
TREBNO), KONEC DEBATE V NOČEH
Z M ... A ... ALI S TEBOJ, KI SI IZ-
DRŽAL VSE TO, ZA VEČINO NAS BO
NAJBOLJ UDOBNO, ČE PRENEHAM
— TUDI V TEM JE NEKAJ NASEGA
PREKLETSTVA.

MUKOMA SE PRIVAJAM NOVI SVET-
LOBI, MORDA BOM ŽE KMALU GLE-
DAL Z ODPRTIMI OČMI ... NISEM
PRIŽGAL CIGARETE, LEP DAN JE —
LEP SPREHOD IN TAKO LEPO
SIJE ...

MANIFEST INDIVIDUA POSVEČAM
VSEM TISTIM, KI SO SE ZARADI
BREZOBZIRNOSTI TE CIVILIZACIJE
POKONČALI IN KI NISO BILI — OB
SPOZNAVNU — DOVOLJ PRIPRA-
VLJENI ŽIVETI V BREZIZHODNOSTI
TEGA ČASA. AVTOR

Ljubo Ravnikar: Motiv iz Železarne, 1967

(69) ZAKAJ POZABLJA LASTNO VLOGO? ZAKAJ ISČE VZORNIKE?

(70) DREVO NE POTREBUJE VRTNARJEV! LJUDEM NUDIJO NEKAKšno VARNOST V SISTEMIH, CVRSTA, BETONSKA TLA, ŽELEZOZIDOVJE... KI... DELA MEKHUŽCE, VRTNARJE... NE MARAJO DREVESE, A SE PRIJETNO POCUTIJO V SENCJI NJIH. A KAJ BO, KO SE BODO DREVESE SE BOLJ UMAKNILA? KO NJIH LISTI NE BODO NAMENJENI KAOSU? KAKŠEN STRAH BO ZAVLAĐAL OB SPOZNANJU SREDI BETONA – SAMOUNICE-NJA! MORDA NIMAM PRAV, VENDAR ME RADUJE, NADALJUJEM SE V SPOZNANJAH, OB ISKANJU SPOROČILA NARAVE, KI VEM, DA JE NEKJE V MOJI? V VSAKI NOTRANJOSTI (!)?

(71) MORDA MI KDO POREČE, KAKO DA NISEM SKROMEN? TODA, NE POZABITE, DA PREPISUJEM IZ ZABELEŽKE IN DA TEKSTOV NAMENOMA NE »FAZIRAM«. NAJ ENKRAT OSTANE PRVOTNO. SICER PA, KAKO NAJ BI BIL SKROMEN SPRICO SVETOVNEGA STANJA? ZADNJIČ SEM RAZMISLJAL CELO O FAŠIZMIH V VSEH ČASIH (MORDA O TEH POJAVIH NI DOVOLJ POVEDANEGA). ZAČEL SEM TAKOLE: KAKO NAJ LJUDJE OB VSEM TEM IN VSEM TISTEM, KAR BOM MORDA SE KOMENTIRAL, KAKO NAJ TI LJUDJE, ZAOSTALI, ZAVRTI LJUDJE SKOZI STOLETJA... SPROŠČAJO ŽIVLJENJE? OB VSEH POSLEDICAH, SLEDEH, KI SO ZARAZANE V NJIH MISLIH? JAZ MISLIM, DA NARAVA NE OBCUTI TRPLJENJA IN DA KATASTROFE »NARAVE LJUDI« STVARSTVU NIČ NE DOKAZUJEJO, POMENIJO, ČE LE TE NE VODIJO K VIŠJI STOPNICI ZAVESTI, KAJTI – VSE SE JE DOGAJALO V POSAMEZNIH: VSAK PORAZ, VSAKA ZMAGA, VSAK ZLOČIN, VSAKO TRPLJENJE IN IZBRUH, MULTIPLICIRAN Z IDEJO NACIZMA... SE JE DOGAJALO V POSAMEZNIH. DVA IZRAZITA PREDSTAVNIKA ZGREŠENE CIVILIZACIJE STA BILA – BENITTO IN ADOLF – IMELA STA POPOLNOMA ENAKO ŽIVLJENJSKO POT, KI JO JE ASFALTIRAL TISTI UBOGI ČAS. IMELA STA ENAKO USODO? VPRASAM VAS: KOLIKO LJUDI JE IMELO TISTE ČASE PODOBNO USODO? USODO PRESTRIZNEGA, TEKMOVALNEGA, VEČVREDNEGA, KOMPLEKSA... VPRASAM VAS, KOLIKO GOVOROV, NASTOPOV STA IMELA TA DVA TIPA, V KATERIH STA UGLASEVALA LASTNI PRIMITIVIZEM S PRIMITIVIZMOM MNOŽIČ? ČE BI NADALJEVALA ZGOLJ S POLITIKO UGLASEVANJA, BI MORDA UGLASILA VEČINSKI (BEDNI) »SVET«! PRAV VES BOLANI SVET! VENDOR, PRIMITIVEV NE OSTANE LE PRI VONJU (IZRAZITI LJUDJE BREZ VSAKRSNE ZMER-NOSTI), ZAGRIZE V MESO, MILIJONI SO SODELOVALI PRI POŽRTIJI NACIZMA, DEJAL SEM SI, KO SEM BIL SE OTROK: KAKO TO, KAKO TO, MAR NI BILO MED NJIMI NITI ENEGA SAM-CATEGA POSAMEZNIKA, KI BI VODJI POŽRTIJE POSLAL KROGLO V GLA-VO? ZAKAJ SO NASTOPILI SELE POTE, KO JE BOLELO, KO JE BILA BOL MESENA? KO JIM JE ŠLO ZA LASTNO MESO? ZAKAJ GA NI NIHČE ZADEL SREDI RJOVENJA POD KLJU-KASTIM KRIŽEM KRIŽEV IN TEŽAV? BIL SEM OTROK, KO SEM TAKO MISLIL... IN DA SO BILI VSI OSTALI NAVZOČI UBOGE ŽRTVE TE OBUPNE ZVERI... DANES MISLIM DRUGAČE: ŽRLI SO, DOKLER JE ŠLO IN KOLIKOR SO POŽRLI, V TOLIKŠNI MERI

SO STALI POBLIŽE NJEMU, NA LEST-VICO ZLA POSTROJENI, TEKMOVAL-NI ZNAČAJ NASE CIVILIZACIJE PO-TISKA LJUDI V RAZNORAZNE FANA-TIZME V ČASU PRVE IN DRUGE SVETOVNE VOJNE »SVET« SE NI BIL TAKO BOLAN, DA BI MORAL UMRE-TI POD TEŽO KATASTROFALNIH NEUMNOSTI, SVET SE NI LEŽAL NA MRTVAŠKEM ODRU, TOREJ SEM NALASČ OMENIL, KAKO V TEM PRIMERU V STVARSTVU NI ODJEKNILO... IN SEDAJ PONA-VLJAM: NI MOGLA ODJEKNITI, KAJTI TEKMOVANJE SE JE NADALJEVALO IN PO »URADNEM PROPADU FAŠIZ-MA, SO SE RAZNI« »FAŠIZMI« NADALJEVALI DO DANES, NI ODJEKNILO, KER JE BILA REZULTANTA VOJNE – »NEGATIVNA« – BOLEZEN JE LE ZA TRENUTEK OBSTALA, ZASTALA, DA BI SI OPOMOGLA, DA BI SE RAZ-RASLA V ATOMSKÉ GOBE – NEV-TRONSKE POŠASTI... V VSE VEČJE IN VEČJE »TEKMOVANJE« IN POT-LEJ, POTLEJ BO ZARES, ODJEKNI-LO, KAJTI! ČEZ VSO ZGODOVINO, KI JE BILA POLNA ADOLFOV, NAS NI DOVOLJ STRESLO, NISMO SE ZRES-NILI, ZAMISLILI... DA BI ZAČELI »ŽIVETI«, MORDA IN UPAM V TO, SE BODO LJUDJE ČEZ DESETLETJA ZA-VEDALI POJAVOV, ZARADI KATERIH JE »NAS SVET« NEPOPOLN. NARAVA OPRAVI SVOJE, ČLOVEŠKA NARAVA – DEL VSE NARAVE – BO OPRAVI-LA DOSLEDNO, TEMELJITO, NA-TANČNO IN SE TEHTNO, ČE HOČE-TE, ČASA PAČ NI MOČ PREHITETI, TUDI ZRASES SE – Z LETI IN LETI, ČEPRAV SO SI IZMISLILI »LIFTE« IN GREDO IZBRANCI ALI ODBRANI – HITREJE NAVZGOR, NIKAMOR NE BODO PRIŠLI, PREHODITI MORAMO PRAV VSAKO STROPNICO... NAJ VAS OB TEM PROBLEMU SE VPRASAM, KAKŠNA RAZLIKA JE MED ČLOVE-KOM, KI JE NASAJAL Z NOZI VIET-NAMSKE... OTROKE IN ŽENE... IN MED FAŠISTOM, KI JE POCENJAL PODOBNE ZLOČINE? V LJUDEH JE MNOGO TEGA, PA TUDI MNOGO IN SE VEČ – DOBREGA, TO DOBRO PA JE ČI OB NAPORU, DA BI OBSTALO DOBRE, BOLJ ALI MANJ POPOLNE CIVILIZACIJE SO BILE IN SONCE BO GRELO MNO-GIM NASLEDNJIM, RAZCVETAJO, ČIM SE VANJ UMIRALE BODO PRAV KOT MI, INDIVIDUI, PRAV KOT BIT-JA, ZA KATERA VEMO IN NE VEMO IN KI SO RAZUMNEJŠA (DO STVAR-STVA – DO SEBE) IN NI IN NE BO TRAGEDIJE OB IZGINOTJU SLABE-GA, KI JE RAZJEDLO TELO NASE EPOHE, MORDA BOMO ODLIČNA PODSTAT BOLJŠI IN SREČNEJŠI CI-VILIZACIJI: NAVKLJUB NEKATE-RIM, KI SO BILI IN KI SO SE TAKO POMEMBNI, DA BI ZARADI NJIH BILO MOJE MISLENJE ZGREŠENO, NAVSEZADNJE JE BILO V NAŠEM RAZPADAJOČEM SE JABOLKU LE NEKAJ PRISTNEGA, LEPEGA, IZVIR-NEGA... NEKAJ, KAR JE VREDNO POJESTI. ONI, POVZROČITELJI ZLA... PA NAJ MISLIJO, DA BO Z NJI-HOVIM GRIZLJAJEM KONEC »SVE-TA«! IN, DA Z NJIMI NIHČE NE BO JEDEL ZDRAVIH JABOLK – BOLJ KO RUSIJO HARMONIJO STVARNOSTI, BLIŽE SO »CILJU«.

(72) NI ČASA ZA MAJHNE, A PO-MEMBNE STVARI IZ ŽIVLJENJA, KI VZPOSTAVLJAJO CELOVITOST BIT-JA, KI NIMA OSEBNE VREDNOSTI – DOKLER NE POISČE V SEBI VRED-NOSTI STVARSTVA.

(73) VIDIM, KAKO SPRETNOST SE PO-VZROČITELJI SKRIVAJO V POSLEDI-CAH, TEKMOVANJA, VOJNE, ZNANO-STI IN CELO UMETNOSTI... AH... ONESNAŽEN JE UM, NE OKOLJE!

DUHA NAJ ZDRAVIJO, ČE JE SPO-LOGOČE? Z ODPLAKAMI, Z OD-LAGALIŠČI IN SMETIŠČI BO OPRAVI-LA NARAVA V NEKAJ LETIH. TODA – TEŽKO JE SPOZNATI PREDSDO-KE, KI SO ZAJEDEDI V UM, TEŽKO JE DOBITI S SAMIM SEBOJ...

(74) ISKANJE V Z M E R N O S T I NAS ŠČITI PRED PERVERZIJAMI.

(75) KO BI BILI VSI JUNAKI, ZA BOŽJO VOLJO! KDO BI POTLEJ PLOSKAL KARAJANU? KDO BI SE KLANJAL »CESARJEM«?... TOREJ – IGRALCI IN – RAJA, KI PLOSKA, SE MEČLJE V TLA, NORI IN TULI – SE POBJA, ČE JE NA VRSTI TAKŠNA PRAVLJICA – UBOGA – ALI PA MOLČE STISKA VE-LIKE, ZNOJNE PESTI! POVEM VAM: BILE SO IN SO SE IGRICE, IGRICE O SIROMAKIH IN KRALJEVIČIH, VEN-DAR TRDIM – NOBENE SLAVE NI – NOBENO »PRAVO« ŽIVLJENJE NI MAJHNO! TAKO MAJHNO KOT JE IGRANJE ZA TORZO REŽISERJEV, ZA INKVIZICIJE, ZA UDOBJE PARAZI-TOV... AH – UBOGI STATISTI! ŽE V NIZJIH SOLAH SO JIM ZABIJALI V GLAVICE, DA SO PREMAJHNI IN ZATO NE MOREJO BITI ONI SAMI – ORIGINALI.

(76) ZASIDRANCI VEDNO POSILJUJE-JO DO SMRTI – Z IGRICAMI, ŽELJA PO SVEŽEM ZRAKU ZASENCI NJIHO-VE NAJBOLJŠE UMETNINE – IZMIS-LJOTINE, IGRATI VLOGO, KI TI JO JE PODELIL STVARSTVO, JE EDINI SMISEL IN TE OHRANJA PRED VLO-GAMI OTELA, ŽIVLJENJE SLADKAJ Z ORIGINALNOSTJO. VSAK DAN PO-BEGNI REŽISERJEM ZA SESTNAJST UR (Z REŠILNIM ČOLNOM – UMOM) V »SVOJ« SVET – VSAK DAN! UKRA-DI JIM SVOJ ČAS... TAKOJ, TAKOJ SEDAJ, NE IZGORI V SAMOZATAJE-VANJU... IN PRIZNAJ SI VSE – KOT VRŠ – SI PRIZNAJ!

(77) NE OBCUDUJ NJIH, KI SO IDEA-LIZIRANI IN KI SI NAROČAJO ŽIV-LJENJEPISE!

(78) NACIONALIZEM BO OZDRAV-LJEN Z VIŠJO OBLIKO ZAVESTI, VSE-ZAVESTI, NE BO SE ZGODILO KMA-LU...

(79) »SVET« JE VELIK IN TEŽAK ZALOGAJ! TEŽKO JE VEDETI KDAJ SMEMO IN KDAJ NE SMEMO BITI IN-DIVIDUI – VEČINA PA MI HOČE PO-REČI: TAKO RADI KAŠLJAMO... NE-KOČ SEM GARAL, ZA SODELUJOČE, VODILNE, KI NIKDAR NISO ZNALI »DELATI«, ALI PA JIM DELO NI BILO POGODU – DELAL SEM ZA PAR JUR-JEV NA DAN... NI POMEMBNO, A VSE UČI IN KO BI BIL CAMUS SE ŽIV-BI MU ODVRNIL: DA! ČLOVEK JE LAHKO SVETILNIK! BREZ BOGA! (ZAJ SE JE UBIL IN POTRDI SVOJO TEORIJU ABSURDA, MORDA ZATO ČUTIM ODPOD DO FILOZOFSKIH T E Z – S LONEČIH NA OSNOVNI IDEJI? LJUDJE VENDOR NIMAJO TO-LIKO ČASA, IN BITI KREATURA NA PLEČIH OBČESTVA NI MAJHEN PRE-KRŠEK ZOPER NARAVO ČLOVEŠKE-GA ČASA (SICER SE MI ZDI UMEST-NO POVEDATI, DA DEFINICIJE ZVE-ČINE ZVENE DEMAGOŠKO).

(80) NE ZAHAJAJ TJA, DA BI BIL TO KAR »SO«, NE BODI ČLOVEČNJAK-BRILUZNİK, KI LE SANJA O FLORI, O FAVNI, MISLI, SPREMLJAJ DRUGE SVETOVE, A NE ČAKAJ OREJONO! NE BOJ SE (ZACETNE) SAMOTE V RAZMISLJANJU, PRIŠLI BODO ČISTI ČASI – ŽIVIH LJUDI, IMELI BODO DOVOLJ RADOSTI ZA »IGRO« Z VSEM, VEDELI BODO ZA NEPONOV-LJIVOST TOKOV ŽIVLJENJA: REŠE-LJIVI BODO DRUG DRUGEGA V IS-KRENEM SPORAZUMEVANJU! LE TAKO BODO ŠLI BLISKOVITO »NA-

JANEZ METERC

NEKAJ MISLI O SLOVENSKI PRAZGODOVINI

Pričujoče razmišljanje nima namena odkrivati in opisovati posameznih dogajanj v naši daljni preteklosti, ki jih lahko za-nealjsivo ugotovimo, četudi jih ni nihče za-pisal. Pozornost bomo posvetili smislu pri-zadevanj, ki poskušajo prodreti v skrivno-sti začetkov človeškega življenja na današ-njih slovenskih tleh. Smisel v večkratnem pomenu: ali imamo resnične možnosti spo-znanja te davne preteklosti in če jih imamo, ali so ta spoznanja tako velika in važna, da so vredna naših prizadevanj, naših sredstev in sil. Torej skoraj spraševanje vesti nekoga, ki se s tem poslom ukvarja. Vprašanje je seveda večno in velja za vse: Toliko spoznanj je že nakopičila zgodovina in kaj pravzaprav počenjamo z njimi? Toliko lepota je nakopičila umet-nost in ali jih vidimo? Čemu še nova ust-varjanja, nova kopičenja dejstev, nova is-kanja? Ali ima smisel dodajati svetovni zgodovini, ki lahko našteje v svojem kazalu tako odlična začetna poglavja, kot je grška zgodovina, še prazgodovinske uvode, ki no-čejo biti samo uvodi, ampak samostojna poglavja? In, v primeru domače zgodovine se zdi vprašanje še posebej upravičeno. Ali niso poznejša dogajanja, ki so že v jasnejši luči našega gledanja in so nam tudi po pro-blematiki bliže, tako rekoč použila oddalje-nejšo preteklost in jo s tem naredila neza-nimivo? Z raziskovanjem najstarejše do-mače zgodovine smo si želeli napisati roj-stni list svoje narodnosti, ki so nam jo odrekli. Toda kaj naj počnemo z dogaja-njem pred tem, s prazgodovino današnjega slovenskega ozemlja?

Toda čas je, da prenehamo s temi vprašaji in si ogledamo našo prazgodovinsko vedo pri njenem delu in rezultatih. Prazgo-dovina je stara dobrih sto let. Njeni začet-niki so bili naravoslovci optimističnega znanstvenega devetnajstega stoletja. Zdelo se je, da bodo naravoslovci obšli filozofske diskusije, ki so se tem pionirjem izkust-venih, eksaktnih ved zdale brezplodne, in postavili svoja izkustveno dokazana spo-znanja, ki bodo brez priziva in ki bodo hkrati odprla človeku neskaljeno, ned-vomno perspektivo. Naravoslovec je odkril človeka v svojem svetu, naravi, in ga uvrstil v svoj svet. Stvar se je zdelo prepro-sta. Ravna črta je vodila od nižjega k višje-mu, od preprostejšega k višjemu, od pre-prostejšega k popolnejšemu. Iz takega gle-danja so nastale tudi oznake dobe di-vaštva in barbarstva za najstarejša ob-dobja zgodovine, oziroma prazgodovine. Na začetku je bilo torej divjaštvo, barbar-stvo in iz teh temin je rastla vedno bolj svetla, vedno bolj razsvetljena podoba na-slednjih stoletij z vrhom seveda v čudež-nem devetnajstem stoletju, v katerem je živel naš raziskovalec. Čudež seveda še ni bil splošen, bolj je bil v spoznanju teh raziskovalcev, toda kdo se bo mogel še dolgo ustavljati sili teh novih spoznanj? Formula resnice je bila že tu, a že tudi formula sreče. Tudi sociolog je že postavil svojo vizijo brezrazredne družbe, kjer ni več zatiranja človeka po človeku, kjer je človek razrešil lastna nasprotja in tako sprostil sile, da si dokončno podvrže ce-lotno naravo.

To optimistično razpoloženje in znanst-veni zanos je razširil med široke plasti predvsem darwinizem in poljudno-znanst-veno gibanje, ki je iz njega izšlo. Des-cendenčna teorija se je zdelo zadnje spo-znanje človeku, mnogim je pomenila člove-kovo odrešenje od temnih sil. Tudi duhov-ne vede so tedaj pograbile idejo razvoja. Pojmi klasike v kulturi so začeli izgubljati svojo večnostno veljavo. Poleg klasike so

našli večje razumevanje tudi za druga ob-dobja, primitivna pred njim in dobe razkro-ja za njo. Zgodovina je odkrila ob klasič-nih kulturah tudi druge, Grkom in Rimlja-nom je postavila nasproti dosežke drugih narodov. Predvsem pa so se poglabila razi-skovanja in spoznanja lastne preteklosti evropskih ljudstev. Prazgodovina je bila torej prav bitno dopolnilo ne samo tedanjih znanstvenih teženj, ampak celot-nega kulturnega prizadevanja. Rojena v času zmage darwinizma je bila le nov dokaz preprosto pojmovanih evoliucijskih idej, neomajen vir optimizma, naravnost dokaz, kako vsemogočen je človek, da se je znal prebiti iz svoje divjaške in barbarske mladosti v svetlobo devetnajstega stoletja.

V naslednjih sto letih je doživljalo zani-manje za prazgodovinske kulture nezadr-žen vzpon. Če ga merimo po razkošnih knjigah in poljudnih izdajah, ki so si pri-borile svoje željno občinstvo, potem lahko ugotovimo, da se je novo odkriti svet znal uveljaviti. Za nas je predvsem zanimivo, da se je gledanje na prazgodovinske kulture močno spremenilo. Raziskovanje prazgo-dovine je prevzel zgodovinar, čeprav pri svojem delu vedno išče pomoč eksaktnih ved. Enosmerne preproste razvojne teorije so se umaknile zamotanejšim zgradbam in nihanjem. Gledanje z vzvišeno in naduto oceno je pogosto nadomestilo občudovanje. Prazgodovinske kulture nam pomagajo odkrivati lepoto preprostega, pristnega, pri-mitivnega, lepoto tudi za primitivno in preprosto obleko. Pogosto smo polni obču-dovanja do novo odkritih kultur, nič bar-barskega in divjaškega ne vidimo več v njih, ampak narobe velike spretnosti in do-sežke, predvsem pa veliko življenjsko silo, ki je včasih resda še ujeta v marsikako teh-nično neznanje in izrazno nespretnost, v celoti pa vendarle občudovanja vredna. Če pomislimo, celo posnemanja vredna, glede na marsikatera prizadevanja in gledanja moderne umetnosti in umetne obrti. Ne-malokdaj postaja tudi nekako eksotično zatočišče, kjer išče t. i. moderni človek po-zabe pred tehničirano podobo časa, zato-čišče pred naporem, ki ga zahteva čista racionalna misel, beg pred priznanjem naše človeške nemoči in nepopolnosti, beg pred priznanjem, da je optimizem devetnajstega stoletja sanjal v prazno. Kakor si tudi sicer moderna družbe ustvarja toliko eksotičnih kotičkov samopozabe. Tako prebujena in razsvetljena družbe dvajsetega stoletja išče zatočišče pred samim seboj, da ubeži iz svoje lastne prebujenosti in modrosti.

Ta primerjava 19. in 20. stoletja je ne-dvomno poučna in to predvsem iz psiho-analitičnega in splošno miselnega stališča. Kaže nam, kako je naša zavest videla v prazgodovini v bistvu manj kar je starino-slovec odkril, ampak bolj svojo lastno sanjo, svoje lastne želje. To morda ni vzpodbudno spoznanje za naš znanstveni odnos do pojmljivega sveta, za naš moderni ponos, da smo postali do kraja resnični. Seveda pa s tem ne želimo omalovaže-vati spoznanj, ki jih je prazgodovinska veda nakopičila. Pa naj gledamo v širšem, svetovnem merilu, ali pa samo v našem, do-mačem, slovenskem. Velikanska so in važna. Pogosto so sicer še nepredelano gra-divo, s katerim pogosto ne vemo kaj početi, ki nam še ni odprlo svojih pravih spoznanj. Potencialna sila, ki jo bo še treba aktivi-rati, da bo preoblikovala naša gledanja in zavest.

Videli smo, da se to v našem času že do-gaja. Da se moderni človek že resno srečuje s temi brezimenskimi dosežki prazgodovin-skih kultur, da veliko in dolgotrajno izku-

stvo prazgodovinskih ljudstev jemlje resno. Da v njih odkriva človeka in preproste, tehnične nerazvite kulture, kakor je prisil-jen odkrivati preprostega človeka in nerazvita ljudstva v svoji sredini.

Jemlje jih resno, ker je v njih odkril življenjsko moč, tisto življenjsko moč, ki jo sam izgublja. Moderni človek stoji očaran pred temi neuničljivimi tisočletnimi ener-gijami, medtem ko je njegovi zanosni razsvetljeni optimizem devetnajstega sto-letja tako hitro zdrknil v skepsno in odpor. Zaveda se, da je človeštvo preživelo nepri-merno daljši čas svojega življenja v prazgo-dovini in da je bila moč prazgodovine nad človekom tudi v zgodovini velika. Večina narodov je celo večji del svoje zgodovine duhovno rasla iz svoje prazgodovine, kjer se je mešala pripovedka, fantazija, medel odmev tradicije v mitično celoto. Ta celota je delovala še dolgo v prosvetljenih obdobjih resnično in bila vsekakor vzgojna sila prvega reda. Homer je bil za Grke očitno pomembnejši učitelj zgodovine kot uteme-ljitelj moderne zgodovine, Tukidides. Vse-kakor pa večji zgojitelj. Se bolj bi lahko to trdili za Rimljane, ki so na vrhu svoje moči za cesarja Avgusta z zgodovinarjem Livi-jem vključili svojo mitično preteklost po-polnoma enakopravno v svojo gotovo res-nično občuteno zgodovino. In istočasno je Vergil ta mitični svet preteklosti tudi v li-teraturi znova oživel, mu vdihnil novo umetniško resničnost. Prazgodovina je bila enakovredno vključena v zgodovino, posta-la je njen bistveni del in hrana generaciji.

In nič manj ne velja to za današnje evropske narode. Mitična zgodovina, oz. prazgodovina jih je hranila dolga stoletja, mnogo dalj kot jih hrani moderna znanst-vena zgodovina. Mitična prazgodovina je pogosto bistveno oblikovala značaj naro-dov, bila njihova vzgojna sila prvega reda.

Slovenci smo v tem oziru dosti skrom-nejši, dosti bolj amitični narod. Nobene ju-naške preteklosti in s tem zagledanosti v svojo prazgodovinsko domovino nismo pri-nešli s seboj, kakor da je že tam bilo naše življenje muka in tlaka, da smo z veseljem pozabili na vse tisto, kar nas je vezalo na staro domovino. Tudi v materialni kulturi smo, po zadrževanju arheološke znanosti, le malo prinesli iz stare domovine. Vsekakor smo očitno več našli v svoji novi domovini in kmalu prevzeli v svojo kulturno last. Tako smo dejansko upravičeni, da danes slovensko zemljo sprejmemo v celoti ne samo v svojo zgodovinsko usodo, ampak tudi v svojo prazgodovinsko. Z veliko ver-jetnostjo trdimo, da je danes slovenski pro-stor močnejše vplival na nas kot prostor naše pradomovine. Slovensko romantično zgodovinsko, ki je imelo Slovence za avtohtone, je kljub zmoti nekje zadelo res-nico.

Tudi v odnosu do ostankov, ki jih je pustilo na naši zemlji predlovsansko pre-bivalstvo, torej v odnosu do razvalin, gra-dišč, gomil ni ohranilo slovensko prebiva-lstvo nobenega junaškega razmerja. Naj-večkrat so navezane na take kraje pripo-vedke o skritem zakladu, zlatem teletu; silno težko je priti do zaklada in številne so zgodbe in pripovedke o tistih, ki so zama-n poskušali svojo srečo pri iskanju zaklada. To je živo še danes. Na stara bivališča je v glavnem navezana le zelo težka in redka možnost nenadne sreče in bogastva, tiste sreče in bogastva, ki ga resnično življenje ni hotelo dati. Tako rekoč prav nič pa nismo videli v razvalinah mogočna

(Nadaljevanje s 13. strani)

bivališča svojih prednikov ali pa sovražnikov, ki so jih naši predniki junaško premagali. Ostali smo tudi brez narodne pesmi, ki bi zrasla iz teh pripovedk, in naša literatura nam je nekaj teh pripovedk komaj zapisala, ni jih pa povzdignila v novo umetniško resničnost. Z eno samo izjemo seveda, Prešerna in njegovega Krsta pri Savici.

Toda vrnimo se k naši znanstveni prazgodovini. Njena sila in vpliv na zavest ljudi sta seveda dosti manjša. In kolikor sta, sta še vedno na višini mitičnega. »Znanstveno mitičnega« seveda, ker pač živimo v stoletjih znanosti. To znanstveno mitičnost smo ugotovili že na samem začetku. Devetnajsto stoletje je v njej videlo potrditev svojega mita o večnem napredku, dvajseto išče pogosto v njej eksotike in zatočišča.

In vendarle se zdi, da lahko razberemo iz pozitivnega gradiva prazgodovine nekaj resnic in spoznanj, ki bi lahko obogatila tudi našo subjektivno zavest.

Za kaj se moramo Slovenci nedvomno zahvaliti svoji prazgodovini? V enem je odgovor jassen in brez priziva: za svojo zemljo, za prostor, na katerem živimo danes. Pokojni profesor M. Kos je zapisal: Naselitvena in kulturna pokrajina, ki nam jo ponazorjuje arheološka karta pred-slovenske dobe, se nenavadno presenetljivo krije z obsegom starejšega slovenskega naselitvenega področja. Ali z drugimi besedami: Slovenec se je naselil prvenstveno tam in tja, kjer je našel že za kulturo pridobljeno zemljo, odprto, močno iztrebljen ali pa z gozdom le slabo pokrit in zarastel svet. Slovenec se je prvenstveno naselil na ozemlje, ki ga je kuturi tal pridobil že njegov prednik. Današnji slovenski prostor so oblikovali skozi tisočletja naši predniki, ga naredili vabljivega in sprejemljivega tudi za Slovence pred dobrim tisočletjem. Proces kultiviranja današnje slovenske zemlje lahko zasledujemo od prvega življenja človeka na slovenskih tleh pred več kot sto tisoč leti, vendar je neposredno za slovensko zgodovino pomembno predvsem intenzivno naseljevanje od približno leta 1000 pred našim letištetjem naprej. V obdobju, ki ga imenujemo halštatsko, se vedno bolj goste naselbine na slovenskih tleh in dosežejo v najbolj gosto naseljenih predelih skoraj gostoto današnjega prebivalstva, ki je znatno večje, saj so bile prazgodovinske naselbine mnogo manjše po številu prebivalstva, tudi če jih merimo s srednjeveškimi. In v tem času nastale naselbine so praktično ostale. Njihova moč je seveda različna, gotovo so bili časi, ko so samo životarile, ali pa bile za krajši ali daljši čas opuščene. Toda ne toliko, da bi zemlja, ki jo je prazgodovinsko prebivalstvo prvega tisočletja pred našim štetjem napravilo kulturno, postala zopet popolnoma pusta in prazna, ostala je še vedno vabljiva za novo prebivalstvo, končno za Slovence. In ti so svoja prva verska središča, skoraj redno postavljali prav tja, kjer so bili stari halštatski centri.

To je zunanji okvir naših razmišljanj. Ob dejstvu, da naši predniki ob svojem prihodu niso krčili ledin, ampak vedno naseljevali že kultivirano zemljo, je jasno, da se imamo za ta usodni prostor slovenske zgodovine zahvaliti pionirskemu delu in naporom naših prednikov.

Drugo je seveda vprašanje, kaj nam je ta prostor neposredno dal, kako močno je preoblikoval in usmeril naše duhovno in gospodarsko življenje, kakšen je delež v naši krvi. Kako močna je bila torej kontinuiteta starega prebivalstva, kako močno mešanje staroselcev in novih naseljencev in koliko je antična civilizacija, upravna organizacija, antična duhovna kultura našla neposredno pot v življenje došlih Slovencev.

Tu je odgovor težji. Predvsem zelo slabo poznamo življenje Slovencev v novi domovini prvi dve stoletji, ki sta bili za to srečanje odločilni. Pri presoji kulture naslednjih stoletij pa je težko ločiti, kaj smo sami vzeli neposredno iz antike in kaj že po germanskem posredništvu. Vsekakor vemo, da so se Slovenci srečali s starimi prebivalci, imenovali so jih Vlahe, in da so vzeli od njih mnoge pridobitve materialne kulture in gospodarskega življenja. Prav tako govore o tem srečanju imena za reke, gore, kraje, ki so pred-slovenskega porekla. Na Bledu nam je arheologija odkrila tudi celo grobišče, ki pripada staroselskemu prebivalstvu in sega v čas, ko so naše kraje gotovo že naselili Slovenci.

Dokazov za to srečanje bi lahko našli še več in nedvomno jih bo arheološka veda še dosti odkrila, večjih in prepričljivejših. Težje pa bo določiti, kako močan je bil v starem romanskem prebivalstvu, s katerim so se srečali Slovenci, delež domačih predrimskih prebivalcev. Toda vsi ti dokazi srečanja, pa naj bodo še tako pomnoženi, ne bodo mogli mimo osnovnega tragičnega dejstva: Slovenci nismo nadaljevali t. i. mestne kulture, ki jo je Rim že postavil na našem ozemlju, ampak prazgodovinsko. Mesta smo opustili v ruševinah, ali pa se ustavili pred njihovimi obzidji in naslonili svoja nova naselja po neki železni logiki na robove nekdanjih prazgodovinskih halštatskih gradišč. Nasprotje mesta in gradišča moramo vzeti seveda v celotni vsebini: v mestnih ruševinah smo pustili zakopano tudi višjo organizacijo, višja pravila sožitja in vladanja, prava, ki ga je Rim tako učinkovito izoblikoval tudi za bodoča evropska stoletja; z eno besedo višjo civilizatorično stopnjo življenja in sožitja, pa tudi velik del antične kulture. Od tod naša tolikrat v preteklosti tragično občutena in zlobno nam očitana nedržavotvornost, ki seveda ni prirojena napaka, ampak nenačeta lastnost. Prvega učitelja smo pregnali sami ali pa se skrili pred njim in obstali pred njegovim obzidjem. Karolinške renesanse, prvega stika nove Evrope po propadu Rima z antiko, nismo doživeli neposredno in izvirno, čeprav smo se naselili tako blizu antične Italije in njenih mest, ki so, čeprav obubožana in propadla, še vedno hranila višjo civilizacijo mestne kulture.

Antično dediščino in zgodovinsko mestno civilizacijo so vzeli v zakup drugi, sednji Germani in Romani. Prazgodovinske kmečke prvine pa so edine hranile slovensko. Kmet in neposredno iz njega izha-

jajo izobraženec sta bila tako rekoč do našega stoletja edina njegova nosilca. Tako je v celotni slovenski zgodovini pomenil vse do danes za Slovence prestop v višji civilizatorični razred odpad od slovenske skupnosti. Tako smo rasli pod težo dveh usodnih socioloških dejstev: opirali smo se lahko le na »prazgodovinske« kmečke osnove in bili smo številčno tako slabotni.

Sedaj seveda lahko razumemo, da ni zrasla slovenska junaška pripovedka in da ne poznamo slovenskega herojskega mita. Naš mit je bil pristnejši in resničnejši, je bil naša usodna zemlja.

Ni nas hranila mitična vizija preteklosti, herojstva, hranila nas je pristnejša, resničnejša vizija naše zemlje in zvestobe do nje.

V svojem civilizatoričnem izrazu je kmečka kultura prazgodovinska in šele mestna zgodovinska. Zato seveda ni čudno, da so nam vedno očitali, da Slovenci nimamo zgodovine. In dejansko stojimo s stališča devetnajstega stoletja na nižji stopnji zgodovinske lestvice, podobno kot tudi prazgodovina ni bila zgodovina, ampak le prazgodovina, divjaštvo in barbarstvo. Danes vemo, da imamo svojo zgodovino, le da pogosto še nismo našli pravih meril, ker smo jo merili le z merili civilizatorično višjih in pomembnejših enot.

V celotni viziji življenja pa seveda moramo imeti svojo zgodovino, svoje mesto, kakor ga pač mora imeti tudi preprosti človek v družbi in kakor tudi nerazviti narodi v celotni družbi narodov. Še več. Zaradi tako usodne povezave slovenskega obstanka z etnično osebnostjo, zvestobo delu in naporom, zvestobo zemlji, se slovensko vprašanje enkratno povezuje s celotnim vprašanjem človeka in njegove etične sile. Morda se nam tako odpira čistina za nova spoznanja, kjer bomo lahko Slovenci živeli celotnejše, kjer bomo lahko bolj brez kompleksov, bolj celotno sprejeli svojo preteklost.

II.

Prvo tisočletje pred našim letoštetjem je veliko in važno v zgodovini človeškega duha, bistveno pomembno tudi za podobo današnje Evrope. V tem času je nastajal na jugu grški svet, kjer se je življenje široko razmahnilo. Novemu priseljencu na obali Jonskega morja je pokazalo v zadnjem trenutku še vse bogastvo, ki ga je moglo v tisočletjih pred njim ustvariti plodno Sredozemlje, pokazalo široko modro morje, ki je s svojo globino in daljo kazalo pogumnemu pot naprej, pokazalo široko modro helen-sko nebo, ki je govorilo o višinah in skrivnostih. Pod nogami pa je bila trda, od sonca ožgana zemlja, ki je s svojo resničnostjo vezala nase globine in daljave, višine in skrivnosti. In na to zemljo je prišel Grk. Kaj bi pomagali vsi široki nasmehi usode, če bi jih človek ne čutil, videl, sprejel. Sprejel grško harmonično, to je v celoti; širne daljave in globine morja, skrivnost neba z žgočim soncem in tisoči nočnih zvezd in ne najmanj tudi resničnost trde težke zemlje.

Tako so bili v kratkih stoletjih rojeni Homer, Ajshil, Fidijs, Sokrat... Ali z drugo besedo, rojen je bil evropski človek, rojena je bila plemenita misel, ki išče resnico in lepoto, išče s tistimi besedami in podobami, ki so nam še danes blizu, ki še danes predstavljajo temeljno izrazoslovje človeške izpovedi, človeškega duhovnega uveljavljanja.

Zato je razumljivo, da ne prihaja v stari grški svet le zgodovinar iskat zanimivosti, ki naj bi jih pozneje pripovedoval kot eksotična doživetja človeškega rodu, temveč prihaja vse kulturno človeštvo s sklonjeno glavo učenca. Grška je mati Evrope, tudi naša domovina. Ob tej kulturni zadolženosti grštvu pa nas predvsem zanima zgo-

PLANTAN

IZ POETOVE ZABELEŽKE

*Tlel sem – z dahom
zemlje kljuje um
neštetih prič;
božjak med
njimi grem v pepel.*

(46) ENERGIJA POTLAČENIH JE AVTO S PRIZGANIM MOTORJEM, AVTO, KI NE PELJE. ENERGIJA POTLAČENIH SE TROŠI V ZRAK, NAMESTO V ŽIVLJENJE.

(47) MAR VEŠ ZA KAKŠNO ZVEZDNO DOŽIVETJE? MAR SE NE GIBLJEŠ NENARAVNO? IN ZARADI TEGA NE UTEGNEŠ OPAZOVATI?...

(48) (SEVEDA SO TO LE ZAPISI – HIPITETIČNI UTRINKI – IN DOPUŠČAM MOŽNOST V SPOZNANJU: KOLIKO RESNIČNIH POMENOV IMA ENA SAMA IDEJA IN KAKO (VSI) JE NO) NESMISELNO JE PRI VSEM TEM DEFINIRANJE.) EVROPSKA KULTURA NE ZALIVA LASTNIH KORENIN, VČASIH POIZKUŠA RASTI S KORENINAMI NAVZGOR, ALI CELO BREZ KORENIN... MORDA JE BILO ZATEGADEJ VSAKO KULTIVIRANJE IZJALOVLJENO? KULTIVIRANJE, KI NE POGANJA IZ NARODOVIH PRVOBITNOSTI, SPOROČIL... SMO ZAVRGLI PODLAGO NA RAČUN JEMANJA DRUGIM CIVILIZACIJAM IN TAKO IZGUBILI NIT SPOROČILA? GRADIMO VISOKE STAVBE BREZ »FONDE«, DAVNINE...? JE SPOH MOGOČE BITI BREZ DAVNINE! MAR ZATO NISO PLODNE KALI GIGANTOV? IN, ALI JE MOŽNO GRADITI NA TUJIH SPOROČILIH, IZ TEMELJEV DRUGIH CIVILIZACIJ, IZ VIŠKOV DRUGIH CIVILIZACIJ, KI SO DOSEGALE RAZCVET IZ LASTNE PRVOBITNOSTI, IZ LASTNIH ELEMENTARNIH... POGOJEV? ALI ZAHODNI NARODI NE PORABIMO PREVEČ ČASA ZA USTVARJENJE POGOJEV, KI PADAJO »Z NEBA« NA MEDITERANU? SMO PRAV ZATO POSTALI ROKODELCI, KI SO SE IZPOLNILI V TEHNIKI...? JE ZAHOD ODŠEL PRE-DALEČ OD SEBE? IN, ALI SE ZARADI TEH VZROKOV NE BO MOČ POVZPETI DO PRVENCA, KI NAJ BI ODIGRAL VLOGO ČLOVEKA NA DOSTOJNI RAVNI?...

ZE... GRKI SO »KRADLI, NJIM SO JEMALI RIMLJANI, LE TEM JE POBIRALA VSA EVROPA... AMERIKA... IN KAJ SEDAJ? V TEM UMETNEM ŽIVLJENJU, KI JE DOVRŠILO »KONTRACPCIJO? ZARADI ČESAR JE NARAVNO BITJE SRCA ZAŠLO V INDOLENTNOST...? V ZAGONU SO ZLOČUDNI ARTEFAKTI, KI DRVE OD ZDRAVE PAMETI, SADIZEM? MAZOHIZEM? SEKS? GARANJE? ŽRETIJE? SEKS? BIOKEMIJA... SINTETIKA... KAJ ZA VSE TO ČLOVEK DELA? IN JE PRAV OD TOD NJEGOVO DELO ZANIC? IN JALOVO... PLEMENITOST NI V »MODRI« KRVI, PLEMENITOST JE V UMU! VSE JE V UMU! MNOGE PREŠINE SPOZNANJE, UBIJEJO SE, UMAKNEJO ALI ZNORJO... V NADOMESTKIH SMRTI. KAKO PREVERZNO! CELO ZA SMRT SO IZNAŠLI NADOMESTKE! HOČEJO IN MORAJO MISLITI O MNOŽINI LASTNINE – STVARI, IN TAKO SO POSTALI STVAR STVARI... (49) NESMISLI PORODE NESMISLE, IZ NOVIH POKLICEV DELAJO ČA-

»MANIFEST ZDAJŠNJI CIVILIZACIJI«

ROVNIJE IN POL(PSIHIATRIJA... INDUSTRIJA) PRAV Z VSEM SO SE ODDALJILI OD ZMERNOSTI. PONAVLJA SE STARA, PRIMITIVNA ZGODBA O ZAŽIRANJU – IN ZARADI TEKMOVANJ – PORAZI.

(50) NE VEM, TAKO RADI KOMPLICIRAJO PREPROSTO LOGIKO NARAVE. (ČEMU TEKMOVANJA?) LJUDJE VENDAP NISO ENAKO VREDNOTE NI, PRISOTNI V »SVETU«, TO JE VELIKA NAPAKA, KI PRIPOMORE, DA ROKODELSTVO PREDNJACI MU.

(51) IZ PRVOTNO-VSEČLOVEŠKEGA ZROČILA SO »POKRADLI« VSE ČARE, JIH RAZTROSILI PO PLANETU IN PRAV »FILOZOFI« MODROSLOVCI, RAZLAGAVCI, MODROSTI – MODRECEV, SVEČENIKOV, ODREŠENIKOV... SO PRIPOMOGLI, DA JE V ROKAH LJUDSTEV – NAMESTO IZROČIL – OSTALO POPOLNOMA ZDROBLJENO OGLEDALO, V KATEREM VIDJO NEŠTETO POMEŠANIH OBRAZOV, LE SVOJE PODOBE – CELOTE NE VIDIJO.

(52) SINOVCI ODISEJA ŽIVE NA RAČUN OSTANKOV ODISEJA. NJIH PESMI SO ŽALOST – HREPENENJE PO SLAVNI PRETEKLOSTI HOMERSKIH JUNAKOV. KAR NAPREJ TARNAJO – BEŽE V UPANJU, DA BODO NAŠLI ZLATO RUNO. ZGUBLJENI SO IN NE VEDO KAM RASTI! PRAV TAKO JE Z OSTALO EVROPO – AMERIKO...

(54) (53) VSE – PRIDOBILJENO NA LAHAK – LAZEN NACIN, JE IZJALOV-LJENO. VIŠEK SO DOSEGLI AMERIKANCI, KI IMAJO NAJMANJ KORENIN, VIŠEK SO DOSEGLI, KO JE ARMSTRONG CAPLAL PO LUNI. SEDAJ GREDO DOL, NAVZDOL, S SEBOJ BODO POKOPALI VSE (NA ČEMUR SO ZRASLI) – – – KNJIGE, V KATERIH PIŠE KONEC, SO NAŠE BOTRE – NAŠ KARAKTER – – –

(55) POSLEDICA SPECIALIZACIJ JE CEPITEV DUHA.

(56) »SVET« TONE V DENARJU.

(57) V TEJ CIVILIZACIJI OTROK ZGUBLJA STARŠE!!! TLACIJO GA, KOT KISLO ZELJE, V CELODNEVNE SOLE! POPOLNI KALUP. VZGOJA »PIŠČET« SE TAKO MATERIALNO IZPLAČA. VZGOJA? IN – ČIV, ČIV, SE SEM ŽIV... UBOGA OTROŠTVA! MAMICE, KI SO V SLUŽBAH, BREZ SKRBI OSTAJAJO PRI PEDIKERJIH, FRIZERJIH, MASERJIH... IN KER VES DAN NI NJIHOVIH (BOLJ ALI MANJ) SLUČAJNO NAREJENIH SRČKOV – S POMOČJO ZANESLJIVE KONTRACPCIJE SEKSAJO MIMO ŽIVLJENJA IN PO MILI VOLJI – S KOMERKOLI OČETJE PA – VESE...

(58) KAKŠEN POSTAJA OTROK BREZ STARŠEV, BREZ »HRAMA«!!! PREPUŠČEN UČITELJSKI »INTELIGENCI«, KI GA POSILJUJE (NAJVEČ-KRAT) Z NEKAKŠNIMI DEGENERIRANCI, KI VRTE V ROKAH LOBANJICO ALI BUČICO TER V PATOSU (A UMETNIŠKO DOVRŠENO!) PONAVLJAJO: BITI ALI NE BITI? (ZELO TIPIČNO ZA MOJ PRAV.) ZGOLJ DOLŽNOSTI JIH UČE IZ ŽIVLJENJA – ZGOLJ DOLŽNOSTI! IN IZBRANE – PERFEKTNOSTI TEKMOVANJA. MED

TEM PA SE JIM BO DOZIDEVEN »KARAJAN«, PRAV KOT HAMLET, STOICNO PRIKLONIL TER IZGINIL Z ROBCEM V ROKI, BRISOC SI GENIALNO

CELO! ZA NJIM BO HRUMELO NAVDUŠENJE GOLOBČKOV IN SRČKOV (V SOLAH JIH UČE, KOMU IN KAKO JE TREBA PLOSKATI), IZUMETNIČNO, NAŠTUDIRANO APLAVDIRANJE, PRAV KOT GLASBA TEGA ČASA, POLNA MATEMATIKE, POMPA, »INTELEKTUALISTIČNEGA« FRAZIRANJA NA KOMPJUTERSKI RAVNI. VSE GRE PO ISTEM KOPITU IN ČLOVEK MORA ZAVZDIHNITI. VSEKAKOR TI SRČKI PRIDEJO DOMOV PRETRESENI NAMESTO OBOGATENI, KJER SE DEJO PRED TELEVIZOR (S POGLEDOM V EKRAN JEDO), TAM DOŽIVE NOV STRES, VMES PA NEKAJ SUGESTIJ SISTEMOV, REKLAM... V POSTELJI SE JIM PRIKAŽEJO DUHOVI, LOBANJE, OTHELI, NOŽI... KI JIH DO KONCA ZMALČIJO V NIČ VREDNEM SPANCU...

(59) KAJ ČLOVEK VSE PRENESE! RAZEN RESNICE – V S E!

(60) ENO SAMO PRAVILO VELJA – IZSILJEVANJE. OD TOD JE ENAKOST ČISTO NAVADNO FANTAZIRANJE.

(61) BIOKEMIČNOSINTETIČNE SILHUETE IN – DOBER DAN! SHAKE-SPEAROVSKI SPAČKI – DUHOVI... SO NEZNATNI OB TEM, KAR NAM PONUJAJO DANDANAŠNJI IN (MORDA) NOVI ČASI.

(62) LJUDJE SO KOT MATI, KI VEDNO POSPRAVLJA IN NE UTEGNE POD »SONCE«.

(63) PRIKLICI OTROŠTVO IN SI PRIZNAJ, DA JE BILO TAKRAT TVOJE ŽIVLJENJE MNOGO BOLJ IZPOLNJE-NO KOT JE SEDAJ...

(64) LJUDJE SE VEDNO OBESIJO NA »NEKAJ«, DA LE NI POTREBNO ITI NAPREJ. NI PAMETNO STOLETJA VISETI NA ENI IDEJI, TO Z EVOLUCIJO NIMA ZVEZE, PRAV TAKO NI PAMETNO, DA BI SE ŠLI KAR NAPREJ REVOLUCIJE.

(65) ALI BO KMET V BODOČNOSTI BREZ KOMPJUTERJEV SADIL KROMPIR?

(66) IN LJUBEZEN? JE LJUBEZEN NAGIBANJE K PRILAŠČANJU? PARTNERJI SI LASTIJO DRUG DRUGEGA, ČUSTVO LJUBEZNI PA SE NE JEM-LJE IN NE DAJE (PRODAJA), POPOLNA PARTNERJA, SREČNA PARTNERJA? KI SE ZAŽIRATA IN SE NE NOSI-TA S TEM, DA SE OHRANJATA ISTA, SVOBODNA?... LJUBOSUMJE, ZASVOJITEV, OSVOJITEV, POSVOJITEV, NAKUP, UDOMAČENJE... TE ŽIVAL-SKE SLE SO V ČLOVEKU POSTALE HUDA BOLEZEN, TOREJ – POPOLNA PARTNERJA – OZIROMA – ZBUJEN ČLOVEK VE, DA JE NJEGOVO ČUSTVO ZATOREJ LE V NJEGOVI CELOTI IN ZATOREJ ČUSTEV NE SPRAVLJA Z MISTIKO.

(67)... IN TAKO PRISPEMO TJA, KO MATI, BREZ OTROKA NI PRAVA MATI, KO OTROK NIMA VEČ OTROŠ-TVA, KO OČE MISLI NA SVINJINO IN NA RAKA NA PLJUČIH... IN SE MARSIKJE SE RAZHAJA BISTVEN ELEMENT ČLOVEŠTVA – DRUŽINA, BREZ PRAVIH DRUŽIN NI PRAVIH SKUPNOSTI, NI S R E Č E.

(68) ČLOVEK M O R A B I T I. P O-MEMBEN, ŽE ZAVOLJO ZAVESTI – UMA.

(Nadaljevanje na 20. strani)

Daljave

Daljave
mnogih pomladi
poletij
jeseni in zim
med menoj
in teboj:
tisoč
osutih cvetov
tisoč
sežganih rož
tisoč
mrtvih listov
tisoč
okostenelih gozdov.

Bor

Bor ne klone pod bičem vetrov,
bor se ne upogne teži sneženi;
v skalnatem svetu komaj se zmeni,
če ga udari sila plazov.

Bor je svobodno gorsko drevo,
bor je ko zemlja, ki srka jo, boren,
bor je zasidran v svojo zemljo,
žilav ko skala, ko skala odporen.

Bor je ponosno svobodno drevo,
ne mučijo časa ga prazni fantómi.
Še takrat, ko čas ga viharji prelomi,
pade ponosen na svojo zemljo.

Bor je še v smrti ponosno drevo.

Pomladna balada 1941

(Pravijo, da si je zadnje dni aprila ogle-
dal žensko kaznilnico v Begunjah visok
esesovski oficir in si ogledal tudi po-
kopališče, s katerim ni bil zadovoljen, češ
da je premajhno. Ljudje se uprašujejo,
zakaj. Slutimo grozo, ker smo o nemških
koncentracijskih taboriščih slišali že
marsikaj strašnega. Zdaj v kaznilnico
zapirajo učitelje, duhovnike, advokate,
delavce in celo dijake. Tudi prijatelja
Vikija so aretirali. Danes smo se s koleti
odpeljali tja. Pomahal nam je z drugega
nadstropja. Morda ne bo najhujše?
Morda ta balada ne bo balada?
23. maja 1941)

Prišel je oholo
z izrazom pošati
na podolgovatem obrazu
pod ščitkom zelenim.

S traka na kapi
ledeno strmelca
drobna
svinčeno srebrna
je smrt.

Srepi obraz
zadovoljno je meril
sivo obzidje
s sivim pogledom.

»Gut!« rekel je zase,
potem pa oholo je
pred starim cerkovnikom
(kakor so rekli)
obstal.

Na ovratniku znaki
»Kot na črnih drogovi
dvakrat visoka napetost
smrtno nevarno!«
staremu mežnarju
šlo je na smeh.

Da, stari cerkovnik,
veseljak kakor Kurent,
neugnani šaljivec,
poznani med vaščani,
v gospodovo jezo
vnet bolj za veselje

ob cerkvenih prošenjih,
bolj za veselje
kakor pobožnost.

»Takšen cerkovnik!«
Še v cerkvi bi plesal!
ošteval nešteto krat
ga je gospod.

»Poganskemu Kurentu brat!«
mu je pravil.

Pa so gospoda
prav danes zaprli ...

»Bog se ga usmili
tam za zidovi!

tiho je vzdihnil
cerkveni pogan.
A žila vesela
prekerno prevrela
mu vzdih je ob misli,
da ženske tatiče
in ptice lovaške
nekoč so v teh »ptičnicah«
pele in štele

leta in mesece
tedne in dneve
kdaj spet vzletele
bodo v prostost.

»O ko še tam bi
hčerke peklenske sedele,
gospodu veselo
bi krajšale čas ...

A Bog ve, kaj dela!
Med njimi so ptičke
bile, ki bržda gospodu
kot angeli božji
bi znale zapeti
ali kot rajske ptičice
v kletki ...

Bog varuj nas greha!
Ranjki škof Jeglič,
rojak spoštovani,
bi Matčega kamna
ne predelal v rešetke,
ko bi zaslutil,

da kletke za ženske
bodo pod Nemci
duhovnikom ječa ...

Bogve kaj bo iz tega!
se mežnar je zresnil
in se zamislil.
In mislil bi mislil,
da ga ta hip oblastno
iz misli ni vzdramil
esesovski glas:

»Jetzt bist du der Pfaffe!«

Glej, mož je za šale,
saj faro ponuja mu v dar!

»Kar bere se tiče,
bi ne odrekel. A veselice?
Kdo na prošenjih
okrog bi mladim
na gosli igral?

In navsezadnje:
čprav sem že v letih
veeeno ne nehajo
peti me srbeti ...

Tako bi mu rekel
in morda skoz šalo
iz Nemca izulekel,
če župnik še dolgo
bo moral sedeti.

In potlej bi uprašal,
kaj bo z županom,
kaj je šolmašter suhi
zagrešil, da z župnikom
mora

liberal nespravljivi
za rešetkami begunjskimi
žalostno »libero« peti.

O useh bi ga uprašal,
a Nemec namignil mu je
z oholim obrazom
in siknil kot kača
čuden ukaz:

»Zeig mir den Friedhof!«
Britof?

Kaj z britofom hoče?

»Dummkopf, schnell, schnell
zeig mir den Friedhof,
du, Idiot!«

S tako besedo
ga učasih je
v jezi

častil že gospod.

»Bog mu odpusti
saj z lačnimi usti
zdaj za pokoro
v ječi prebira
brevir ...

»Zeig mir den Friedhof,
du, Idiot!«

»Britof? No, prav!

Kakor želi, gospod,«

po domače je rekel,

nato pa po nemško:

»Der Friedhof ist Friedhof

(kakor povsod) traurig

und ganz uninteressant!«

Le kaj mu bo britof?

Križi leseni

in križi železni,

le tu in tam kak

kemenit spomenik,

farni in suknarjev,

trgovčev in žagarjev,

drugi pa revni,

križi, pač križi,

delavski, kajžarski,

kak knapovski umes,

drugi pa kmečki

revni, pač revni

kakor ljudje,

ki pod njimi trohne.

Nezanimivi!

Križi, pač križi,

leseni, železni,

stari, betežni

kot stari ljudje.

Prav zares ...

Der Friedhof, mein Herr,
ist uninteressant!

»Schweig, Dummkopf,
und zeig mir!«

»No, prav, če že hoče!

Bom pa šel za oholcem ...

Lakasti škornji

za korakom korak

oblastno so stopali,

kakor da hodil

po svoji bi zemlji

zeleni vrag.

»Tu sva!« in mežnar

napravil je križ:

»V imenu očeta in sina.«

»Schweig!« je zarenčal

oholec, da mežnar pri priči

je onemel.

»Das ist kein Friedhof!«

je Nemec mrmral

in sikal in rental

kakor mrcina

in jezil se nad ari

žalostne zemlje

v begunjski fari:

»Fürs Lager ist brauchbar

das Schloß Katzenstein,

aber der Friedhof von Vigaun

ist klein, viel zu klein!

Aber wir werden schon machen!«

»Stari cerkovnik

je prebledel:

»Pa ne da v taborišče

spremenili bi grad?

Pa ne da kak Dachau

postal bi grad?

Stari cerkovnik

je plaho strmel

v srepi obraz

in v srepe oči

nenadoma sključen

za desetletje bolj star.

»Fürs Lager ist brauchbar

das Schloß Katzenstein,

aber der Friedhof von Vigaun

ist klein, viel zu klein.«

V jablanah, glej,

še pomlad cveti,

pa nam je v dušah,

kot da je ni.

dovina naše, danes slovenske zemlje, v ti-
stih stoletjih, ko se je porajala na grških
obalah Evropa v plemenitem pomenu te
besede.

V prva stoletja drugega tisočletja pred
našim letoštetjem postavljamo prihod
Ahajcev v današnjo Grčijo, v istem času se
je pri nas izoblikovalo prebivalstvo Ljub-
ljanskega barja; okrog 1200 pred n. š. se za-
čenja t. i. dorska selitev v Grčijo, nemir
tega časa odmeva na današnjem slovenskem
ozemlju v tako imenovanih depojskih naj-
dbah (iz Črmošnjic, Jurke vasi in v manjši
meri tudi drugod po Sloveniji), to je drago-
cenih predmetih, ki jih je tedanje prebi-
valstvo pred sovražnikom zakopalo v
zemljo, a se zaradi novih razmer ni moglo
več povrniti ponje.

Okoli leta 1000 se začenja formirati v
Grčiji grštvo, pri nas ilirska kultura. In šli
bi lahko še dalje. Do grških zmag nad
Peržani v letih 490 in 480 govorimo v grški
kulturi o arhaiiki, prav tako bi lahko ozna-
čili prvo dobo Ilirov, ki časovno skoraj
sovpada (starejša faza halštatske kulture:
750–550); peto in četrto stoletje v Grčiji
sta klasični stoletji, pri nas govorimo o
cvetočem halštatu, najvišje ustvaritve ilir-
ske civilizacije in kulture pri nas so iz te
dobe. Za helenistično dobo se je za mnoge
izraze te kulture udomačil pojem baroka:
zadnje dobo ilirskih tvornosti označujejo
izkoristi baročni elementi, ki so v keramiki
prav šolsko otipljivi. Sovisnosti nikakor ne
moremo zanikati. Le da je lahko različnega
značaja. Naselitev Dorcev v Grčijo in
Ilirov v naše kraje je rezultat skupnih
evropskih in deloma tudi izven evropskih
premkov, enotnega razvoja grške in ilirske
kulture ustvarjalnosti pa ne moremo to-
liko razlagati z neposredno soodvisnostjo
kot s podobnim tempom in intenzivnostjo
življenja, čeprav na različnih ravneh.

Sodobniki Grkov na današnjem sloven-
skem ozemlju so bili torej Iliri. Živeli so na
prostoru, ki obsega večino današnje Jugo-
slavije, razen vzhodnih področij, kjer so
živele Tračani. Politično ta prostor ni pred-
stavljala celote, temveč je bil plemensko
razdeljen. Kjer so Iliri prihajali v stik z
Grki in s tem tudi z grškim zgodovino-
pisjem, pozneje tudi z rimskim, vemo tudi
za imena posameznih plemen razmeroma
zgodaj. Za slovensko ozemlje se moramo
zadovoljiti s širšo označbo Iliri.

Za poznejšo dobo, ko je naše ozemlje
prišlo v stik z Rimom, vemo tudi tu za po-
samezna plemena. Toda ta so že rezultat
mešanja s Kelti in spremembe, ki jih je
povzročil keltaki vpad, ne pa dobe svobo-
dnih, čistih Ilirov. Zato tudi navajanje
zgodovinskih podatkov, ki nam jih dajejo
sodobni grški in rimski pisci, ne zadene
vedno bistva, kadar hočemo govoriti o
zgodovini Ilirov na Slovenskem. Prvič so ti
podatki dosti preskromni, da bi iz njih
dobili zaključeno podobo, drugič pa se
poročila nanašajo na določena plemena, s
katerimi so prišli v stik Grki ali Rimljani. V
njih dobimo le nekaj politične in vojaške
zgodovine v zvezi z Makedonci na jugu,
pozneje s prodiranjem Rimljanov na Bal-
kan, globlje pa se zgodovinarji ne spuščajo
in če se, si nismo nikoli na jasnem, kdaj
imajo opravka s strahom, ki je zato so-
vražnemu sosedu nadel krutost in divja-
štvo, in kdaj z romantičnim gledanjem, ko
je rimski zgodovinar razočaran nad vedno
večjo razvratnostjo in sebičnostjo v svojem
mestu, občudoval v tujcu Iliru stare vrline
poguma, pravičnosti in gostoljubja. Iz rim-
skega rafiniranega mestnega življenja je
Ilir za Rimljana znan po svoji umazanosti,
tako da je prišel v pregovor: umije se samo
trikrat na leto kot Ilir. Ti naj bi se namreč
umili le ko so se rodili, poročili in umrli.
Nekaj reanice bo na tem, predvsem če se
postavimo na stališče tedanjih Rimljanov,
katerih mogočne vodovode, torej res mo-
derno preskrbo z vodo, občudujemo še
danes. Na drugi strani pa si oglejmo sicer
mogočna gradišča, kjer z muko komaj za-

sledimo studenec, ni pa skoraj sledu o
kakšnih umetnih napravah, ki bi olajšale
preskrbo z vodo. Vseh podatkov, ki jih dajo
antični pisatelji o Ilirih, tu ne bomo našte-
vali. Bogatejšje je arheološko gradivo, to so
ostanki, ki so jih pustili Iliri na naši zemlji
in na katere pogosto naletimo, bodisi po
naključju, bodisi da si jih poiščemo sami.
Predvsem pa lahko le iz teh ostankov dobi-
mo razvojno podobo Ilirov na našem ozem-
lju, to je zgodovino naselitve, rasti in
oblikovanja na naših tleh in končno njho-
vega propada.

Če govorimo o naselitvi Ilirov, potem
manj mislimo na enkratno, sklenjen prihod
ljudstva, ki je prineslo s seboj, tako rekoč v
žepu svojo civilizacijo, način življenja,
običaje, iz katerih je nato tisoč let živel,
vsa nadaljnja zgodovina pa naj bi se odvi-
jala le v političnem in vojaškem dogajanju.
Ne, ljudstva, ki so prihajala sem, so šele
nastajala, nastajala na na osnovi rasnih in
kulturnih mešanj, ki so bila nedvomno tudi
krvava in težka, dokler ni bila sila življenja
in zemlje močnejša, da je združila prej
dosti neenotno ljudstvo v eno, ki se je kot
tako tudi čutilo. Kako daleč je šlo to
občutje, je seveda dostikrat težko pove-
dati; razmeroma enotni kulturni ostanki
nam kažejo precej enotno podobo, iz katere
se sicer vidijo razlike raznih plemenskih
skupnosti, med njimi pa ni železnih zaves.
Govorim le o današnjem slovenskem ozem-
lju, katerega obrobni kraji močnejše izsto-
pajo od središča, ki je v prvem tisočletju
pred našim letoštetjem nedvomno Dolenj-
ska, niso pa brez zveze z njim.

Rezultat istega zgodovinskega dogaja-
nja, kot je naselitev Dorcev v Grčiji, je tudi
naselitev Ilirov na slovenskem ozemlju.
Kmalu po letu 1200, kamor moramo posta-
viti celo vrsto depojskih najdb, ki odsevajo
nemir zgodovine tega časa tudi na slo-
venskih tleh, dobimo prve sledove Ilirov
tudi pri nas. Prve postojanke poznamo iz
ravninskih krajev, kar vsekakor govori za
prihod novega ljudstva. Najdišča so pred-
vsem v Podravju: Ruše, Maribor, Pobrežje,
Ptuj, Hajdinja in v Posavju Dobova.
Znanstveno imenujemo to skupino mari-
borsko-ruško. Tej nasproti se je uveljavila
že zelo zgodaj Dolenjska: najstarejše
najdbe od tod imamo z Ostrožnika pri Mo-
kronogu. Prva skupina je očitno povezana
s panonsko ravnino, druga še ni za naj-
starejši čas toliko raziskana, da bi jo mogli
ostreje opredeliti.

Značilnost te dobe pri nas je srednje
močno bogastvo, ki je enakomerno razde-
ljeno na vse. Grobovi iz tega časa kažejo,
da so mrtve sežigali in da med njimi ni bilo
hudih socialnih razlik. Darovi mrtvim so
namreč enakomerno porazdeljeni vsem, v
grobovih dobimo le žare in okras ali pa
uporabne predmete, ki spadajo k noši. Ni
pa orodja in orožja. Ta podoba se spremeni
sredi osmega stoletja pred našim letoštet-
jem, to je v času, ki moramo vanj postaviti
štiri grobove vojaških knezov: grob bojev-
nika v Podzemlju v Beli krajini, v Celovcu,
Klein Gleinu in Gleinstättnu pri Weisu. V
teh vojaških grobovih upravičeno vidimo
vojaške kneze, ki so v nemirih uveljavili
svojo moč, združili plemena in postali
njihovi vodje. Od tedaj gre razvoj v jasni
črti naprej. Čas je pomemben tako v doma-
či kot v svetovni zgodovini. V domači go-
vimo le o ustalitvi zgodovinskih silnic, kar
se kaže arheološko govorjeno, v koncu ma-
riborsko-ruške kot enotne kulturne skupi-
ne in v nastanku novih skupin, katerih raz-
vojno pot lahko poslej sklenjeno zasledu-
jemo vse do prihoda Keltov, deloma celo
do prihoda Rimljanov. Svetovno pa je ta
čas prav tako pomemben.

V tem času se je na obalah Jonskega
morja prav tako ustalilo grštvo, domača
zemlja je bila premajhna, začelo se je usta-
navljanje novih kolonij po širnem svetu. Še
bolj pa je ta čas pomemben v kulturnem
smislu. Tedaj je na obalah Male Azije pel
svojo večno pesem Homer. Primerjava je

poučna in resnična: obojno ljudstvo se je v
tem času ustalilo. Tu je stična točka. Toda
na začetku grštva stoji Homer, na začetku
ilirstva pa le vojaški knez z mečem. Tu je
razlika.

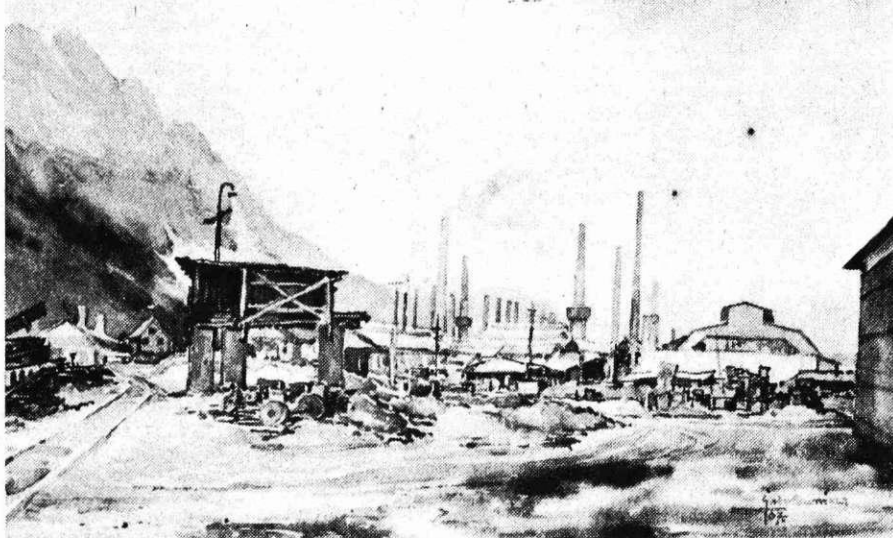
Od tega časa dalje je ilirska moč rasla.
Gospodarska podlaga te rasti je bilo železo,
ki so ga malo pred tem odkrili tudi Iliri,
sedaj pa so ga začeli tudi izkoriščati na
svoji zemlji. To je bil nov vir bogastva, ki je
ob prejšnji živinoreji in skromnem polje-
delstvu bitno spremenil podobo ljudi in
zemlje. Spremenil tudi razmerje med ljud-
mi. Sedaj so nastajali bogataši, za vladar-
je je stala moč, ki mu je jo je dajalo bo-
gastvo, in to je dajalo zopet možnosti za
razvoj, ki ga vojaški knez z bronastim
mečem še ni mogel slutiti. Ugodne razmere
so vplivale tudi na število prebivalstva; na-
seljen je bil, predvsem na Dolenjskem, sko-
raj vsak hrib in grič. Bodisi da je bil to že
star običaj, bodisi da so bili časi še vedno
nemirni – v tem primeru moramo pred-
vsem misliti tudi na prekletstvo medseboj-
nih plemenskih vojsk – si Iliri vasi niso
postavljali v doline, temveč na griče in hri-
bovje, ki so doline oklepali. Tam so si po-
stavili utrjena bivališča, ki so še danes
vidna in jih po navadi imenujemo gradišča.
Še danes so vse premalo raziskana, da bi o
njih v širšem smislu kaj več povedali, skri-
vajo pa v sebi nedvomno še bogata poglav-
ja iz politične, gospodarske in kulturne
zgodovine Ilirov. Eno pa lahko rečemo že
danes: nastajajoče bogastvo je dvigalo tudi
kulturo. Ta nam je dostopna sicer le v
umetni obrti, toda tudi ta nam zadostuje,
da vidimo težnje in prizadevanja Ilirov
tega časa na naših tleh. Saj je v živi ljudski
obrti pogosto več kulturne estetike in etike
kot v debelih knjigah. Ker ne poznamo ilir-
skega ljudskega pesništva, ki je nedvomno
živelo, je tudi to zgodovinsko zgovorno, kot
o slovenski kulturi ne govori le slovenski
pesnik, temveč prav tako neposredno tudi
slovenski dom z belo javorjevo mizo v hiši
in nageljni na oknih. Govori prav tako
ljubezen do dela, do ljudi in zemlje, ki
izvablja iz nje čudeže, zato ker je pač lju-
bezen. In ta zakoreninjenost, zveza z da-
našnjo slovensko zemljo, je rasla v tem
času tudi v Ilirih.

Če se vrnemo k umetni obrti, vidimo, da
je nastala organsko. Od težkih okorelih iz-
delkov gre pot do tenko izbrušene tehnične
obdelave kovine, predvsem bronaste ploče-
vine, ki vzbujajo še danes občudovanje tudi
tehnične strokovnjaka s tega področja.
Na tej poti je dobivala spodbude tudi od
zunaj, po letu 600 predvsem iz severne
Italije, toda to so bile resnično le pobude,
ki so budile domačo tvornost, dajale teh-
nično možnost za izražanje lastnega sveta,
ne golo posnemanje. To nam odkrivajo šele
rezultati moderne arheološke vede. Saj je
morda smešno, pa je vendar tako, da je
tudi znanstvenik, ki je gledal na slovensko
zemljo kot na provinco nekdanjega cesar-
skega Dunaja, to provincionalno občutje
prenašal tudi v prazgodovino in avtomatič-
no proglasil vsak dragocenejši kos za uvoz,
ker mu je taka miselnost zastrla svoboden,
realen pogled. Seveda tudi krivici ne
smemo biti. Na drugi strani je prazgodo-
vinaka veda bila do polpreteklega časa res
šele v začetkih, prav tako razvojno gleda-
nje in zato je veda prenašala tudi pojme iz
zgodovine antičnega Rima, najbližje
znanstvene stroke, ki je bila do tedaj že do-
dobra raziskana, tudi v prazgodovino. V
antični klasični kulturi pa je bilo razmerje
Rima do provinc res dano v smislu Rima,
ki daje in ustvarja, in province, ki spre-
jema. Tako smo bili prav o naši prazgo-
dovini navajeni govoriti o uvozu iz Italije.

Danes to popravljamo, dopolnjujemo in
izpopolnjujemo. Moderna arheološka veda
išče za celo vrsto tehničnih stvaritev in
duhovnih pojavov začetnika na Balkanu in
Panonski ravnini. Za čas prehoda od brona

v železo in za čas najstarejše železne dobe je trdno dognana pot kulture v smeri od vzhoda proti zahodu in ne obratno. Na drugi strani pa nam tudi pogled v delavnice cvetočega halštata kaže, da je cela vrsta stvaritev, ki so jih imeli za uvoz, delo domačih delavnic in kaže pečat ustvarjalnosti ljudstva, ki je živelo na današnjih slovenskih tleh. Tako so mislili na uvoz pri vseh dragocenejših delih torevtike, podrobnejši študij pa je pokazal, da je del predmetov, na katerih ta tehnika nastopa, na primer, okovi opasačev, posebnost domačega prebivalstva in da drugod takih pasov sploh ne poznajo ali pa vsaj manj; da tudi motivi niso vedno isti, njihova obdelava pa kaže drugačno gledanje nanje. Vzemimo na primer samo znamenito vaško situlo. Prizori, ki so na nji upodobljeni (konjeniki z vprego ali brez nje, viteški dvoboj s čeladom za zmagovalca, prizor morda daritvene gostije z igralcem na piščal, živalske figure: lev, srne, jeleni itd.) niso originalni, v tem smislu, kot govorimo o umetnosti, še celo ne. Prizori nas spominjajo na Homerja, ko opeva glasbene in športne tekme na grobu mrtvega Patrokla, na arhaične grške, na orientalne vplive. Toda ti motivi so morali vzbuditi v ilirskem umetniku, delavcu, nekak domač svet, domače občutje, občutil jih je dosti bolj realistično, manj shematizirano kot domnevni italjski posrednik.

Natančna znanstvena analiza bo lahko šele ugotovila, kaj res dolgujemo posredništvu in kaj je razumljivo iz domačega razvoja in domačega idejnega sveta. Pri tem nas morda čakajo prav tako presenetljivi zaključki kot pri orožju, predvsem obrambnem, kjer smo se navadili govoriti o uvozu, a že navaden zemljevid najdišč nam pokaže, da so omenjene najdbe daleč pogostejše pri nas, primerjava pa, da imamo vrsto tega orožja samo mi, niti dežele ne, iz katerih naj bi ga bili uvozili. Če v umetni kovinski obrti lahko govorimo o domačem razvoju, domači potezi pripovedništva in realizma, o veliki tehnični spretnosti, nam pa dajo ločanski izdelki tega časa tudi podoben silne uglajenosti, do katere se je povzpel čut obrtnika. Okras je v tem času izredno bogat, tudi uporabni predmeti, npr. zaponke in opasači, kažejo popoln razmah umetniške fantazije domačega obrtnika. Trgovina je bila v tem času na višku. V naših najdiščih je mogoče dobiti jantar visoko s severa, egipčanske steklene izdelke z juga, številne oglice pa so po vsej verjetnosti bile izdelane doma. Iz južne Italije, tedanje Magnae Graeciae — področja grških kolonij — je prihajal k

Ljubo Ravnikar: Motiv iz Železarne, 1967

nam preko Jadrana grški uvoz, zveze s severno Italijo so bile vsakdanje in domače. Dih moči in širokopoteznosti je vel povsod.

Okoli dve sto let (600 do 400 p. n. š.) je trajala ta doba vzpona in bogastva. Vače, Šmarjeta, Mokronog, Stična, Magdalenska gora, Podzemelj so glavna, tako rekoč šolska imena najdišč, iz katerih črpamo svoje znanje. Dolenjska je bila v tem času vodilna. Tako v gostoti naseljenosti kot v bogastvu, ki ga je ustvarila. Tu se je v tem času precej dosledno uveljavil pokop pokojnikov v gomilah. Po navadi so to manjše gomile, poznamo pa iz tega časa tudi velike, v premeru nad 60 metrov in nad šest metrov visoke, ki dajo že na zunaj vtis veličastnosti, junaške in širokopotezne miselnosti kneza tistega časa. Ta se je tudi zavedal svoje pomembnosti, njegovo delo je ljubilo mogočnost, njegova misel je iskala trajnosti in večnosti.

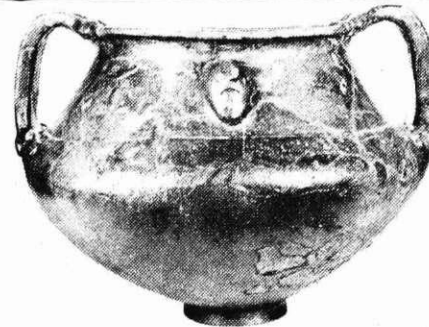
Že omenjene visoke gomile govore jasno o tem, da je gledal knez tistega časa tudi na posmrtnost po »knežje«, z otipljivo, stvarno mislijo mogočnika, ki želi ostati čim dalje v govoricah in spominu ljudi tudi po smrti. Misel na spremembo, propad je bila daleč. Preveč je bilo moči in bogastva, da bi dopuščala take misli. V nasprotju z Dolenjsko druge slovenske pokrajine niso dosegle toliko uspehov in takšnega razmaha življenja. Prebivalstvo Gorenjske je, na primer, še naprej sežigalo svoje mrtve, tudi gomil skoraj ni poznalo, grobovi iz tistega časa ne kažejo podobnih bitnih sprememb kot na Dolenjskem. Skoraj bi mogli reči, da je moč na Gorenjskem v tem obdobju pojemale, v primeri z Dolenjsko prav gotovo. Drugače je zopet s Sv. Lucijo, današnjim Mostom na Soči. Njen zemljepisni položaj nasproti Italiji se kaže tudi v večjih zvezah z najdišči v severni Italiji. Sv. Lucija ne zaostaja po moči za dolenjskimi najdišči, vendar je bilo prebivalstvo tu socialno bolj izenačeno, ni grobov tako izstopajočih mogočnikov kot na Dolenjskem. Kulturno tvori svojo lastno skupino.

Za konec te dobe v 4. stoletju pa je že čutili, da se je zagon ilirske moči prevesil. Na eni strani so bili temu vzrok svetovno-politični dogodki. V severno Italijo so udarili Kelti in pretrgali zveze s to pokrajino. Občutljivo ilirsko ozemlje, ki so čezenj držala pota z zahoda na vzhod, s severa na jug, je to takoj zaznamovalo. Trgovske poti so se zaprle, bogastvo je padlo. V umetni obrti to kmalu začutimo: težke obložene zaponke izginjajo, namesto njih nahajamo drobne, preproste. Isto opažamo tudi pri drugem okrasju. Prej lepo okrašeno bronasto pločevino so sedaj upo-

rabljali za popravilo starih, nujno potrebnih kosov, kot so, na primer, opasači. V teh spremembah ni samo sprememba mode, čutili je tudi pomanjkanje brona, ki ga ni bilo več tako lahko dobiti. In kolikor ga je še bilo — v tem je zgodovina večno moderna — ga je porabila vojska. Masivne, težke čelade iz te dobe lepo kažejo, kam se je pomaknilo težišče časa. To so podatki, ki nam z isto slikovitostjo upodabljajo čas, kot Tacitove mrke, zagrenjene misli kažejo podoba njegove dobe.

Na drugi strani pa so vzroki tudi notranji. Če so kazale posode iz klasične dobe uglajenost, se je ta proti koncu prevesila v barok, v razgibanost. Kako je že dejal Periklej o svojih Atencih? Ljubimo modrost, a ostajamo preprosti, iščemo lepoto, a brez mehkohe. Preprostost je sedaj izginjala, čutimo prve pojave mehkohe. Preprostost je sedaj izginjala, čutimo prve pojave mehkohe tudi v umetni obrti. Preprosto to miselnost v danes zasute grobnice tedanjih gradišč, kjer je stoloval knez, v tedanji čas, in začutili bomo tudi v ilirski zgodovini trpko, a tolažilno resnico železne zakonitosti, ki postavlja na široki oder zgodovine nova ljudstva prav tedaj, ko se starim začenja spreminjati moč v slabost, moč uglajenosti v prefinjenost in rafiniranost, moč oblasti v sebičnost in samovoljo, moč iščoč in ustvarjajoče misli v slabost in namreč. Zopet se moramo spomniti Grkov: tudi ti v tem času niso mogli uiti tej železni zakonitosti. Toda tudi njihovo umiranje je bilo genialno: njihov severni sosed Makedonec Aleksander Veliki je prenesel njihove večne stvaritve po vsem tedanjem svetu, sami pa so v kulturi tudi še umirajoči rodili znanost v prav modernem smislu z univerzami in muzeji vred, v umetnosti pa odkrili individualnost in krog svojega umetniškega ustvarjanja še znatno razširili.

Glavni in zaključni keltski vpad na današnje slovensko ozemlje spada v dobo okoli leta 300 p. n. š. Verjetno je bil v zvezi z velikim prodorom Kelto v vzhod v Malo Azijo in z vdori na Grško ter z oplenitvijo grških svetišč. Del Kelto je ostal tudi na našem ozemlju, kot nam govore najdišča v Mokronogu, Šmarjeti, Valični vasi, Idriji ob Bači in drugod. Njihova vloga pa je močnejša v preureditvi sil na slovenskem ozemlju. V tem času so se verjetno uveljavila plemena, o katerih beremo nato pri rimskih piscih. Japodi, katerih kultura je izrazita v tem času na Slovenskem predvsem v Beli krajini, Taurisci, Karni, Histri, pozneje Latobiki itd. To politično razdelitev je čutili tudi v

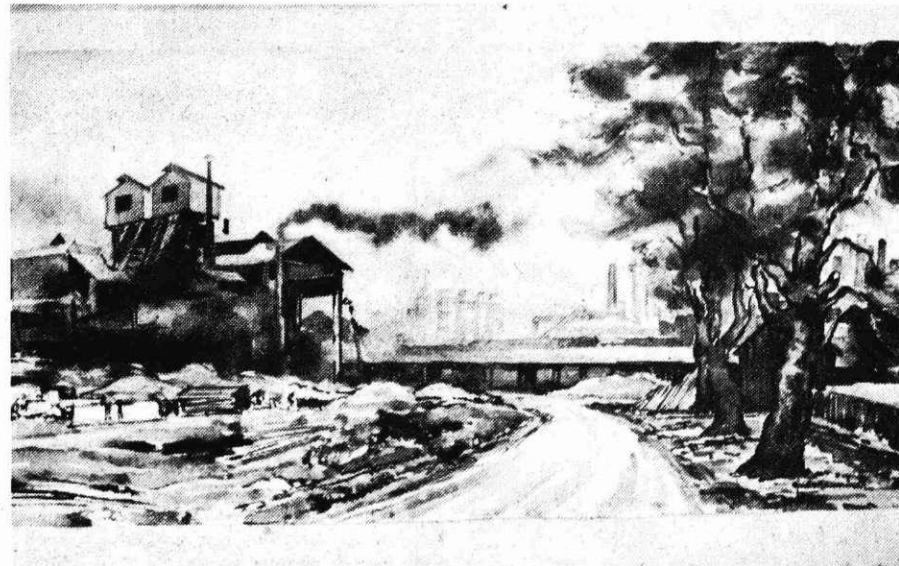
arheološkem gradivu. Nova znanstvena raziskovanja nam bodo pokazala, koliko so bile te delitve pogojene že v starejši zgodovini. Namig na to imamo že danes: tam, kjer je bila ilirska kultura v svoji klasični dobi močna, na primer v Vačah, v Stični, je živela še tudi v tem času, čeprav okrnjeno, dalje, nič novega ni nastopilo.

Drugače pa je bilo v Beli krajini, morda tudi v Mokronogu, kjer nam že površni pregled arheološkega gradiva skoraj kaže večje težišče v starejši dobi ilirske zgodovine. Starejša znanost je zaključevala obdobje ilirske železodobne kulture z letom 400 p. n. š., danes jo podaljšujemo prav do prihoda Rimljanov in še dalje. O tem bolje govore gradišča, tako v Vačah, na Vinterjercu, v Podzemlju, ki kažejo naseljenost tudi še do tega časa, grobne najdbe pa to za zdaj le bolj skromno izražajo. Toda tudi skromnost je zgovorna. Praznina nam govori o padcu prebivalstva na starih naseljih, predvsem pa o padcu v kulturni ustvarjalnosti. Naši stari junaki iz Vač in Stične niso ustvarili nič novega več. Tega niso spremenili niti trgovski stiki z Rimljani v stoletju pred rimsko zasedbo. Noriško železo je v Rimu slovelo; v kovačnici na Kučerju v Beli krajini je bil najden rimski republikanski srebrnik iz dobe Sule. Z meči, skovanimi iz železa z našega ozemlja, je propadajoča rimska republika ugonabljala v državljanskih vojnah sama sebe, tedaj še dovolj močna, da ob tem ni poza-

bila tudi na nova osvajanja v Sredozemlju in Mali Aziji. Kulturno prezreli in pomehkuženi jugovzhod je padel v roke tudi razdvojene republike. Iliri pa so bili zdravi in močni dovolj, da so se razcepljenemu Rimu še lahko upirali. Enotnemu Rimu pod Avgustom pa niso bili kos.

Toda padli so kot junaki. Če so bili Grki še v svojem razkroju kulturno genialni, je bil ilirsko-panonski upor v letih 6–9 n.š. zadnji tragični plamen ilirske svobodoljubnosti in življenjske sile. Upor, pred katerim se je tresel Rim na višku svoje moči, je bil zadnji prispevek Ilirov k politični zgodovini Evrope: legije, pripravljene za vpad v Germanijo, so ga le s težavo zatrle. Iliri so bili premagani, ker je tako zahteval geopolitični položaj našega današnjega jugoslovanskega ozemlja. Ob tedanjem Rimu, ki je bil na višku svoje moči, ni bilo prostora še za močno ilirsko državo, čeprav so Iliri prav v tem uporu prešli preko plemenske v višjo skupnost, pokazali prav v tem uporu, lahko skoraj rečemo, ne samo plemensko, temveč narodno zavest. Predvsem Ilirum in njegovemu uporu gre tudi zasluga, da so ostali Germani svobodni, saj je bil ilirski upor zaduščen z legijami, ki so že korakale nad Germane, a so bile v zadnjem trenutku prestavljene na Balkan zoper upornike Ilire. Končno tudi poraz v Tevtoburškem lesu (pri današnjem Stuttgartu) leta 9 n. š. ni brez zveze z ilirskim uporom. Naj bomo te zadnje usluge Ilirov veseli? Potomci Germanov so nam dali Goetheja, Beethovna, a tudi Hitlerja...

Ta skromni pregled zgodovine Ilirov na naših tleh arheološka prizadevanja s svojim neutrudnim delom dandanes vedno znova dopolnjuje. Ostanke ilirske kulture iščemo in nahajamo še tudi globoko v stoletjih pod Rimljani. Za politično in kulturno zgodovino Evrope niso več pomembni. Toda v svoji trdoživosti govore še enkrat o že poudarjeni zvestobi in ljubezni Ilirov do zemlje, ki je nato postala slovenska. V romantični dobi zgodovinopisja je tudi slovenski pisec včasih mislil na avtonomnost Slovencev na naši zemlji. Znanstveno se je motil. Toda v zvestobi in ljubezni do te z znojem in krvjo prepojene zemlje imamo s svojimi predhodniki Iliri dejansko skupne korenine, »ki segajo do pekla«.

Ljubo Ravnikar: Motiv iz Železarne, 1967

VALENTIN POLANŠEK

Znajti se

Škoda je slehernega dne,
deviških oblakov,

zardelih lic,
zaletavih podoknic
in vročehrunega koprnenja,
četudi nisem ud nekega članka,
ne delček nekega drobca,
ne bolest nekega prebolevanja,
ne vednost neke nevednosti,
ne čakanje nekega pričakovanja,
ne tolažilo neke tolažbe,
ne minulost nekega minevanja,
ampak želja
po nenehni odmevnosti
ljubezni,
lepote,
življenja!

Pesniška nemoč

Namesto da bi pisal
o objokanih ljubljenskih očeh,
beseduješ o majniških plohah,
namesto o vabečem objemu
tvežji storijo o vilah,
namesto hrepenenja,
momljaš o čarovnijah,
namesto dekletovega bivališča
o čebeli roparici,
namesto poljubljanja
o zrelih sadežih,
namesto opojne predanosti
o zakopanih zakladih,
namesto ljubezni
o grenkobi kesanja,
namesto izpovedi
o resničnem življenju,
kvasiš o angažirani modnosti.

Iz samogovorov vem

Ljudje pravijo o ljudeh,
da je ta in ta človek;
ta in ta človek trdi o sebi,
da je človek.
Jaz pa se izravnno počutim,
ko zasačim samega sebe pri tem,
da nikomur
ne bi toliko prizanašal
kot samemu sebi.
Človekoljubje
je lahko potegavščina,
če vse preizkusiš
na drugih,
ker pač nisem
ne prerok ne heroj.
Zato občasno
nadaljujem
s samogovori...
Saj teh mi ni treba
deliti
s sočlovekom.

Umiritev

Brezobličnost pojema
v možganih in osrčju.
Prebolel sem krizo
vročičnega splava.
Ozdravljen ugotavljam:
Nisem taval
zadensko proti izhodu,
o katerem sem slutil,
ko sem se usmerjal
po kačipotih
presladkih iluzij.
Naj ostane
nepojasnjeno,
kako sem se gibal
v nepoznanem,
slepečem okolju.
Okrepjeno izvira
upanja vera
iz mojega nemira!

